

Këndi djangkòr toe rôngòké, een waterkruijk met al te spichtigen hals; Blöndö djangkòr², de Hollanders zijn lang en dun (zeggen de G.'s).

DJANING, e. s. v. knolgewas, met doornige takken; de vrucht heeft, rauw gegeten, bedwelmende kracht.

DJANTAN, de hoofd- of penwortel v. e. boom; (z. oejöt toenggöl); (overdr.:) i wan kampoeng N. A ma n Oesin djantadné, in de kampoeng N. is A ma n Oesin de groote man.

DJANTANG, verv., *mëndjantang*, [een grazenden buffel of paard] vastbinden met een om de horens, door de neusgaten of om den nek bevestigd touw. Koedö bërköih idjantang-djantang wö tèrrôngòké, paarden die men laat grazen bindt men een aan een boomstam of paal (toengkölöñ) bevestigd touw om hun hals.

DJANTAP (cf. latjap), vaardig, vlug snel, in 't handelen (opp. gaboe). Djantap pëdih bëdilkoe, mijn geweer gaat erg gauw af (v. e. vuursteen-geweer, dat al afgaat als men slechts even met den vuursteen op 't staal slaat); djantap bëpri, vaardig, bij de hand in 't spreken.

DJANTAR (L, = pòèn, GL en L), sajoer, gekookte en gekruide toespizzen bij de rijst (vleesch, visch, kip, vruchten, bladeren enz.); djantar (pòèn) bërköting, djantar in een pot (blanga) die van boven afgesloten is met een pisangblad of een lapje doek (roedjö; zoo, netjes verpakt brengt men djantar als huldebewijs aan de ralik of aan biak's; cf. krō toem); djantar (pòèn) itawan lō, toespiz die men in 't felle zonlicht met kurkema bereid heeft, waardoor ze niet behoorlijk geel gekleurd is; djantar plin (L), pòèn sëmëlin (GL), toespiz uit enkel vleesch bereid; djantar pëngat, toespiz, vooral visch, die zóó lang gekookt is, dat al het water is verdampt (kan tot 4 dagen bewaard worden, wordt bijzonder lekker gevonden). Werkw., verv., *mëndjantar*, iets tot toespiz bereiden; oesi n koerik idjantaré, zij bereidde kippenvleesch tot toespiz bij de rijst. Maan bër-djantar, [rijst] eten met toespizzen er bij. Ini blanga pëndjantar(ön)koe, dit is de aarden pot, waarin ik toespizzen bij de rijst kook.

DJANTOENG, hart (v. dieren en menschen). Djantoen gaté, nier, de nieren; dj. n awal, hartvormige punt van den pisangbloemtros; dj. ni ba(h)roe, het puntige, eenigszins kegelvormige gedeelte van de ba(h)roe [aan de boengkoes], z. baroe. Z. trông —.

DJAŌ (GL), *djö* (L), schepnet om visschen, ook om vogels, te vangen. Het is gebonden aan een 3 à 3½ vadem langen

stok (g ör). Vogels vangt men alleen 's avonds ermee, met fakkellicht (soeloeh).

DJARANG, met wijde tusschenruimten, dun gezaaid, schaarsch, zelden (opp. rapat, rēmèt, tēböl, gati en dëlé). I kampoeng òja oemah djarang², in die k. staan de huizen ver van elkaar (zijn weinig huizen, opp. rapat); pögör djarang, een heining met wijde tusschenruimten tusschen de tērsik's en blidō's (opp. rēmèt en rapat); oek djarang, dun geplant hoofdhaar (opp. tēböl); oepoeh dj., los geweven stof (opp. tēböl); wé djarang blōh mērēkat, hij gaat zelden uit geld verdienen.

DJARI of *djēdjari*, vinger, teen. (Djē)djari ni poemoe, — ni kiding, vingers, teenen; (djē)djari lah of — rödjö, de middelste vinger of teen; (djē)djari manis, de vierde vinger of teen; zie inö poemoe, tētōeroeh en klēngking; òpat (mpat) djari naroeé, het is vier vingerbreedten lang; djari malim, „de vinger v. d. wetgeleerde”, een betaling in geld door den vader der bruid aan den imöm van haar geslacht, voor de huwelijksluiting te voldoen.

DJARING, strik van paardehaar om vogels (vooral koekoer's) te vangen; men spant den strik op 't rijstveld. Nama djarink koekoer koe oemö, strikken op 't rijstveld spannen om boschduiven te vangen; djarink aloes, e. s. v. gras, ook djēdjoeloek geheeten. *Mēndjaringi* koekoer, boschduiven strikken.

DJAROEL, n. v. e. nederzetting aan de Doesoen (D).

DJAROEM, naald. Djaroem mēndjōit, (ingevoerde) naainaald; dj. njoetjoek, platte rijgnaald (soms in G. gemaakt v. koperdraad); dj. njiröt, lange bamboe-, rotan- of hoornen pen om netten te knooien, zie siröt; dj. (ni) kilang, naald v. e. naaimachine; dj. mas, gouden naald, soms door den goeroe n wak aangewend (z. dēna). Zie lödö — Djanggoeté bēt djaroem tēgōré, haar haren waren hard als naalden; mbah djaroem oeroem kri, „naald en draad meebrengen”, d. i. twee vechtende of twistende partijen verzoenen (subject.: eenige oudsten v. d. kampoeng); gōrō nē djaroem mpōlòk péi wan pētīngkoe, „er is zelfs geen gebroken naald meer in mijn kist”, ik ben straatarm, bezit niets meer. *Djaroemi* (mēndjaroemi), vechtende of twistende partijen met elkaar verzoenen. *Djēmaroem*, als naalden zijn, ter aanduiding v. e. zeker stadium in den groei van kippen en vogels, waarin hunne veeren nog puntig en hard zijn, (zie lēmōendoe, s. loendoe, cf. Jav. koemēdom),

en evenzoo van zaaipadi en grassen; séméngkoe tēngah djēmároem, mijn zaaipadi is nog pas uitgekomen, nog scherp en puntig; anak-n-koerikkoe tēngah djēmároem djanggoeté, mijn kuikens hebben nog nestveeren (zijn ± 14 dagen oud). *Djédjaroem*, e. grassoort met puntige sprietjes (*pavetta incarnata?*). Zie koerik.

DJASAT (Ar. *djasad*) of *dasat*, zie anak —.

DJATI, z. manah en mēđang.

DJAUk, verv., *mēđjauk*, [den inhoud v. iets, e. zak, kist] overhoop halen (om iets erin te zoeken), rommelen in. *Idjaukié* boengkoeskoe, hij haalde den geheelen inhoud van mijn sirihsak overhoop; idjaukié pētikoe, hij rommelde in mijn kist.

DJAUT (L, = *idjoek*, GL), arenvezels, gebruikt als dakbedekking uitsluitend van mēsēgit, mēnēsah of heilige graven, en als bindtouw.

DJAWÉ (cf. lèn, klèh en tjěré), buitengezet, afgescheiden, zoodat beide partijen nu voortaan elk op zichzelf (wonen, werken, handeldrijven; vooral het losgemaakt worden van, uitgezet worden uit de familie in engeren zin, v. e. zoon, als hij trouwt). Akoe ngö djawé oeroem amangkoe, ik ben reeds gescheiden van mijn vader (heb thans een eigen woonvertrek met stookplaats, een eigen rijstveld en eigen buffels). *Djawèn* (mēđjawèn); akoe ngö idjawèn amangkoe, mijn vader heeft mij „uitgezet”, zelfstandig gemaakt, mij een „uitzet” gegeven; ngö koedjawèn krō nanakkoe, boeöt gōr' ilòn, ik heb mijn zoon reeds uitgezet wat het eten, maar nog niet wat den veldarbeid betreft, d. i. ik heb hem al een eigen stookplaats gegeven, maar nog niet een eigen rijstveld (zoo is wel eens de toestand als de zoon nog pas getrouwd is; weldra wordt hij dan geheel en al „uitgezet”). Boeöt ngö bērdjawé akoe oeroem amangkoe (of ngikoe), krō gōr' ilòn, wat den veldarbeid betreft ben ik al gescheiden van mijn vader (of mijn jongeren broer), maar wat het eten betreft nog niet, ik heb al een eigen rijstveld, maar ik eet nog van vader's (of jongeren broeders) pot (koerön); ngö bērdjawé akoe oeroem rakanoe, of akoe ngö djawé rakan oeroem wé, ik heb mij afgescheiden van mijn vriend, ik ben geen vriend meer met hem. *Bērsidjawèn*, van elkaar gescheiden, gebrouilleerd zijn (v. 2 rakan's).

DJÉBANG, wijd uit, ver van het hoofd staande (v. d. ooren, wat als teeken van lafheid geldt). Ah, djébang pēdikēmiringmoe, bēh sipēngèkō, och jouw ooren staan wijd open, jij hoort alles (let op elk geluid).

DJĒBŌ. *Djēbō-djēbō*, gezwollen en met gele vlekken (van 't lichaam v. iemd. die beri² heeft), = lē b ò m-lē b ò m, z. a.

DJĒBŪT, muskus, civet. Zie moes a n g.

DJĒDJABI, e. groote boomsoort, veel gelijkend op een waringin.

DJĒDJAK, den grond rakend. Görö djēdjak kidingkoe koe tanòh, rölöm toe wöih, ik kan met mijn voet den grond niet raken, de rivier is te diep; kidingé djēdjak koe tanòh rēmalan, görönè djingköt, hij zet (thans) bij het loopen zijn voeten plat op den grond, en loopt niet meer op zijn teenen; soejön ini djēdjak koe tanòh, deze huisstijlen staan plat op den grond (niet op neuten); djēdjak (techn.), officieele kennisgeving door den schuldeischer aan de naaste bloedverwanten van den schuldenaar, dat hij bij niet-betaling tot krachtige maatregelen (nwöt) zal overgaan; ngō ara djēdjak sēranta, ngō ngōk n(o)e wöt, aan de bloedverwanten [v. d. schuldenaar] en aan den toeō is reeds officieel kennis gegeven van den stand der zaak, thans mag tot „oplichten” (rooven van buffels) worden overgegaan. Werkw., onverv., *mēndjēdjak*, de djēdjak doen aan (koe) [de verwanten van den schuldenaar]; verv., peilen, trachten tot op den bodem v. iets te komen; mēndjēdjak wöih, het water (de diepte v. e. rivier) peilen (met den voet of met een stok); tjoebō idjēdjakkō pé pri koe Ama n Asah sō, mēra kō wé bēroembé oeroem kitō, ga gij eens poolshoogte nemen bij A. n A., of hij genegen is in oembé-verhouding tot ons te treden. *Idjēdjakié* koe saudöröé, hij deed de djēdjak genaamde officieele kennisgeving aan de saudörö's [v. d. schuldenaar]. *Idjēdjakné* kidingé koe tanòh, hij zette zijn voet plat op den grond. Idōngkoe ngō bērdjēdjak ngō bērsēranta, nwöt mi wö, van mijn vordering is reeds officieel kennis gegeven aan de saudörö's en aan den toeō [v. d. schuldenaar], nu blijft nog slechts over [karbouwen] te gaan wegnemen. *Pēndjēdjak*, peillood (meestal e. stok), persoon die gaat „mēndjēdjak”.

DJĒDJANDJONAN (GL) = djoendjani, schommel, z. djandjōn.

DJĒDJARI, z. djari.

DJĒDJARING, puntige bamboestaken, waarvan men in oorlogstijd omheiningen maakt, boven op de aarden wal (dēwal).

DJĒDJAROEM, zie djaroem.

DJĒDJĒM. *Poēdjēdjēm* = poētēmèh, netjes, stil zittend zonder zich te bewegen. Djēdjēmōn, zie tēmèh.

DJÈDJÈNTIK, e. boomsoort, waarvan de vruchten vooral door tioeng's gegeten worden.

DJÈDJÈROEN, e. s. v. plant met gele bloemen; de stengels daarvan, met de bladeren eraan, worden gebruikt bij tawar (z. a.); ook bezigt men ze als bezems.

DJÈDJÈS (cf. djèdjòs). *Moe*(of *mè*)*djèdjès*, al niet meer hard, vast of stevig, murw, rot, in vloeibaren toestand. Bangké n kōrō sō ngō moedjèdjès, het lijk van den buffel daar is al in staat van ontbinding; oegahkoe moedjèdjès, mémé koedöröt sabi, mijn wond is aan 't etteren, er loopt voortdurend etter uit; oemahini ngō moedjèdjès, dit huis is al bouwvallig; oepōehkoe ngō moedjèdjès, mijn kain is versleten (niet sterk meer).

DJÈDJOELOEK, e. s. v. gras, ook djaring aloes geheeten.

DJÈDJÒK, e. s. v. vogel, bruingeel v. kleur.

DJÈDJÖL I (GL, = *latah*, L), onrustig, ongedurig bij het grazen (v. e. buffel). Djèdjöl pèdih kōrōkoe ini maan, görō mēra tēpat, wat graast deze buffel onrustig, hij wil niet geregeld doorgrazen.

DJÈDJÖL II, verv., *mëndjèdjöl*, iets inproppen, dichtstoppen. Prau mētjērah idjèdjöl kēn roedjō, een prauw die een barst heeft gekregen wordt gebreeuwd met lappen doek; rēpa^{si} idjèdjöl roedjō, de randen van een rēpa^{si} worden dichtgestopt met lappen (opdat het trommelvel flink gespannen zal blijven); koerōnkoe mēnitis, malé koedjèdjöl kēn kapoer, mijn rijstpot is lek, ik zal het lek stoppen met [een smeersel van] kalk [water en gambir]; dēlé pèdih djèdjölé, hij propt zich erg veel in [den mond], grof voor: hij eet vreeselijk veel [rijst]. Anaké idjèdjölné krō koe awahé, zij stopte haar kind propjes rijst in den mond.

DJÈDJÖP, zie djöp.

DJÈDJÒS. *Moedjèdjòs*, uit een opening naar buiten stroomen. Krō mēsioe moedjèdjòs koe döröt [wōihé], als de rijst aan de kook is, kookt 't water over; oengié moedjèdjòs koe döröt sabi, er loopt voortdurend snot uit zijn neus (v. e. verkouden mensch). Soms = djèdjès.

DJÈH, zie djih.

DJÈK, zie djik.

DJÈKANG, (grof voor) dood, gecrepeerd (eigenlijk stijf? z. tjèkang en cf. djèkoel). Djèkang kōkō, djèkoel kōkō? Ben je nu gecrepeerd? (zegt men bv. tot een verslagen vijand).

DJÈKÈS, e. s. v. boom van welks zwarte vruchtjes wel halskettingen voor kinderen, *t a n g g a n g d j è k è s*, gemaakt worden. *Djèkès*, n. v. e. aroel op den weg van L naar Blang Rakal; n. v. e. gebergte in 't W. v. GL; n. v. e. pëmarén, = Pëmarén Tanòh. Ilang, dicht bij Simpang Rësam.

DJÈKOEL, (grof voor) dood, gecrepeerd, z. *d j è k a n g*.

DJÈLAK, iets zat zijnde, er genoeg van hebbend, een tegenzin hebbend (door 't te veel gedaan te hebben), 't verveelt [mij]. *A k o e n g ö d j è l a k b l ò h k o e A t j é h*, ik heb er genoeg van om (heb geen lust meer) naar A. te gaan; *a k o e n g ö d j è l a k k è n k ò*, ik heb genoeg van je (bv. tot een vrouw). *K è d j è l a k ò n* of *d j è l a k ò n* = *d j è l a k*, maar wat sterker; *a k o e n g ö k è d j è l a k ò n m a a n d è n g k é o e m ö n l ò*, ik ben het zat om elken dag vleesch te eten; *i n i a n a k m a a n w ö b o e ö t é s a b i*, *g ö r ö b è r k è d j è l a k ò n*, dit kind doet niets dan eten, zonder het ooit zat te worden.

DJÈLAMÉ (Atj. *d j e u n a m è ë*), = *o e n d j o e k*, de bruidschat, de huwelijksgift.

DJÈLAS, gelijk, effen; (vooral) vereffend, afbetaald (v. e. schuld). *R a k n o e m ö n g k o e g ö r ö d j è l a s*, de waterleiding van mijn rijstveld is ongelijk gegraven; *p r i é g ö r ö d j è l a s k o e d ö r ö t*, hij spreekt niet gearticuleerd, of: zijn verhaal is onduidelijk; *n g ö d j è l a s o e t a n g k o e k o e k ò*, mijn schuld aan jou is geheel vereffend. *D j è l a s i* (*m è n d j è l a s i*) *o e t a n g*. een schuld afbetalen.

DJÈLBANG (= *t j a n g k o e l* en *t j a t ò k*), ijzeren hak met houten steel, patjoel. *D j è l b a n g i* (*m è n d j è l b a n g i*) *o e m ö*, het rijstveld ompspitten. *B è r d j è l b a n g*, omgespit.

DJÈLIP, onverv., *m è n d j è l i p*, nadenken, wikken en wegen. *G ö r ö s a w a h d j è l i p k o e*, ik ben het (nog) niet met mijzelf eens. *K o e d j è l i p i a r i m a n è m i*, *g ö r ö k o e d ö p ö t a k a l*, ik heb er van gisteren af voortdurend over gedacht, maar ik heb er nog niets op gevonden.

DJÈLNANG, zie *d j o e l n a n g*.

DJÈLÖBÖK, klanknab. v. h. opborrelen v. water (uit den grond of als het kookt). *W ö i h m o e d j è l ö b ö k a r i w a n t a n ò h*, het water borrelt uit den grond op (er is een bron). *D j è l ö b ö k*, n. v. e. beekje in Pëgasing (L).

DJÈLÖK, verv., *m è n d j è l ö k*, de hand steken in, met de hand roeren in. *D j a n t a r n t i i d j è l ö k i*, *m è r a b a s i*, men moet niet met de hand roeren in gekookte toespijs, anders bederft ze (kan men ze niet langer bewaren); *n t i i d j è l ö k i p r i n p ò n g*, *m e n g u* niet in de gesprekken (of zaken) van anderen. *P o e d j è d j è l ö k a n a k k o e k o e w a n*

p a n a n k o e, mijn kind graait met zijn hand voortdurend in mijn etensbord.

DJEM. *Mêdjêm* of *moedjêm*, glimlachten. *Djêmi* (m ě n d j ě m i), iemd. stilletjes toelachen, door een glimlachje een teeken geven (bv. een meisje). *Poedjêmdjêm*, (al maar) glimlachen.

DJEMA (Bat. d j o l m a), mensch (tegenover dier of engel of geest), man of vrouw, persoon; menschen, lieden, lui, (ook, evenals p ò n g) anderen, vreemden; (met attriboot) iemand; de menschen, men (cf. p ò n g, p a k é een o e r a n g). Bangt' Amat g ò r ò i b ě t i h é d j ě m a ò j a m a l è k a t, i b ě t i h é d j ě m a w ò, B. A. wist niet dat die man een engel was, hij wist niet beter of hij was een gewoon mensch; t ě n g a h g ò r' i l ò n m ě n d j a d i k o e d ò, t ě n g a h d j ě m a w ò i l ò n, toen zij nog niet in een merrie veranderd was, toen zij nog mensch was; a h, n t j a r a b ě n a t a n g k ò b o e ö t m o e, g ò r ò n t j a r a d j ě m a, foei, je gedraagt je als een dier, niet als een mensch. *Djêma rawan*, — b ò n ò n, een man (mannen), een vrouw (vrouwen); *djêma m ě n o e s o e h*, een dief, dieven; *k o e n d ò n k ò p é k o e d j ě m a s ò*, vraag het eens aan dien man daar; *djêma r ě n d a h*, een geringe, de geringe lieden, wiens (wier) slavenafkomst nog niet vergeten is (z. s. i w i h); *djêma m ě n i t ò*, persoon die zich laat uitdrogen bij een vuur, kraamvrouw; *djêma d ě l é*, de menigte, (ook) de meerderheid, de anderen (tegenover één of enkelen); *n g ò k o e d ò r ò t d j ě m a b ě d n é*, *k ò l k o e t j a k, r a w a n, b ò n ò n*, toen gingen al de lieden naar buiten, groot en klein, mannen en vrouwen; *a r a s a r a k ě k ò b ò r ò n d j ě m a s ě d a n g a*, er is een verhaal van de menschen van vroeger tijd; *djêma b ě r l a d a n g n j a n j a p ě d i h b ě s i l ò, d ě l é o e r ò n*, het is thans bezwaarlijk de ladangs te bewerken, er valt veel regen; *n ě n g ò n d j ě m a b ě d i d ò n g*, naar de didongvertooning kijken; *d j ě r ò h d j ě m a k ě r d j ò t ě n g a h n j a n g o e l ò n*, 'tis gunstig te trouwen bij wassende maan; *djêma b ě r s ě n d ò n t i b ě r s a k i t a t é*, over grappen (wanneer men grappen maakt) moet men niet boos worden; *h i n g g ò n g ò g o e n t ò r d j ě m a*, toen kwamen de menschen in opschudding; *djêma b l ò h k o e r a n t ò*, de menschen die naar de Kust gaan; *a r a s a r a d j ě m a, d j ě m a s ě d a n g a*, er was eens iemand uit den ouden tijd (aan 't begin v. e. verhaal); *n i d j ě m a g ò r ò b ě t a b o e ö t é*, zoo doet men (doen anderen) niet; *t a k o e t i t o e b ò i d j ě m a*, hij was bang dat men (de menschen) hem zou (den) vergiftigen; *ò j a l o e d j o e*

- ngkoe, noemö loedjoe n djěma, dat is mijn mes, niet 'tmes van een ander; ipangkoelié kōrō n djěma, hij sloeg eens anders buffel; ioenggōrné djěma noesoehié, pödö hal wé, hij zegt dat een ander het gestolen heeft, maar inderdaad heeft hij het gestolen. Kampoeng ö görö berdjěma (of moedjěma) nè, die kampoeng is niet meer bewoond; ara kö moedjěma oemaha, wonen er menschen in dat huis?
- DJEMADIL AKIR**, oelön —, de zesde maand v. h. moslimsche jaar.
- DJEMADIL AWAL** of oelön —, de vijfde maand v. h. moslimsche jaar.
- DJEMALA**, soms djěmala alam, in deftigen stijl = oeloe, hoofd. Primè a ngö lö atas ni djěmala-alamkoe, wat u daar gezegd heeft neem ik eerbiedig aan (op mijn hoofd).
- DJEMAROEM**, z. djaroem.
- DJEMAT** of *djěma^aat*. Lō djěmat, Vrijdag; sěgōr djěmat, één maal Vrijdag, d. i. één week; sědjěmat, sidjěmat of sara djěmat, één Vrijdag, d. i. één week; doeö — of nōn djěmat, twee weken; toeloe —, ntoelōn — of tigō djěmat, drie weken; malam djěmat, Donderdagavond.
- DJEMBOLANG**, hoofddoek, uit een grooten lap katoen of zijde, die vele malen om 't hoofd gewonden is, terwijl één der slippen van achter 't hoofd tot op de billen afhangt. Soms niet direct om 't hoofd, doch om een kěpiah gewonden. Gedragen als men ten oorlog trekt. *Idj^ambōlangné* oepoehé, hij maakte van zijn lendenkleed een djěmbolang (op 't veld, om zijn hoofd te beschutten tegen de brandende zonnestrallen).
- DJEMBÖLÖ**. *Moedjěmbölö*, hoog opgaan, hoog worden, hoog opgroeien (v. gras, v. water bij hevigen regen, v. vuur, bij brand).
- DJEMĒR** (samengetrokken uit 't Maleische Djamboe Air, Atj. Djambō Ajé), soms ook wel Djamboeer Ajar genoemd, n. v. de groote rivier die door het Dörötgebied stroomt.
- DJEMĒRAK**, luidkeels lachen, schaterlachen (meestal v. velen tegelijk). DjěmĒrak kědik bédné, sil pědih atéwé, zij lachten allen luidkeels, ze hadden erg veel pret.
- DJĒMĒT**, jong v. e. luis (koetoe).
- DJĒMOER**, subst.: [op een droogmat op het voorplein vóór het huis of op een blang dicht bij de kampoeng] te drogen gelegde padi; djěmoerkoe ngō tāsak, de padi, die ik te drogen heb gelegd, is reeds voldoende droog. *Werkw.*,

verv., *mëndjemoer*, [padi, tabak, kleederen] in de zon drogen; *mëndjemoer ròm*, padi drogen op een droogmat, op het voorplein of op een blang dicht bij de kampoeng; *bakō idjemoer i ladang koe wan lanté*, men droogt tabak op de ladangs op horden; *òsahkō pé djemoerkoe bërōa-karoeng ò*, geef mij eens een paar zakken padi om te drogen (djemoer hier subst. in de bet. padi om te drogen). Oepoehkoe *këoerönön sinò*, malé *koedjemoeri*, mijn kleederen zijn zooveen nat geregend, ik zal ze in de zon laten drogen (uithangen). Oepoehkoe *pëdjemoer ari manè mi*, loepön akoe noewötné, mijn kleeren hangen al van gisteren af [buiten] te drogen, ik heb vergeten ze weg te nemen. Nti *kō bërdjemoer koe lō*, sègè kasé *bödön moe*, ga niet in de zon zitten, anders voel je je straks onlekker (koortsig). Ngö *moedjemoer pri ini*, deze zaak is al ruchtbaar geworden. *Pëndjemoerön*, plaats waar men [padi, kleeren] droogt, bv. blang *pëndjemoerön ni ròm* (z. s. ralang), *lëpō p. ni oepoeh*.

DJEMÖT, volhardend ijverig, naarstig. *Anak ini djëmöt pëdih*, noemön *lō bërøejöm isambilé tërsik*, dit kind is verbazend ijverig, elken dag gaat het brandhout halen en brengt dan tegelijk [een paar] paggerstijlen mee.

DJEMPA, zie *boengö en mëdang*.

DJEMPOENG, — *ni ròm*, het stroo van de gedorschte padi, dat op 't veld wordt achter gelaten. Zie *djès en toetit*.

DJEMPOET, zooveel als men met de toppen der vijf vingers (of: met de toppen van duim en middelsten vinger) vatten kan. *Pōa sëdjëm poet, òròs sëdjëm poet*, een dj. zout (gepelde rijst).

DJENDJOENGÖN (Mal. *djoendjoengan*), staak. *Djëndjoengön ni gëtih*, van boven vorkvormige bamboestijlen waarop de *gëtih* (lange rotankoorden) zijn gespannen op 't rijstveld, ter verjaging van de vogels; cf. *djangdjoengön, djoengdjoengön*.

DJENDJÖNG, staan, opstaan (cf. *sësøek*). *Djëndjông ari kënoendoelné*, uit zijn zittende houding oprijzen. *Djëndjôngön* (*mëndjëndjôngön*); *idjëndjôngné anaké*, zij deed haar kind opstaan; *idjëndjôngné kajoe si mërëbah*, hij richtte den boom die omgevallen was, weder op. *Ara djëma sara pëdjëndjông i lah noemö*, er staat iemand midden op 't rijstveld.

- DJENGGI, e. s. v. fabelachtige wezens of geesten, die in dōa's wel genoemd worden. Zie na sō djēnggi.
- DJENGGAL, de afstand van de punt van den duim tot die van den middelsten vinger, wanneer zij zoover mogelijk uiteen-gestrekt zijn; gebezigd als lengtemaat = $\frac{1}{2}$ sēta. Djēngkal toendjoek, de afstand van de punt v. d. duim tot dien van den wijsvinger, wanneer ze zoo ver mogelijk uiteen-gestrekt zijn. Sēdjēngkal of sara dj., één dj., rōa (doeō) dj., 2 dj.
- DJENGGAT, aanmatigend, pedant, blufferig (in spreken en manier v. doen; ook bv. v. iemd. die zich kleedt boven zijn stand of zich overdadig opsiert). Cf. djoengköť.
- DJENGŌ (cf. bēkal, sēlēpah en tōgōh) leeftocht, proviand; versnapering onderweg of onder 't werk. Imbahé krō toem kēn djēngōé i dēné, hij nam krō toem als proviand mee op den weg; djēma bēroetōm imbahé toe kēn djēngōé koe boer sō, de vrouwen die gingen brandhout halen, namen suikerriet mee naar 't gebergte als versnapering; djēma nērlis (mēmatal) iōsah djēngō rēroem roehoel lō, de lieden die de sawahdijkjes schoonmaken en effenen krijgen op den middag rēroem-gebak als versnapering (die door den eigenaar van 't rijstveld gezonden wordt). Idjēngōié djamoeé, hij voorzag zijn gasten (helpers bij nērlis enz.) van versnaperingen.
- DJENGŌNG, versuft; sufferig; gedachteloos of doelloos [rondlopend]. Djēngōng koe sō, djēngōng koe ini, hij liep als versuft nu eens hier-, dan weer daarheen (v. schrik; ook v. e. onnoozele). Sana si djēngōngié djēma sō, wat wil die man, die daar zoo doelloos rondloopt? Ara djēma poedjēdjēngōng sēsērēngé, er was iemand, die alleen liep te suffen (alleen doelloos rondzwierf).
- DJĒNI (uit djōi ini, zie djōi), deze hier (tegelijk den bedoelde aanwijzend; niet gebruikt ter aanduiding van personen, aan wie eerbied verschuldigd is). Djēni bōť pērōngōté lō, deze [jongen] hier huilt al maar (zegt de moeder, hem tegelijk een duw gevend); kitō tanōmōn mi djēni, kati tir maté, laat ons dezen hier maar begraven, opdat hij gauw doodga; kami malé blōh oeroem djēni k' oekōn kēdjöp, wij willen even met dezen hier naar bovenstrooms gaan.
- DJĒNING, verv., mēndjēning, in de rondte laten draaien, aan 't draaien maken (een tol, een windmolen). Gasing idjēning, rōndjöl iloeahōn talié, ngō moedjēning kēndirié, men maakt een tol aan het draaien

(zet een tol op); als men het touw heeft weggetrokken draait hij uit zichzelf; sěpěrti gasing mëndjěning dirié, als een tol die zichzelf in de rondte draait (gezegd v. iemd., die door eigen schuld in moeilijkheid is geraakt). *Moedjěning (bėrdjěning)* pěnəngənkoe, alles draait mij voor de oogen (v. iemd. die door tabak bedwelmd is); wöih moedjěning, draaikolk (= w. moesioek).

DJĚNOE, zie toebö.

DJĚNTIK. *Moedjěntik*, trillen, een trillende of trekkende beweging maken. Matakoe moedjěntik, malé gèh bang djamoë, mijn ooglid trilt, er zal misschien wel een gast komen. Verv., *mëndjěntik*; ngö idjěntik ikön kikkoe, er trekt al een visch aan mijn hengel. Djěma bětari *poedjědjěntik* bödödné, de danser maakt trekkende (schokkende) bewegingen met zijn lichaam. *Djěntikön* pėdih si bėbėroe ini, gөрö ngök kěn inö noemah, dit meisje is erg manziek (geil), ze is niet geschikt voor huisvrouw.

DJĚPAL, n. v. e. kruipplant, welker bladeren dienen voor het blauwzwart verven, evenals de indigo-plant (toeski).

DJĚPAT, rustig, lang op dezelfde plek grazend, v. e. buffel (zie těpat; opp. djědjöl en latah).

DJĚRA (Bat. djöra, cf. oerik) of *djěro* (L), iets op onaangename wijze ondervonden, „het gevoeld” hebbend, afschrikt, er den schrik van beet hebbend, het afgeleerd hebbend (Mal. kapok). Lang oeroem soeöi gөрö nè boeötné tjar’ òja bėta, ngö djěra wé, hij zal het nooit weer doen, hij heeft er den schrik van beet; ngö djěra akoe moetang koe wé, sěrəlō sěpoeloeh blit akoe itoenggoeieé, ik ben er voor goed van genezen om van hem geld te leenen: tienmaal per dag maant hij mij; anak òja djěra ari koetjaké mi, dat kind heeft van jongsaf een ongelukkig leven gehad. Werkw., onverv. *mëndjěra*, (techn.), een groot feest geven ter proclamatie van zijn vrijlating (v. e. slaaf), waarbij in tegenwoordigheid van alle naburige rōdjō’s wordt geproclameerd, dat de slaaf die mëndjěra, thans volkomen vrij is geworden (eigenl. [de menschen] afschrikken of afleeren [hem als slaaf te beschouwen]). *Pėdjěra* (mpėdjěra), iemd. iets afleeren (door te maken dat hij er den schrik van beet krijgt; voorb. s. tětèh). *Pėndjěra*, het feestmaal, door den vrijgelaten slaaf gegeven; těmoeloek iloeahön bėrpėndjěra, de vrijmaking v. e. slaaf gaat met een pėndjěra gepaard.

DJĚRAK, zie oepoeh. Ook stam van djěmėrak (?), z. djěmėrak.

DJĒRAL, glad, glibberig. *Dĕné* —, batang kajoe *djĕral*, een glibberige weg, een gladde boomstam; *djĕral prié*, men kan niet op zijn woord vertrouwen; *si bĕboedjang* (*bĕbĕroe*) *òja tĕngah djĕral*, die jongen is in de halfwassen periode, dat meisje is in de bakvischjaren. *Idjĕraliĕ dĕné*, zij (ondeugende kinderen) hebben den weg glad gemaakt. Opp. *djĕrkat*.

DJĒRANG, verv., *mĕndjĕrang*, [vooral rijst, maar ook zout, suikersap, opium, zwavel enz.] koken. *Jō kĕkaboer mĕndjĕrang*, 's avonds en 's morgens kookt men rijst; *idjĕrangé krōngkoe*, zij kookt rijst voor mij. *Mĕndjĕrangi krō boeöté*, zij doet niets dan rijstkoken. *Djĕrangōnkō pé krōngkoe kĕdjöp*, kook jij even mijn rijst (rijst voor mij); *idjĕrangé koerōdné*, zij zette haar [rijst]pot te vuur. *Ipĕdjĕrangé koerōdné sawah jō*, *gōrō ibōhé òròsé* (*gōrō itĕtangkoehné*), zij liet haar rijstpot den geheelen dag tot aan den avond te vuur staan, zonder er rijst in te doen (zonder hem af te zetten). *Òròskoe pé gōrō tĕrdjĕrangé*, zij kan niet eens mijn rijst koken. *Krō bĕrdjĕrang*, *gōrō bĕrkoekoes*, rijst wordt gekookt in een pot, niet gaargestoomd. *Ngō bĕrdjĕrangōn si bĕbĕroe djĕdjöp oemah bĕdné*, huis aan huis zijn de meisjes aan 't rijstkoken. *Ngō moedjĕrang krōmoe*, *nti kō gĕgōip*, de rijst voor je wordt al gekookt, ga niet ver weg. *Poedjĕdjĕrang wō boeöté*, *gōrō tĕdoeh²*, zij kookt maar voortdurend zonder ophouden rijst. *Poedjĕrang koerōdné idapoer sawah jō*, haar rijstpot staat tot den avond in de keuken te vuur. *Pĕrdjĕrang* (of *poedjĕrang*) *pĕdih si bĕbĕroe ini*, dit meisje is ijverig in 't rijstkoken. *Si bĕbĕroe òja kĕn pĕndjĕrang ni krōngkoe*, dat meisje kookt altijd rijst voor mij; *Bōndör kĕn pĕndjĕrang ni mōdōtkoe*, B. kookt geregeld opium voor mij. *Pĕndjĕrangōn*, plaats (rijstpot) waarin (of keuken waar) iemand [rijst] kookt; kooksel. *Djĕdjĕrangōn*, rijstkokentje spelen (v. meisjes, waarbij een klapperdop als koerōn, en zand als *krō fungeert*). *Djĕrang Blanga*, n. v. e. berg-plateau in L., waar veel herten gevonden worden.

DJĒRANGŌ (Jav. *dringo*, Bal. *djahangoe* of *djangoe*), lieswortel, kalmus, wordt, met siriĕ vermengd, gebezigd om zieken te bespuwen (*sĕmboer*), en ook op andere wijzen als geneesmiddel aangewend. Ook aan kinderhalsbandjes bevestigd, omdat de lucht van *djĕrangō* de booze geesten op een afstand houdt. *Blang Djĕrangō*, n. v. e. *blang* bij *Pĕparik* (GL).

DJERAWAT, e. s. v. steenpuistjes; krō ni djêrawat, de etterachtige stof die daaruit vloeit.

DJERDJETAN (L), *gêrgêtan* (GL), e. s. v. donkerkleurigen kleinen roofvogel, die zich voedt met kleine vogels.

DJERENANG, zie djêrnang.

DJÈRÈT (Arab. ziârat), graf, vooral heilig graf; toeroen koe djèrèt, naar het graf van een der vereerde voorouders gaan (v. bruid en bruidegom), om diens zegen in te roepen over den te sluiten echt (wat geschiedt in gezelschap van vele kampoenggenooten, die zich op 't graf vermaken met didong en muziek); *Djèrèt Naroe*, Lang Graf, n. v. verscheiden plaatsen; *bêrdjèrèt-naroe*, een lang graf hebbend, ±: vogelvrij (cf. *bêrèsèk sapoet s. rèsèk*); Asan i kampoeng Doerén ianakié si bēbēroe; ngō mēta wé mēsangka koe Laut Tawar, si bēbēroe ö itjēngkēkōn; Asan sinō ngō bērdjèrèt-naroe i Gajō, Asan v. d. k. D. had bij een maagd een kind verwekt; hij vluchtte vervolgens naar L. T.; het meisje werd geworgd; die A. is thans vogelvrij verklaard in GL. *Djèrèti* (mēndjèrèti), iemd. begraven (cf. *tanòm*). *Djēma si maté bērdjèrèt* (= *idjèrèti*), wie gestorven is wordt begraven. *Pēdjèrètōn*, begraafplaats (meestal op eenigen afstand v. d. kampoeng op de blang gelegen).

DJÈRGOET, verv., *mēndjèrgoet*, [de zaaipadi, sēmé] uittrekken [om die een of twee dagen later uit te planten, nōmbang]. *Mēndjèrgoet kitō sērēlō 'ni*, vandaag gaan we de zaaipadi uittrekken. *Idjèrgoetné ipōdné si moegēldoek*, hij trok zich den tand uit die los zat. *Moedjèrgoet oek koe isintakné*, hij trok mij de haren uit het hoofd.

DJÈRGONG (GL), *gēgōng* (L), valblok om tijgers te vangen. *I tama é djèrgōng*, hij zette een dj. *Idjèrgōngié koe lō*, hij ving een tijger met behulp van een dj.

DJÈRIK, e. s. v. kleinen boom, met bijzonder hard hout, waarvan in Tampoer boomen (*galah*) om prauwen voort te boomen gemaakt worden; (v. d.) dwergachtig, klein, (doch ook) frisch van gestalte (v. menschen). *Djèrik pēdih roemōdné*, hij is frisch en stevig van gestalte (d. i. hard als het djèrik-hout).

DJÈRING, e. s. v. boom (Mal. *djengkol*), waarvan de, kwalijk riekende (*tjēngis*), zaden veel gegeten worden. N. v. e. kampoeng en een aroel in S.

DJÈRIP, verv., *mēndjèrip*, met behulp van een tuitje of een hollen bamboe of rietje vocht (water) opzuigen of opslurpen (cf. *iroep*). *Mēndjèrip wōih ari wan tēlōgō*

(pinggön), water opslurpen uit een welput (bord). *Pëndjērip(ön)*, tuit v. e. drinkwaterkruik, holle bamboe of rietje met behulp waarvan men water opslurpt uit een bord of een welput.

DJĒRIT, zie djēröt.

DJĒRKAT, stroef. *Ibōhé tanòh koe oeloe n loedjoe, kati djērkat*, hij deed aarde (zand) op 't gevest van het mes, opdat het stroef zou zijn; *iilihié poemoeé kati djērkat*, hij spuwde in zijn handen opdat ze stroef zouden zijn (bv. om den steel van zijn spade steviger te kunnen vasthouden). *Wau ibōhé kēn pëndjērkat ni djēdjarié*, (de man die ging touw draaien) gebruikte droog zand om zijn vingers stroef te maken. Opp. *djēral*.

DJĒRKÒL (cf. *tērkòl*), hard (vooral v. wormstekige vruchten, cf. *madji*), stijf v. bewegingen). *Wah ni birah djēr̀kòl pēdih, irēboes gōrō mēra lēmboet*, de birah-vrucht is erg hard, in water gekookt wordt zij niet zacht; *tērkòl-djēr̀kòl pēdih bētari*, hij danst erg stijf; *djēr̀kòl pēdih ini anak, gōrō tērprintahōn*, dit kind is erg ongezeggenlijk.

DJĒRNANG, drakenbloed verkregen uit de roode vruchtjes v. e. rotansoort, *wé djērnang*, gebezigd voor 't roodkleuren van nagels, drinkwaterkruiken, tamboerijnen enz. Zie *dērah dj.*, *oejōm dj.* en *wé dj.*

DJĒRNGĒL, zie *bērngèl*.

DJĒRNIH, helder [v. water] (opp. *kroeh* en *tēkal*). *Sēpērti mata ni nipé djērnih pēdih mataé*, als slangenooien zoo helder zijn zijne oogen. N. v. e. nederzetting en v. e. rivier in S.

DJĒROEK, algemeene naam voor wat in 't zuur of in de pekel gezet is; *djēroek n doerén, doerian* in 't zuur; *djēroek n maman, maman-bladeren* in 't zuur of in de pekel (beide als toespits bij de rijst). Verv., *mēndjēroek*, [vruchten (doerians, nanams of eendeneieren) in 't zuur of in de pekel zetten; *mēndjēroek doerén, doerians* [in een bamboe] laten verzuren; *tēnaroeh n itik idjēroek*, eendeneieren worden ingezouten (in vochtige asch gelegd); *krambil idjēroek kēn panggir*, verzuurde klapper wordt voor haarreiniging [v. vrouwen] aangewend.

DJĒROEMÖT of *djērēmöt*, fijn netwerk, meestal van *bēnang* of *tali kri*, met de naald gestopt, om een gat bv. in een kleed te stoppen, of ter versterking of versiering bv. om een bamboedoos (ploek) of om een *djimat* gemaakt. Verv., *mēndjēroemöt*, zulk een netwerk maken, [een gat] op die

wijze stoppen. Kěpiah tēmbögō idj̄eroemöt, een koperdraadmutsjē wordt gevlochten; djimöt djoesön idj̄eroemöt, een djimat, bestaande in stukjes beschreven papier, wordt in een netwerk van garen genaaid; oepoeh moepoetoeok idj̄eroemöt, een kleed waar een gat in is gekomen wordt gestopt.

DJĒRÒH, goed, mooi; in orde, hersteld; goed [op elkaar], verzoend; fijn voor: zwanger, in 't begin van de zwangerschap zijnde; wisselwoord voor riroe in: pēnjakit (of sakit) djēròh. Djēròh bōdōdné, djēròh pēkajadné, djēròh pērasaté, zij is mooi, zij is goed gekleed en zij is goed van karakter; ngō djēròh, 't is goed (tot iemd. die een boodschap heeft overgebracht); djēròh lō 'ni, 'tis mooi weer; wé ngō djēròh oeroem diangé bēsilo, thans verkeert hij op goeden voet (is hij verzoend) met zijn meisje; ngō djēròh ari sakité, (hij) is beter, hersteld van zijn ziekte; malé djēròh bang pēmènkoe, poetētioek k'èngòn, mijn schoondochter schijnt zwanger te zijn, ik merk dat ze telkens misselijk is (cf. dēras ajar); anakoe sakit djēròh, mijn kind heeft de pokken. *Djēròhōn* (mēndjēròhōn): idjēròhné djēma sipēlōlō a, hij verzoende de twistenden. *Bērdjēròh* mikitō, laten wij weer goed worden. *Poedjēdjēròh* dirisé sabi, zij is koket, nuffig (cf. Hgd. ziet sich). *Pēndjēròhōn*, middel (geld) om verzoening tot stand te brengen.

DJĒRÖT, *djērit*, *djöröt* of *djiröt*, kleine strik van arenvezels om vogels te strikken. *Moedjēröt* (ook *moedjērit*, *moedjöröt* of *moedjiröt*), in een strik (aring of djarang) gevangen (v. herten en vogels); ngō moedjēröt rōngòk n akang koe wadni mata n aring, de hals van het hert is verstrikt in (het oog van) den strik; ngō moedjēröt koekoer koe wadni djarang, er is een boschduif in den strik gevangen. *Djērötōn* (mēndjērötōn); djēma malé itjēngkèk idjērötōn koe rōngòké bēnang, de persoon die gewurgd zal worden wordt een koörd om den hals gestrikt (door een zijner *saudörö's*).

DJĒS (L). *djaès* (GL), onverv., *mēndjès*, [bij het dorschen] de padistengels [met de handen] uitschudden en ter zijde werpen. Mēndjik si bēboedjang, mēndjès si bēbēroe, dorschen doen jonge mannen, de stengels uitschudden en ter zijde werpen doen meisjes. *Idjèsié* djēm-poeng itēkarné koedöröt, zij schudden de padistengels uit en werpen ze ter zijde. Si bēboedjang kēn pēndjik, si bēbēroe kēn *pēndjès*, de meisjes

- schudden de stengels uit terwijl de jonge mannen dorschen.
- DJIBRAIL** of *Djibrail*, de engel Gabriël. Djibrail söböt n Toehön, Dj. is een „vriend” van den Heer.
- DJIH**, alang-alang, waarmede de blangvelden veel begroeid zijn.
- DJIK**, verv., *mëndjik*, [padi] dorschen, d. i. trappen. Men doet dit op het rijstveld, meestal met velen tegelijk (met behulp van daartoe uitgenoodigde gasten, *djamoe*, die bijzonder goed onthaald worden); tijdens het trappen leunt men op twee stokken (*tikön*) om zich in evenwicht te houden; in GL heeft men in plaats daarvan wel een langen bamboe, *öböñ-öböñön* of *amat-amatön* die, op twee staken steunende, ter schouderhoogte vóór de dorschers is geplaatst, en waaraan allen zich vasthouden (zie *gërgah*, *gërböl*, *loemöt* en *tigö*, en ook s. *doeroe*). *Djikön* kam pé röm koe, wees zoo goed mijn padi te dorschen; *koedjikön kasé kō*, wacht ik zal je tot moes trappen (tot een stout kind). *Pëndjikönkoe gōr' ilōn m bēh*, de padi, die ik te dorschen heb, is nog niet klaar.
- DJIKIR**, dikr, het vermelden of reciteeren van de geloofsbelijdenis en van Allah's namen, volgens bepaalde door de sjaichs van de mystieke broederschappen voorgeschreven regelen (cf. *ratib*). *Djikir rēpa'i* of *djikir daboes* = *daboes*; *djikir binös*, de dikr die soms het binös begeleidt; *djikir Moeloet* (dikr Moeloed), het reciet van de Moehammad-legende; *goeroe djikir*, de leider bij het dikr. *Bërdjikir*, dikr reciteeren.
- DJIKIS**, het sperma (van dieren en grof van menschen; minder grof: *oeröt*; fijn: *mani* of *mahni*).
- DJIMÖT I** of *djimat*, amulet. *Djimöt djoesön*, amulet, bestaande uit een op de een of andere wijze verpakt stukje papier, waarop gedeelten van de 30 djoez' (gedeelten) v. d. *Qoerân* geschreven zijn; *dj. këböñ*, onkwetsbaarheidsamulet; *dj. mëndjadi* of *moedjadi*, z. *djadi*.
- DJIMÖT II** (cf. *ëmat*; opp. *roempō*), zuinig, spaarzaam (met geld, met woorden). *Djimöt këñ èlëmoe*, spaarzaam met zijn geheime wetenschap, niet maar iedereen daarvan deelgenoot makend; *ëmat djimöt sarat kaja*, zuinigheid en spaarzaamheid zijn 't geheim(middel) om rijk te worden. *Idjimötié pëngé*, hij is zuinig met zijn geld.
- DJIN**, [booze] geest, spook. *Djin's* waren er, vóór er menschen waren. Zij huizen vooral in groote boomen (*waringins*), verder in steenen, rivieren, koeala's enz. Er zijn verschillende soorten van *djin's*, als *hantoe*, *sanè*, *sè-*

tan, sègoen(d)jō enz. Djin, ikō mēra kitō nasoehé, batang ni djëdjëroen pé ara, wat de geesten betreft, als wij ze [allen] zouden willen verzorgen (vereeren) [waar zouden we eindigen, immers] zelfs in de djëdjëroen-plant huizen geesten.

DJINGKI, de wipplank, waaraan de rijststamper (toetoe) bevestigd is, waarmede de padi in het rijstblok (loesoeng) gestampt wordt. De djingki, die ongeveer in 't midden gesteund wordt door 2 steunpalen (awan), wordt in wippende beweging gebracht door een of meer vrouwen, die op het achtereinde (këmoedi) van de djingki staan en zich vasthouden aan een daar geplaatste, aan twee palen bevestigde, horizontale houten leuning (amataatōn). Djingki Landé, spr. voor: een zeer mooie djingki (de djingki's van Landé zijn beroemd om hun sierlijke afwerking). Zie indjōn, djoengköt en djanggërlak.

DJINGKÖT, op de teenen loopend. (Moe)djingköt rëmalan, hij loopt op de teenen (bv. omdat hij een doorn in den bal van den voet heeft gekregen).

DJINÖ (Arab. zinâ). *Bërdjinö*, [naar de Wet] ontucht, overspel plegen(d).

DJIRÖ (Mal. djintën), e. s. v. specerij (awas, z. a.), komijn. Men onderscheidt djirö itöm, dj. poetih en dj. manis; de eerste wordt wel gesnoven (isioek) als medicijn tegen hoofdpijn. Zie ook rôm.

DJIRÖT, zie djërot.

DJÖ, z. djaö.

DJÖBÖTÖN, het ploeghout v. d. nōnggöl (Atj. gò).

DJÖDJÖ, verv., *mëndjödjö*, met iets rondgaan om het uit te deelen (z. kandé) of om het te verkopen, rondventen, te koop aanbieden. Wé blōh mëndjödjö mënkakaté djëdjöp oemah, hij ging huis aan huis zijne koopwaren rondventen; idjödjöé anaké, hij bood zijn kind te koop (omdat hij schulden had).

DJÖDJÖT, verv., *mëndjödjöt*, aan of op iets zuigen. Cf. sēsèp. Anaké mëndjödjöt soesoeninö, het kind zuigt aan den tepel van de moeder; anak-anak gōr ilōn mipōn idjödjöté pënan, kinderen die nog geen tanden hebben zuigen op het eten. *Aroel Djödjöt*, n. v. e. beek op den weg v. Lampahan naar Toendjang (L).

DJOEAH, wild, niet tam, schuw. Koedö (kōrō, koe-rik) djoeah, een wild of schuw paard (buffel, kip); koedö i Gajō djoea(h)-djoeah, ikō iödjör igëndöi, wan wöih tēnang moelö, de paarden

in 't Gajöland zijn wild, als men ze wil dresseeren, rijdt men er eerst mede in stilstaande passen; mataé djoeah, (de dief, iemd. met een slecht geweten, het meisje) kijkt schuw uit haar oogen, kijkt angstig rond. *Djoeahi* (mëndjoeahi), wild (schuw) maken. *Djèdjoeahön*, een beetje schuw (wild).

DJOEANG. *Bèdjoeang*, elkaar achteruit duwen (v. kinderen, elkaar bij de schouders vattend trachten achteruit te duwen, ook v. vechtende olifanten); tjoebö kitö bédjoeang, sa tètëgörön, kom laten we eens trachten elkaar achteruit te duwen, [om te zien] wie de sterkste is; gadjah bédjoeang, katak tērèrèt, wingön bërkiör, 'toe si moepèpèt, als olifanten elkaar achteruit duwen (vechten), wordt de kikkvorsch fijngedrukt, als de cylindfers van de suikermolen draaien, wordt het suikerriet vermorseld", d. i. als de groote heeren (rödjö's) twisten, moeten de kleine luiden de kwestie voor hen uitvechten. Zie kalim djoeang.

DJOEARÖ. Djoearö njaboeng, de ceremoniemeester bij hanengevechten; djoearö prang, de persoon die in den oorlog den panglimö prang ter zijde staat en wiens taak het is de verslappenden aan te vuren en de vluchtenden terug te jagen; djoearö [kën] pri, de persoon die bij kwestie's met andere kampoengs zijn rödjö als raadgever en „speaker" ter zijde staat.

DJOEBAH, of badjoe —, lange jas of japon met wijde mouwen naar Mekkaansch model door hadji's gedragen.

DJOEDI, dobbelspel, hazardspel. Atoe djoedi, dobbelsteenen; djamboer djoedi, z. pèdjoedén. *Bèrdjoedi*, spelen, dobbelen (z. katjoe en wah). *Djoedén* (mëndjoedén); idjoedédné rëta n amaé mbèh, hij heeft al de bezittingen van zijn vader verspeeld. *Pèdjoedén* of djamboer djoedi, speelloods, dobbelloods (meestal op een zekeren afstand v. d. kampoeng midden op de blang; er wordt daar tevens geschoven; in GL zijn de meeste speelloods, in Isak zijn er in 't geheel geen).

DJOEDJOENG, (eigenl.: op het hoofd legging, wat op het hoofd gelegd wordt; spec.) gepelde en gepofde ongepelde rijst die men bij plechtige gelegenheden den personen die 't object zijn van de ceremonie (bruid en bruijom, den rödjö) op 't hoofd legt (ter afwering van booze invloeden). Öros oeroem bërtih kën djoedjoeng ni böi oeroem bëroe, gepelde en gepofte ongepelde rijst worden bruid en bruijom op het hoofd gestrooid. Verv., *mëndjoedjoeng*, op 't hoofd leggen of dragen (wat vooral mannen doen); mëndjoedjoeng rôm ari oemö k' oe-

ma h, padi [in een zak] op 't hoofd van 't rijstveld huiswaarts dragen. *Idjoedjoengié* ròm é k' oemah, hij droeg zijn padi [in een zak] op zijn hoofd naar huis; mēndjoedjoengi rōdjō (böi, anak si malé isoenötön, goeroe didòng, djěma mòkòt i rantō oelak koe Gajō, djěma prang oelak), den rōdjō (den bruigom, een kind dat besneden moet worden, den g. didòng, den van een langdurige reis naar de kust teruggekeerde, den uit den strijd teruggekeerde) gepelde rijst en gepofte ongepelde rijst op 't hoofd leggen. *Idjoedjoengné* nēmbahé koe atan oeloe ni pōngé, hij plaatste de vracht op 't hoofd van zijn kameraad, gaf ze hem op 't hoofd te dragen. *Ipēdjoedjoengé* nēmbahé gōrō ipēparédné, hij hield almaar zijn vracht op 't hoofd, zette haar niet neer. *Bērdjoedjoeng* Kòr'an, den Qoerân op zijn hoofd nemen (bij eedzwering). Ngō *moedjoedjoeng* Kòr'an koe atan oeloe ni Goetjoe h, G. is al beëdigd. *Pēndjoedjoeng*, de personen (altijd vrouwen, bij voorkeur in ö n majak) die iemd. òròs en bērtih op het hoofd leggen. *Djoedjoengön*, het loon, dat aan een panglimö prang na afloop v. d. oorlog betaald wordt; de schadevergoeding door den schuldeischer betaald aan de persoon die hij voor eens anders schuld gegijzeld heeft (bv. B is door K, een Atjèher te Djoeli, aangehouden, gegijzeld mēnikòt kēn pri, voor de schuld van B's familielid, saudörö, A; wanneer dit tengevolge heeft dat A zijn schuld betaalt, geeft K aan B een geschenk, djoedjoengön, bv. een stel kleeren en eenige dollars, als vergoeding voor de geleden schade en vrijheidsberoving).

DJOEDOE, wederga, wederhelft, pendant (v. e. paar), lotgenoot, partner, de door 't lot tot iemds echtgenoot(e) bestemde; paar, voor elkaar bestemde (man en vrouw). Glang ini òsòp djoedoeé, de armband, die bij dezen armband behoort (met dezen een paar uitmaakt) is weg; koedōngkoe koepèrah djoedoeé, ik zoek een paard dat met het mijne een span kan vormen (om dat in Atjèh te verkoopen); manè aradjěma maté manoet, ingöt² anakmoe, mēra kēn djoedoeé kasé, gisteren is er iemand verdronken, pas goed op uw kind, anders wordt het nog de lotgenoot van den verdronkene (men meent dat als ergens een ongeluk is voorgevallen, kort daarop een dergelijk ongeluk iemand daar in den omtrek zal treffen); òja lö djoedoe mōe, hij is de door 't lot tot uw echtgenoot bestemde; akoe mērah djoedjoe moerip djoedoe maté, gōrō koeön gōrō kiri, abang pòlan wō, ik zoek den voor leven

en dood (voor eeuwig) tot mijn echtgenoot bestemde, [en dat is] niemand anders dan oudere broer N. (zoo spreekt het meisje dat „nöik”, z. töik, tot den rödjö van den getöikten man). Ah, anak n koedö sō sēdjoedoe pēdi, dés di kōlé, ah die beide veulens passen goed bij elkaar, ze zijn precies even groot; sēnsim sēdjoedoe, een stel vingerringen (bv. als tirōn); birahpati sēdjoedoe (of sara pēranggōn GL), een paar duiven; akoe sēdjoedoe oeroem wé, ik ben zijn (haar) gelijke, pas goed bij hem of haar [in leeftijd, uiterlijk enz.]. *Djoedōn* (mēndjoedōn) en *pētidoedōn* of *tēdjoedōn*, iets of iemd. tot partner maken van, tot een paar vereenigen met; glangkoe òsòp djoedoeé, kēbēta glah koedjoedōn (koe tēdjoedōn) oeroem glang n akangkoe, van mijn [stel of paar] armbanden is er één weg, daarom zal ik den armband van mijn oudere zuster maar met den mijnen tot een stel vereenigen (bij den mijnen nemen); Inō n Gēnantōn maté böié, glah koedjoedōn oeroem nginkoe, de man van Inō n G. is gestorven; ik zal haar nu maar aan mijn jongeren broer tot vrouw geven (cf. kalih).

DJOEHOER, zie Djōhōr.

DJOELI, n. v. e. kampoeng in Peusangan, waarheen de Gajō's van L en D dikwijls gaan handeldrijven, vooral ook omdat de weg daarheen betrekkelijk gemakkelijk is.

DJOELNANG of *djēlnang* (L), verv., *mēndjēlnang*, [een kind] op den schouder dragen, zoo dat het ééne beentje voor de borst, het andere op den rug van de(n) dragende bengelt, terwijl het kind dengeen die het draagt (meestal een man, zelden een vrouw) bij 't hoofd vasthoudt. Djēmame lipé idjoelnangé anaké, bij het doorwaden [van de rivier] droeg hij zijn kind op den schouder.

DJOELÖ I. Òròs djoelö, niet voldoende fijn, slechts tweemaal, gestampte en dus niet erg lekkere rijst (zooals die, welke men bij huwelijksfeesten geeft, opdat de gasten niet te veel ervan zullen eten). Werkw., verv., *mēndjoelö*, [rijst] voor de tweede maal —, of slechts tweemaal, stampen (cf. pēpòr, loemöt en tjëroeh). *Idjoelöié* òròs, zij stampten de rijst maar tweemaal (niet voldoende fijn, om gauw klaar te zijn). Noetoe *bērdjoelö*, [de rijst] slordig, haastig, niet voldoende fijn, stampen.

DJOELÖ II, [iemand] wegbrengen, uitgeleide doen, [een buffel of buffels] wegbrengen [naar de weideplaats]. *Idjoelöié* kōrōé koe blang sō noemōn kēkaboer, jō iröié, elken ochtend brengt hij zijn buffels naar de blang (weide), en 's avonds haalt hij ze (en brengt ze weer

naar huis). *Idjoelön* habip koe dēné, mbèh rō-djō² blōh, kōl koetjak, toeö moedö, *idjoelön* habip, men begeleidde den habip een eind weegs, alle rōdjō's, groot en klein, jong en oud, alle brachten den habip weg; mēndjoelön bëroe, (techn.) de bruid wegbrengen of uitgeleide doen [naar haar toekomstige woning, 10 à 14 dagen na het huwelijk, = mēnōndösōn, mēnanggōn en mbah bëroe]; djoelönkō pé krō 'ni koe mpoe sō, brengt deze rijst even naar grootvader daar; akoe malé mēndjoelön bōnōn bëroeloeng koe boer sō, ik zal even de vrouwen begeleiden die naar 'tgebergte gaan bladeren zoeken; *idjoelōdné djēngō* n djamoelé k' oemö, hij bracht de versnaperingen voor zijn gasten (die hem hielpen bij 'twerk) naar 't rijstveld. *Djēma blōh koe Mēkah bērdjoelō* koe dēné, Mekkagangers worden een eind weegs uitgeleide gedaan. *Kō biak ni pēndjoelō* ni bōnōn goenōmoe wō, jij bent alleen maar goed om vrouwen [naar 'tgebergte] te begeleiden (voor iets anders deug je niet, ben je te dom).

DJOELOEK I (L, = *lōndōk* GL), ondersteboven staande (v. e. tol, nl. v. e. gasing bōnōn zoodat de punt onderaan boven komt te staan, op zijn kop staande). Werkw., verv., *mēndjoeloek*. [een tol] onderste boven opzetten, op zijn kop zetten. *Djoeloeki* (*lōndōki* GL), iemd. met zijn aars op de punt van een op zijn kop gezetten tol laten zitten (was vroeger een straf voor den verliezer bij 't tolspeel; thans zelden meer toegepast; de uitdrukking *kō koedjoeloki* wordt evenwel nog schertsenderwijze gebezigd).

DJOELOEK II, verv., *mēndjoeloek*, met een langen stok naar of in iets steken om te onderzoeken of er iets in is, overdr.: peilen, uitvorschen. *Idjoeloekkō pé oemah ni dēndoeng sō*, ara kō i was, steek jij eens even met een stok in het paling-hol, om te zien of er paling in zijn; *idjoeloekkō pé pri koe Ama n Asah sō*, mēra kō wé bëroembé oeroem kitō, tracht jij eens uit te vorschen of A. n A. genegen is zijn dochter aan mijn zoon ten huwelijk te geven.

DJOEM(B)AK of *goem(b)ak*, haarlok op de kruin van het hoofd van jongens (tot 7 jaar) en kleine meisjes (tot 2 jaar), die men bij de haarschering meestal laat staan.

DJOEMPOEN, een ronde begroeide plek te midden v. e. overigens kale ruimte, een bosje [haar midden op een overigens kaal hoofd]; een bosje [gras of kreupelhout midden op een overigens niet begroeid veld]; klein kreupelboschje, boschbouquetje. *Oetōn moedjoempoen i wan blang*, een

boschje midden op een blangterrein; anak ini mëdjoempoen goembak ntang oemboek-oemboeködné, dit kind draagt een bosje haar op de kruin van zijn hoofd (doch is overigens kaalgeschoren; djoempoen nitamas i wan blang, een kreupelboschje midden op het blangterrein; poen ralik ninö, djoempoen ralik nglimö, de poen behoort tot de familie van de moeder, rondom een djamboe-bidjiboom vindt men altijd een plekje hoog gras (op een overigens afgegraasd veld, omdat de buffels door den boomstam verhinderd worden dat mede op te eten).

DJOENDJANI, reflexwoord van de beweging v. e. schommel; schommel (L, in GL djëdjandjònán), van twee aan een tak hangende touwen, waaraan onderaan een plank is bevestigd. De slaapdeuntjes beginnen met djoendjani, hoewel er geen wiegen zijn (bv. „djoendjoendjani, kětampang djoendjoendjani, koeahnikörö minjak sapi; djoendjoendjani, taröng minjak sapi, kënsoeloehkoe Sërbödjadi; djoendjoendjani, rëttjak oejömtingki, kënsoeloehkoe blöhkoe Djoeli”. enz.). Schommels vindt men wel onder 't huis (voor kinderen) of buiten de kampeongs (voor knapen). Bij de Pëmarén Timbang-Gadjah, op den weg naar Djoeli, is een beroemde schommel, waar de reizigers van en naar 't Gajöland een oogenblikje plegen te schommelen, naar 't heet om uit te rusten. *Bërdjoendjani*, schommelen.

DJOENGDJOENGÖN, zie djangdjoengön.

DJOENGGÖR, gepunte bamboestokken. waarmede bij oorlog de kampeongs versterkt worden, randjoe. Irantjoengön kajoe, itösön kindjoenggöör, zij punten bamboestokken, en maakten die tot randjoe's.

DJOENGGÖT I, aanmatigend, verwaand, kwasterig, blufferig. Cf. djëngkat.

DJOENGGÖT II (Bat. djoengkött), iets in zijn benedenwaartsche beweging tegenhouden, (spec.) de djingki tegenhouden, ophouden, verhinderen te wippen (door met de voeten op 't uiteinde van de këmoedi te gaan staan, ten einde de helpster gelegenheid te geven de gestampte rijst uit de loesoeng te nemen). *Atang Mëdjoengkött*, zie atang.

DJOENOEP (Ar. djoenoeb), de ritueele reiniging na cohabitatie enz., meestal niri- of mandidjoenoep.

DJOENTÉ. *Djoentën* (mëndjoentèn), [zijn beenen bij het zitten] laten afhangen. *Idjoentëdné kidingé*. *Moedjoenté kidingé*, zijn beenen hangen af, zijn benedenwaarts gericht [niet opgetrokken]; ngömoedjoe-

nté toeköë koedöröt, hij heeft een hangbuik (zoo dik is hij). Kqendoel *bërdjoenté*, zie koendoel. Papan ója *djèdjoentènkoe*, op die plank zit ik dikwijls met afhangelende beenen.

DJOENTOEL, een puistje of wratje op de huid (ongev. = koentoet). *Moedjoentoel*, vooruitstekend, gebombeerd (v. d. buik v. iemd. die veel gegeten heeft).

DJOEÖL, verv., *mëndjoeöl*, verkoopen. Akoe malé mēndjoeöl kōrōngkoe, ik ga mijn buffel verkoopen. *Idjoeölié* kōrōé mbèh, hij verkocht al zijn buffels. *Djoeölonkō* kōrōngkoe 'ni, toe, verkoop jij voor mij dezen buffel; *idjoeölné* anaké koe Linggö, hij huwelijkte zijn dochter tegen bruidschat uit aan iemand van L (fijner: kēmbārōn). *Ipètidjoeölné* (*itèdjoeölné*) kōrōé koe pōng, hij heeft zijn buffel door een ander laten verkoopen. Oetangkoe ikö görö *bërdjoeöl* kōrō, görö tērbèri akoe, als ik er niet een buffel voor verkoop, kan ik mijn schuld niet betalen; akoe *bërdjoeöl* kōrō ngērdjōn anakoe tēngahé a, ik heb (eenige) buffels verkocht toen ik destijds mijn kind uithuwelijkte. *Pè(σ)djoeöl* pēdih wé, bēdné rēta n amaé *idjoeölié*, hij is erg verkooplustig (verkoopt maar alles), al de bezittingen van zijn vader verkoopt hij. *Djoeölon*, object van verkoopen, verkoopsel; *djoeölon* is een tegen bruidschat [in een ander geslacht of andere kampeong] uitgehuwelijkte vrouw — en daardoor ook haar man (hoewel deze eigenlijk hunne „lat böi” is) — ten opzichte van hen die haar uithuwelijkten, d. i. hare mannelijke en vrouwelijke bloedverwanten (ralik); *inö ni pōlan djoeölonkoe*, de moeder van N. behoort tot mijn familie (geslacht of stam); akoe *djoeölon ari Pēndōsan*, ik ben afkomstig van (uitgehuwelijkt van uit) Pēndōsan (zegt een in oendjoek-huwelijk getrouwde vrouw); anak *djoeölon*, is een kind ten opzichte van de ralik zijner moeder; *kērdjō bërdjoeölon* = k. *bëroendjoek*, huwelijk met bruidschat; *sar' anak djoeölon*, heeten ten opzichte van elkander de kinderen van „sara ralik”, d. i. tegen bruidschat uitgehuwelijkte vrouwen die uit dezelfde familie (hetzelfde geslacht of denzelfden stam) afkomstig zijn; *ari djoeölon atawa ari ralik*, zie biak.

DJOEÖM, vchtig, geen vlam vattend (door vochtigheid, v. kruit, brandhout of lucifers); energieloos, futloos (v. menschen). *Oeböt ini ngö djoeöm*, dit kruit is nat, wil niet branden; *djēma ója djoeöm pēdih bërboeöt*, die man werkt niet met energie.

DJOERAH, verv., *mëndjoerah*, aangeven, aanbieden, presenteren (opp. *djamboet*). *Djěma nangin ara sara si mëndjoerah sara si mëndjamboet*, bij het wannen is er een die [de padi van beneden] aangeeft, en een ander die [ze boven] aanneemt. *Idjoerahné pëndsahé ari sërapp n pögör*, hij reikte [zijn beminde] zijn geschenk over de (van de overzijde van de) heining aan; *idjoerahné boengkoesé koe djamoe, djamoe pé idjoerahné kampilé koe mpoe noemah*, de heer des huizes bood den gast zijn sirihsak aan, en deze van zijn kant presenteerde genen zijn kampil. *Bërsidjoerahön mangas*, elkaar sirihs presenteerden; *görönè bërsidjoerahön*, zij geven elkaar geen kleine geschenken, bewijzen elkaar geen attentie's meer (van twee familie's in één huis wonend, die ruzie hebben gehad; 't is gebruik dat de verschillende familie's van één huis elkaar doen deelen in elkaars buitenkansjes, bv. mooie visch, wild enz.).

DJOEROENG (cf. Jav. *loeroeng*), nauwe doorgang, straat (tusschen twee rijen huizen in een kampoeng, zie *kampoeng*). *Mëndjoeroengön djěma bërsëmbah koe rödjö Atjéh*, — *djěma toendoek prang*, de lieden die hun hulde gaan betuigen aan den sultan v. Atjéh, of de lieden die na een oorlog [aan de overwinnaars] hun onderwerping komen aanbieden, [bij wijze van vernedering] door een aan weerszijden door gewapenden met gevelde lans (of geweer) afgezetten smallen doorgang laten loopen (aan 't einde waarvan de Sultan of de hoofden van de overwinnende partij gezeten zijn).

DJOEROES of *djòròs*. *Djoeroesön* (*mëndjoeroesön*) of *djòròsön*, langs een helling naar beneden laten glijden. *Djoeroesönkō pé kajoe ini koe paloeh sō*, laat deze planken naar beneden, de helling af, glijden. *Déné djéral pëdih bësilō, dëlé djěma moedjoeroes moesëntat*, de weg is thans erg glad, vele menschen glijden uit zoodat ze op hun billen vallen; *rampam ni pinang mëtoes poemoeé moedjòròs* (*moedjoeroes*) *këndirié*, de om den pinangboom bevestigde doornstruiken zijn vanzelf naar beneden gegleden, omdat het touw, waarmee ze bevestigd waren, is doorgebroken; *bönönkoe moedjòròs* (*moedjoeroes*) *anaké klam sinö*, zijn vrouw heeft vannacht een miskraam gehad (grof voor *goegoerön, këboeangön* enz.). *Djědjoeroesön nikëkanak*, glijbaantje van kinderen (een heuvelhelling, waarlangs de kinderen, op een pinangbladscheede gezeten, zich naar beneden laten glij-

den). *Bërdjédjoeroesön*, glijbaantje spelen [op de boven omschreven wijze].

DJOET MADJOET, de Querânische Gog en Magog, vooral in de djikir *rëpa^{si}* genoemd, vaak opgevat als één reusachtige djin of *sëtan*, die eenmaal, na eenen berg doorgraven te hebben, in deze wereld verschijnen zal.

DJÖGÖ, onnoozel, vreeselijk dom. *Djédjögön*, bekrompen, geborneerd in zijn opvattingen, doldriftig (bv. v. iemand die, als iemand zich niet precies aan een afspraak heeft gehouden, onmiddellijk er op slaat, cf. *bëbëtoelön*).

DJÖGÖ, wakker, wakend; nachtwake; ontwaken. *A koe ngö nômé*, *tapé djögö ilön*, ik heb mij al te slapen gelegd, maar ik ben nog wakker; *rëndjöl wé djögö ari pëndômédné*, toen ontwaakte hij uit zijn slaap; *djögö kaul (köl)*, „de groote nachtwake”, de voor-naamste feestnacht van de bruiloft, den nacht vóór het „nöik böi”; *djögö oesö*, „de kleine nachtwake”, de feestnacht, die aan de *dj. köl* voorafgaat (in GL ook *malam bëriné* geheeten). *Djögöi (mëndjögöi)*; *mëndjögöi kōrō tēngkam*, [wegens schuld] in beslag genomen buffels bewaken; *mëndjögöi koetö*, de vesting bewaken; *idjögöié djëma sinômé bédné*, hij wekte al de slapenden. *Idjögödné djëma sinômé a*, hij wekte dien slapende daar; *idjögödné dōaé*, hij waakt 's nachts om zijn gebeden op te zeggen (bv. iemd. die *kaloet*, zie *kaloet II*); *idjögödné diangé ikëbönsōklam sinö*, hij heeft vannacht zijn vrijster uit den slaap gehouden (met haar een samenkomst gehad) in de rijtschuur. *Görö tērdjögöi rödjö tēngahnémé*, men mag een rödjö, als hij slaapt, niet wakker maken. *Bërdjögö köl kitö bësilö*, vannacht houden wij „de groote nachtwake”. *Bërdjögön kitö bédné*, moesoeh *köböré malé gèh*, laten wij allen de wacht houden, het gerucht loopt dat de vijand op de komst is. *Bërsidjögön*, elkaar wekken. *Moedjögö wé pōra*, *gör' ilön djögö toe*, hij was half wakker. *Për(poe)-djögö pëdih wé*, *görö djadi moekërkès, ngö djögö wé*, hij heeft een zeer lichten slaap; er behoeft slechts iets te ritselen, of hij is wakker; *përdjögö* (ook:) goed zonder slaap kunnend. *Rödjö Pëparik poedaha pëndjögöé sëkajoe oepoeh* (of oe. *sarakajoe*), den vroegeren rödjö van P. moest men een blok wit goed geven als „wekker” (hij hield zich nl. dikwijls slapende; had men hem nu noodig om een zaak te beslechten, dan eischte hij een blok wit goed voor deze stoornis!). **DJÖGÖR**, gezond; hersteld, beter (na een ziekte). *Ara kû*

djögör anak² i tōa? — Djögör, kéné, zijn·uw kinderen benedenstrooms (thuis) gezond? — Gezond zijn ze, antwoordde hij; ngö djögör ari sakité, hersteld van zijn ziekte. *Djögörön* (mëndjögörön), genezen (subj.: de goëroe); djögörnkam pé anak koe, wees zoo goed dit kind van mij te genezen. Ngö (ara) *moedjögör pōra*, hij is al een beetje beter. Wah ini kēn *pēndjögör* ni sakit toekö, deze medicijn dient om buikziekte te genezen.

DJÖGÖT, geheel en al wit, albino (v. e. buffel, ook v. e. mensch); een kōrō djögöt te slachten is voorgeschreven bij sommige kēndoeri's (bv. k. toelak bōlö, tawar kampoeng enz.); overigens is een k. dj. minder waard dan een gewone buffel. Van een djēma djögöt heeft men een afkeer.

DJÖHÖR of Djoehoer, het rijk Djohor. Zie dēram.

DJÖI, practisch = djalah, doch minder vaak gebruikt (cf. djalah en djéni), deze (hier) die (daar), jij daar, ding, je weet wel; vrouwen en meisjes spreken elkaar dikwijls aan met djöi; dikwijls verbonden met de aanwijzende pronomina: djöi(i)ni (= djéni), djöi òja en djöi sō. Blōh akoe bëroetöm oeroem djöi 'ni, ik ging brandhout halen met deze hier; ah djöi, itèpi abang Njak Ilang sinō akoe, hé, jij (daar)! zooeven heeft Nj. I. mij een aardigheidje (eigenl. zinspeling) gezegd (vertelt een meisje aan haar vriendin); djöi 'ni (= djéni) tjabak pēdih, dit kind is verbazend ondeugend; ntah kitö djöi koe boer sō bëroetöm, kom laten wij naar 't gebergte gaan hout halen.

DJÖING, heet (pēdēs), een brandend of bijtend gevoel [in den mond of in de oogen] veroorzakend. Lōdö djöing, pōa masin rasaé, peper smaakt heet, zout smaakt ziltig; oetöm ni asam djöing pēdih asapé, de rook van brandend djëroekhout is scherp (als ze in de oogen komt); djöing pēdih toekōngkoe, ik heb een brandend gevoel in mijn buik, rammel van den honger. *Djöingön* anak koe, tērpadné lödö, mijn kind heeft een brandend gevoel in den mond, het heeft per ongeluk peper gegeten. Dangdang tasak krō, ipadnikō moelō krō sēdjoe kēn *pēndjöingön*, eet, terwijl de rijst gekookt wordt, eerst maar wat koude rijst (van den vorigen dag), om den eersten (ergsten) honger te stillen. *Ktdjöingön*, een brandend heet gevoel in den mond hebbend (bv. na het eten van lödö).

DJÖIS (Ar. djâ'iz, cf. antjoes), minachtend, onver-

schillig zich gedragend, weinig égards betoonend (bv. tegenover iemd. van minderen stand). Djôis pëdih atéwé kën akoe, hij gedraagt zich minachtend, onverschillig, tegenover mij. *Pëdjôis* (mpëdjôis) of *djôisi* (mëndjôisi), iemd. met minachting bejegenen, in égards te kort schieten tegenover iemd. (ook bv. een meisje door haar knipoogjes te geven; ipëdjôisé akoe).

DJÖIT, verv., *mëndjôit*, naaien, boorden of zoomen, borduren. Bönön mëndjôit oepoehé, rawan mëndjôit badjoe ni bönön, vrouwen naaien hun eigen lendenkleederen, mannen naaien vrouwenbaadjes; mëndjôit bëboengö, [met zilverdraad of wit garen] figuren borduren [op zwart goed, wat mannenwerk is]; mëndjôit kriöl ni boelang (oepoeh), om de vier randen v. e. hoofdhoek of om de om een touwtje gerolde breedtezomen v. e. lendenkleed een boordsel van zilverdraad (kasap) aanbrengen (waarbij de soeri gebruikt wordt); djôit Krintji, z. krintji. *Djôitönkö* pé oepoehkoe mërèbèk, naai (herstel) even mijn lendenkleed dat gescheurd is (herstelwerk verrichten alleen vrouwen); djôitönkam pé badjoekoe, abang, oeroem bëboengöë pòra, naai gij eens een baadje voor mij, abang! en borduur er wat figuren in. Sëroeöl oepoeh *bërdjôit*, oelös görö bërdjôit, broeken en lendenkleederen worden gezoomd, doch omslagdoeken niet. Goe loeng sirih tòdni *pëndjôitönkoe*, een g. s. is de bergplaats van mijn naaiwerk (een man spreekt); badjoe òja pëndjôitönkoe, dat baadje heb ik genaaid.

DJÖJAH (Ar. zāwījah, Atj. déah), bijgebouwtje bij de mërēsah, dienend voor de godsdienstoefeningen of ook voor een deel v. h. godsdienstonderwijs.

DJÖL (cf. döl), dicht opeen, een compacte massa vormend (v. haar, ook v. menschen). Awadni kōrō djöl pëdih oesié, buffels hebben dikke, vleezige dijen; djöl oeké, hij heeft dik haar; i Bëtawi djöl pëdih djëma, te Batavia wonen de menschen dicht op elkaar.

DJÖLÈNG, loensch, scheel ziend. Moedjölèng mataé, hij kijkt scheel. Djölèng kambing, een beetje scheel.

DJÖLGIT, verv., *mëndjölgit*, met een langen stok, bovenaan voorzien van een haak, ergens bij reiken of iets dat hoog hangt (bloemen of vruchten) aftrekken. Idjölgité wah nasam, hij trok met een stok, waaraan een haak, djëroeks af. *Pëndjölgit*, de van een vorkvormigen haak bovenaan voorziene stok, waarmede men mëndjölgit (zie roedang).

DJÖLÖ, vischnet, werpnet (een djölö wordt geknoopt, z. si-

röt, het bestaat uit röm böt en a toe of oeloeng, z. a.). Werkw., onverv., *mëndjölö*, met een werpnet visschen; akoe malé *mëndjölö* koe wöih sō, ik ga in gindsche rivier met een werpnet visschen. Rantō *pëndjölönkoe*, de rantō (z. a.) waar ik gewoon ben met een werpnet te visschen.

DJÖLÖN, weg in overdrachtelijken zin, middel (cf. *děné* en *ralan*). Koepèrah *djölön* moelō, kati koe bəri oetangkoe, ik zal eerst een middel zoeken (er wat op zien te vinden), om mijn schuld te betalen; *djölön* moerip, middel tot levensonderhoud.

DJÖLŌS, waaraan de gewone uitrusting ontbreekt, kaal, berooid. *Djěma djölōs*, iemd. die niet meer dan de allernoodigste kleedingstukken aanheeft (wegens armoede of omdat hij beroofd is); laboe *djölōs*, een eenvoudige (kale) waterkruik (zonder versiering, zonder toengkoe aan den hals); glang *djölōs*, een onversierde armband; ipōn *djölōs*, niet ingevijlde tanden; batang *krambil djölōs*, een klapperboom zonder vruchten.

DJÖM (Mal. *diam*, in enkele uitdr. naast *ōngōt*, en ook fig. gebezigd). *Isi djömé*, waar houdt hij [tijdelijk] verblijf; *görō mēra djöm aténgkoe isinōn*, ik kan hier niet aarden. *Idjōmné* *pringkoe moelō*, hij dacht met gesloten oogen even over mijn woorden na (antwoordde niet dadelijk). *Mēdjöm*, zoo snel zich bewegend, dat men de enkele bewegingen niet ziet, en het dus lijkt of (de hardlopende persoon, de snel draaiende tol of windmolen) stilstaat; *mēdjöm pēdih gasing (pēpilō) ini moedjěning*. wat draait deze tol (windmolen) ongeloofelijk snel! Cf. *měkit*.

DJÖM, gelijk, glad, effen; netjes, mooi; goed af, het goed hebbend; (grof voor:) gestorven, gecrepeerd. *Itarahé kajoe djöm pēdih pēnarahné*, hij heeft de balken mooi gelijk bekapt; *djöm pēdih pēmatalné*, hij maakt de sawahdijkjes netjes glad af; *oetoes òja djöm pēdih pēnōsné*, die bouwmeester bouwt erg netjes; *ngō djöm rēta n amae isōpné mbèh*, hij heeft al het goed van zijn vader met schuiven opgemaakt; *ngō djöm kō kō*, ben je nu goed af? (± ons: „daar heb je het al”, zegt men bv. tot een kind dat uit een boom is gevallen, nadat men het herhaaldelijk verboden had te klimmen); *ngō djöm wé bēsilō*, nu is hij gecrepeerd; *ngō djöm krō kēpilōé*, nu is het voor goed uit met zijn [eten van] rijst en *kētèla*, nu is het uit met hem, nu is hij dood.

DJÖMÖN, zie *djahman*.

DJÒMÒS, kletsnat. Itauhi oerön kami mbèh djòmòs oepoeh n kami, wij (onze kleederen) zijn kletsnat geregend. Cf. boeloet.

DJÖN (Atj. djan), tijd, gelegenheid (voor iets, om iets te doen). Ara djönkoe bèsilō (of ngö djön akoe bèsilō) blōh, thans heb ik tijd (gelegenheid) om te gaan; ara djödné blōh, hij heeft gelegenheid (tijd) om te gaan; görö djönkoe (of djön akoe), ik heb geen tijd (gelegenheid) er toe; (ook fijn voor) ik wil niet, bedank er voor. Görö djön akoe sawah k' oemah, ngö oerön lō, ik had nog geen tijd gehad het huis te bereiken (was nog niet thuis), toen het al begon te regenen; görö djön akoe maan, gèh djamoe, ik had nog niet kunnen (af) eten, of daar kwam reeds een gast; görö djön koesintakön loedjoengkoe, ngö itëngkahé akoe, ik had nog geen gelegenheid gehad mijn mes te trekken, of daar gaf hij mij al een houw. *Mtdjön* of *mëdjöndjön*, somtijds, nu en dan; *mëdjön* (-djön) gèh k' oemahkoe poedah a, vroeger kwam hij mij wel eens opzoeken; *mëdjöndjön oerön*, *mëdjöndjön görö*, nu eens regent het, dan is het weer droog. Zie ook sub *mëdjön*.

DJÖNGAR. *Moedjôngar*, meestal *moedjôngar-djôngar*, vooruitstekend, ver naar buiten uitstekend. *Moedjôngar-djôngar tandoek ni kōrō ö*, de horens van dien buffel steken ver naar buiten uit (zijn lang); *moedjôngar-djôngar kidingé koe toejoeh*, zijn beenen steken [aan weerskanten van den rug van hem of haar die 't draagt] naar buiten uit (v. e. groot kind, dat nog op den rug gedragen wordt).

DJÖNGKÈS, verv., *mëndjôngkès*, harken, weg-, opharken; [een kwestie] weer oprakelen. *Mëndjôngkès djëm-poeng*, het na het dorschen op 't veld achtergebleven padistroot wegharken; *mëndjôngkès sémé*, de kweekbedding schoonharken (van vuil en droge bladeren reinigen, voordat men tot 't uitplanten overgaat). *Moedjôngkès miön pri poedah a*, de kwestie van vroeger is weer opgerakeld. *Pëndjôngkès* of *djôngkès*, handharkje: p. ni sémé, p. ni djëm-poeng.

DJÖNGÖK, e. s. v. vogel met langen hals; vertoont zich veel op de rijstvelden, waar hij zich nuttig maakt door 't verdelen van slangen, muizen en kikvorschen. Een soort van ooievaar?

DJÖNGÖR, vooruitstekende snuit, snoet (v. varkens, paarden, tijgers); grof voor: gelaat v. e. mensch (sala k. z. voorb. sub *pëpör*). *Moedjôngör wé sëpërti babi*, die man

heeft een lang, eenigszins vooruitstekend gezicht, evenals een varken. Tëgör pëdih djôngöré, zij is erg brutaal.

DJÖNTÖK. Sëndjöntök of sara djëntök, zooveel [zout] als men op de punt van den wijsvinger kan nemen, wanneer men daarmee naar het zout steekt. Werkw., verv., *mëndjöntök*, meestal *djöntöki* of *djöntökön*, [met de punt van den wijsvinger of met een stokje] even aanraken, aanstooten (om een teeken te geven of om te kittelen). Wahndoerén si toeö-toeöé idjöntökié kën kajoe naroe, kati mëtau h, hij raakte de doerians die overrijp waren, met de punt van een langen stok even aan, opdat ze zouden afvallen; idjöntökié si bëbëroe, hij stootte het meisje met zijn vinger even aan (opdat ze hem zou opmerken); akoe malé blöh mëndjöntöki diangkoe klam kasé k' oemah, ik ga van avond mijn vrijster [wekken door van onder 't huis door een reet in den huisvloer haar] met den vinger aan [te] stooten (kittelen), d. i. ik ga van avond een praatje houden met mijn vrijster. Pri tñngahé angö moedjöntök miön bësilö, de kwestie van toen is nu weer aangeroerd. Kajoe pëndjöntök ni doerén, lange stok waarmee men de overrijpe doerians van den boom stoot.

DJÖNTÖR. Moedjöntör, gedeeltelijk ergens uitstekend, uitpuilend. Moedjöntör dëlahé koedöröt, zijn tong hangt uit zijn bek (v. e. vermoeiden hond); moedjöntör mataé, zijn oogen puilden hem uit zijn hoofd (van woede). Idjöntörnë dëlahé, hij stak zijn tong uit (v. e. hond).

DJÖP I, iets onmiddellijk rakend, ergens direct aansluitend zoodat er geen ruimte meer tusschen is, bereikt hebbend, volledig; afdoende. Gör' ilön djöp toe kidingkoe koe tandh ngö kòna rwi, mijn voet had nog niet eens den grond bereikt, of hij had al een schram van een doornstruik beet; ngö djöp rintjoengkoe koe toeköé, rëndjöl ibërié oetangé, mijn rintjoeng raakte al zijn buik (ik was op het punt hem te doorsteken), doch toen betaalde hij mij zijn schuld; gör' ilön djöp toe iböhkö pri manè koe wé, ge hebt het hem gisteren nog niet duidelijk (volledig) genoeg gezegd. *Djöpön* (mëndjöpön); koedjöpön rintjoengkoe koe toeköé, ik zette hem mijn rentjong op de borst (eigenl.: ik deed mijn r. zijn buik raken, zoodat er geen tusschenruimte meer was tusschen de punt van mijn r. en zijn buik).

DJÖP II, meestal *djèdjöp* of *djöp-djöp* (Mal. *tia p²*), elk, ieder, alle mogelijke, alle zonder uitzondering. Ngö djöp (of

djöp-djöp) djëma koekoendöi, görö sah pé mrén ara, ik heb alle mogelijke menschen (man voor man) ondervraagd, doch er was niemand die zeide dat [het gezochte] er was; djëdjöp oemah koeanggöi, [de bewoners van] elk huis, huis voor huis heb ik uitgenoodigd. Zie ook tiöp.

DJÖP III, afk. v. këdjöp, oogwenk, oogenblik. Sëdjöp wöakoeblöh, ik ga slechts een oogenblik uit.

DJÖRÖK, langwerpig rond, ovaal (bv. v. h. gelaat), naar één zijde puntig uitlopend. Atoedjörök, een ovaalronde steen. Blangini *moedjörök*, dit blangterrein is ovaalvormig, loopt naar één zijde eenigszins puntig toe. *Djörök*, n. v. e. pëmarén op den weg v. Öngkal naar Böbasan.

DJÖRÖL, onverv., *mëndjöröl*, [over den grond] kruipen of zich kronkelen, [langs een staak] zich winden (v. dieren en planten). Batangnimoen *mëndjöröl-djöröl* wö, de komkommer-planten kruipen maar al over den grond (willen niet opwaarts groeien); nipé *mëndjöröl*, de slang kruipt over den grond. Isini dëniö öpat përkara: si bërbadjang, si bërtëroel, si bërsoeroel, si bërdjöröl (of *djemöröl*, of *moedjöröl*), al het geschapene (al wat leeft) is [naar de wijze van voortplanting] in vier soorten te verdeelen: wat levende jongen voortbrengt, wat eieren legt, wat loten schiet en wat kruipt (het laatste bv. slangen, wormen, komkommers enz.). Pri *moedjöröl* prié, hij praat er maar ongegeneerd op los (wat bv. in tegenwoordigheid van personen die bröt zijn voor hem, niet geoorloofd is. Anakkoetëngah *pe-djëdjöröl*, mijn kind kruipt nog (kan nog niet loopen). *Pëndjörölön* ni nipé, het kronkelend spoor v. e. slang (bv. in het hooge gras).

DJÖRÖS, zie djoeroes.

DJÖRÖT (L), zie djëröt.

DJÖT (Atj. djeuët) slechts in enkele uitdrukkingen. Rödjöini djöt-djöt dirié, deze rödjö is krachtens recht van geboorte rödjö geworden, uit een geslacht van rödjö's afkomstig. *Pëdjöt* (Atj. peudjeuët), verv., *mëmëdjöt*, scheppen (van God); Alah si mëmëdjöt alam-dëniö'ni, Allah heeft de wereld geschapen; rödjö ipëdjöt (of ipëdjöt-djöt), iemand die niet uit een rödjö-geslacht voortgekomen, maar tot rödjö verheven is, een homo novus, (ook) iemand die slechts tijdelijk het rödjöschap waarneemt (bv. totdat de rechthebbende in staat zal zijn de hem toekomende waardigheid te aanvaarden).

DJÖWÖP, (Arab. djab; deftig voor) antwoord, ook het antwoord op, de oplossing van een raadsel of strikvraag.

I bōhkō djōwöpé (= loeahé, bölösé, manae), geef gij daarvan eens de verklaring (oplossing). Pri ni ödöt görö nè tērdjōwōpi, wanneer de rōdjō iets heeft gezegd, mag men niet meer antwoorden (tegenpraten).

E.

É I, pronominaal aanhechtsel van de derde persoon (wanneer het voorafgaande woord op een é uitgaat, wordt in L i. pl. v. é ook wé gebezigd, in GL bijna altijd a, zie wé en a); doet dienst:

1°. als suffix pronom. possess. 3° pers., achter substantieven; a naké, zijn kind(eren), haar kind(eren), hun kind(eren); mòkòté, de duur ervan; Alah djëròhé böi ni anakmè a, God, wat is die man van uw dochter schoon! atéé of atéwé (L), atéa (GL), zijn hart; somtijds is dit é eenvoudig genitiefaanwijzer geworden, evenals 't Jav. é en 't Mal. nja, bv. anaké Aman Oejöm ngö ikērdjōdné, A. n Oe. heeft zijn kind al uitgehuwelijkt; araé (of arani) rētaé ari lapé 'ni sinō, zijn rijkdom dankt hij aan den laatsten hongersnood (toen hij zijn padi duur verkocht);

2°. om de 3° pers. als agens aan te duiden in het geconjugeerde werkwoord (de zgnd. passieve constructie), achter den geconjugeerden werkwoordsvorm met praefix i —; ikērdjōdné, hij huwelijkte haar uit; italoéé anaké, hij riep (zij riepen) zijn (hun) kind(eren);

3°. om de derde persoon als object aan te duiden achter den nietvervoegden of actieven transitieven werkwoordsvorm; drukt dan dus uit: hem, haar, hen, het (accus.), ze (accus.); nti mi kam nanggòdné koe amakoe, akoe padi nanggòdné, breng Gij het maar niet aan vader, ik zal het wel brengen; sambahé ikön, wie heeft de visch gebracht; akoe këndiringkoe si mënajòdné manè, ik zelf heb het gisteren er in (in de kist) gedaan; akoe si mëngéé (of mëmëngéwé, L; in GL mëmëngéa), ik heb het gehoord.

É II, komt somtijds bij snel spreken in de plaats van wé, vooral na h of n; blōhé = blōh wé; gèhé = gèh wé, hij kwam of komt; koekērdjōdné = koekēr-

djön wé, ik heb haar uitgehuwelijkt; roesé wöt = roes wé wöt.

É III, interjectie, hé! wel! nou! É koe si malé kō, hé, waar ga jij naartoe?

ÉA of éa, demonstratief [pronomen], ongeveer = òja, doch alleen gebruikt in levendigen stijl, wanneer met eenige emphase iets verzekerd of gevraagd wordt, meestal in temporeele of adverbiale beteekenis: die (dat) nu, die (dat) dan; daar dan! nou dan! Éa koenö parié òja, daar, wat beteekent dat nu; éa, ikö ngö mësö engköp kō, daar [heb je 'tal], daar ben je nu al voorover gevallen; koenö l' éa, ngö koekōa iboeötönkō wō, hoe is dat nu, ik heb het je verboden en je doet het toch; ngö kētagén l' éa, hij had waarlijk alweer trek (om te schuiven); tēr lō éa, op dien dag (in 't verleden of in de toekomst); jō tēngah éa, dien bewusten avond (in 't verleden); Éa sana ilòn, görö blōh, wel, wat is er nog, dat ge niet vertrekt; ah koe si loedjoekoe? — Ah éa sana, win, hé, waar is mijn mes gebleven? — wel daar is het, jongen; éa kō Pērdanakoe òja, kéné rōdjō, is dat niet mijn Pērdana, zei de koning; éa pé, kō gör' ilòn, naan kō krōmoe, daar heb ik je dan, als ik je tevoren nog niet snapte, wil je nog meer hebben (zegt bv. iemand, terwijl hij een lastig insect doodslaat).

ÉAS, kleine vischsoort, die gedurende den N. O. moeson, den regentijd, in het Meer gevangen wordt.

ÉAT, verv., *mēnat*, zachtjes aan iets rukken, al rukkēnde iets naar zich toe trekken of halen; met moeite, langzaam, telkens een eindje, voortsleepen. Néat kajoe ari boer sō, balken van het gebergte [naar huis] sleepen; koelō éat-éaté bangké n kōrō, de tijger sleept het lijk v. e. buffel achter zich voort; néat wé ari atas, rotan van den boom naar beneden trekken; pēngasoe h ié-até ampang ni böi koe si glap² a, de bruidsjuffers trekken de zitmat van den bruidegom zachtjes naar een donkeren hoek van 'thuis (opdat daar de bruid den bruidegom haar „sēmbah pintjoeng” zal durven brengen); bētsi görö éaté nè (ook görö nè wēté), hij ligt op sterven, hij heeft geen kracht (adem) meer. *Bērsi-éat-éatōn* [poemoeé] koe sō koe ini, elkaar bij de hand trekken (uit gekheid); bērsi-éat-éatōn oepoe h oelōs, elkaar den omslagdoek trachten te ontrukken (bv. van stoeiende jongens en meisjes). *Poe-éat-éat* kajoe, telkens bij kleine rukken een balk (die erg zwaar is) voorttrekken; ngö poe-éat-éat rēmalan wé, hij sleept zich

met moeite voort (v. e. oud man, of v. iemand die een zware vracht draagt).

ÈBÈR, meestal è b è r-è b è r, verv., *mènèbèr-èbèr*, bij kleine hoeveelheden storten of laten vallen. I è b è r-è b è r é ò r ò s i l a h d è n é, hij laat telkens rijstkorrels op den weg vallen [uit den door hem gedragen zak waar een gaatje in is]; i è b è r-è b è r é w ö i h i a l a s, hij stort water op de mat [uit de kruik, die te vol of gebarsten is]. Ò r ò s *mèbèr-èbèr* a r i w a n k a r o e n g, er vallen telkens rijstkorrels uit den zak [waarin een gat is]; p r i é m è b è r-è b è r, hij vertelt niet geregeld, springt van den hak op den tak.

ÈDANG, verv., *mènèdang*, ['t eten] opdisschen, klaarzetten, iemd. voorzetten. I è d a n g é k r ò n b ö i é, zij dischte de rijst (het eten) op voor haar man, zette voor hem het eten klaar (nl. meestal op een doelang of een daloeng). *Ièdangié* d j a m o e é, zij dischte het eten op (zette eten klaar) voor haar gasten. *E'dangönkö* k r ò ' n i k o e d j a m o e s ò, disch deze rijst voor den gast daar op (zegt de moeder bv. tot haar dochter). *Bèrèdang*, het eten opdisschen of klaarzetten (intr.); i k ö n g è r d j ö r a w a n s i b è r è d a n g, bij feesten zijn het mannen die het eten opdisschen (anders doen vrouwen dat). N g ö *bèrèdangan* k r ò b é d n é i a r a p n d j a m o e, het eten staat al gereed (opgedischt) vóór de gasten. N g ö *moèdang* k r ò k o e a r a p é, het eten staat al opgedischt vóór hem. N g ö *poèdang* k r ò m ò k ò t, d j a m o e g ö r ' i l ò n g è h, het eten staat al lang gereed, doch de gasten komen nog maar niet. K o e m p o e n g k o e B a ' i s a h k è n *pènèdangkoe* (of *pèrèdangkoe*) m a a n s a b i, mijn kleindochter B. discht geregeld voor mij het eten op. *E'dangön*, klaargezette, opgedischte spijzen; k r ò s a r a è d a n g ö n, een portie [op een bord, al of niet op een doelang of daloeng geplaatst] opgedischte rijst voor één persoon; s a r a è d a n g ö n k è n D a t o e T i n d j ö - L a n g i t, s a r a è d a n g ö n m i k è n T è n g k o e G o e r o e M a n g g i, één portie (schotel) voor D. T. L., een andere portie voor T. G. M. (bij sommige offermalen); i k ö m a a n m o e s a r a - è d a n g ö n, i k ö n ò m é m o e s a r a - a l a n g ö n, zij eten van één portie (schotel), zij slapen op één slaapmat (van intieme vrienden); è d a n g ö n b è r s a p, de met een doek (zie s a p) overdekte schotels, die bij plechtige gelegenheden voor rōdjō, imōm en ralik worden gereedgezet, en daarom ook è d a n g ö n s i t o e l o e, genoemd worden; b a t a n g - è d a n g ö n, de hoeveelheid rijst, die vóór 't begin van den maaltijd voor iemd. wordt gereedgezet (z. p è m b ò b ò h); i k ö

gèh Blöndö koe Gajō ini, glah akoe kën batang-èlangön, als de Hollanders hier in 't Gajōland komen, laat ik dan maar vóoraan strijden (het eerst mij opofferen).

ÈDÈH of *èdèr*. *Mèdèh* of *mèdèr*, in lange, dunne, slijmerige straaltjes ergens langs zijpelend (v. kwijl, tètòh, langs den mond, en v. speeksel, ilih).

ÈDÈR, zie idir.

ÈDJÉN, zie idjin.

ÈH, interj., ach! och! wel! Ook interj. van onwil, om aan een gegeven bevel of verzoek te voldoen: ik wil niet (Jav. moh, Batav. ogah). Èh glah bëta moelō, och laat het voorloopig maar zoo; èh blōh mi kitō, nu, laten wij dan maar gaan; blōh pé koe boer sō ntōng kōrōmoe, kënë amaé. — Èh, kënë anaké, ga eens even naar gindsche hoogte naar je buffels kijken, zei de vader. — Neen, ik wil niet, antwoordde de zoon.

ÈHWAL, zie hal.

ÈKÈK of *poeèkèk*, lachen v. e. kind. Cf. kèkèk.

ÈKÖR, zie ikoer.

ÈLAK, lengtmaat voor 't meten van goed (kain): de afstand van het midden van de borst tot aan den top van den middelsten vinger, als arm en hand horizontaal uitgestrekt zijn, d. i. ½ vadem. Oepoeh sèlak of sara èlak, ½ vadem (wit) goed; (zoo ook) rōa — of doeö, toeloe of tigö èlak.

ÈLANG, verv., *mènèlang*, [strengen garen] afwinden, door ze te laten loopen over een garenwinder (èlangön). Ngö èlangé bènangé, bèsilō tēngah isaun, zij heeft haar garen reeds afgewonden, nu is zij bezig het op de schering te spannen. *Elangön*, garenwinder, bijna volkomen gelijkend op de Jav. ingan en de Soend. oendar.

ÈLÈH, zie ilih.

ÈLÈMOE, ook *alēmoe*, *èlmoe* en *ilmoe*, wetenschap, zoowel de orthodox-moslimsche wetenschappen, als de meer geheime wetenschappen, welke hoofdzakelijk bestaan uit formules, die men terechertijd moet weten te pevelen om goede en booze machten in zijn voordeel aan te wenden of te bestrijden en aldus eenig gewenscht doel te bereiken, in 'tlaatste geval dikwijls practisch = dōa. Èlēmoe kitöp, de orthodox-moslimsche wetenschappen; gōrō ilōwōdné oeroem tēgōré, ilōwōdné oeroem èlēmoeé, niet met zijn lichaamskracht, maar met geheime wetenschappen (tooverkunsten) heeft hij hem bestreden; èlēmoe

sihir, tooverkunst, waartoe o. a. behoort de èlēmoe kēbōl, de onkwetsbaarheidswetenschap, ook è. koelit genoemd; è. mangkas, zie mangkas; èlēmoe balik mata, de kunst om de menschen niet bestaande dingen te laten zien, goochelarij (cf. Batav. soenglap; bij niriraja komen wel eens Klings in 't Gajōland proeven van deze kunst vertoonen); èlēmoe batin of — dōlōm, mystieke wetenschappen. *Bērèlēmoe*, kundig in de een of andere wetenschap; in 't bezit van tooverformules.

ÈLENG-ÈLENG, zie ìling-iling.

ÈLÈP, zie ilip.

ÈLÈS (cf. tēlēs), verv., *mènèlès*, v. iets een stuk afsnijden, in schijfjes snijden, kerven. *Mènèlès bakō*, — panggir, — dēngké, tabak kerven, djeroek die tot panggir moet dienen in schijfjes snijden, vleesch in stukken snijden; *dēngké sènèlès*, rōa (of nōn) èlès, toeloe èlès, een schijfje of stukje, twee, drie schijfjes vleesch. *Ièlèsné dèlahé*, hij sneed zich de tong af (bv. bij het onkwetsbaarheidsspel, bēdaboes). *Tērèlès* akoe poemoen gkoe, ik heb mij bij vergissing in mijn hand gesneden. *Bakō ngō bērelès*, de tabak is al gekorven; *anakoe malé bērelès jō kasé*, van avond wordt mijn zoon besneden (cf. soenöt). *Pènèlès n bakō*, instrument om tabak te kerven.

ÈLÈT, zie ilit.

ÈLÖP en *élöpön*, zie iloep.

ÈM —, infix, ingevoegd achter den eersten medeklinker van het grondwoord, indien dit met een medeklinker aanvangt. Vormt zoogenaamde toestandswoorden of neutrale werkwoorden, die dikwijls in beteekenis overeenstemmen met afleidingen, gevormd met behulp van de praefixen moe (mē) of bēr-. Bv. *rēmalan*, gaan, loopen; *tēmērbang*, vliegen; *rēmōjō*, zich gewonnen geven, toegeven; *djēmòròl* (= *moedjòròl* of *bērdjòròl*), kruipen; *lēmoe mpöt* (of *mēloempöt*), springen; *tēmāndjòr*, [op zij, naar den overkant, in 't water enz.] springen; *djēma gēmādé*, een bedelaar; *djēmāroem*, als naalden zijnd (v. d. veēren v. e. kuiken, cf. *lēmoe ndoe*). Zie verder sub saloen, silō, simpang, sinō, tētār, toendoeng, tōra, tjōké, tjōtjōk. Ook in samenstellingen als *tali-tēmali*, troes-tēmēroes, taring-maring. N.B. Dit infix schijnt verouderd.

ÈMAT (cf. *djimöt*), overleg, berekening; overlegend, berekenend, voorzichtig, spaarzaam, zuinig met (op). *Iwa(d)n èmatkoe lēbih koerang ara tēngah tigō*

ratoes djěma si maté, naar mijn berekening zijn er ongeveer 250 menschen gestorven; è mat pëdih prié (of wé kën pri), hij is zeer voorzichtig (spaarzaam) met zijn woorden; è mat pëdih wé kën pëkajadné, oepoeh toeö² wö isěloeké sabi, si ajoc itasòdné, hij is zeer zuinig op zijn kleeren, hij draagt geregeld oude kleeren, de nieuwe bewaart hij; è mat kën mas, zuinig met geld. Werkw., verv., mènèmat, berekenen, overleggen; koeèmat-èmat ara doeö ratoes löböé, ik bereken dat hij een 200 dollars winst maakt. Ièmatié kōrōé ara doeö poeloh inōé, hij telde zijn buffels, er waren 20 volwassen wijfjesbuffels; ièmatié prié koedöröt, hij overweegt zijn woorden vóór hij spreekt. Bërsiématōn kitō moelō, laten we eerst eens samen uitrekenen (hoeveel we elkaar schuldig zijn, v. twee menschen die samen hebben handel gedreven), afrekenen. Pèrèmat, zuinig.

EMBŌT, zie imboet.

EMPÈT of impit (cf. pèpèt), nauw, eng, bekrompen (v. e. ruimte, weg enz.). Ikadjiié koe djèrèt n amae kati nti èmpèt koeboeré, hij ging Querān reciteeren op 't graf zijns vaders, opdat diens graf niet eng zou zijn (cf. Jav. djěmbar koeboeré). Ièmpètié akoe nómé, zij kwam vlak bij mij slapen (vooral meisjes slapen dikwijls met hun velen samen, schouder aan schouder).

ĒN — infix, wordt ingevoegd achter den beginmedeklinker van het grondwoord; begint het grondwoord met een klinker, dan wordt, in plaats van het infix -èn- in te voegen, een praefix n- vóórgevoegd; de eenlettergrepige, met nasaal + muta beginnende grondwoorden worden behandeld als stond er een é vóór de consonantcombinatie, bv. m b a h (ě m b a h), n ě m b a h. Een aantal woorden, met dit infix voorzien, hebben bovendien het suffix -ōn aangevoegd, wat practisch op de beteekenis geen invloed heeft. De vormen met infix -èn- zijn substantieven, doch worden wel attributief gebezigd; ze zijn afgeleid van werkwoorden en beteekenen meestal: het object, het resultaat van de door 't GW. genoemde handeling (evenals onze substantiva op — sel), soms ook: de handeling zelf, abstract gedacht, en een enkele maal: het middel of werktuig waarmee de handeling volbracht wordt of kan worden. Tĕnaring, wat achtergelaten is, nalatenschap; tĕnasō, wat goed bewaard wordt, kostbaarheden; oepoeh tĕnasònkoe, mijn mooie (Zondagsche) kleeren; tĕnoenén, wat verstopt is, een verstopt voorwerp; nĕmbah, wat gedragen wordt,

draagvracht; b ě n ě r a t, toevertrouwd goed, waarvoor men aansprakelijk gesteld wordt; t ě n o e m p i t (ò n), schoot; p ě n a (a) n, lekkernij, zoetigheid; b ě n a k o e t ò r, wat in [een oude mat] gewikkeld wordt, bundel fijne matten; k ě n o e n d o e l ò n, zetel, zitplaats; t ě n ò n d ò, wat tot teeken dient; o e t ò m b ě n ě l a h, gekloofd brandhout; n a j o e (v. a j o e), het gevlochtene, het vlechtwerk.

ÈNANG-ÈNANG, n. v. e. aroel, die de Blang Rakal in tweeën deelt, en een diep ravijn vormt (L).

ÈNGÈL, ondiep (v. e. rivier, put, opp. r ò l ò m). Moesim k ě m a r ò w ò i h k ò l è n g è l, n g ò k i l i p é, in den drogen tijd zijn de rivieren ondiep, zoodat men ze kan doorwaden.

ÈNGKANA, zie n g k a n a.

ÈNGÒN, verv., *mènèngòn*, zien; a k o e s i m ě n è n g ò d n é, ik zie het, heb het gezien; a r a k ò i è n g ò n k ò d j ě m a g ě h k o e i n i s i n ò? hebt ge zooeven iemand hier zien komen; è n g ò n - è n g ò n k ò p é a n a k k o e k ě d j ö p, a k o e m a l é b l ò h, let jij even op mijn kind, ik moet even uit. N g ò d j ö g ö è n g ò d n i é, toen hij ontwaakt was. keek hij er naar uit, zocht hij ze; r ě t a i o e m a h k o e b é d n é a r a k ö n g ö i è n g ò d n i k ö, hebt ge al de goederen in mijn huis al bekeken? *Èngòdnönkò* p é k o e t o e k o e k ě d j ö p, kijk eens even naar mijn [hoofd]luisen, luis mij eens even: g ö r ö p ě (r) n a h i è n g ò d n é, hij had het nog nooit gezien. *Pĕtièngò(d)nön*, *pĕtièngòdnön* of *tèngòdnön*, [door een ander] laten bekijken, laten kijken naar, [aan een ander] laten zien; a n a k k o e s i s a k i t n g ö k o e p ě t i è n g ò d n ö n k o e g o e r o e s ò, r ö n d j ö l a r a t ě l a s p ě n j a k i t é, ik heb mijn zieke kind laten bekijken door den medicijnmeester (den m. naar mijn z. k. laten kijken), en toen kwam [de oorzaak van] zijn ziekte aan het licht; s o e r ö t i n i k o e p ě t è n g ò d n ö n k o e p ö n g s ò, ik heb dien man dit boek laten zien. A r a t ě r è n g ò n a k o e s i n ö m a n o e k s a r a t ě r b a n g, zooeven zag ik een vogel vliegen. G ö r ö t ě r è n g ò d n i d j ě m a m o e g a h a, t ě n g a h i w a h n i p a n t a n g n i g o e r o e o e m o e r ò p a t i n g i ' n i, men mag niet gaan kijken naar dien zieke die open zweren heeft, hij ligt onder den ban van den goeroe gedurende vier dagen. A r a k ö t ě r è n g ò d n ö n k ö d j ě m a l ě p a s s i n ö, hebt ge den man die zooeven voorbijkwam gezien; g ö r ö t ě r è n g ò d n é r w i i w a n w ò i h, hij kon de doornstruiken in 't water niet zien. *Bèrèngòdnön* d j ě m a d ě l é s ò, de menigte kijkt ernaar. R a w a n o e r o e m b ö n ö d n é b ě r s i è n g ò n - è n g ò d n ö n, de man en zijn vrouw kijken elkaar [verliefd]

aan. Djéma malé maté mènghòn mataé koe atas, de oogen van een stervende staren hemelwaarts. Poeèngòn-èngòn (of pèngòn of poeèngòn) koe akoe sabi hij fixeert mij, kijkt mij aanhoudend aan; pèngòn koe akoe mataé, hij kijkt al maar naar mij. Pèrèngòn pèdih wé, hij gaat graag overal kijken waar wat te doen is (bv. bij feesten, plechtigheden enz.). Trang pèdih pènèngòdné, koemön pé ièngòdné i wan koelit, hij is zeer scherp van gezicht, zelfs eene mijt in de huid ziet hij; pènèngònkoe bèsilō ngō djèròh wé, naar ik zie is hij thans gezond.

ENTJANA, zie ntjana.

ÈNTÒT of gèntòt. Moèntòt of mèntòt, een plotselinge beweging [bv. met de schouders] maken (v. schrik of pijn). Kōrō ini igoeös gōrō mèntòt pé, als deze buffel geslagen wordt, maakt hij niet eens een beweging [van pijn]. Poèntòt-èntòt rēmalan, telkens met 't lichaam trekken onder 't loopen (bv. v. iemd. die pijn aan den voet heeft).

ÈPIOEN, zelden i. pl. v. pioen, opium.

ÈRA, mansbroeder, vrouwszuster; in 't algemeen: verzwagerde van 't zelfde geslacht als de persoon door wie de verzwagering ontstond, d. i. sèrinön van de(n) echtgenoot(e). Èra duidt aan de betrekking tusschen den man en de sèrinön's (zusters, volle nichten enz.) zijner vrouw, en tusschen de vrouw en de sèrinön's (broers, volle neven enz.) van haren man. De èra's van een vrouw zijn dus: de broeders, volle neven enz. van haren man; de èra's van een man zijn: de zusters, volle nichten enz. van zijn vrouw. In de aanspraak wordt èra niet gebezigd, behalve alleen in scherts. Een vrouw spreekt haar èra aan: als hij een abang (dus oudere broer, oudere volle neef enz.) is van haar man, met abang (GL) of met tēmōedō (L); is hij een ngi (jongere broer, jongere volle neef enz.) van haar man, dan met win (GL) of met ngi (L) of bij zijn naam (gěral) zoolang hij nog ongetrouwd is, terwijl zij een getrouwen jongeren èra òf met ngi òf (maar dit is minder beleefd) bij zijn përaman aanspreekt. Een man spreekt zijn èra aan: als zij een aka (oudere zuster, oudere volle nicht enz.) van zijn vrouw is, met (k)aka; is zij een ngi (jongere zuster, jongere volle nicht) enz. van zijn vrouw, dan met ipak of ètèk of bij haar naam (gěral) zoolang zij nog ongehuwd is, terwijl hij een getrouwde jongere èra òf met ngi òf (maar dit is minder beleefd) bij haar përinön aanspreekt. Bèrèra, èra noemen, met èra spreken van; akoe bërèra koe akani bönönkoe, tapé koe-

taloe aka, ik noem de oudere zuster van mijn vrouw era, maar roep haar (spreek haar aan) met aka. Cf. Bat. e d a. ERAH I (alleen in L), verv., *mènèrah*, zien, kijken (cf. èngòn). Akoe nèrah djëma pëlölö sinö, ik zag zoeven menschen vechten; koeèrah (of k'èrah) ara dëlé djëma i sō, ik zie dat daar veel menschen zijn; djëma nèrah, een man van doorzicht, die zaken weet te behandelen; djëma görö nèrah, (ook) een blinde. N.B. De onvervoegde vorm mënèrah wordt zoowel in GL als in L gebezigd in de bet. van (mëm)èrah, zoeken (z. pèrah), en evenzoo mënèrahi in de bet. v. mēmèrahi. *Ièrahié* koetoengkoef sabi, zij (nl. mijn diang) luist mij geregeld. *Èrahönkō* pé matangkoe, itauhi bëroes, kijk eens even naar mijn oog, er is een vuiltje in gekomen. Ara *tèrèrah* akoe koeLö sinö gèh, ik zag zoeven een tijger aankomen; görö tèrèrah akoe rara, ik kan niet in 't vuur kijken. Cf. tēridah en Bat. ida.

ERAH II, zie dèrah.

ÈREL, zie iril.

ÈRENG, zie iring.

ÈRÈS, zie lòmpong.

ÈRÈT I, meestal èrèt-èrèt. *Mèrèt-èrèt*, bij kleine beetjes vallen of druppelen; töié mèrèt-èrèt i dënë, zijn poep valt bij kleine beetjes op den weg. *Ièrèt-èrèté* töié i lah dënë, hij laat zijn poep bij kleine beetjes op den weg vallen. Overigens = èbèr.

ÈRÈT II. *Tèrètèt*, fijngedrukt, fijngeknepen, zie voorb. s. djoelang. Cf. pèpèt en oeroet.

ÈRÖP, zie iroep.

ÈRÖPÖ, zie iroepö.

ÈRPAH, zie Irpah.

ÈS, zie is.

ÈSA (Arab. 'isjâ') of waktoe èsa, de tijd van de avondcalât (sēm(b)ajang èsa), d. i. van af ruim 7 uur tot half vier 'smorgens (pödjör sadèk). Èsa-èsa kasé akoe malé gèh koe ini, straks omstreeks den tijd van de èsa kom ik hier.

ÈSÒT I, beschaamd (cf. këmèl en köndjöl). Akoe èsòt pëdih bësilö, oetangkoe görö tèrbëri akoe, ik schaam mij erg omdat ik mijn schuld niet betalen kan; èsòt si mënahma, roegi si moerëta. këmèl si moebitjara, maté si moenjawa. [alleen] wie een titel heeft kan tot schaamte (schande, noblesse oblige!) komen; wie geld heeft kan verlies lijden, wie knap en kundig is kan verlegen (beleedigd) worden, wie een

ziel heeft kan sterven (d. i. alleen wie wat bezit, kan een verlies lijden: voor een gering, arm man komt het er weinig opaan wat hij doet, of wat er met hem gebeurt). *Èsòtòn* (nèsòtòn) of *pèsòt* (m pèsòt); *ièsòtné* (of *ipèsòté*) a koe, hij maakt(e) mij beschaamd (bv. door mij uit te schelden in tegenwoordigheid van anderen). *Nti bèrèsòtòn* a koe oeroem kam, kam pé anak n gadjah, a koe pé anak n koelö, laten wij elkaar niet te schande maken (geen schande brengen over elkaar), immers we zijn beiden van aanzienlijke afkomst (we hebben beiden een naam te verliezen).

ÈSÒT II, meestal *èsòt-èsòt*, verv., *nèsòt-èsòt*, schuiven, schuivende dringen, verschuiven, verdringen. *Nti èsòt-èsòtkō* a koe, a koe pé malé nèngòn, dring toch niet zoo tegen mij aan, ook ik wil [wat] zien. *Èsòtōnkō* pé karoeng ö koe lahön, schuif dien zak wat meer naar 't midden; *ièsòtné* a koe koe sòn, hij drong mij dien kant op (om zelf meer ruimte te hebben). *Moeèsòt* (of *mèsòt*) kō koe sòn pòra, schuif wat op naar dien kant; *moeèsòt* kitö koe sòn pòra, laten we een beetje dien kant op dringen (in den strijd). *Pènèsòt*, een s. v. houten dommekracht, om zware voorwerpen [al schuivende] te verplaatsen.

ÈTÈK (GL) = *ipak* (L), woord ter aanduiding van en vooral aanspraakwoord voor meisjes. *Ètèk òja djèròh pèdih roepöé*, dat meisje ziet er zeer goed uit; *òja mbi, ètèk! kéné inöé*, dat weet ik niet, meisje (liefje)! sprak haar moeder. *Bèrètèk*, tot iemd. „ètèk” zeggen. *Ah, a koe iètèki si bëboedjang i déné siö sat n ini*, stel u voor, zoo even werd ik daar op den weg door een jonkman met „ètèk” aangesproken! Zie ngi.

ÈTÈK. zie itik.

ÈTÈK-ÈTÈKÖN. zie itik-itikön.

ÈTJENG, zie itjing.

ÈWÉ (vertoont in de afleidingen de varianten *wé* en *owé* of *öé*, terwijl *wèn*, *ewèn* of *owèn* als secundaire stam naast *éwé* fungeert), wacht, beschermend geleide [van een of meer meisjes of vrouwen], metgezel. *Wé kén éwékoe bëroetöm* (nanggō wöih këklam), hij chaperonneert mij als ik [op de hoogte] brandhout ga halen ('s avonds [naar de rivier] ga water halen). *Néwé* (onverv. intr.), wachten; a koe ngö néwé (of *méwé*, z. ben.) i oemahmoe sèngkërat lō, gōrō gèh-gèh kō, ik wachtte wel een halven dag in uw huis, maar gij kwaamt maar niet. *Èwéi* (m ènéwéi), iemd. als beschermend geleide, als chaperon, vergezellen, chaperonneeren; a koe si

néwéié (of nèwèdné of nōwèdné of nēwè.dné) blōh manè koe boer sō bēroetōm, ik heb haar gisteren vergezeld toen ze ging brandhout halen op de hoogte daar; iéwéi (of ièwèn, iwèn of iōwèn) inō pé akoe kēdjöp malé koe wōih kōl, wil moeder even met mij meegaan, ik moet een groote boodschap doen (zegt een meisje). *Ewèn* of *éwén* (ook *ōwèn* en *wèn*), de wacht houden bij, wachten bij of op, waken bij [iemand. of iets], ook = *éwéi*; *èwènkō* (ook *ōwènkō* of *wènkō*) pé akoe kēdjöp isōné, wacht mij daar een oogenblikje; *wèn* (*èwèn* of *ōwèn*) inō akoe, wacht op mij moeder; *éwén* (of *èwèn*, *ōwèn* of *wèn*) kō pé anakkoe si sakit kēdjöp, waak gij even bij mijn ziek kind. *Ewèdni* (*ōwèdni* en *wèdni*), = *èwèn*, (ook) blijven bij, volharden bij; toeō mēnèwèdni (of mēnōwèdni, ook mēwèdni of mōwèdni) pintoë, de toeō houdt de wacht bij (bewaakt, past op) de deur, d. i. verricht politiediensten; akoe ièwèdni (*iōwèdni*, *iwèdni*) pōngkoe, mijn kameraden wachten op mij; akoe malé nèwèdni (of nōwèdni, ook *mèwèdni*, *mōwèdni*) pōngkoe moelō, ik zal eerst mijn metgezellen (kameraden) afwachten; wé gōrō mat mēnèwèdni (of mēnōwèdni) prié, poepindah-pindah pri, hij blijft (volhardt) niet bij wat hij eens gezegd (besloten) heeft, telkens verandert hij, zegt hij weer iets anders; wèdni[kō] moelō, wacht even. *Ewèdnōn* *ōwèdnōn* of *wèdnōn*), = *èwèn* (*ōwèn*, *wèn*). *Gōrō tērèwéi* (*tèrèwèn* of *tèrōwèn*) si bēbēroe òja koe boer sō, ngōndjölōn kitō; kēdjöp kitō silöp, ngō dēmoe wé oeroem diangé, 'tis niet doenlijk voor ons om dat meisje behoorlijk te chaperonneeren als zij naar 'tgebergte gaat, zij maakt ons beschaamd; als wij maar even niet opletten, dan weet zij haar vrijer te ontmoeten. *Gōrō tērèwèdni* (*tèrèwèdni*, *tèrōwèdni*) akoe kō nè, ik kan niet langer op u wachten; gōrō tērèwèdni akoe nēgēri ini, pōrak toe, ik kan niet in dit land blijven wonen, het is er te warm. *Bōnōn òja bēréwé* (of *moéwé*) koe boer sō, dēngadné rōa paké kēn pēnéwéa, die vrouw wordt gechaperoneerd [op haar tocht] naar 'tgebergte, twee harer broers (of neven) strekken haar tot geleide. *Oerang ranté bērèwèn* (of *bērōwèn*) ikō bērbœöt, si nèwèdni (*nōwèdni*) mandoer, ikō gōrō bērōwèn, mahat tjoelōs bērbœöt, de kettinggangers (te Batavia) werken onder toezicht, 't zijn de mandoers die dat toezicht op hen uitoefenen; als ze niet onder toezicht stonden,

zouden ze zeker dagdieven. *Bèrèwèdnön* (of *bèròwèdnön*, *bèrwèdnön*) moesoeh^{tö} is^{óné}, nantén (of *nòwèdnì*) kitò koedöröt, onze vijanden staan daar al te wachten, of wij naar buiten [de versterking] komen. *Bèrsiwèdnön* (of *bèrsièwèdnön*, *bèrsiòwèdnön*, ook *bèrsiwèn-wèdnön*), elkaar opwachten, (ook) elk van zijn kant op den ander wachten (zoodat men elkaar niet ontmoet, bv. van een jonkman en zijn vrijster, tengevolge v. e. verkeerd begrepen afspraak); *bèrsiwèdnön kèn pri*, elk van zijn kant bij zijn eenmaal gesproken woord of genomen beslissing volharden (zoodat men niet tot overeenstemming geraakt). *Moèéwé*, = *bèréwé*. *Méwé*, (doch meer gebruikelijk) *mèwèn* of *mòwèn* of *mòèn*, wachten; *mòwèn* (*mèwèn*) *kò* moelò *kèdjöp*, wacht even; *akoe mòwèn* (*mèwèn*) *i dèné sò kasé*, kati moeroem *blòh*, ik zal straks daar op den weg wachten, opdat we samen kunnen gaan; *i si kò mòwèn bèsilò*, waar houdt ge thans verblijf (meer gewoon: *i si òngòtmoe*). *Poèéwé-(é)wé* *bönön sabi boeöté*, *bòh kitöpèpòki*, hij maakt er zijn werk van om de vrouwen [van zijn geslacht] te chaperoneeren [zoodat wij geen gekheid met hen kunnen maken], kom laten we hem eens aflossen (de sprekers zijn jongelieden). *Akoe péwé* (of *pèwèn*, *poèèwèn* of *pówé* of *pówèn*) *isinön ari kaboer sinö mi, gòrò gèh-gèh wé*, ik wacht hier al van vanochtend af, doch hij komt maar niet; *pòwèn-òwèn* (of *pèwèn-èwèn*) *oerang Gajò i Boer Intim-intim, hinggò lèpas Blöndö tèt dèné Djagòng*, de Gajò's zaten al maar te wachten in het I-gebergte, terwijl de Hollanders intusschen langs den Djagòng-weg voorbijtrokken. *Kèn pènèwé* (*pènèwèn* of *pènowèn*) *ni bönön wò goenöé*, hij deugt slechts tot chaperon voor vrouwen (voor werk dat bekwaamheid vereischt is hij te dom). *Tèmoeloe kèn pènèwèn* (of *pènowèn*) *ni kòrò i wör*, een slaaf past op de buffels in de kraal; *wé kèn pènèwèn* (*pènowèn*) *ni djéma si ngö irapoes siö*, hij moet dien gevangene bewaken.

ÉWEH, zie iwih.

EWÈN, zie éwé.

G.

GABOEK (cf. saloen), niet reagerend, onaandoenlijk; langzaam (opp. djantap, latjap). Gaboek *pèdih bèdilkoe, gòrò mèra moelètoes*, mijn geweer

weigert telkens, het wil maar niet afgaan (bv. omdat het kruit nat is); gaboek pëdih wé, nòn bëlít itëngkah pòng, gërö mèntòt pé, hij is verbazend kalm (onaandoenlijk), reeds tweemaal heeft men hem een houw gegeven, doch hij vertrekt geen spier; gërö nè gaboek bëpri, hij is tegenwoordig niet langzaam meer in 't spreken (maar vaardig ter tale).

GABOES, verv., *mënggaboës*, [bijv. de kri-boombast met een mes of een scherpe bamboe] afkrabben [zoodat het buitenste daarvan afschilfert, en de vezels, waarvan men touw, tali kri, draait, overblijven], [van een mes] het vuil afstrijken (cf. tēkoes). Moekërlòp kidingkoe i tété, *moegaboës* koelité, mijn voet is in een der openingen tusschen de bamboe's van de loopbrug gezakt, zoodat 't vel is geschaafd.

GADÉ (Atj. id.). *Gadéi* (mënggadéi), bedelen om iets (eigenlijke bedelaars zijn er niet in G.; het „bedelen” heeft hier als het al voorkomt altijd nog het karakter van „op onbepaalden termijn leenen”); igadéié krō n anaké koe pōng, zij bedelde om eten voor haar kind. Oja djéma *gëmadé*, gërö moerawan gërö moesaudörö, igadéié krō n anaké, zij is om zoo te zeggen een bedelaarster, zij heeft noch echtgenoot, noch bloedverwanten, en nu bedelt zij om rijst voor haar kind.

GADÈNG, geogr. zie Gading.

GADING, olifantstand, ivoor. Gading ni gadjah idjoeöl koe Tëmiang atawa koe Poelō Pinang, olifantstanden worden naar T. of naar P. P. uitgevoerd en daar verkocht: gading sara oeloe. een paar (een kop) olifantstanden (cf. ödöt); ploek gading, ivoren koker (ter berging v. kostbaarheden of tabak); oeloe gading, ivoren heft [v. e. mes of wapen]; zie krambil —, pënggölö — en trōng gading en gëgading. *Gading*, n. v. e. rivier in L., en v. e. rivier op den weg van Sërbödjadi naar Tampoer.

GADJAH, olifant (wisselwoorden voor gadjah zijn: mpoe n oetön, mpoe n tēmpat en pëngoeloe n oetön, pëngoeloe n tēmpat). Gadjah boegöm, e. groot soort; gadjah kèng, een klein soort van olifanten. Tëngah moeloe-gadjah blōngkoe, mijn siriplanten zijn nog niet volgroeid (ze zijn nog pas ter halver hoogte gewassen; in dat stadium is 't verboden de bladeren te plukken); zie lintah gadjah. Koen(d)joer *pëgadjah*, e. bijzonder soort lans voor de olifantenjacht. *Boer ni Gadjah*, n. v. e. berg, uitlooper van den Boer Sënoeboeng in GL, en v. e. berg op den weg v. GL

naar Tampoer (de laatste ook Boer Moegadjah geheeten). *Brawang Gadjah*, n. v. e. nederzetting in L. *Boer ni Gadjah Pédjoet*, n. v. e. berg bij Pasir in GL.

GADOENG, verschillende soorten v. eetbare aardvruchten, in L. wordt zoo de oebi genoemd; in GL is gadoeng = kěpilö in L., d. i. de kětella. Soorten zijn: gadoeng bēmboen (in water gekookt lekker), g. itöm (gebruikt als medicijn tegen maagziekte), g. kajoe (de Batav. singkong). Zie kōrō gadoeng, lilit, lompōng en gěgadoengön.

GAGANG, de zijadertjes in de bladeren van sommige boomen, vooral sirihbladeren, die naar weerskanten van den steel of hoofdader (toelön) uitgaan (cf. oeröt). Blō ikō ilang gagangé, mērsik, ikō idjō gagangé, loemang, sirihbladeren met roode aartjes zijn croquant (lekker), als de aartjes groen zijn, dan zijn de bladeren zacht (niet lekker).

GAGOET, onverv. en verv., *měnggagoet*, grazen (v. buffels, geiten enz.). Kōrō mēnggagoet i wan blang, de buffels grazen op 't blangterrein. *Igagoetié* ròm koe, zij (buffels enz.) hebben (al grazende) van mijn padi gevreten. In i ròm pēnggagoetön ni kōrō moe manè, toerah ibèrikō, van deze padi heeft gisteren uw buffel gevreten, gij moet mij daarvoor schadeloos stellen (nl. in padi, niet in geld).

GAH, faam. reputatie. Goeroe didòng Radjim sawah koe Gajō Loeös gahé pandé bēdidòng, de goeroe-didòng R. heeft tot in GL naam als bekwaam in het didòngspel. *Měgah* (cf. Atj. meugah). bekend, beroemd, befaamd; ngō mēgah djědjöp kampoeng boeöté kòtèk, zijn slecht gedrag is in alle kampoengs bekend. *Gahön* (mēnēgahön); igahné djědjöp sih 'ni rēsiontō, hij openbaarde ons geheim aan iedereen; igahné (of *ipēgah-gahé* of *ipēgah-pēgahé*) koe djěma dšlé pèngé, hij vertelde aan de lui dat hij veel geld had. *Běrsigah-gahön* kěkajadné, om strijd tegenover de menschen opsnijden over hun rijkdom; (ook) wederkeerig elkaars rijkdom verkondigen.

GAJŌ, n. v. het Gajōland, nēgěri Gajō, en van zijne bewoners, oerang Gajō. Volgens de Hikajat Radja² Pasei p. 24 zou de naam aan dezen volkstam gegeven zijn wegens hun „weglopen, uitwijken” voor de invoering van den Islām uit het Kustgebied naar de Laut Tawar. Gajō Loeös (het ruime Gajōland) of Gajō Tanjō, het gedeelte van het Gajōland ten Zuiden van 't Intim-intimgebergte, d. i. het stroomgebied van de boven-Tripō-rivier;

dit gebied wordt ook wel „Gajō” zonder meer genoemd. Voor de Gajō's van de L of de D. beteekent blōh koe Gajō (naar 't G.-land gaan), zich naar Gajō-Loeös, naar 't gebied ten Z. v. h. Intim-intim-gebergte, begeven (cf. het Batav. pēgi ka Djawa, d. i. naar Midden-Java gaan). Cf. Kampoeng-Loeös. Basa Gajō, de Gajō-taal. Glah moeatjéh pōra, nti moegajō toe primoe, zeg het een beetje fijn, niet zoo maar grof weg. Pērgajōn, zie Pōrang.

GALAH, boom om een prauw voort te boomen (in Tampoer en Djérnih); de middenstreep bij het kētaktam-spel (z. kētaktam); bladrib van pisang; oeloeng awal sara galah, één pisangblad. Wōt ari pēndōmēdné ngō sēgalah mata nlō, toen hij opstond, stond de zon al één polsstok hoog aan den hemel (boven de bergen uit), d. i. ± 7 uur. Galahi (mēnggalahi), [het pisangblad] van de rib afstroopen. Zie oedang.

GALAK, blijde, uitgelaten van blijdschap; houdend van, gesteld op, graag [iets doende]. Nti galak toe, kasē soegoel mēra, wees niet al te uitgelaten, anders wordt ge straks maar bedroefd; akoe galak pēdih aténgkoe blōh koe rantō, ik ga graag naar de Kust; akoe galak aténgkoe koe (of oeroem) si bēbēroe oja, ik houd van dat meisje; oelak anakē ari rantō, alah galak naté n inōé, haar zoon was thuis gekomen van de Kust, wat was zijn moeder blij; z. asoe galak. Gēgalakōn, dol van blijdschap (v. kinderen, wier moeder bv. visch voor hen meebrengt). Zie pēnggalak.

GALANG, een korte, breede bijl of kapmes met houten steel, ingevoerd uit P. Pinang. Gebruikt om brandhout te splijten. Zie ranggoet —.

GAMBANG, harmonica, ingevoerd uit P. Pinang.

GAMIT (Atj. gamèt), de trekker v. h. geweer.

GAMOET of gamboet, mos op boomen. Cf. loem(b)oet.

GAMPANG, in ééne rechte lijn liggend, cf. bētoel (bv. v. d. sèmpòl v. e. vrouw, e. snor, de horens v. e. buffel, in het laatste geval opp. roekoep). Cf. tjapang.

GAMPAR, verv., mēnggampar, met vlerken (en pooten) slaan (v. vechtende vogels of hanen). Proek igamparē bōnōdné, proek! daar gaf (de vogel) zijn vijfje een klap met zijn vlerken. Bērsigamparōn koerik bērsaboeng, de vechtende hanen sloegen elkaar met de vleugels. Moegampar of bērgampar (GL) = moeampar, overal verspreid, (bv. v. vaten, die niet opgeborgen zijn, menschen, die wanordelijk verspreid loopen).

GAMPIT, van bēngkoeang gevlochten zakje waarin gepelde rijst wordt gedaan, en dat vervolgens wordt dichtgenaaid. Òròs sara gampit, een g. gepelde rijst, als proviand op reis; als condoleantie-geschenk aan de bloedverwanten v. e. overledene, en in GL ook nog wel als geschenk meegegeven voor den rōdjō, aan wien men een gewichtige boodschap zendt (Rōdjō Poedoeng van Trangoen moest bij elk huldebezoek aan den Vorst van Atjèh o. a. ook één gampit gepelde rijst als huldeblijk aanbieden).

GANAS, kwaadaardig, die aanvalt (v. e. tijger).

GANDAH. *Pēgandahōn*, een mand van rotan of bēngkoeang, waarin specerijen (boemboe²) in de andjoeng bewaard worden. Cf. pēlōdōn.

GANDIL of *gandjil*, oneven (v. getallen, cf. gasal en gēnap). Si malé narang pēti rami-rami, ara limō paké, gandil gōrō bērdjoedoè sara mi, de lieden die met hun allen de kist zullen dragen, zijn met hun vijven; hun getal is dus oneven, zoodat een van hen geen partner heeft voor zijn draagstok.

GANDIR, zie lōmpōng.

GANDJIL, zie *gandil*.

GANDJONG (GL), *kēlalang* (L), drinkwaterkruik zonder tuit, als de Batav. *gēndi*, waarin sērbōt of *rāgi* bewaard worden; in L adj. = atas, hoog, lang (van menschen); *djēma gandjōng*, een lang mensch.

GANTANG, een niet bestaande inhoudsmaat, waarmede echter wèl gerekend wordt, groot 2 aré. Sara gantang, rōa aré, één gantang = 2 aré; pōa (rōm, bakō) rōa gantang, twee gantang zout (padi, tabak); bēsilo sēgantang harēgōn pōa sara ringgit, thans kost zout een dollar de g. (2 aré).

GANTI, (plaats)vervanging, vergoeding. Ini òròs kēnganti ni òròsmè si koesòrahi tēngah a, hier is rijst ter vergoeding van (in ruil voor) de rijst die ik destijds van u geleend heb; ngō maté rōdjō, isēsoekōn gantié, als de r. gestorven is, stelt men een ander in zijn plaats aan. Werkw., verv., *mēngganti*, vergoeden, in ruil geven, verwisselen; ngō igantié (of *igantédnē*) òròskoe, hij heeft mij mijn rijst al vergoed (door er andere voor in de plaats te geven); oerang Pēnōsan ngō mēngganti rōdjō, de lieden van P. hebben een anderen r. verkozen (de vorige was afgezet); mēnggantén rōdjō, den r. door (oeroem) een ander vervangen; (ook) den r. vervangen, in zijn plaats r. worden; sōrah *bēganti*, pindjōm bērgēmbali, wat men leent om het te verbruiken (bv. rijst, zout, enz.),

dat vergoedt men, wat men leent om het [eenigen tijd] te gebruiken, dat geeft men terug. Anakkoe ngö moeganti ipòdné, mijn kind heeft al tanden gewisseld (cf. telpòng). Bèrgègantén nēmbah, onderling van vracht wisselen (ruilen); bèrgègantén nòmé, om de beurt slapen (terwijl de ander de wacht houdt). Bèrsigègantén, elkaar wederkeerig vergoeding geven (bv. voor door buffels aangerichte schade). Ini pèngganti ni katjoemètèngah a, hier heb ik [katjoe] in ruil voor die welke gij mij destijds geleend hebt.

GANTJING (cf. kantjing), verv., mēnggantjing, [een debiteur] dringen [zijn schuld te betalen]. Akoe igantjing pèroetangönkoe, mijn schuldeischer dringt mij, zet mij het mes op de keel.

GANTOENG (hangend, alleen figuurlijk gebezigd:) ontoereikend, waar nog iets aan ontbreekt. Ah, bētsi gantoenng-sēnoek koerasa, ach ik heb een gevoel alsof ik een lepel rijst te weinig gegeten heb, ik ben nog niet geheel verzadigd; ah, akoe gantoeng pēdih ròm koe taunini, ach ik kom dit jaar bepaald rijst te kort (mijn rijst is op, vóórdat de nieuwe oogst binnen is); zie ròm gantoeng, kasō g. en malō. Werkw., verv., mēnggantoeng, iets hangen, ophangen; mēnggantoeng pēpōan koe gēgajang i mata n rara, een zakje met zout aan het droogrek boven het vuur [in de dapoer] hangen; ah, ikō gōrō tēdoeh kō mōngòt, koegantoeng(ön) diring koe, als je niet stilhoudt, zal ik mijzelf ophangen (zegt de moeder tot haar kind, als dreigement). Igantoengné salangön ni pinggön koe rēring, zij hing de bordenmand tegen den wand. Bèrgantoeng, opgehangen (bv. aan (koe) den zolderbalk). Moegantoeng, hangende (bv. aan een boomtak). Poegantoeng, al maar hangende.

GAPOEL, n. v. e. gehucht aan de Wöih Kètòl (L).

GAPÖL, geogr., zie gapoel.

GARAI, zie gōröl.

GARANG, dapper, moedig, met doodsverachting strijdend (v. vechtende dieren en v. e. panglimö). Gēgarangön kō i arap n inömoe, tjoebö koe blang sō, als je moeder er bij is durf je wel, maar kom eens daar buiten op 't veld (zegt de eene jongen tot den anderen).

GAROE I, verv., mēnggaroe, roeren. omroeren. Mēnggaroe glamé, — koeah, rijstmeelpap —, buffelmelk [bij 't koken] omroeren. Garōnkō pé manisōn a, roer deze suikerstroop eens om; Koempēni ngō igaroeé nēgēri Gajō bēsilō, door de Hollanders is thans het

G.-land in beroering gebracht; • ntjara si (i)garoe aténgkoe bēsilo, 'tis alsof mijn hart wordt omgevoerd, ik ben bekommerd, ongerust.

GAROE II (Atj., cf. garoet en kajoe), verv., *mēnggaroe*, [het lichaam] krabben. Igaroeé oeloeé, hij krabt zich het hoofd. *Poegaroe-garoe* pantat boeöté, hij krabt zich al maar zijn billen (v. d. jeuk).

GAROET (cf. garoe en kajoe), verv., *mēnggaroet*, [met nagels of klauw] hard krabben, stuk krabben. Igaroeté tanòh, (de tijger) krabt met zijn nagels in den grond. *Igaroetné tērsalakkoe*, [de kat] heeft mij in mijn gezicht gekrabd. *Bērsigaroeölön*, elkaar krabben (v. katten, vrouwen, bv. bönön bēkrōa). *Poeggaroet sēpērti koetjing kō*, jij krabt al maar als een kat. *Garoet*, n. v. e. nederzetting aan de Loemoet (D).

GAROT, geogr., zie Garoet.

GASAK, verv., *mēnggasak*, kracht zetten achter, ter dege, met energie iets doen. *Igasaké prang*, — pri, — boeöté, zij zetten den oorlog krachtig voort, hij vat de kwestie energiek aan, zet vaart achter het werk. *Prang tēngah moegasak bēsilo*, de oorlog wordt thans hardnekkig gevoerd (doorgezet). *Gēgasak* (L), een proppenschieter, met gloendi-pitjes als lading, als kinderspeelgoed, cf. bēbēdilön, s. bēdil.

GASAL, oneven (opp. gēnap), vooral bij het dubbelen gebezigd, z. *gandil*, *rèk* en *töm*. *Bērgasal* (GL), dubbelen (door vrouwen veel gezegd i. pl. v. bērdjoedi). *Pērgasalön*, dobbelplaats, speelloods (= pēdjoedén).

GASI, gecastreerd. Verv., *mēnggasi*, castreeren. *Mēnggasi kambing (asoe)*, een bok (hond) castreeren. *Asoe bērgasi*, gecastreerde hond (voor de jacht).

GASING, houten priktol, als speelgoed voor kinderen en knapen. *Gasing rawan*, hooge, lange tol die van onderen puntig eindigt; *g. bönön*, lagere, korte tol die niet in een punt eindigt; een andere soort heet *gasing babi*. De *gasing bönön* en de *g. babi* hebben een oeloe (de *g. rawan* niet), een kērlang, en een pantat (de *g. rawan* in pl. v. dit laatste een kiding). Zie *djoeloek*, *moengkir* en *pratjoet*. *Bērgasing*, tollén, tolspeel spelen, dikwijls in 2 partijen elk van 2 of meer personen; de eene partij tracht met haar tollén die van de tegenpartij te treffen en „uit” te werpen. *Bōh kitō bērgasing*. — *Bōh mi, kēné*. — *Gingkō moelō*. — *Röndjöl idjēningné gasingé*. *Pak, koepangka gasingé; ngō loeah, görō kōna*. *Akoe mi wō mēngging, kō mēmangka*.

Pak ipangkaé gasingkoe, ngö moegrawal gasingkoe, kom, laten wij wat tollen. — Goed, vooruit maar, zei hij. Houd gij het 't eerst uit (d. i. zet jouw tol het eerst op). — Toen liet hij zijn tol draaien. Pak! daar smeed ik mijn tol [naar den zijnen], maar deze werd niet geraakt. Laat ik nu mijn tol opzetten, en gooi jij [met jouw tol naar den mijnen]. Pak, daar gooide hij naar mijn tol; mijn tol werd ver weggeslingerd. Gasing ngö idjëningön, moedëngoeng, een tol, opgezet, bromt. Zie pögör gasing, Pëgasing en tangkas.

GASOET (cf. goesoet), in de war, verward dooreen. Bënanng gasoet möi koe èlangan, anak mòngòt möi koe inöé, garen dat in de war is brengt men bij den garenwinder, een huilend kind brengt men bij zijn moeder (d. w. z. in moeilijke gevallen wendt men zich om beslissing tot dengene, van wien goede raad verwacht kan worden, bv. den rödjö); pri gasoet, een moeilijk te ontwarren kwestie; köbör gasoet, verwarde berichten. *Gasoetön* (mënggasoetön); igasoetné tēnoen, (het kind) heeft het weefgetouw door de war gehaald.

GATAL, jeukend, jeuk veroorzakend. Poemoekoe gatal ikèti lëmbis, mijn hand jeukt, ik ben door een muskiet gebeten; gatal poet bëroelih anak, gatal awah bëroelih kata, gatal kiding bëroelih rwi, „wier aars jeukt (d. i. wie geil is) krijgt een kind, wiens mond jeukt (d. i. wie graag kwaadspreekt) die krijgt [schuld]woorden te hooren, wiens voeten jeuken (d. i. wie graag uitgaat [naar speelloods, naar andermans vrouwen]), die krijgt een doorn in zijn voeten”, sprkw. voor: loontje komt om zijn boontje; birah gatal, birah veroorzaakt jeuk (aangevat of gegeten). (*Gë*)gatalön, ongedurig, onrustig (v. e. kind), geil (v. e. man of vrouw).

GATI, dikwijls. Akoe gati blö h koe Djoeli, ik ga dikwijls naar Dj.; akoe ngö gati nöik panglimö, ik ben al dikwijls panglima-prang geweest; gati toe koepadni kröé, ik kom wat al te dikwijls bij hem te gast (ik ben er verlegen over). *Gatén* akoe blö h koe Poelö Pinang ari abangkoe ini, ik ben vaker naar P. P. geweest dan mijn oudere broer hier.

GATIL, zie sëlöek —.

GATING, e. s. v. mand, die wordt gebruikt om na het wannen (nangin) de padi op 't veld te meten (njoeköt) ten einde uit te maken of er djakat van betaald moet worden; er zijn gating's die 2½ nalih = 40 aré, andere die 10 gantang = 20 aré padi kunnen bevatten.

- GATJIP**, nijptang (in G. gemaakt); de scharen v. e. schorpioen (kala), e. krab (gōrōp) en v. e. garnaal (oedang). Werkw., onverb., *mēnggatjip*, met een nijptang of met de scharen knippen; kala mēnggatjip, de schorpioen knijpt met zijn scharen. A koe *igatjipōn* gōrōp tērpoemoengkoe, een krab heeft met zijn scharen mijn hand omkneld.
- GAWAR**. *Moegawar*, zwaaiend, heen en weer zwiepend, slingerend, bengelend (van lange, dunne voorwerpen); moegawar oeloeh koe salakkoe, een lange bamboe [door iemand over den schouder gedragen] is al zwiepend mij in 't gezicht geslagen; moegawar-gawar kidingé koe wan wōih, zijn beenen slingeren (bengelen) in het water. Verv., *mēnggawar*; igēgawaré kajoe naroe, hij zwaaide een langen stok heen en weer (om de vogels van het rijstveld, de kippen van de djingki of van het veld waar de padi gedroogd wordt, te verjagen). *Gawarōn* kajoe ö, kati moesangka koerik a, zwaai eens even dezen stok heen en weer, opdat die kippen daar weg zullen loopen. Zie gēgawar bij gēgawang.
- GAWÉ**, zie pēgawé.
- GĒBAR**, meestal oepoeh gēbar, groote katoenen deken, ingevoerd, gebruikt als slaapdeken.
- GĒDABOEHÖN** (cf. daboe), in GL ook kēnoembōekön, valblok om olifanten of rhinocerossen te vangen. Op een plaats, waar deze dieren plegen te passeeren, leggen de boschpawangs e. s. v. strikken (z. lēlawah), die, wanneer de dieren daarin trappen, den val veroorzaken van een zwaar stuk hout (gēdaboehön), dat met een gescherpten bamboe of een ijzeren punt voorzien is (mata ni gēdaboehön); dit wordt zóó gericht, dat het den olifant in den rug treft.
- GĒDAUP**, zie dēdaup.
- GĒDĒGŌM**, e. s. v. mand, die, omgekeerd, in ondiepe wateren en moerassen gebruikt wordt om visschen te vangen.
- GĒDĒP**. *Moegēdēp*, knippen (v. d. oogen); mataé moegēdēp, hij knipt met zijn oogen (uit gewoonte of van schrik). *Gēdēpi* (mēnggēdēpi); igēdēpié akoesatn ini dēné sō, zoeven heeft hij mij een knipoogje gegeven daar op den weg (zegt het meisje; cf. angoek).
- GĒDŌ**. *Moegēgēdō*, ongeveer = moelëligön; moegēgēdō oepoehé koe tanōh, haar kleed sliert over den grond.
- GĒDOEBANG** of *kēdoebang*, e. s. v. kapmes (golok), met scheede; om klein hout te kappen. Gēdoebang malim, e. s. v. aal, kleiner dan de baung.

- GĒDOENG**, magazijn, groote winkel (slechts uit verhalen bekend); het dakon- of tjongklak-spel. Gědoeng awin, g. soeöp, g. tandang, g. tadjoeck, g. tětèk en g. tětöep duiden verschillende manieren aan, waarop dit spel gespeeld kan worden. Zie pěpoesörön —. *Běgědoeng*, dat spel spelen. *Pěgědoengön*, het speelbord voor dit spel, v. hout of v. steen, doch meestal worden eenvoudig de noodige kuiltjes in den grond gemaakt; men heeft 2×6 kleine en 2×1 grootere kuiltjes; de laatste heeten oeloe; van de zes kleinere heeten de beide uiterste respectievelijk kěrlang en oeki, pantat of kěmoe di (GL), de daartusschenin gelegene loeang lah. Men speelt met steentjes, atoe of wahnigědoeng.
- GĒDÖK**, krom, niet recht, met bochten, scheef, (opp. bětöel). Děné gědök, een bochtige weg; kajoe gědök kěn nōnggöl, een krom stuk hout dient tot ploeghout; gědök prié, hij draait; até gědök, een onoprecht hart. Panglimö Balé *moegědök* poemoeé, P. B. heeft een krommen arm; moegědök gědök rěmalan, in zigzaglijnen loopen, bochten (omwegen) maken bij het loopen. Werkw., verv., *mēnggědök*; igědök-gědöké (igěgědöké) akoe, hij heeft mij om den tuin geleid; igěgědöké mbahé dēné, (de gids) heeft een verkeerden weg aangewezen. *Igědöké loedjoengkoe*, hij heeft mijn mes krom gebogen.
- GĒDÖR** (opp. njaring), heesch, schor. Gědör pědihling nitamboerōja (nigoeroe didōngini), die trom geeft een schor geluid, deze goeroe-didōng is schor.
- GĒGADING**, dwarshout voor stevigte of als houvast of handvat; bv. de dwarshouten in een prauw; de dwarshouten op bepaalde afstanden aan een in een boom opgehangen rotantouw bevestigd, die dienen tot steunpunten voor de voeten van dengeen die in dien boom klimt; het dwarshout, waaraan bij het „nēgoekajoe” de touwen zijn bevestigd, om het slepen te vergemakkelijken; de dwarshoutjes aan de beide uiteinden van het touw waarmede men iemand wortt (tjěngkèk; aan die dwarshoutjes wordt getrokken).
- GĒGADOENGÖN**, e. s. v. laag gras.
- GĒGAJANG** (cf. ajang-ajang en salé), een vierkant of rond rek van bamboe, dat in de daper hoog boven de stookplaats aan de dakstijlen wordt opgehangen, en waarop men vleesch en visch in provisie legt (ook omdat de katten daar niet bij kunnen); aan de gěgajang hangt men de pěpōan, zakjes met zout, zoodat dit dus dicht boven 't vuur hangt en droog blijft.
- GĒGALOEH**, gepofte rijstkorrels van halfrijpe padi; is ge-

ten met klapper en suiker, een lekkernij. Ròm koe tēngah *gěgaloechōn*, mijn padi is juist geschikt om er gěgaloech van te maken (cf. pĕrĕmpingōn).

GĚGAPING, overslag, afsluiting door middel v. e. overhangend gedeelte als v. onze portemonnaies en portefeuilles (v. e. Arabisch boek, v. e. zakje). Kitōb arap *bĕrgĕgaping* oçmahé, de Arabische kitabs hebben een band met overslag; tapé *bĕrgĕgaping*, een gevlochten zakje met overslag of afsluitstuk.

GĚGARANG, e. s. v. moerasplant, welke bladeren als groente gebruikt worden. *Gĕgarang*, n. v. e. pĕdoesoenōn aan 't Meer, v. e. kampoeng in GL en v. e. aroel in D.

GĚGARI, n. v. e. nederzetting bij Djĕrniĕ (S).

GĚGARING, e. s. v. groote visch, ook ikōn kōl genoemd, lekker. Soorten zijn: mĕrah en gĕmoeh.

GĚGASAK, z. gasak.

GĚGAWANG of *gĕgawar*, e. s. v. vogelverschrikker; een dunne bamboe waaraan lappen zijn gebonden, is bevestigd aan een lang rotantouw (gĕtih), waarvan het eene uiteinde aan een staak (toengkōlōn) gebonden en het andere in de op eenigen afstand gelegen djamboeroemō is vastgebonden. Als de in dat hutje zich bevindende persoon aan het rotantouw trekt, zwaait de daaraan bevestigde bamboe (gĕgawang of gĕgawar) met de lappen over het rijstveld en verschrikt de vogels.

GĚGAWAR, zie gĕgawang.

GĚGÉ (L) = doeroeng, schepnet om kleine visschen in rivier of moeras te vangen.

GĚGĒDĒM, e. s. v. trom als onze soldatentrom, geslagen met twee stokken (pĕnggoeöl), terwijl de trom staat of om de schouders gedragen wordt (= tamborer); wordt bij feestelijke gelegenheden, zoowel door mannen als door meisjes, geslagen (goeöl, z. tjanang); tot een orkest, waarvan de gĕgĕdĕm deel uitmaakt, behooren bovendien een gōng of mĕmōng, eenige tjanangs, en, als mannen de spelers zijn, ook een sĕroené; een goeroe is er niet bij noodig.

GĚGĒDI, vooral in GL, e. s. v. krijgsspel van groote jongens, het Atjĕhsche meugeudeugeudeu. Het wordt in twee partijen elk van 10 jongelui, en wel dikwijls door jongelui van twee verschillende kampoengs tegen elkaar, gespeeld, bij voorkeur des avonds of des nachts bij lichte maan. Voor den loop van het spel zie men de beschrijving v. h. meugeudeugeudeu in „De Atjĕhers” II p. 202. Slechts wordt het in G minder woest en met minder hartsucht gespeeld, zoodat het in Atjĕh vereischte toezicht van ouderen om al te grove excessen te voorkomen, hier dan

ook niet noodig is. In L is gëgëdi een minder gebruikelijke naam voor het spel dat meestal këkoelön of rëringkölön genoemd wordt. *Bërgëgëdi*, gëgëdi spelen.

GËGËRDIP, zeer jonge visch, pas uit de kuit; gëgërdip a mis-a mis, „stinkende g.” en gëgërdip bëngkak oeloe, „g. met gezwollen kop” duiden verschillende stadiën aan in de ontwikkeling van het jonge vischje.

GËGIRING, 1°) kleine metalen belletjes, die men wel aan de halskettingen van kinderen of aan de sirih- of tabakzakjes (ta pé) van jongelieden bevestigt; wanneer iemand ziek is doordat zijn ziel is ontvucht (òsòp sëmangaté), chudt de goeroe, terwijl hij eenige offerspijzen gereed zet, een paar gëgiring boven het hoofd van den zieke, opdat de sëmangat op 't geluid van die belletjes zal afkomen; 2°) e. s. v. insect (Batav. tjapoeng), glazemaker of juffertje.

GËGOEK, (het trillen v. d. lucht, vd.) dof telkens afgebroken gerommel v. d. donder. *Moegëgoek*, trillen, beven, rillen (v. schrik of angst, v. koude, v. geestverrukking, bv. v. d. goeroe sëlœk, of v. iemd. die een onkwetsbaarheidskuur doet, z. këbö). *Poegëgëgoek*, al maar beven. Zie kalang gëgoek en gëgoer.

GËGOELOENGÖN (Atj. geunoelöng of geugœlöng), de gordingen, die de daksparren (kasö) v. h. huis dragen.

GËGOER (cf. gëgoek). donder. Sinö koepëngé ara gëgoer, malé oerön bang, zoeven hoorde ik het donderen, misschien krijgen we wel regen. Datoe Tindjō Langit *moegëgoer* ilamat malé gëh pënjakit, als D. T. L. dondert (een rommelend geluid laat hooren), is dat een teeken dat er een epidemie in aantocht is (zie „Het Gajöland” p. 207).

GËGOERILÖN, zie goeril.

GËGÖJÖNG, e. s. v. houtkever, die gaten in het hout maakt.

GËGÖT, bederf door vocht enz., mot. Oepoehkoe ipan gëgöt, mijn kleed (dat lang in de kist heeft gelegen) is door de mot verteerd; oeki n koerik ipadni gëgöt, de staart van den haan is geheel kaal geworden.

GËGRIP, in de zon gedroogde gekookte rijst, waarvan men de loeö of doeö kali (GL) geheeten lekkernij maakt. Zie tawir.

GËH, komen, aankomen; adverbiaal, vóór werkwoorden geplaatst in de bet. van ons: daar kwam (ging) hij Ikö wé gëh, a koe blö h, als hij komt, ga ik weg (wij willen elkaar niet ontmoeten); gëh oerön, mësangka

k' o e m a h k a m i, het begon te regenen, toen liepen wij hard naar huis; gèh d j a m o e, idëndang alas, als er een gast komt, spreidt men een mat op den vloer; p ò n g b é d n é b è r o e m ö, gèh n i s é b è l a d a n g, alle anderen dreven sawahbouw, doch hij ging een ladang bewerken; gèh k è n é, toen zei hij, (zie ook k è n é). *Bèrgèhön* d j a m o e g ö r ö b è r è r è d ö, er komen al maar (onop-houdelijk) gasten.

GÈH, = gih, zie lègih.

GELAM of glam. *Moegèlam* of *poegèlam*, zachtjes voort-schuifelen, kruipen (v. e. koetoe, luis op 't hoofd, v. e. oud of ziek mensch). Zie ook glam.

GÉLANG, zie glang.

GÉLAP, zie glap.

GELAP, flikkering, schittering, glans, het blinken in de zon (v. goud, edelgesteenten, staal, spiegelglas). S è n g g è l a p m a t a of s è n g k è l a p, één oogflikkering, één oogwenk; g ö r ö s è n g g è l a p p é n g ö s a w a h, binnen het oogeblik was hij er; g ö r ö s è n g g è l a p m a t a p é l o e p ö n a k o e k è n i n ö n g k o e, zelfs geen enkel oogeblik zal ik mijn moeder vergeten (zegt de jonggetrouwde, als ze plechtig afscheid neemt van haar familie). *Moegèlap* s o e b a n g é k' è n g ö n s i n ö, i n ö n m a j a k a n b a n g ö j a, ik zag zoo even haar oorringen flikkeren, misschien is zij wel een pas getrouwde vrouw (moeders en jonge meisjes dragen geen edelgesteenten). I k ö n *poegèlap* i w a n w ö i h, (de schubben van) visschen schitteren in 't water. *Igèlapié* a k o e k è n t j è r m i n, hij heeft mij met een stukje spiegelglas beschenen (iets wat men, behalve van zeer intiem-bekenden, niet duldt).

GELDAK-GELDIK, loszittend (v. vele tanden tegelijk), cf. g è l d o e k.

GELDOEK. *Moegèldoek*, loszittend (doordat het, of 't gat waar het in sloot, te wijd geworden is, v. tanden, v. 't heft v. e. mes); n g ö m o e g è l d o e k i p ò n k o e, d j è r g o e t ö n k ö, mijn tand zit al los, trek hem maar uit; w a h n d o e r é n i n i n g ö m o e g è l d o e k i w a s, deze doerian-vrucht zit reeds los in haar bast. *Igèldoekié* (of *igègèldoekié*) i p ò d n é, hij schudde zijn [loszittenden] tand.

GELDÖK of g è l è d ò k, deuk, inzinking, (v. terrein, bv. tus-schen twee hoogten), inham in e. rivier. Cf. g è l ò k, l è n g k è k en l è k o e k.

GÉLÈNG, naar een zijde overhellend, scheef staand. M a t a n l ö n g ö g è l è n g r o e h o e l, de zon helt (daalt) al naar 't Westen (\pm half drie 's middags). *Moegèlèng* k o e r ö n k o e i k è l i l i k n é, mijn rijstketel staat scheef op

de treeft; moegèlèng boelangmoe, je hoofdhoek zit scheef; nti moegèlèng-gèlèng imbah, houdt [het lijk] niet scheef, laat het niet naar een zijde overhellen (zegt men tot de dragers van een lijk naar de begraafplaats). Opp. timbang.

GÈLÈNGGANG, groote, met gras begroeiide open ruimte buiten de kampoeng, waar vooral hanengevechten, doch ook buffel- en rammengevechten worden gehouden. Djamboer gèlènggang, open loods voor zulke gevechten.

GÈLÈNGGOENG, e. s. in het blangterrein groeiende, op tabak gelijkende, plant, met welker bladeren men zich het lichaam schoonwrijft (zie koesoek). *Pëmarén Gèlènggoeng*, n. v. e. rustplaats, die op den Poepandji-weg de pintoe rimbó voor de L vormt.

GÈLÈNGGÖNG, geogr., zie *Gèlènggoeng*.

GÈLEPA = *gërëpa*, zie *toempit*.

GÈLI of *gli*, kitteling; afkeer, afgrijzen [gevoelend] (cf. *loeöt*). *Gèli krèdèkkoe ikèdèkié*, hij kittelt mij onder de oksels, dat kittelt (veroorzaakt een kittelig gevoel); *gèli aténgkoe nèngòn bangké*, ik griezel als ik een lijk zie; *gèli até ni djéma*, de menschen walgen ervan (nl. toen zij zagen hoe de bloedzuiger met een meisje vrijde); *akoe gèli pëdih aténgkoe kënsé*, ik heb een hevigen afkeer van hem. *Gèlii* (mènggèlii), iemd. kittelen (L). *Pëgèli*, niet tegen kittelen kunnend; (ook) comparatief van *gèli*, meer afkeurig van, meer hatend.

GÈLIS, schoon. waar geen vuil meer op of aan is; rein; schoon op. *Inggōé pinggōn ngō gèlis*, zij heeft de borden schoon gewasschen; *gèlis pëdih salaké*, zij heeft een frisch (helder) gezicht; *glah gèlis lö mangnan*, nti moerimah-taring, eet [je rijst] maar schoon op, laat geen korreltje over; *ngō gèlis rëtanamaé iisöpné*, hij heeft de bezittingen van zijn vader schoon op gemaakt met schuiven. *Ngō bërgèlis maanwé*, hij heeft zijn rijst schoon opgegeten (ten teken dat hij niet meer wil). *Gèlisi* (mènggèlisi); *ngō igèlisié alamné*, hij heeft zijn voorerf gereinigd. *Ngō igèlisōn pōng harëtaé klamsinō*, ze hebben van nacht al zijn bezittingen gestolen.

GÈLMIT. *Gèlmiti* (mènggèlmiti), iemd. met twee vingers even knijpen (om zijn aandacht te trekken); *igèlmitié tër pantatkoe*, hij heeft mij een kneepje in mijn bil gegeven (zegt een meisje).

GÈLOENG of *gloeng*, winding, rol of bos (v. touwvormige voorwerpen, die gewonden worden, als touw, rotan enz.);

gebied. Glang kōl gëloengé, een armband met wijde opening; ini ara wé sara (rōa) gëloeng, hier is (zijn) één (twee) bos(sen) of rollen rotan; i wad ni gëloeng Gajō ara òpat kédjoeroen, in het grondgebied der Gajō's (het Gajōland) zijn 4 kédjoeroens; gloeng masak (L) = iòk glam masak of bloem masak (GL), e. s. v. langharige rups met dezelfde onaangename eigenschap als, doch grooter dan, de oelër boeloe. Zie pat gëloeng. Verv., mēnggëloeng, [touw, rotan enz.] winden; mēnggëloeng kēbōn, een kēbōn (bergplaats voor rijst) maken, d. i. een stuk boomschors of gevlochten bamboe zóó ombuigen, dat het een cilindervormige koker wordt en aldus de ronde omwanding voor een kēbōn vormt; mēnggëloeng glang, een armband maken, door een staaf metaal om te buigen. Nipé moegëloeng, een slang ligt [daar] opgerold; moegëloeng goemisé, zijn knevels zijn aan de punten omgekruld. Pēnggëloengōn ni glang, een cilindervormig stuk hout, waarop metalen staven tot armbanden worden gewonden.

GËLOET, verv., mēnggëloet, scheren [het hoofd, den baard enz.]. Igëloeté anaké, hij scheert zijn kind het hoofd kaal; ngö igëloeté djanggoet n dagoé, hij heeft zich den baard afgeschoren. Lō djémat dëlé djëma bērgëloet, op Vrijdag laten vele lieden zich [het hoofd] scheren. Bērsigëloetōn, elkaar het hoofd scheren. Loedjoe pēnggëloet, scheermes.

GËLÖK (cf. gëldòk, lēngkèk en lëkoe k), inzinking in het terrein, dal, laagte, gaten (in een weg). Boer sō oeroem boer ini i lahlahé moegëlök, tusschen dezen berg en dien berg is een dal; dēné ini moegëlök-gëlök, gōrō rata, in dezen weg zijn vele gaten, hij is niet effen. Gëlök, n. v. e. nederzetting in Kètōl (L).

GËLÖP of glöp, zie glap.

GËLTING (cf. gënting), insnijding, vernauwing, verdunning, holte, afgesleten plek (in lange ronde voorwerpen). Batang krambil òja moegëlting tērlah, die klapperboom heeft een inkeping (vernauwing) in 't midden; poemoengkoe moegëlting ibōh sēnsim, mijn vinger heeft in 't midden een vernauwing (holte, moet), veroorzaakt door den ring (dien ik daar draag). Verv., mēnggëlting kajoe, inkepingen maken in een boomstam.

GEMAR (cf. oebōr, opp. iköl), wijd uit elkaar gedraaid, grof gevlochten (v. touw of koord). Gëmar pēdih klasé tali ini, dit touw is erg wijd uiteen (grof) gedraaid.

GËMBALI (Mal. kēmbali), teruggekeerd, teruggegeven

- (slechts in enkele uitdr.). Ngö gëmbali blō n anak koe 'ari Pënòsan, de sirih van mijn zoon is al uit P. teruggegeven, d. i. zijn verloving is door de te P. wonende familie van zijn meisje afgebroken. Pindjōm *bërgëmbali*, wat men in bruikleen krijgt moet worden teruggegeven (zie s. ganti). *Igëmbalënkō* ringgitkoe têngah a, geef mij het geld terug, dat ik u destijds geleend heb.
- GEMBERA, zie Siah. Ook titel v. een der hoofden v. d. blah Mëlala in Bëbösön.
- GEMBOELO, meestal loembœ —, e. s. v. talës, aardvrucht, die gestoofd wordt gegeten.
- GEM(B)OER of *moegëm(b)œr*, zandig, mul, luchtig, zacht (v. aarde, opp. pödöt of liöt; v. rijst, opp. goempöl).
- GEMEL, meestal gëgëmèl of gëmèl², verv., *mëng(gë)-gëmèl*, betasten. *Igëgëmèlé* soesoë ninöé, (het kind) betastte zijn moeders borsten; nti gëmèl-gëmèl ikön bau òja, bau kasé poemoemoe, kom niet met je handen aan die rottende visch, anders stinken straks je handen.
- GEMETÖ (Atj. geumeutò), e. s. v. wesp, wiens beet koorts veroorzaakt.
- GEMOEH, e. s. v. visch in groote rivieren, die meestal zeer dik is (vandaar de naam); behoort tot de soort gëgaring.
- GEMOER, zie gëmbœr.
- GEMÖT. *Moegëmöt*, zich verroeren, lichte bewegingen maken; *moegëmöt ilòn*, gör' ilòn maté toe koerik a, die geslachte kip maakt nog stuiptrekkende bewegingen, ze is nog niet heelemaal dood; ngö görönè moegëmöt bödödné, hij verroert zich al niet meer (is dus dood of in slaap); asoe moegëmöt oekié, de hond kwispelt met zijn staart. *Poegëmöt-gëmöt ilòn*, hij stuiptrekt nog.
- GEMPA, aardbeving. Klam sinö ara gëmpa kœrasa, vannacht voelde ik dat er een aardbeving was; gëmpa bëròk, een locale aardbeving. Zie wara.
- GEMPOEÖL, e. s. v. kleine visch, in kleine rivieren.
- GEMPOES, onvruchtbaar (v. dieren en, grof, ook v. menschen; fijner is görö manak).
- GEMPÖS, e. s. v. boom, groeit langs den oever van riviertjes. Zijn groen-gespikkelde vruchten dienen tot sambal.
- GËNANTÖN, z. koerik.
- GËNAP, voltallig; voldoende; even (opp. gand(j)il, gasal, tòm, rèk). Ngö gënap djëma kamboel, de menschen zijn voltallig bijeen; ngö gënap kajoe noemahkœ, ik heb het voor [den bouw van] mijn huis

benoedigde hout bijeen; sēriboe kō gēnap blōndjōmoe, hebt gij aan 1000 dollars genoeg [voor de reis]; òpat gēnap, limō gandil gōrō moedjoedoe, vier is even, vijf is oneven, vormt geen paren (vormt geen veelvoud van twee); gēnap doeō (tigō) poeloeh sērēlō ni, het is vandaag de 20ste (30ste) v. d. maand; gēnap moepakat kitō bēsilō, laat ons thans gezamenlijk beraadslagen. *Gēnapi* (mēnggēnapi); igēnapikō (of *igēnapōnko*) moelō ringgit doeō poeloeh, maak eerst de twintig dollars vol, doe er eerst zoo veel bij dat het een ronde som van 20 dollars wordt (anders neem ik ze niet aan); igēnapié (of igēnapné) blōndjōkoe si koerang, hij paste bij wat er nog aan mijn reisgeld (of handelskapitaal) ontbrak; saudōrō dirié gōrō gēnapié (= gēnap-pakatié), met zijn eigen saudōrō's heeft hij niet eens overleg gepleegd. *Igēnapné* moelō asil n anaké malé kōrdjō, hij zorgde eerst dat al het benoedigde voor 'thuwelijksfeest van zijn dochter in gereedheid was. *Bērgēnap* moelō kitō, kati kitōtōikōn oemahtō ini, laten we eerst al het benoedigde bijeen brengen om ons huis te kunnen bouwen; bērgēnap djērōh bērpakat bisé, in eensgezindheid samen overleggen; bērgēnap (of bērgēnap-pakat) kitō bēsilō, laat ons thans gezamenlijk overleggen. *Bērsigēnapōn*, wederkeerig elkaar bijspringen, het ontbrekende voor elkaar bijpassen. *Moegēnap* = bērgēnap. Kēn pēnggēnap padi kam, doe gij maar dienst als aanvulling (om het vereischte getal vol te maken, bv. opdat de Vrijdag-çalât zal kunnen plaats hebben). Cf. kēkap.

GĒNDĒNG, verv., *mēnggēndēng*, iets hangen, aan iets ophangen, in alle afleidingen = gantoeng, z. a.

GĒNDIT, buikgordel, v. soeasah of zilver, vooral voor kleine jongens; jongelieden en jonge mannen gebruiken wel gēndits van leer, van katoen enz., en ook kettingen tot buikgordel; een gēndit wordt door bruiden wel om 't voorhoofd gebonden, als voorhoofdsband dus. Isēloekōn inōé gēndit n anaké (of *igēnditi* inōé anaké), de moeder deed haar kind een buikgordel om; gēndit ni kēbōn, de band van tali idjoek ter versterking om de kēbōn gewonden. *Bērgēndit*, een buikgordel aanhebben.

GĒNDJI, zie gēnji.

GĒNDJOER of *gēnjoer*, horizontaal in de lengte uitgestrekt, in de lengte v. iets liggend (bv. v. d. beenen, v. e. boomstam op den weg, opp. kēngkoeng of tjēngkoeng). Gēndjoer pēdih bōdōn ni koedōmoe, wat

heeft jouw paard een (mooi) lang lichaam (cf. boedjoer); gëndjoer koendoel, zitten met de beenen recht voor zich uitgestrekt (wat alleen onder vrouwen geoorloofd is); gëndjoer nēmé, slapen met de beenen recht uitgestrekt; krō ini gëgëndjoer pëdih rantjal, wat is deze gekookte rijst mooi lang van korrel (de korrels zijn bij het stampen heel gebleven). *Gëndjoeri* (mënggëndjoeri); bënëng moelipoet igëndjoeri, kajoe lintang-poekang parié igëndjoeri, een draad garen, die in elkaar gedraaid is, trekt men recht, boomstammen (planken) die schots en scheef over elkaar heen liggen, legt men recht (zoodat ze alle in dezelfde richting komen te liggen). *Gëndjoerön* kidingmoe ö, nti poekëngkoeng nēmé, strek je beenen recht uit, lig niet met je beenen opgetrokken. Koendoel *poegëndjoer* wö sabi kō, bërknölpit koendoelmoe, jij zit al maar met je beenen recht voor je, kruis toch je beenen onder 't lichaam; ara batang kajoe (of nipé) poegëndjoer i dënë, er ligt een boomstam (een slang) in de lengte van den weg.

GËNDÖ. *Bë(r)gëndö*, [op een rijdier] rijden (in GL en in het Meergebied wordt door mannen veel paard gereden; komt men op den weg een vrouw tegen, of dicht bij de waschplaats aan de rivier waar vrouwen zich bevinden, dan moet men afstijgen; ook mag men een kampoeng niet te paard binnengaan). Akoe malé blōh koe Pëndösan bërgëndö [koedö] (= nöik koedö), ik ga te paard naar P. *Gëndöi* (mënggëndöi) berijden; igëndöikō pé koedöngkoe ini tërdjemat 'ni, berijd (dresseer) gij eens dit paard van mij aanstaanden Vrijdag (Vrijdagsmorgens wordt veel paard gereden, omdat men dan niet op 't land werkt). Böié *igëndön* koe atan koedö, men deed den bruidegom een paard berijden (bestijgen); rōm rōa karoeng igëndön koe atan koedö, igëndëngön koe plana, men laadde twee zakken rijst op een paard, men hing ze aan het zadel. *Bërsigëndön* oetang namaé abangé oeroem ngié, de jongere en de oudere broer trachtten elkaar wederkeerig te belasten met de schuld huns vaders; bërsigëndön, (grof voor) geslachtsgemeenschap uitoefenen. Ngö *moegëndö* koe akoe oetang n abangkoe, ik ben belast met de schuld van mijn ouderen broeder. *Poegëndö* anaké ikoedök n inöé sabi, het kind zit al maar op den rug van zijn moeder (terwijl de moeder op den grond zit). Kajoe kën *pënggëndö* ni boeboengön ni oemah, stukken hout, gelegd boven op de idjoek (djaut)-

bedekking van den nok v. h. dak, om wegwaaien te voorkomen.

GËNDOERÛN, zie *gënoerõn*.

GËNGGÛM, (vuist, doch slechts in oneigenlijken zin gebezigd:) macht, heerschappij. *Nëgëri Gajõ* i was ni *gënggõm* ni *rõdjõ Atjéh*, het G.-land staat onder de heerschappij van den vorst v. A.; *anak* i was ni *gënggõm* n *ama-inõé*, de kinderen zijn in de macht der ouders. Zie *boengõ gënggõm*. Verv., *mënggënggõm*; *rõdjõ Pëtiambang* si *mënggënggõm(õn)* *nëgëri Gajõ*, r. P. voert heerschappij over de GL. *Gënggõmõn*, voorwerp (een paar kippen, ringen, kleederen, een vruchtboom enz.), volgens den behandelenden goeroe door de *sëmangat* van de(n) zieke gevraagd om tot rust te komen; dit voorwerp wordt dan gekocht en door de(n) zieke gedragen, gevoederd of geplant, en altijd goed bewaard of verzorgd.

GËNIRING (cf. *iring*), rand, kant, zoom, grens (v. e. rivier, een bosch, een kampoeng enz.).

GËNJI of *gëndji*, verv., *mënggën(d)ji*. [in een kleed of hoofddoek] een zoom leggen, door den rand van het doek om een hard koord of touw te rollen en dan vast te naaien; dit geschiedt om er vervolgens een boordsel, *kriõl*, van zilverdraad (*kasap*) om te kunnen naaien. *Oepoeh* (*boelang*) *malé ikriõli, igënji moelõ*, wanneer men om een kleed (hoofddoek) een randboordsel van zilverdraad wil aanbrengen, wordt in dat kleed (dien hoofddoek) eerst, met behulp van een in den rand ingerold touw of koord, een dikke zoom gelegd.

GËNJOER, zie *gëndjoer*.

GËNOERÛN of *gëndoerõn*, aarden oven, waarin men groote vuren aanlegt om daarop in ijzeren potten water te koken (ter bereiding van suikersap en salpeter) of kalk te branden.

GËNTA of *gëgënta*, gegoten bronzen bel met klepel (*anak* ni *gënta*); een stel van 7 of 5 van zulke bellen wordt om den hals gedragen door paarden, doch ook wel door geiten en zelfs honden. *Tirõn* ni *anakkoe koedõ oeroem gëgëntaé*, mijn dochter vraagt als *tirõn* (z. *tirõ*) een paard met bijbehorende bellen. *Gënta Karõ*. *Karõsche* bel (om hun mooi geluid beroemd in G., hoewel de G's zelf ook *gënta's* gieten, en wel van gebroken *gõngs* en *tjanangs*). Zie *sënsim bërgënta* en cf. *grantoeng*.

GËNTING (cf. *gëlting*), inzinking, holte; dal, zadel, pas. *Gënting* ni *boer*, een dal of pas tusschen twee bergtoppen; *itamaé aring koe si gënting²*, hij zette

strikken uit (om herten of reeën te vangen) in de laagten tusschen de bergen (bergpassen); si bĕbĕroe òja gĕnting pĕdih awaké, dat meisje heeft een erg dun middel. Poemoekoe *moegĕnting* ibōh sĕnsim, mijn vinger heeft in 't midden een vernauwing (moet), veroorzaakt door (is in 't midden ingedrukt door) mijn ring; Vele zadels of bergpassen zijn bekend bij namen, waarvan Gĕnting deel uitmaakt, als: Gĕnting Bajeer, G. Bòrò, G. Samin, G. Tajòl, G. Tanòh Liöt enz. *Gĕnting*, n. v. verscheidene nederzettingen: I bij Kala Kètòl (L); II bij Lòjang (D); III een ladangcomplex bij Paja Lintang op den weg naar Kĕnawat (ook Tĕboek geheeten).

GENTJONG L (cf. dĕntjòng en trònggĕntjòng), hinkend. *Bĕrgĕntjòngön*, hinkebaantje spelen (e. kinderspel, waarbij hij wint, die al hinkend 't snelst een zekeren afstand aflegt).

GENTOT = ĕntòt.

GEONGÖN (GL) of *giòngön*, ree. Mĕngkarō gèngön, jacht maken op reeën (wat met honden geschiedt).

GĒRAH of *grah*, dorstig. Akoe gĕrah pĕdih, ik heb ergen dorst. *Gĕrahön*, door dorst gekweld (omdat er geen water te krijgen is).

GĒRAK, verv., *mĕngĕrak*, iets bewegen, schudden. Igĕraké batang kajoe, kati mĕtau h wahé, hijschudde aan den boom, opdat de vruchten zouden afvallen; gĕrak Alah, [door] Gods beschikking; gĕrak Alah ara mi wō anaké, door Gods [gunstige] beschikking kreeg zij een kind. *Iĕrakön* gĕmpa oemahkoe, de aardbeving deed het huis schudden. Roepöé gōrō *bĕĕrak* pé ròm i wan kĕbōdné, doem dĕléa, men ziet zelfs niet dat de rijst zich verplaatst heeft (verminderd is) in de bergplaats [hoewel er toch al afgenomen is], zóóveel is er in voorraad; ngö bĕĕrak djĕma malé blōh koe rantō, de lieden hebben zich al opgemaakt om naar de Kust te gaan (zijn al vertrokken naar de K.). Ngö *bĕĕrakön* bédné dĕniö 'ni ibōh gĕmpa, de heele wereld schudt op hare grondvesten, van wege de aardbeving. *Moĕĕrak* batang kajoe bédné, gĕh koejoe kras, al de boomen schudden toen het stormde.

GĒRAL (Mal. gĕlar, Bat. gowar en gorar), naam, eigennaam (v. menschen, dieren of zaken); (v. menschen in 't bijzonder) kindernaam, de naam dien men als kind en als jongeling of meisje draagt tot aan het huwelijk. Zoodra men gehuwd is, maakt de gĕral plaats voor de pĕraman

of de përinön (zie sub a ma en inö). In tegenstelling tot dezen wordt de kindernaam wel gëral koetjak, d. i. de naam, dien men draagt als men nog klein is, of — indien de bedoelde persoon reeds jonkman of maagd is geworden — gëral boedjang of gëral bëroe, d. i. de naam dien men draagt terwijl men nog jonkman of jong meisje is, geheeten, hoewel gëral zonder meer reeds dezelfde beteekenis heeft.

De plechtige naamgeving heeft plaats ongeveer op den zevenden dag na de geboorte, bij gelegenheid van de këndoe-ri toeroen mandi, hetzij door een daartoe door den vader uitgenoodigden goeroe of malim (schriftkundige), hetzij, eveneens op verzoek v. d. vader, door een der oudere leden van de familie, vooral een der grootvaders, mpoe. De naamgever neemt wat gele rijst (sëkoenjit of nasōkoenjit), smeert daarvan wat achter een der ooren van het kind, voert daarna, het kind aan dat ééne oor vasthoudend, de sacramenteele telling van één tot zeven (pësadoeön zie sadoeö) uit, en spreekt bv.: Rahman lö gëralmoe, landjoet mi oemoermoe, moedah mi aridjékimoe, nti kòtèk-kòtèk përasatmoe, R. zij uw naam. lang zij uw leven, moogt gij gemakkelijk uw levensonderhoud vinden, moge in geen enkel opzicht uw karakter slecht zijn.

De keuze van den naam is theoretisch door niets bepaald; slechts kiest men gaarne gelukbelovende namen, en bovendien mag men het kind geen gëral geven, die reeds door een zijner huisgenooten (sar' oemah) of nabestaanden (sëdëkat. waartoe alle sërinön sara mpoe gerekend worden te behooren) gedragen wordt. Dikwijls hebben reeds vóór de plechtige naamgeving een of meerdere familieleden — vooral de jonge meisjes van de familie doen dit graag — een naam voor het kind bedacht, die, indien de vader er geen bezwaar tegen heeft, weldra door de overige huisgenooten wordt overgenomen (ngö lëkat „hij beklijft” zegt men); bij de plechtige naamgeving deelt dan de vader dit aan den naamgever mee, en verzoekt hem om, indien de reeds gekozen naam hem geschikt voorkomt, daaraan op de gewone wijze zijn sanctie te verleen. Indien op verzoek van den vader een malim den naam kiest, dan zoekt deze in verband met den dag der geboorte of andere dergelijke gegevens een gelukbelovenden naam uit een Maleisch handboekje voor de bepaling der namen, een zgnd. soeröt rasi. Overigens bestaat wel de neiging om jongere broeders of zusters namen te geven die — hetzij wat de beginletter, hetzij wat den uitgang of de laatste lettergreep

betreft — klankverwant zijn aan of gelijken op den naam van den oudsten broeder of de oudste zuster. Zulke namen noemt men gěral bĕrtĕtingkah (of bĕrtīngkah-tīngkah, d. i. ongeveer: op elkaar rijmende, asso-neerende namen), of gěral toeroen tōnggō, d. i. namen in afdalende reeks op elkaar volgend als de treden van een trap. Bv. de jongere zusters van een meisje, dat Srikaja genoemd was, kregen achtereenvolgens de namen Mala, Rĕna, Djĕna, Pĕna, Djahĕna en Taja, terwijl na Mala nog een jongen kwam, die Samsa werd geheeten. Een paar andere reeksen zijn: Kasim, Moeasim, Salim en Karim (alleen jongens); Saidah, Midah, Djĕmilah en Kĕsiah (alleen meisjes). Verder kunnen allerlei omstandigheden en gebeurtenissen kort voor of tijdens de geboorte als vanzelf een naam aan de hand doen. Bv. Goenoeng (jongen) of Siti Goenoeng (meisje), omdat het kind geboren werd tijdens de ouders in 't gebergte vertoefden om groentetuinen aan te leggen of tabak te planten (bĕrdoesoeni boer-boer sō bĕrĕmpoes atawa bĕrbakō); Lōngōh (beschaduw), opdat het kind in zijn leven wat meer schaduw (= voorspoed, welvaart) zal hebben dan de ouders, die in behoeftige omstandigheden verkeerden (sakitoentoeng); Njak Ara, omdat de ouders eerst na langen tijd kinderloos te zijn gebleven, een kind kregen; Siti Atjĕh, omdat dit meisje geboren werd juist toen haar grootvader zich gereed maakte bij den Soeltan van Atjĕh zijn opwachting te gaan maken. In 't algemeen verdeelt men de kindernamen in twee groepen, n.l. 1° de namen die aan de bovengenoemde handboekjes zijn ontleend, gěralari (wan) soerōt, en die dus overeenkomen met dergelijke namen bij de overige Moslimsche volken van den archipel, zich onderscheidend door bepaalde uitgangen voor namen van jongens en namen voor meisjes (bv. voor jongens: Kasim, Asan, Oesĕn, Ali, Amat, Moehamat, en voor meisjes: Sĕdiah, Aminah, Sĕlamah, Maimoenah, Rĕmĕlah), en 2° die welke niet aan zulke handboekjes zijn ontleend, gěralari pĕnrāsĕn (kindernaam ontleend aan het noemen), dat zijn de oorspronkelijk-Gajōsche namen, die niet met behulp van wichelarij door een malim, doch als vanzelf doordat de een of ander het kind bij dien naam heeft genoemd, in zwang komen, terwijl de malim hoogstens daaraan zijn sanctie verleent. Zulke echt-Gajōsche namen zijn er zeer vele, zoolvel voor jongens als voor meisjes. Van sommige kent men de beteekenis, bv. Mĕroel (de mĕlati-bloem, meisjesnaam), Itōm (zwart, donkerkleurig, voor jongens en voor

meisjes), *Rami* (levendig; meisjesnaam), *Koentoeng* (e. s. v. wurm, jongensn.), van de meeste is de beteekenis niet meer bekend, terwijl bovendien vele eenvoudig op den klank af gekozen zijn en dus geen beteekenis hebben. Slaven vooral krijgen omineuse namen: men meent dat het geluk, door den naam v. d. slaaf aangeduid, diens eigenaar zal ten deel vallen; zulke namen zijn bv.: voor slaven: *Löbö* (winst), *Toeah* (fortuin), *Göndö* (verdubbeling), *Nöik* (stijgen, opdat des eigenaars geluk moge toenemen), *Poelih* (hersteld, opdat diens eigenaar, oogenblikkelijk in materieel opzicht minder gelukkig, weer welgesteld als vroeger moge worden); voor slavinnen: *Dingin* (koel = gelukkig, voorspoedig), *Bringin* (waringin, wegens de vele vruchten en de rijke schaduw), *Pindah* (verandering, opdat de toestand van den eigenaar een gunstige wending neme), *Kaja* of *Bajak* (rijk). Dergelijke namen worden echter ook wel aan kinderen van vrijen gegeven.

Personen, die denzelfden naam hebben worden wel onderscheiden door achter hun géral den naam van hun kampoeng te noemen, bv. *Sami Koening*, *Sami* (een meisjesnaam) van de kampoeng *Koening* en *Sami Pěnòsan*, *S.* van de k. *Pěnòsan*.

Naamsverandering (*pindah géral*) komt veel voor, niet alleen om gewichtige redenen, bv. als het kind al maar ziek is (in dat geval is het een goeroe, die het een anderen naam geeft), maar ook zonder eenige bepaalde aanleiding. Bv. een kind, door den malim reeds plechtig *Mat Moedö* genaamd, kreeg kort daarop van zijn grootvader, toen deze, die in een andere kampoeng woonde, eens naar zijn kleinkind kwam kijken, den naam *Měgit*, en uit 'achting voor dien mpoe werd het kind vanaf dat oogenblik algemeen *Měgit* genoemd. Zulk een vernoeming kan al dan niet met de plechtige telling van één tot zeven gegeven worden.

Ook *bijnamen* komen veel voor, meestal naar de een of andere opvallende eigenschap van het kind; zoo werd een *Brahim* later vrij algemeen *Djòlèng* geheeten, omdat hij scheel keek. Maar men acht het kwetsend voor de ouders, een bijnaam te ontleenen aan eenig lichaamsgebrek, bv. kreupelheid, blindheid of iets dergelijks. Volwassen jongelieden ontvangen bijnamen naar aanleiding van de een of andere kunst of een handwerk waarin zij uitmunten; zulke lieden zijn dikwijls in 't geheele Gajöland bij dien bijnaam bekend, ook na hun huwelijk, hoewel men hen dan niet meer daarbij mag noemen. Zoo is bijv. een zekere goeroe *didòng*, wiens géral *Ibrahim* was, in 't geheele Gajöland beroemd als

goeroe didòng Djampoek, een bijnaam hem gegeven naar zijn mooi stemgeluid, dat men vergeleek met 't gekweel van den vogel djampoek.

Lieve naampjes of troetelnaampjes, gëral mëndjön até, geven ouders en oudere verwanten dikwijls aan een kindje. Dit zijn meestal afkortingen òf van eigenlijke namen bv. Sim van Kasim, Li van Ali, Tih van Nja^s Poetih, Ti van Siti, òf van bijnamen, bv. Ònòt van kònòt (kort, klein), Töm van itöm (donkerkleurig. De eerstgenoemde, afkortingen van eigenlijke namen (gëral), mogen na het huwelijk van de aldus genoemden niet meer gebezigd worden; de afgekorte bijnamen, die immers niet aan de eigenlijke gëral herinneren, kunnen ook na het huwelijk in zwang blijven, zoolang althans de aldus genoemde zelf nog geen groote kinderen heeft (zoo in de L, in GL verdwijnen ook deze met het huwelijk). Soms verdringt de gëral mëndjön até den eigenlijken naam (gëral).

Naampantangs, d. i. verbodsbepalingen met betrekking tot den naam (gëral), zijn de volgende: Men mag zijn eigen naam niet noemen. Op de vraag: Hoe heet ge? (indien al gesteld), antwoordt de aangesprokene: Vraag het liever aan hem daar [een ander aanwijzend]. Een naamgenoot spreekt men nooit aan bij zijn gëral, doch noemt hem pribön (L) of sënámò (GL en L). Dit verhindert echter niet, dat tusschen naamgenooten, als ze met elkaar in aanraking komen, meestal juist op grond van die naamgelijkheid, een zekere vriendschapsband ontstaat. In de aanspraak wordt over het algemeen de gëral — behalve tot kleine kinderen — slechts gebezigd door de naaste oudere familieleden: een volwassen jongeling of meisje wordt door jongere verwanten nooit, en slechts zelden door lieden van een andere blah of kampoeng, bij de gëral aangesproken. Ook de gëral van eigen vader (ama pëdih), eigen moeder (inö pëdih) en de ooms van moederszijde (poen) mag men niet uitspreken. X zal dus nooit iemand, die dezelfde gëral heeft als zijn vader, moeder of poen in hun jeugd hadden, bij diens (haars) gëral noemen, doch dit vermijden door een venwantschapswoord, win, ipak enz. te gebruiken. Minder streng wordt dit verbod ook wel toegepast op de gëral van mpoe, abang en aka. Omgekeerd laat X niet toe, dat men in zijn tegenwoordigheid zijn ama, inö of poen bij hun gëral aanduidt. Tot iemand te zeggen: „Je vader heette in zijn jeugd N.” geldt als een ernstige belediging, en veroorzaakt dikwijls hevige twisten en vechtpartijen. Eindelijk — en dit is wel het meest strenge

naamverbod — mag men een man of vrouw, zoodra ze gehuwd zijn d. w. z. zoodra ze een përaman of përinön hebben, nooit meer bij hun gëral (g. koetjak of g. boedjang, g. bëroe) aanspreken: zelfs aan de eigen ouders is dit ten strengste verboden. Heeft iemand eenmaal een përaman of een përinön, dan wordt zijn (haar) gëral koetjak nog slechts gebezigd door anderen — als noch hij (zij) zelf noch een zijner (harer) kinderen er bij tegenwoordig zijn — ter nadere aanduiding of onderscheiding, bv. A m a n S ë d i a h K a s i m, d. i. A. n S., die in zijn jeugd Kasim heette. Doch meestal wordt, wanneer iemands përaman eenigen tijd in gebruik is geweest, de gëral langzamerhand vergeten (gëralé koetjak taring of òsòp, zegt men), en kent men hem nog slechts bij den vadersnaam. Alleen dezulken die vóór zij getrouwd waren zich reeds een zekere beroemdheid verworven hadden buiten hun onmiddellijke omgeving, bv. als goeroe didòng, als oetoes, als pandé enz., die blijven ook na hun huwelijk onder den eenmaal beroemd geworden naam (gëral) bekend, hoewel men dien toch nooit in hun tegenwoordigheid zal bezien. Zoo bv. Goeroe didòng Radjim, Pandé Kòdjan, Oetoes Èban enz.

Sana gëralé batang kajoe òja, hoe heet die boom? Sa (doch ook wel sana) gëralé, hoe heet hij, zij of het? Sa (ook wel sana) gëral n anakmoe, hoe heet uw kind? Mbōh gëral, een naam geven (= nrasi); ngō koebōh gëral ni anakmè, mpoe, koebōh gëralé Djéna, ik heb uw kind al een naam gegeven, grootvader! ik heb het Djéna genoemd; ikō dja-dié tērlō Sēlasa, ibōh gëral ni anakmoe ö Rahman, indien dat kind van u op een Dinsdag geboren is, geef het dan den naam R.; ibōh si bëbëroe gëralé Siti Atjéh; sawah bësilō lēkat gëralé a, de meisjes gaven [het kindje] den naam Siti Atjéh, en tot nu toe is die naam gebleven; gēh kēné goeroe: Görō sērasi gëral n anakmoe ini, Patimah, ipindah-gëralön, de goeroe zeide: De naam P. brengt uw kind geen geluk, we moeten haar een anderen naam geven. Gëral bëroe (met suffix: gëralé bëroe of gëral-bëroeé), gëral boedjang (gëralé b. of g.-boedjangé), g. bërtētīngkah of g. bërtīngkah-tingkah, g. mōndjō n até (gëralé m. of gëral-mōndjō-n-atéa) en g. toeroen tōnggō, zie boven. Gërali en gëralön (mēnggërali, mēnggëralön); akoe mēnggërali (mēnggëralön) anakmoe bësilō, ik wil nu mijn kind een

naam geven; nti sara koekoer mënggërali dirié, nti sara djampoek mëmoedji dirié, doe niet als de tortelduif die zijn eigen naam noemt, doe niet als de djampoek die zichzelf prijst. Wé görö tégërali akoe, söböp gëral n amakoe gëralé, ik mag hem niet bij zijn naam noemen, omdat zijn gëral tevens die is van mijn vader. Ikö ara si bëgëral Sléman lang sō i rantō idëmoekō, anakoe lö ò ja, als gij later aan de Kust iemand ontmoet die Sléman heet, dan is dat mijn zoon. Bërsi(gë)gëralön, elkaar bij den kindernaam noemen [van gehuwde lieden, als zij twisten]; bërsigëralön ama, wederkeerig tegenover elkaar den kindernaam van elkaars vader noemen (van jongelieden, die twisten). Poegëgëral amatō sabi, koetraman kasé kō, jij noemt maar aldoor den kindernaam van mijn vader, wacht! ik zal je schoppen. Ngö moegëral anakoe, mijn kind heeft al een naam. Pënggëralön, object van iemands naamgeving, ongeveer ons: petekind; pënggëralön ni mpoeé anakoe 'ni, mpoeé si mbōh gëralé, dit kind van mij is het petekind van zijn grootvader, zijn grootvader heeft het een naam gegeven. GÉRANTANG, verv., mënggërantang, door een dreigend gebaar of woord iemd. verschrikken of intimideeren. Igëgërantangé anaké: ah, tjoepak n inömoë, pōdjöm mi kō, kërapi mi ar' ini, hij snauwde zijn zoon toe: ach, je moers kut, scheer je weg, verdwijnt van hier!

GëRBANG, met losse haren (dit is këmali voor vrouwen en jongelieden — mannen hebben thans veelal kaalgeschoren hoofden of kort haar —, behalve bij slapen of baden). Mësangka moegërbang oeké, zij vluchtte met loshangende haren. Gërbangön (mënggërbangön); igërbangné oeké koe koedoeké, zij liet hare haren los op haar rug hangen. Gërbang, n. v. e. pintoe rimbö v. Toendjang naar Atjeh. Zie pintoe g.

GëRBÖL, het hoopje padi, dat bij het mënggërböl ieder der dorschenden (steeds getrouwde lieden, jongeren schamen zich voor dit werk) ter bewerking vóór zich heeft. Verv., mënggërböl [pëndjikön], de eerste [eigenlijke, fijnere] dorsching doen, padi voor de eerste maal dorschen (de ruwste allereerste dorsching, die aan het mënggërböl voorafgaat, heeft in L geen eigen naam; in GL, waar die ruwste allereerste dorsching met een afzonderlijken naam, mënggërgah, wordt aangeduid, wordt mënggërböl ook wel mëndoeö, „voor de tweede maal [dorschen]”, geheeten; zie gërgah, loemöt en tigö).

GËRBÖS, verv., *mënggërbös*, slaan of aanraken met iets slaps, bewaaien (bv. met een kwast of waaier, z. *pënggërbös*, met een tak waaraan nog bladeren zitten, met een bos gras, z. *padang ralis* en *padang palis*). *Igërbösé* asoe si [i]pang girié kën *padang ralis* *padang palis*, (de goeroe) bewaaide (sloeg) den hond die gereinigd moest worden met een bos *padang-palis* en *padang-ralis* gras; *djëma oelak ari rantō sawah* koe *pintoe rimbö Gajō*, *igërbösé dirié kën* *oeloeng kajoe*, *röndjöl isëdoeödné*; *sawah* koe *pitoeé*, *itëkarné oeloeng kajoe ö*, *i-ilihné ntoelön blit: thoeh! thoeh! kéné*, *taring kō pënjakit isinön*, *nti toendoeng* koe *akoe*; *röndjöl blōh*, wanneer lieden die terugkeeren van de Kust, aan de *Gajōsche* grens van het oerwoud gekomen zijn, dan bewaaien zij zich met boombladeren, en voeren de sacramentele telling van één tot zeven uit; bij „zeven” gekomen, werpen zij die bladeren weg, en spuwen er driemaal op, zeggende: „fui, fui, blijf gij, ziekte (of ongeluk), die ik misschien van de Kust heb meegebracht, hier achter, volg mij niet”; daarna gaan zij verder. *Akoe ngō ngōk majō koe wan kampoeng ini*, *akoe sinō ngō igërbösi* goeroe, ik mag deze kampoeng binnegaan, want de goeroe heeft mij reeds met zijn *pënggërbös* (z. *ben.*) bewaaid (en dus gereinigd). *Pënggërbös*, een kwast of waaier, bestaande uit takjes, met de bladeren eraan, van bepaalde houtsoorten (*kajoe balik angin* en *k. rëringön*) en (of) zekere bladeren (*ongkal-bladeren*), waarmede men iemand bewaait (bijwijze van symbolische reiniging; bv. wanneer een kampoeng wegens in de naburige kampoengs heerschende besmettelijke ziekte, „pantang” verklaard is, moet alwie die kampoeng wil binnegaan, na eerst van 3 tot 7 dagen in een hutje daarbuiten quarantaine te hebben gehouden, door den goeroe bewaaid worden, bij wijze van reiniging, opdat ze niet de ziekte in die kampoeng zullen brengen; zie ook het voorbeeld boven). *Pënggërbösön*, plaats (op de grens van het *Gajōland* en het oerwoud) waar de achtereenvolgende reizigers van de Kust naar *G* de takjes en bladeren die zij als *pënggërbös* gebezigd hebben (z. *b.*) op een hoop werpen; vd. ook naam v. verscheiden *pëtëdoehön's*, o. a. een op den weg van *GL* naar 't *Alasland*.

GËRDI, z. *goerdi*.

GËRDOEH, (eigenl. koud) bevallen. *Bönön ni pòlan klam sinō ngō gërdoeh*, de vrouw van *N.* is vannacht bevallen; *maté gërdoeh* (*GL*), in de kraam ge-

- storven. *Gërdoehön*, verkleumd (v. koude; in L in 't bijzonder gezegd van kraamvrouwen, die tengevolge van een minder goede behandeling, slecht dieet enz., zich koud en onwel gevoelen en in levensgevaar verkeeren); akoe klam sinö itauhi oerön, ngö gërdoehön akoe oelak, gisteren avond ben ik natgeregend, zoodat ik verkleumd van de koude thuis kwam.
- GËRËDAK**, klankn. v. h. met de voeten op den grond stampen. *Bëgërëdak*, met de voeten op den grond stampen; tòn bëgërëdak, de groote plank (papa n), waarop bij het didòng de goeroe didòng zich plaatst om te dansen (bërsinding). *Gërëdaki* (mënggërëdaki) en *gërëdakön*; igërëdakné tòn bëgërëdak, hij stampte met zijn voeten op de dansplank.
- GËRËDÖ** (L), *goeroedö* (GL) of *garoeda*, de mythologische menschenverslindende vogel; veelvraat. Ah kō antakmoe sëpërti antak n gërëdö, ach jij vreet als een garoeda; gërëdö pëdih kō, jij bent een echte veelvraat.
- GËRËGËKAN**, het lachen v. e. kind. Anak koe ngö gërëgëkan, „mijn kind kan al lachen”, dient om den leeftijd v. e. kindje aan te geven (\pm 7 maanden).
- GËRËGËT**, e. s. v. plant in 't bosch, welker bladeren den vorm hebben van pisangbladeren en wel gebezigd worden als dakbedekking v. djamboers. N. v. e. djamboer op den weg v. Isak naar Meulaböh.
- GËRËNGOENG**, n. v. d. begraafplaats van de kampoeng Dah in Isak, die het heilige graf bevat van Tëngkoe Ama n Bati.
- GËRËLÖ** (cf. gintös), verschrikt, ontsteld. Gërëlö akoe sat n ini, lëpas koelö idënë tërara-pönkoe, ik ben zoo even geschrokken, een tijger ging vlak vóór mij over den weg; gërëlö akoe ari pënömënkoe, anak koe môngòt, ik schrikte op uit mijn slaap, mijn kind huilde. *Gërëlöi* (mënggërëlöi); igërëlöié (of igërëlödné) koedöngkoe, hij deed mijn paard schrikken. Poegërëlö. 1) schrikachtig, 2) gaarne anderen aan 't schrikken makend.
- GËRËNDANG**, groote handtrom, geslagen ter begeleiding v. h. bërioeh of mëntjak genaamde schermspel; thans zelden meer gemaakt of gebruikt, vroeger onontbeerlijk bij een huwelijksfeest. Zie poeloet — *Gërëndang-gërëndoet*, grove en schertsende uitdrukking voor: de bewegingen van den coïtus maken (mag in tegenwoordigheid van vrouwen of djëma bërat niet gebezigd worden).
- GËRËNGGOENG**, in massa ergens op afkomen, samenstroomen [bv. om iets te zien]. Gërënggoeng djëma ntòng djëma maté, de menschen stroomden van alle

kanten samen om het lijk te zien; gëringgoeng kintis koe manisön, de mieren komen in massa op de suikerstroop af.

GËRINGGÖNGÖN, strot, keel. Gëringgöngönkoesakit, ik heb pijn in mijn keel.

GËRËPA, I, n. v. e. thans verlaten kampoeng in D.; II, Kampoeng Oerang Gëräpa, een andere naam voor Lëlis (S), dat door menschen van Gëräpa I bevolkt werd. Zie toempit gëräpa of gëlëpa.

GËRËPAK, klanknab. v. h. geluid van de tegen elkaar slaande vleugels van vechtende hanen. Gëräpak-gëräpoek, idem.

GËRËPOENG, zie töndö.

GËRËPÖK, zie katjang.

GËRËTAK. *Moegëretak*, afgesneden. Moegëretak rôngöké (poemoeé, oeké, oekié), hem was de hals (de hand, het haar, de staart) afgesneden; akoe ngërat toe salah kërat. moegëretak djëdjaringkoe sara, bij 'tsnijden van suikerriet sneed ik verkeerd, zoodat een mijner vingers werd afgesneden. Akoe mënggëretakné poemoeé, ik heb hem de hand afgesneden.

GËRËTOEL. *Moegëretoel*, afgekapt, verminkt, zoo dat er een stompje overblijft; oeki n asoe moegëretoel koetëngkah, den staart van den hond heb ik afgekapt, zoodat er een klein stompje over is.

GËRGADJI I, zaag, handzaag, ingevoerd.

GËRGADJI II, GL = gërgasi.

GËRGAH (GL), verv., mënggërgah, [padi] voor de eerste maal ruw dorschen (in L bestaat hiervoor geen afzonderlijke benaming). De dorschers staan in 3 of 4 rijen achter elkaar: de eerste rij, die het dichtst bij de sërāsalan staat, en dus de nog in 't geheel niet gedorschte padi ruw bewerkt, mënggërgah; de tweede rij die dus de reeds eenmaal gedorschte padi ter bewerking krijgt: mëndoeö of mënggërböl; de daarachter staande, derde rij: nloemöt (of als er 4 rijen zijn: nigö, waarna dan de 4de rij nloemöt).

GËRGASI of gërgadji (Mal. gërgasi), e. fabelachtig groot beest, uit de hikajats bekend. Gërgadji ipadné djëma sara, gërökënsëlpöté pé, doem kölé, als een g. een mensch verslindt, kan hem (die prooi) nog niet eens tot tandenstoker dienen, zóó vreeselijk groot is hij.

GËRGËTAN (GL), = djërdjëtan (L), e. s. v. roofvogel.

GËRGÖL, ronde houten balkjes onder den vloer (tété) v. e. huis, vloerbalkjes. Zie voorb. s. toemö.

GËRGÖS (GL), akkermaalshout, dat groeit op verlaten la-

dangs. Verv., *mënggërgös* (L en GL), klein hout kappen. Cf. *tëbö*s.

GËRIL, verv., *mënggëril*, een inkeping maken [rondom in een suikerrietstok, om hem daarna te kunnen doorbreken]. *Igërilé* toe, *röndjöl ipòlòké ntang gërilé a*, hij maakte een ronde inkeping in een suikerrietstok, en brak dezen vervolgens af (in tweeën) op de plaats waar hij die inkeping gemaakt had.

GËROEDÖE, nijptang, in G gemaakt en ook ingevoerd.

GËROENGGANG, n. v. e. rivier en daaraan gelegen djamboer op den weg v. *Tëlòng* naar *Pasè*.

GËROES, verv., *mënggëroes*, afvegen, wegwisschen. *Krō wan pinggön igëroesé*, zij wischte de rijst weg [die] in den schotel [was overgebleven]. *Igëroesné lintah ari kidingé*, hij veegde den bloedzuiger weg van zijn voet; *igëroesné kōrōngkoe mbèh*, hij heeft al mijn buffels weggehaald (gestolen).

GËROETOET, z. *katak*.

GËRÖH, de manen (v. e. paard of v. e. bok).

GËRPOEH, e. bijzonder soort van Atjèhsche klewang. ongeveer = *roedoes*.

GËSÈNG (GL), *gësing* (L), e. s. v. boom, uit de bast waarvan een donkere verfstof bereid wordt, waarmede katoen donker geverfd en ook netten geverfd worden om ze sterk te maken.

GËSING, zie *gësèng*.

GËSÒN, laf, lafhartig, vreesachtig. *Pëgësòn*, erg laf, lafaard.

GËTAH, plantengom, vogellijm, *gëtah*. Vroeger werd er veel *gëtah* in G. gevonden; thans, sedert in de laatste jaren groote winsten met den *gëtah*handel behaald werden, zijn vele bosschen nagenoeg uitgeroeid, omdat de meeste *gëtah*boomen vóór het aftappen worden omgehouden. De voornaamste *gëtah*soorten heeten, ongeveer naar de volgorde hunner respectievelijke handelswaarde gerangschikt: *majang* of *majang pëdih*, *sòndèk*, *ramboeng*, *ramboeng oejöt*, *goerip boer*, *majang tōbö*n, *majang nangka*, *majang përtja*, *majang roedjō*, *majang kapoer*, *sërkak*, *kōrō djalang*. Nama *gëtah*, [een klapperbladnerf waarop vogellijm (*gëtah*) [is gesmeerd, op boomtakken of aan rivieroevers] neerleggen [om vogels te vangen]. *Gëtaki* (*mënggëtahi*), met behulp van vogellijm [vogels] vangen (vooral *toempit*, *koekoer*, *poenè*). *Bë(r)gëtah*, *gëtah* zoeken of — winnen; men gaat met een gezelschap van 5 of meer personen er op uit.

GËTIH, lange rotantouwen waaraan lappen katoen of stukken van oude matten of zakken bevestigd zijn, en die, over van

boven met een vork voorziene staken (djëndjoengön) over 't rijstveld worden gespannen; deze gětih, door den wind of door de in het naburige veldhutje (djamboer) de wacht houdende lieden heen en weer bewogen, verschrikken de vogels (toempit, koekoer, brèt, sěrsakan enz.).

GETJĒP, een met een pinangschaar (klati) afgeknipt stukje [pinang of kōnjël]. Pinang sara gětjĕp (of sěnggětjĕp, zooals vooral oudere lieden zeggen), een [met de pinangschaar afgesneden] stukje pinang. Verv., *měnggětjĕp* pinang, [een stukje] pinang [af]snijden. *Moegětjĕp* poemoengkoeibōh klati, ik heb mij met de pinangschaar in mijn hand gesneden.

GETOEK, verv., *měnggĕtoek*, met den nagel drukken of indrukken, tusschen de nagels knijpen. *Igĕtoeké pĕrtoelō malé iangka*, hij drukte zijn nagel in de pĕrtoelō-vrucht, die hij wilde plukken [om te zien of ze nog zacht genoeg was om er djantar van te maken]. *Igĕtoekné anaké tĕrpantaté* (tĕrpipié, tĕrlamboengé), zij kneep haar [stout] kind in de bil (de wang, de zijde).

GĒWAT, I n. v. e. kampoeng in D; II n. v. e. bij Lěmpĕlam Djabō behorend gehucht (GL).

GIGIH (Atj. gīgĕh), kracht, energie [om iets te doen]; krachtig, energiek, werkzaam. *Görō naè gīgihkoe rĕmalan*, ik heb geen kracht meer om te loopen; *akoe ara gīgihkoe ilōn blōh koe rantō*, ik ben nog flink genoeg om naar de Kust te reizen. *Gīgih pĕdih datōk toeō 'ni*, deze oude heer is [nog] zeer flink; *kō bōt gīgihé nasapōn krō k' oemah*, jij bent erg ijverig als het erop aan komt je te haasten om nog vóór 't eten thuis te zijn [maar op 't veld ben je lui]; *kō gīgih pĕdih bĕrsĕndō* (— mōngōt), jij bent verbazend sterk in 't grappenmaken; wat huil jij dikwijls!

GIGING, verdrietig, wrevelig, baloorig. *Giging atėngkoe, boeōtkoe görō mbĕh²*, ik word er verdrietig onder, dat ik maar steeds mijn werk niet af kan krijgen; *giging atėngkoe mĕngé anakoe mōngōt sabi*, ik word er wrevelig van mijn kind maar steeds te hooren huilen.

GIH, afk. van lĕgih, niet aanwezig, niet bestaand, niet.

GIKÖ = ikō, indien.

GILAH, uit agi(h) lah (z. agih), schei nu uit, genoeg, niet meer! *Gilah nĕ mōngōt kō*, houd nu op met je gehuil; *gilah nĕ maan* (nōmé), eet (slaap) nu niet meer. *Gilahi* (mĕnggilahi), tot iemd. zeggen

„gilah”, iemd. bevelen uit te scheiden met; koegilah i anakkoe môngòt, kětapé gōrō tērgilahi akoe, ik heb beproefd mijn huilend kind tot zwijgen te brengen, maar ik kon het niet stil krijgen.

GILIK (GL, waarsch. Alasch). Sēnsim gilik, een ouderwetsche vrij dikke ring, met evenwijdige dwarsstrepen op de buitenzijde als eenige versiering. Deze ringen worden vooral door meisjes aan de glang pēngēngkam gedragen.

GILING, verv., *mēnggiling*, door rollen vermalen, fijnwrijven. Mēnggiling pōa, awasi wan lōgōn, met een eivormigen steen (atoe giling) zout, specerijen op een lōgōn genoemden steen fijnwrijven. Kidīngkoe *moegiling* i bōh atoe, mijn voeten zijn onder een rollenden steen verbrijzeld.

GILÖ, meestal *moegilö* of *mēgilö*, gek, krankzinnig. Djěma gilö i ajōn koe wadni andoehōn, een krankzinnige wordt in 't blok gesloten. Gilö noenoe h, gevaarlijk krankzinnig; gilö ratō of — rantō, slechts gekkepraat uitslaand, doch niet gevaarlijk (zoo een wordt niet in 't blok gesloten); gilö ranté, contagieus krankzinnig, zoodat hij anderen in zijn nabijheid met zijn krankzinnigheid besmet; zie asoe —. *Igēgilöé* dirié, hij hield zich gek, stelde zich aan alsof hij krankzinnig was. *Moegēgilōn*, bij vlagen (periodiek) krankzinnig, nu eens krankzinnig, dan weer niet; (ook) niet goed wijs, een beetje krankzinnig.

GING, verv., (*mē*)*nēging* of *ngging*, iets uithouden, verduren, er tegen kunnen. Nti kō bērpōrak, akoe si nēging njanjaé kasé, loop (zit) niet in de zon, ik heb er later maar den last van (als je ziek wordt, zegt de moeder tot haar kind); djěma òja ngōk igingé (of igingné) pōrak, ngōk iging(n)é sēdjoek, die man kan tegen warmte en tegen koude; ikō ngōk iging(n)é soedi, rōndjöl djadi èlēmoeé, als hij tegen de beproevingen bestand blijkt, dan heeft zijn *ilmoe de gewenschte uitwerking (v. iemand die bērtapa om een zekere *ilmoe te verkrijgen); ngōk kō gingkō ini, kan je dit (bv. dezen stokslag) verdragen; mēnēging (bij het tolspeel, bērgasing), zich (zijn tol) blootstellen aan den worp (pangka) van de tegenpartij. *Gingōnkō* pé poemoemoe ò kati koepēpōk, houd je hand eens op, dat ik er een slag op geef; *gingōnkō* pé [gasingmoe] kati koepangka. zet je tol eens op, dat ik er [met mijn tol] naar werp. Gōrō tērgingné pasa, hij kan het niet uithouden te vasten;

görö tĕrging akoe ikampoeng ni djĕma mòkòt, ik kan het niet lang in anderer kampoengs (in den vreemde) uithouden (verlang weer terug naar mijn eigen kampoeng).

GINTÖS (cf. gĕrĕlĕ), opgeschrikt, verschrikt. Itĕtoetön djĕma sō gintös pĕdih akoe, toen hij mij zoo plotseling toet! toeschreeuwde, verschrok ik hevig. *Gintösi* (mĕnggintösi), iemd. doen schrikken. Pĕgintös, schrikachtig.

GIÖ of giödné, concessief-partikel. Bĕta giö (giödné), zoo zij het, het is mij wel; bĕrkoenö giö, hoe het ook zij.

GIÖL. *Giölon*, misselijk (door te veel gegeten te hebben), een gevoel van walging hebbend. Ngö giölon akoe mĕnĕngödné, ik word misselijk als ik hem zie. *Poegĕgiöl* pĕdih atĕngkoe, ik voel mij erg misselijk.

GIÖNGAN of giöngön, zie gèöngön.

GIÖP, ongerust, angstig over iets. Giöp pĕdih atĕngkoe, anakoe gör' ilön oelak, ik ben erg ongerust, dat mijn kind nog maar niet thuis is. *Poegĕgiöp*, al maar ongerust.

GIRANG, dolblij, uitgelaten. Girang pĕdih atĕwé, iösaĕ dĕngadné oepoeh djĕròh, zij is erg blij, omdat haar broer [bij zijn thuiskomst v. d. Kust] haar een mooie kain gegeven heeft; girang wé bĕpri söböp panglimö i koedoeké, hij durft thans alles te zeggen, omdat er een panglima achter hem staat (en men hem dus niet zal aandurven).

GIRI, z. a s a m.

GIRIK, (ouderwetsche) toestel om vuur te maken, zgnd. vuur-draaijer of vuurboor: een staafje zacht, half vermolmd hout (kajoe lĕpoet), dat in de holte van een dun bamboestokje is gestoken, doet men — door het vertikaal geplaatst bamboestokje tusschen beide handen snel heen en weer te wrijven —, als ware het een drillboor, heen en weer draaien in 't gaatje, gemaakt in een horizontaal liggend stukje kajoe lĕpoet, waaronder een lapje katoen (roedjō, ritjōp) is uitgespreid; als het weeke hout door de wrijving gaat smeulen, geraakt het lapje in brand. Werkw., verv., *mĕnggirik*, boren, iets in een gat heen en weer draaien (als een drillboor); *mĕnggirik rara*, „vuur boren”, op de bovenomschreven wijze vuur maken; *mĕnggirik kĕmiring oeroem djanggoet n koerik*, met een kippeveer in de [jeukende] ooren peuteren; *mĕnggirik mata oeroem oek iklas*, met twee ineen-gedraaide haartjes [een ander] onder de oogleden krieuwe-

len (wat kinderen dikwijls doen, om oogvuil te verwijderen of jeukte te bestrijden). *Bërsigirikön* mata, elkaar in 't oog krieuwelen.

GIRITÖN (GL, Atj. geuritan), e. s. v. sleeperswagentje op twee wielen (eigenlijk massieve schijven als bij de ouderwetsche pëdati's), in GL gebezigd om balken voor huizenbouw van 't bosch naar de kampoeng te vervoeren (nëgoekajoe). Zulk een giritön is het eenige voertuig op wielen, tot nu toe in 't Gajöland bekend.

GISING, verv., *mënggising*, iets draaiende langs of over iets doen schuren of wrijven. *Igisingné sakaé koe tanòh*, hij draaide zijn hiel in 't rond over den grond. *Görö tērgising djëma òja*, men kan dien man niet in 't nauw drijven, vastzetten (au bout de son latin brengen: hij heeft altijd een passend antwoord klaar). *Moegising oeroem saudöróé*, er is wrijving ontstaan tusschen hem en zijn saudörö's.

GLAH, adv. v. concessie: laat maar, laat het maar gebeuren, zoo blijven, laat [hem, haar of hen] maar begaan, voor mijn part mag het. *Körömoe maté rōa*. — *Glah këné*, twee uwer buffels zijn gestorven. — Voor mijn part (wat kan 't mij schelen), zei hij; *glah nòmé wé moelō*, laat hij eerst maar slapen; *glah bëta*, laat 't maar zoo [gebeuren]; *èh glah bëta moelō*, ach laat het voorloopig maar zoo [gaan, gebeuren]; *glah kring Laut 'ni, kati mbèh kō koetēngkami*, laat dit Meer maar droog worden, opdat ik jullie (visschen) alle zal kunnen vangen; *kō mēsé, glah akoe blōh k'oemah bëta*, zoo, in dat geval kan ik wel naar huis gaan; *anakmoe ini poeblōh-blōh wō boe-öté*. — *Glah koe si këndaké*; deze jongen van jou doet niets dan uitgaan. — Laat hem maar gaan waarheen hij wil; *glah kōl moelō*, laat hem eerst maar groot worden; *kō itjaroet djëma manè*. — *Glah këné, nta koekoenöhön ara ngōk, tapé akoe görö bëdōsa*; gisteren heeft men u uitgescholden. — Voor mijn part mag men dat doen; wat kan ik er aan doen? maar ik heb geen schuld; *glah mi kënakoe, sana rēgōé*, kom, laat (geef) ze mij maar, hoeveel kosten ze; *glah tēmboen mbōs kōrōa*, laat dien karbouw flink vet worden; *glah koeōsah pōngkoesētēngah kënkō*, kom laat ik de helft van mijn volgelingen aan u geven. *Glahön*, verv. (*mëngglahön*), „glah” zeggen op, laten begaan, toelaten, onverschillig zijn omtrent; *wé si mëngglahné*, hij heeft het maar laten begaan (toegelaten).

GLAM I (GL), n. v. e. boom, van welks hout, vooral door de Alassers, heften van messen gemaakt worden.

GLAM II (uit Atj. *gòh lòm*) of *glam ilòn*, nog niet. *Ngö kö iröikö tørsik ari boer sò?* — *Glam* (of *glam ilòn*), *kěné*, hebt ge al paggerstijlen van gindschen berg gehaald? — Nog niet, zei hij. *Glam masak* of *iòk* — of (*iòk*) bloem masak (GL) of *gloeng masak* (L), e. s. v. giftige rups, bruin van kleur, behaard, veel gelijkend op de oelër boeloe, maar grooter.

GLAM III, zie *gëlam*.

GLAMÉ, pap van rijstmeel, of *pënggölö*, met buffelmelk. Bij gelegenheid van het uitplanten der rijstbibit (*nòmbang*) wordt *glamé* naar 't rijstveld gebracht tot versnapering van de helpsters (*djamoe*). *Glamé pënggölö*, pap van laboe's met buffelmelk.

GLANA, onrustig, bewegelijk. *Koedöngkoe i wan wöré glana pëdih, görö mëra òngòt*, mijn paarden zijn erg onrustig in de kraal, ze willen maar niet stilstaan; *görö ngòk tètáp koendoel, poeglana-glana wö sèpërti koerik moetë naroe*h, hij kan maar niet stilzitten, hij loopt al maar heen en weer als een kip die een ei moet leggen.

GLANG, [beneden]armband, ook wel *glang poemoe* genoemd, ter onderscheiding van de *glang kiding*, voering; de *glang* is altijd stijf, d. w. z. van (massief of hol) metaal, of ook van hout, gemaakt (cf. *tòpòng*). Vrouwen dragen alleen aan den linkerarm een aantal *glang's*, slechts bruiden (voor bruid en bruigom geldt geen *pantang*), mogen ook den rechterarm daarmee versieren; mannen, vooral jongelieden, dragen één *glang* aan elken pols. De meeste *glangs* worden door Gajösche smeden gemaakt, de vormen en de versieringen zijn meest aan Atjèh ontleend. Soorten van *glangs* zijn: *glang aroengön*, Karösche armband, waarvan de uiteinden in elkaar schuiven; *gl. bërapit*, armband, waarvan de uiteinden over elkaar heen geslagen en dikwijls aan elkaar vastgeklonken zijn; *gl. boelöt*, eenvoudige ronde, meestal massieve armband; *gl. boelöt bësi*, massieve ijzeren armband, door zieken en zwakken gedragen als *pënegör nisëmangat*, versterker der ziel; *gl. jòk rëntaloe*, holle armband met versiering in den vorm van de geledingen van de *rëntaloe-rups*; *gl. bëkëkërsèng*, holle armbanden waar binnen in korreltjes rivierzand zijn gedaan, die bij schudding een rinkelend geluid maken; *gl. kiding*, voering, vooral door kinderen gedragen; *gl. kroentjoeng*,

dunne holle armbanden die men aandoet door de uiteinden van elkaar te verwijderen en door de aldus ontstane opening den pols te steken; gl. naroe of gl. bëlilit, armbanden in spiraalvorm, alleen door meisjes gedragen; bij het aandoen worden ze stevig en met de windingen dicht op elkaar om den arm gewonden; gl. pëngëngkam of gl. pënjangkœt (L), armband, die zich [aan de huid] vast aansluit (zie këngkam), of die de andere armbanden tegenhoudt: eenvoudige koperen armband waaraan een aantal verschillende ringen zijn geregen (sënsim bërsoesoën, — bëlilit, akèk enz.), kan aan den benedenarm, dichtbij den pols, of ook aan den bovenarm, dichtbij den elleboog (dan dus als iköl) gedragen worden; gl. poejoe h, de zilveren ring, waaraan, als aan een sleuteling, de tjòlèk's van den sirihdoek (boengkoes) geregen zijn; gl. poentoe (in Liköl genoemd), dunne, meestal zilveren, hoekige armband, slechts bij feesten en vooral door bruid en bruijom gedragen, zoowel aan den boven- als aan den benedenarm; gl. moesërpih oeloeé of — moesalah-silah oeloeé, armbanden waarvan de uiteinden over elkaar heen geslagen zijn; gl. toemboeng oeloe, armbanden waarvan de uiteinden elkaar raken (als v. d. gl. aroengön). Glang sëdjoedoe, een paar (stel) armbanden. *Glangi* (mëngglangi), iemd. armbanden aandoen. *Pëg(è)langön kiding*, — poemoe, voetgewricht, handgewricht, pols. *Glang Lilit*, n. v. e. kleine Gajō-nederzetting aan gene zijde v. d. waterscheiding met het Alasland, ten Z. v. Pënggalangan (GL), ook Goempang geheeten.

GLAP of glöp, duister, donker. Tëmœni wékœsi glap-glap a, hij verschuilt zich in het duister; ngö ibõn kœwan [gëdoeng] glap, hij is in de gevangenis gestopt; glap lō, donker (ter aanduiding v. d. tijd v. d. dag), bij donker; trang lō akœ blōh, glap-glap lō akœ oelak, terwijl het nog licht was ging ik heen, toen het al donker begon te worden keerde ik terug; ngö sawah glap lō, het was al donker geworden. Werkw., verv., *mëngglap*, in 't donker zetten (een vechtram, nl. in een donker hokje of huisje opsluiten, opdat hij dapper zal zijn als men hem daarna laat vechten; ook een paard, cf. koeroeng).

GLAS, de bamboe- of houten stok van den vischhengel, waaraan het touw met den vischangel bevestigd is; tiroes sëpërti glas, dun (spits) toeloopend als een hengelstok.

GLASAH, speeksel van met ter bezwering dienende bladeren en kruiden vermengde sirih, sirihkauwsel, dat veel als isa-

r a t, middel van geheimzinnige werking, vooral pijnstillend en kalmeerend, wordt aangewend (in geval van ziekte of ook indien iemand de een of andere pijnlijke of gevaarlijke bewerking, bv. besnijdenis, moet ondergaan of heeft ondergaan). *Glasahi* (m ě n g g l a s a h i), met sirihspeeksel besmeren; *dj ě m a s a k i t t o e k ö i g l a s a h i* goeroe toeköé, de goeroe besmeerde den buik van den man die buikpijn had met sirihkauwsel; *a n a k i g o e ö s i i g l a s a h i p o e r ö n*², na haar kind een pak slaag gegeven te hebben besmeert zij (de moeder) het (nl. een zijner lichaamsdeelen) daarna met sirihkauwsel (tegen den schrik); *dj ě m a i s a l a h i i g l a s a h i r ö d j ö p o e r ö n*, na iemand beboet te hebben besmeert de rōdjö hem vervolgens met sirihspeeksel (d. i. geeft hem een gedeelte van de reeds betaalde boete terug, opdat hij niet al te „verschrikt” of „ontdaan” zij). *P ě n g g l a s a h*, het geld (bv. één boesoek), door de te gast komende vrouwen gegeven aan den te besnijden knaap.

GLEH, zie glih.

GLEMBANG, zie pinggön.

GLEMBENG. *Gl ě m b ě n g ö n*, de kwab onder aan den hals v. e. rund (l ě m b o e); (ook) de in elkaar grijpende tanden aan de cylinders van de suikermolen (w i n g ö n).

GLI, zie gěli.

GLIH of gl ě h, verv., *m ě n g g l i h*, slachten (een buffel, geit, kip). *G ě h d j a m o e i g l i h k o e r i k*, als er een gast komt slacht men een kip. *G l i h i k ö k o e r i k* 'n i b ě d n ě, slacht al deze kippen. *I g l i h n ě k ě r d j ö n a n a k ě*, hij slacht [een buffel] bij gelegenheid van 't huwelijk van zijn dochter. *J ö m a n ě i g l i h ě k o e r i k k ě k a b o e r* 'n i g ö r ö n ě *b ě r g l i h k o e r i k i b ě h ě*, gisteren avond slachtte hij een kip [ter eer van zijn gast], maar vanochtend deed hij het zonder een kip te slachten. *N g ö m o e g l i h k ö r ö*, *n g ö m o e d ě t o e m b ě d i l*, er was een buffel geslacht, de geweren waren afgeschoten (bij gelegenheid v. d. een of andere plechtigheid). *L o e d j o e p ě n g g l i h*, slachtmes. *G ě g l i h ö n*, strepen of plooiën in de huid (zooals in den hals, in de dij en in den elleboog). *P ě n g g l i h ö n*, 1) (b l a n g —) slachtplaats voor buffels, een open plaats op de blang buiten de kampoeng, meestal dicht bij het water gelegen; 2) „de plek waar [een buffel] geslacht is”, d. i. het vleesch, over een breedte van 3 vingers, van den hals van een geslachten buffel (dit komt als loon toe aan dengeen die 't dier geslacht heeft).

GLIMÖ, e. s. v. vruchtboom en de vrucht daarvan, de djamboe bidji, groeit in 't wild in 't geheele Gajöland; de vruch-

ten worden veel gegeten. Soorten zijn: glimö bëroe, met groote peervormige vrucht, lekker; gl. Mëkah, granaat, naar 't heet uit Mekka ingevoerd; gl. rawan, met kleine vrucht; gl. sësòkan of gl. töi, met veel pit-ten. Zie tawar.

GLING of glén g, rijstsnijmesje als de Jav. ani-ani, in G. zelden gebezigd. Zie södöp.

GLINGGANG, e. s. v. heester (Cassia alata L.), welks bladeren als geneesmiddel tegen de koeröp genaamde huidziekte (ringwurm) worden aangewend. Wie ze met dat doel gaat plukken, moet zorg dragen dat zijn schaduw niet op de glinggangstruik valt; en verder moet hij de glinggang aanspreken, haar noemend bij den naam van de(n) zieke, ter wiens (wier) genezing de bladeren moeten dienen. Gaat bv. Ama n Asah glinggang-bladeren plukken voor zijn zieken saudörö Ama n Oejöm, dan zegt de eerste, bij de gl-struik gekomen: „Kō Ama n Oejöm, malé koe-angkap kën wak ni glinggang”, d. i. u, Ama n Oejöm, wil ik plukken om te strekken tot medicijn v. d. glinggang.

GLISÖ, zie katjang.

GLIT, verv., *mëngglit*, [de in een maat (aré, kal of blah kal), te meten rijst, zout, of peper met een bamboestokje, ecn mes of met de hand] van boven glad (gelijk af) strijken, [opdat de koper het volle gewicht, maar ook niet meer dan dat, ontvange]. Iglité aré, hij streek de [met rijst gevulde] aré van boven gelijk af (glad); kōdikō ngōk isoekōtkō masmoekoe was ni aré sēnaré glit, mēra lö akoe maan blōmoe, als gij een volle aré aan goud bezit, dan eerst wil ik uw huwelijksaanzoeek [voor mijn dochter] aannemen.

GLOAH, e. s. v. plant, de ricinus-plant, veel geplant op begraafplaatsen (z. indjön), en ook rondom huizen en tuinen; de gētah en de bladeren doen dienst als medicijn.

GLOEMPANG, e. s. v. boom, groeit veel in de kampoengs.

GLOENDI, e. s. v. struik, waarvan men fijne houtskool krijgt voor de bereiding van buskruit; met de bladeren wrijft men zich het lichaam af, bij 't baden (zie koesoek; in GL wordt houtskool van sēloepik of abang² gebezigd).

GLOENG, zie gēloeng.

GÖBÖL, plomp, log, niet goed geproportioneerd, dik waar het dun, en dun waar het dik moest zijn (opp. ramping). Djëma göböl, iemd. met een dik middel, plomp gebouwd, niet slank, kort en dik; djölö göböl, een net met dikke römöt's; loedjoe göböl, een mes, dat aan de punt breeder is dan bij 't heft.

- GOEDÖM, meestal *goedömi* (m ɛ n g g o e d ö m i) of *goedömön*, met de vlakke hand of een dik stuk hout op den rug slaan. I g o e d ö m n é a n a k é, zij sloeg haar kind met de vlakke hand op den rug.
- GOEGOE, onverv., *mënggoegoe*, herkauwen (v. buffels, geiten enz.). I g o e g o e i é k ë r ë p é s i g a g o e t i é p ò r a k l ò s i n ö, (de buffel) herkauwt het gras dat hij van middag al grazende gegeten heeft. (Cf. g a g o e t).
- GOEGOER, (vóór zijn tijd afgevallen, doch) slechts gebezigd in verband met *nikah* of *talak*, in dezelfde bet. als het Mal. *goegoer talak*. N g ö g o e g o e r n i k a h k o e (of *talakkoe*) oeroem *bönönkoe*, ik heb mijn vrouw verstooten, ben van mijn vrouw gescheiden. *Goegoerön*, ontijdig bevallen, een miskraam gehad hebbend (fijner dan *moedjòròs*, *mëtëtir* of *mëtauhanaké*, cf. *këboeangön* en *sangroelön*). *Goegoer*, n. v. e. gehucht, dat met Përtik de kampoeng Toendjang (L) vormt.
- GOEJOE, verv., *mënggoejoe*, [iets] tusschen de handen in of door elkaar wrijven (zoodat het een verwarde massa, een onontwarbare klomp van allerlei bestanddeelen wordt), kneden. M ë n g g o e j o e t ë p o e n g k ë n l ë p a t, meel kneden om er *lëpat* van te maken. *Koegojôn kasé kò*, wacht, ik zal je tusschen mijn handen fijnknijpen (bedreiging tegen een stout kind). D j ë m a p ë l ò l ò n g ö m o e g o e j o e, de vechtenden vormen een onontwarbaar kluwen (een verwarden hoop, rollen door elkaar); r ò m k o e n g ö m o e g o e j o e b a t a n g é, d j ë r ò h p ë d i h, mijn padi staat erg mooi, de stengels vormen [van boven door hun zwaarte] een dichte onontwarbare massa; d j ë m a b ë r s a m a n a r i j ò s a w a h t r a n g m o e g o e j o e, g ö r ö t ë d o e h, de saman-spelers doen van den avond tot den ochtend onophoudelijk een verward gegons van stemmen hooren.
- GOEL, klanknab. v. h. geluid v. e. gong, of ook van gonzende bijen (zoo in verhalen; in gewone taal meer toel of boel).
- GOELANG. *Moegoelang*, achterover op den grond [gevallen]; *moegoelang anak koe*, mijn kindje is achterover gerold (terwijl het probeerde te loopen). *Goelangi* (m ɛ n g g o e l a n g i); n g ö k o e g o e l a n g i a l a s ò j a, ik heb mij al eens op die mat uitgestrekt (om te probeeren of ze lekker lag). *Mënggoelangön dirié*, zich op den grond uitstrekken, op den grond neerrollen (v. vermoedheid). M è t n o e r a n g G a j ò n g ö b ë r g o e l a n g ö n i w a d n i k o e t ò, binnen de versterking liggen overal lijken van Gajò's op den grond. *Bërgëgoelangön moelò akoe këdjöp*, laat ik

- mij eventjes op den grond uitstrekken, een oogenblikje gaan liggen (rusten).
- GOELÉ, dierlijk voedsel, vleesch van visch of van andere dieren, als toespis bij de rijst. *Goelé ikön*, visch als toespis bij de rijst; *goelé dëngké*, vleesch van viervoetige dieren (buffelvleesch, geitenvleesch, rundervleesch) als toespis b. d. rijst; *goelé koerik*, kippenvleesch als toespis b. d. rijst; *goelé manoek*, gevogelte als toespis b. d. rijst. *Wé blōh bëgoelé* koe wōih sō, hij gaat naar gindsche rivier visch voor bij de rijst vangen. *Igoeléé a naké maan*, hij gaf zijn kind vleesch of visch bij het eten.
- GOELÖ, arënsuiker (z. *panggoeh*, *pōla en arat*).
- GOELOENG, rol, iets dat opgerold is. *Alas sara (rōa) goeloeng*, een rol (twee rollen) matten (meestal bestaat één rol uit één mat; zijn de matten echter dun, dan worden wel 5 matten samen in één rol gerold); *bakō sara goeloeng*, een rol tabak; *goeloeng sirih*, matten rolletje voor sirih of ter opberging van naaiwerk (gemaakt door vrouwen, gebruikt door jonge mannen). Verv., *mënggoeloeng*, oprollen, tot een rol maken (een mat, tabak een zeil, zie *rèl*); *mënggoeloeng rōkōk*, strootjes rollen. *Alas ngō bërgoeloeng*, de mat is al opgerold. *Bakō mëgoeloeng*, tabak in rollen. *Gëgoeloengön*, de gordingen die de daksparren v. h. huis dragen.
- GOEMADÉ = *gëmadé*, z. *gadé*.
- GOEM(B)AK of *djoem(b)ak* (GL), lok haar op de kruin v. h. hoofd bij jongens en meisjes. Zie *bōh goembak*.
- GOEMIS, knevel (v. menschen, tijgers, katten, sommige vogels, de *oedang* en sommige visschen).
- GOEMPANG, n. v. e. kleine nederzetting ten Z. v. *Pënggalangan* (GL), aan gene zijde v. d. waterscheiding met 't Alasland.
- GOEMPOEK of *Gōmpōk*, oude naam voor het tegenwoordige *Rëma*, kampoeng in GL.
- GOEMPOEL of *koempoel*, zie *gōmpōl*.
- GOEMPÖL, klont, kluit. *Krō sara goempöl*, een klont rijst. *Moegoempöl*, klonterig, in klonten (v. rijst, aarde, bloed); *mboen sō djërōh pëdih goempölé* (*moegoempöl*), die wolken vormen een prachtige wolkenmassa.
- GOENDAH, bezorgd, ongerust. *Sana goendahmoe*, waartoe uw bezorgdheid, wat (waarover) maakt ge u bezorgd? *Goendahi* (*mënggoendahi*); *ōjanti goendahi* (*ō*), maak u daarover niet bezorgd; *igoendahié* (of *igëgoendahê*) *atëngkoe*, hij maakt mij ongerust. *Mëng-*

goendahön até n djëma, de menschen ongerust maken. *Moegoendah* aténgkoe nëngòn si sakit, ik word al meer en meer ongerust als ik den zieke zie. *Bërgoendahön* até n djëma bédné, al de menschen zijn ongerust (de vijand is op de komst). *Gtgoendahan* roep öé (tòs é) k ö, ge schijnt u een beetje ongerust te maken.

GOENDIK, concubine, d. w. z. een Bataksche of Niassche slavin, die concubine is van haar meester; alleen enkele rijken (voornamelijk in L en D, in GL komt het niet voor) veroorloven zich deze luxe, die in strijd is met de ödöt, doch volgens de Moslimsche Wet (ari hoekoem) geoorloofd is. *Bërgoendik*, een concubine hebben. *Goendiki*, [een slavin] tot concubine nemen.

GOENDJAK, schoon van uiterlijk (v. menschen), fraai opgekomen (v. e. aanplanting); (ook) levendig (bv. v. e. ratip saman). *Poegëgoendjak*, het lichaam fatterig heen en weer bewegend, coquet. *Goendjak*, n. v. e. pëdoesoënön, behorende tot Koetö Lintang (GL).

GOENDOER, e. s. v. aardvrucht, kalebas, wordt gestoofd gegeten; pëdang i koeön, goendoer i kiri, ikö malé bëlah ibëlah, 't zwaard is in uw rechter, de goendoer in uw linkerhand, als u haar wilt splijten, dan doet u het (d. i. ik ben geheel in uwe macht, zoo spreken bv. de saudörö's tot hun rödjö, de jonge vrouw tot haar man).

GOENDÖL. Oepoeh goendöl, ook wel oe. tëbö l of oe. tëbö p, een dik kleed of deken, waarin men zich 's nachts wikkelt als 't erg koud is; bestaat uit verscheidene laagjes op elkaar genaaide oude lappen goed, evenals de badjoe goes.

GOENÖ, nut, nuttig gebruik. Eh sana goenöé në ini, ngö maté, ach wat doet deze nog voor nut, hij is al dood; kën këkròn kō moerip, görö sanah pé goenömoe, jij eet alleen maar mijn rijst op, tot niets ben je nut; òja kō goenöé i kirim kam pëng rōa koe akoe, was dat de bedoeling waarmede gij mij twee pëngs zondt; dëlé pëdih goenökoe ngökoe wé, ik ben hem al van veel dienst geweest; akoe ngō goenöbiösö oeroem wé, ik ben reeds gewend en gewoon met hem [om te gaan; wij kennen elkaar door en door]. *Goenöi* (mënggoenöi); görö igoenöié loedjoeé, hij maakte geen gebruik van zijn mes (sloeg er slechts met de vuisten op los); görö igoenöié tōdn oemahé, hij gebruikte zijn vrouw niet; görö naë koegoenöi kō, ik wil niets meer met je te doen hebben; këkōbörön ni rödjö-rödjö sëdang a igoenöié kën përhoekoemön bësilö, de ver-

halen van de rödjö's uit vroeger tijd benutten zij thans tot [voorbeelden voor] rechterlijke beslissingen. Görö nè *bërgoenö* akoe koe wé, ik heb niets meer met hem te doen (of: ben hem niet meer van nut). Badjoe ini görö nè *mëgoenö*, dit baadje kan niet meer gedragen worden ('tis versleten). Görö *moepëngoenön* (of *moe-përgoenön*) k'òsah maan kō, mërèké pèdih, 't heeft geen nut (wat heb ik eraan) dat ik je eten geef, je bent vreeselijk lui. Loedjoe ini kën pënggëloet *pëngoenödné*, dit mes dient tot scheermes.

GOENTING, zie soeroeng.

GOENTÖ (opp. pödöt), [als men er op klopt] holklinkend (doordat er gaten in zijn of doordat er openingen tusschen de verschillende deelen van den inhoud zijn); rammelend. Tanòh goentö, holklinkende grond (waaronder zich gaten of een gewelf bevinden); krambil goentö, een holklinkende klapper (omdat het vleesch zich van de schaal heeft losgemaakt); tènaroeh goentö, holklinkend ei (v. e. ei dat gekookt wordt; het „goentö” zijn is een bewijs dat het wit zich heeft losgemaakt van de schaal, en dus het ei voldoende gekookt is). Verv., *mënggoentö*, [v. vrouwen die potten bakken] met de houten plak (ōwat) op de specie kloppen om daaraan den gewenschten vorm te geven (*mënggoentö koerön*, — *blanga enz.*).

GOENTOER, [met 'thoofd] naar alle kanten zich wenden [om er uit te komen], spartelen (v. e. vogel die in een strik, e. tijger die in een val is gevangen enz.). Koelö *poegoentoer-goentoer* (of *poegëgoentoer*) i wadni pëndjörö, de tijger in den val draaide zich naar alle kanten [om er uit te komen]; ngö görö koetòhò goentoerkoe nè, ik wist [in mijn doodsangst] niet meer waarheen ik mij zou wenden. Cf. groepoel.

GOENTÖR, in opschudding. Ngö goentör djëma, de menschen kwamen in opschudding. *Igoentörnè djëma*, hij bracht de menschen in opschudding (bv. door hard te schreeuwen of om hulp te roepen). *I(poe)gëgoentöré djëma*, hij brengt de menschen telkens in opschudding.

GOEÖ, hol, grot (in 'tgebergte).

GOEÖL, (het slaan, spec. :) het rëpana-spel met dans, het Gajōsche orkest. Verv., *mënggoeöl*, met een stok slaan of kloppen, (in 'tbijzonder:) slaan op muziekinstrumenten, deze bespelen (als gòng, tjanang, tamboer, rëpa'i, rëpana, gëgèdèm, gëgëndang, en zelfs këtjapi, lëbéōla en rëböp); *mënggoeöl gòng*, *mënggoeöl tjanang*, de gongs en de tjanangs bespelen, d. i. volle muziek maken; *goeroe goeöl*, de leider van het

- orkest dat bestaat uit een gong en twee rëpana's, orkestmeester; mēnggoeöl daling, op de daling slaan (z. daling); anak ni goeöl daling, zie daling; anak ni goeöl dah bang kō, koegoeösön kasé kō, jij schijnt met de plak (klappen) te moeten hebben [evenals de leem als men er potten van wil bakken], wacht ik zal je een pak geven. *Koegoëölön* kō tēroeloemo e, ik zal je op je hoofd slaan. *Igoëölné* anaké kērdjō, hij liet de muziek spelen (d. i. het Gajōsche orkest uitvoeringen geven) bij 't huwelijk van zijn dochter. *Bērgoeöl* kērdjō n anaké, er werd muziek gemaakt bij gelegenheid van 't huwelijk v. zijn kind. Ngō *bērgoeölön* tamboeré djēdjöp mērēsah, sōböp [oelön] tēlan rau, men sloeg in alle mērēsah's de bēdoeg, omdat er maansverduistering was. *Pēnggoeöl*, instrument waarmee men slaat; pēnggoeöl ni gōng (tjanang), stok van hout met rotan steel en als knop een met allerlei opgevuld scrotum v. e. bok voor het slaan der gong; id. met bamboesteel en als knop een met touw omwonden opgevulde lap, voor het slaan op de tjanang; pēnggoeöl ni gēgđēm, trommelstokken.
- GOEÖM, wondjes op de tong, spruw (bij jonge kinderen). *Moegoëöm* dēlah n anak koe, mijn kind heeft spruw.
- GOEÖP, zwelling van den mond (tong, lippen), bijv. door overmatig sirihruiemen. *Moegoëöp* awah koe, mijn mond is gezwollen, ik heb een zwelling in den mond.
- GOEÖS, verv., *mēnggoeös*, [met een korten stok of een zweep] slaan. *Mēnggoeös* kōrō, de buffels met de zweep (sēnawat) slaan. *Igoeösné* kēn pēpaloe, hij gaf haar een slag met den hamer. *Tērgoeös* akoe tērmataé, of mataé tērgoeös akoe, ik heb hem bij ongeluk met een zweep in zijn oog geslagen. Gōrō *tērgoeös* anak ni rōdjō, een kind v. e. r. mag men niet ranselen. Kōrō ngōrō mahat *bērgoeös*, bij het „buffelen” (buffels door 't veld jagen om hen den grond te laten omwoelen) moeten de buffels geslagen (met de zweep aangezet) worden. Akoe *moegoëös* ibōh kajoe tērsalak koe, ik kreeg (gaf mijzelf) bij ongeluk met een zweep een klap in mijn gezicht. Sēnawat kēn *pēnggoeös*, een zweep dient om [de buffels] te slaan. *Pēnggoeösönkoe* wé man è, hem heb ik gisteren geslagen.
- GOEPIK, zie kōrō.
- GOEPOENG of *moegoepoeng*, kaal v. het hoofd, vooral door uitvallen van 't haar tengevolge van ziekte. Wé poelih ari sakit goepoeng, hersteld van zijn ziekte, was

- hij geheel kaal (zijn haar was uitgevallen). Ook = goe-toel.
- GÖER** of *gòèr*, verv., *mënggòèr*, in de rondte draaien. *Mënggòèr tjërka*, het spinnewiel draaien; *mënggòèr tali*, een touw (aan 't uiteinde waarvan een instrumentje van klapperblad is bevestigd) snel in de rondte draaien (waardoor een gonzend geluid ontstaat, spelletje voor kinderen). *Pënggòèr ni tjërka*, het handvat, de houten zwengel, waarmede men het spinnewiel draait (Jav. oñtel²).
- GOERAH.** *Djamböer n Goerah* = *Dj. n Mënggoerah*.
- GOERDI** of *gërdi* (L), drillboor met een touw, als van de Chineezen, ingevoerd. *Goerdi gawar*, lange drillboor; (ook) een deugniet, een dagdief, een leeglooper (ongeveer als 't Batav. *boewaja*). *Igoerdié oeloe n loedjoe*, hij maakte met een drillboor een gat in het heft v. h. mes.
- GOERI**, z. *pinggön goeri*.
- GOERIL**, verv., *mënggoeril*, langs een helling naar beneden laten rollen. *Mënggoeril atoe* [*ari boer koe paloeh*], groote steenen van een berg af laten rollen (een spel voor kinderen); *Blöndö igoerili atoe i Brah Pandjang*, men liet steenen (rotsblokken) van den B. P. rollen op de Hollanders. *Atoe si köl ö röndjöl igoerilné koe paloeh sō, kōna Panglimō Laut*, dien grooten steen lieten zij toen naar beneden rollen, P. L. werd getroffen. *Atoe bërgoeril ini, noemō atoe moegoeril këndirié*, dezen steen hebben menschen naar beneden laten rollen, hij is niet uit zichzelf naar beneden gerold; *kōrō moegoeril i karang sō*, moepëlëkòk awaké, een buffel rolde van den berg naar beneden en kwam terecht op die rots daar, zijn lichaam werd verbrijzeld; *kërdjō koe djëma moegoeril*, trouwen met een meisje dat al eens een kind heeft gehad (in dat geval is de oendjoek zeer gering). *Atoe anak moëggoeril i was n lögön*, de wrijfsteen wentelt rond in de lögön. *Gëgoerilön* [*ni tēnoen*], de stok van het weeftoestel, die dient om boven de karap de draden glad te strijken. *Goerilön*, n. v. e. berg op den weg naar Djoeli, en ook v. e. djamboer daar.
- GOERIP.** *Goerip boer*, e. s. v. *gëtah*, zie *gëtah*.
- GOERÖ** (Atj. *goera*), levendig, druk, flink (ongeveer = *simbön* en *tandar*).
- GOEROE**, vereenigt in zich de beteekenissen van doekoen en goeroe, zooals die woorden op Java gebezigd worden: persoon, die — in den regel langs bovennatuurlijken weg, door

toovermiddelen of geheime praktijken — van de een of andere kunst of wetenschap bijzondere kennis heeft, en wiens hulp, steun of voorlichting daarom in bepaalde gevallen wordt ingeroepen; wichelaar, medicijnmeester, geestenbanner enz.; ook voorganger bij en leider van bepaalde ceremoniën; deskundige in zaken tot de kennis waarvan geheime middelen of geheimzinnige praktijken vereischt worden; leermeester in 't een of ander, zelfs in 't *Goerânreciet* (hoewel zoo iemand gewoonlijk „*têngkoe*” genoemd wordt). Vóór de *Gajō's* moslims werden, waren hunne goeroe's wel hunne heidensche priesters. *Goeroe bantoet*, e. g. die een *dōa* kent, waardoor een ontstane bloedzweer zich niet verder ontwikkelt; g. *běkam*, een koppenzetter; *goeroe binōs*, vrouwelijke leider van het *binōs*; *goeroe didōng*, voorganger bij en leider van het *didōng*-spel; g. *djikir*, voorganger bij het *dikiren*; *goeroe goeōl*, orkestmeester van het *Gajōsche* orkest; g. *kikir*, persoon die de tandvijling verricht; g. *masoek*, zie g. *sěloek*; g. *mělaup*, beroepsduiker, persoon die de kunst verstaat lang te duiken bv. naar in 't water gevallen voorwerpen; g. *němboes* of g. *nijoep*, geneesmeester die alleen door op den patient te blazen de genezing beweert te bewerken (ook zonder de juiste *dōa's* te kennen); g. *ngadji*, leermeester in het *Goerânreciet* (deze ook *têngkoe ngadji* genoemd, en altijd aangesproken met *têngkoe*); g. *nimbak*, beroepsschutter, die als een oorlog dreigt, de aanstaande strijders onderricht geeft in 't schieten; g. *njaboeng oebōt*, kruidmenger, persoon die de kunst verstaat kruit te bereiden; g. *noeroet*, masseur (Mal. *doekoen oeroet*); g. *pěndikōr*, een schermmeester (meestal een *Měnangkabauer*); g. *prang*, persoon die bekend is met allerlei dat tot 't gelukken van een oorlogsonderneming kan leiden, als de berekening van gunstige tijdstippen, toovermiddelen om verdeeldheid onder de vijanden te bewerken enz.; g. *saman*, leider van het *běrsaman*; g. *sarang oerōn*, persoon, die kan bewerken dat het niet regent; g. *sarang bėdil*, persoon, die kan bewerken dat men te midden van een kogelregen niet getroffen wordt; g. *sarang pajoeng*, persoon, die een locale droogte — zoodat het op een bepaalde plek niet regent, terwijl elders de regen bij stroomen neervalt — kan bewerken; g. *sěloek* of g. *masoek*, shamaan, die een geest kan bezweren in zijn lichaam naar te dalen en orakels te geven, ook *djěma moegěgoerōn* genoemd (tijdens de bezweringsceremonie heeft hij witte kleeren aan en een wit kleed over zijn hoofd, zie *toe-*

doeng); g. wak of g. noewak (of n wak), medicijnmeester. *Goeroei* (mënggoeroei), in de leer zijn bij; *Goeroe Adji* nggö koegoeroei poedah a, bij G. A. ben ik vroeger al in de leer geweest; ook = goerōn. *Goerōn* (mënggoerōn), bij een goeroe onderricht nemen in [de een of andere tooverformule of -kunst]; akoe mënggoerōdné dōa gilō koe *Goeroe Adji*, ik neem onderricht in de tooverformule om [iemd.] krankzinnig te maken bij G. A. *Pëtigoerōn* of *tëgoerōn*, [bruid of bruidegom] in de leer doen bij den imöm [zie bëgoeroe]. *Görō tërgerōn* dōa òja, die tooverformule mag men niet [bij een goeroe] leeren (bv. omdat ze niet geoorloofd is). Akoe malé bë(r)goeroe koe *Goeroe Adji*, ik ga in de leer (lesnemen) bij G. A.; „bëgoeroe” wordt in ’t bijzonder gezegd van het gedurende eenige (2—7) dagen in de leer gaan van bruid en brui gom, de laatste bij den imöm van zijn geslacht, de eerste bij de vrouw des imöms van het hare, die hen onderrichten in de bruiloftsceremoniën, hun den feestdos aanpassen en hun eenige echtelijke plichten onder ’t oog brengen. Ngö *bërgerōn* bédné koe goeroe nimbak, zij zijn reeds allen in de leer gegaan bij den g. n. [omdat er weldra een oorlog zal uitbreken]. *Bërsigoerōn* èlēmoe koe sō koe ini, elkaar wederkeerig onderrichten in *ilmoe’s. Akoe ngö *mëgoeroe*, ik heb al een g. Djéma *moegëgoerōn*, „iemand die nu en dan een goeroe bij zich krijgt” = goeroe sëlōek. *Pëgoerōn*, onderricht [v. e. goeroe], opvoeding; èlēmoe moepëgoerōn, boeöt mëtirōn, *ilmoe’s leert men door onderricht, een handwerk leert men door nadoen; ini anak tjabak görō moepëgoerōn, dit kind is ondeugend, het heeft geen opvoeding gehad (is onopgevoed).

GOEROEDÖ, zie gërëdö.

GOEROES (Ar. qoeroesj, plur. v. qirsj, munt), meestal goeroes Mëkah, Mekkaansche munten, doch dikwijls slechts looden of tinnen plaatjes, die uit Mekka worden meegebracht, en door niet-deskundigen voor Mekkaansche munten worden aangezien; men vindt ze veel aan kindercolliers.

GOES I, (met telwoorden verbonden) keer, maal (cf. gör en blit). Sëgör goes, éénmaal, op éénmaal (cf. Mal. sëkali goes); sëgör goes akoe blōh koe rantō görō koedēmoe pëng, sawah koe doeō (of nōn) goesé, koedēmoe löbö dëlé, toen ik de eerste maal naar de Kust ging [om handel te drijven], verdiende ik niets, den tweeden keer maakte ik

veel winst; sĕgör goes wöt ni kami, op éénmaal roef! vertrokken wij allen tegelijk (cf. Mal. sĕkali goes, waaruit zich de Gaj. bet. v. goes = maal; keer, moet ontwikkeld hebben). Ntoelōn goes, driemaal; nōpat(ōn) goes, viermaal enz.

GOES II, zie badjoe goes.

GOESOET (cf. gasoet), verward, in de war (v. haar). Bōnōn òja goesoet pĕdih oeké, gōrō pĕnah iréié tōsé, de haren van die vrouw zitten erg in de war, 't schijnt wel dat zij ze nooit uitkamt; djanggoet n boebiri goesoet pĕdih, kamping wō si limoes djanggoeté, de haren van schapen zitten erg door de war, doch de geiten hebben glad haar. *Moegoesoet* oeké ari manè, haar haren zitten al sedert gisteren in de war (niet gekamd).

GOESTÖ, manggistan, zelden gekweekt in G, zie mang(g)i.

GOETOEL, kaal, haarloos (v. h. hoofd, meestal kaalgeschoren, cf. goepoeng). Rawan Gajō ngō kĕrdjō dĕlé si goetoel, gōrō nè bĕroek, na hun huwelijk dragen vele Gajō-mannen 't hoofd kaalgeschoren, en dragen ze dus geen lang haar meer (zooals jongelieden meestal hebben). *Igoetoelé* oeloelé, hij scheerde zich het hoofd kaal. Ngō *bĕrgoetoel* akoe, gōrō nè bĕroek, ik draag 't hoofd al kaalgeschoren, heb geen lang haar meer.

GOETÖL, e. s. v. cilindervormig rijstgebak, rijstmeel, wordt met oude klapper fijngestampt, in een pisangblad gerold en daarna in water gekookt, of ook zonder water rauw gegeten (goetöl matah).

GÖGÖP, stotterend, stamelend. Gögöp bĕpri, stotteren; gögöp prié, hij stottert. Moegögöp en poegögöp, stotterend.

GÖGÖR, geogr., zie goegoer.

GÖIP (Ar. ghâ'ib), ver, ver verwijderd. Göip pĕdih ari Kampoeng Loeös koe Pinding, 'tis erg ver van GL naar P.; göip pĕdih langkahkoe, een verre reis heb ik gemaakt; göip pĕdih ilōn manaé, gōrō tjĕmis (of tĕpis) pé, je hebt nog ver misgeraden (je bent nog koud), je bent er niet eens dichtbij (nog niet eens warm). *Göipōn* (mĕnggöipōn); igöipné anak-bĕroeé, kati nti idiangi pōng, hij verwijderde zijn volwassen dochter (uit zijn kampoeng, en bracht haar bv. naar de woonplaats van de ouders harer moeder), opdat de jongelui niet met haar zouden vrijen; igöipné dirié ari akoe, hij (mijn zoon) heeft zich van mij verwijderd, is afzonderlijk gaan wonen (omdat hij niet meer in mijn levensonderhoud wil voorzien); igöi-

- pönkō pé ngimoe 'ni koe dēdöröt sō, akoe malé bërboeöt, breng je broertje eens naar buiten, ik wil arbeiden (zegt de moeder tot haar groote dochter). *Tërgöip*, z. tērdjōip. Ngö *bërsigöipön* kōrō, malé prang mi wō, zij (de beide kampoengs) hebben elk hun buffels (die vroeger dicht bij elkaar graasden) ver weggebracht, ze zullen weldra den oorlog beginnen. Ngö *moe-göip* akoe oeroem wé, wij zijn elkaar al wat uit de verte (niet zoo heel na meer) verwant (maar behooren toch nog tot hetzelfde geslacht). *Poegöip* mërëkat koe Dëli, het is verbazend ver weg om te Deli te gaan handeldrijven. *Përgöipné* ari Isak koe Laut sawah sërëlö rēmalan, van I. naar L. bedraagt de afstand één dagreis.
- GÖLÖ, e. s. v. vijgeboom, waarvan de wrange vruchten wel rauw gegeten, doch meestal gestoofd bij de rijst genuttigd worden. Soorten zijn: gölö pēdih en gölö rau, de laatste grooter dan de eerste. *Gölö*, n. v. e. kampoeng in GL. *Blang Gölö* en *Blang Gölö Oedjoeng*, n. v. kampoengs in L.
- GÖMPÖK, zie goempoe k.
- GÖMPÖL of *kōmpöl*, ook *goempoel* of *koempoel*, het scrotum (v. dieren, en grof ook v. menschen); anak n gōmpöl (— kōmpöl enz.), de testikels v. dieren, zie kēmili.
- GÖNDJÖ of *gōnjö*, hennip (hier en daar wel gekweekt tusschen tabaksplanten, wordt wel gerookt), eerst in lateren tijd ingevoerd.
- GÖNDÖ, (eigenlijk) tweevoudig, dubbel (v. winst, doch meestal in vereeniging met löbö gebezigd, ter versterking v. h. begrip löbö), groote winst. Ngö koebëri löböé ngö koebëri göndöé, ik heb hem al zijn winst (rente) en zelfs reeds het dubbele daarvan uitbetaald. Ikö këndakmoe bërlöbö, *bërgöndö*, als ge groote winst wenscht te behalen
- GÖNDÖK of *gōndök*, zie kōrō.
- GÖNG, gong, muziekinstrument (z. goeöl), in G. reeds van oudsher ingevoerd, kosten per stuk minstens f 50. Mata gōng, z. mata.
- GÖNJÖ, zie gōndjō.
- GÖR, stok, staak, steel; met voorgevoegd telwoord: maal, keer (cf. blit en goes). Gör ni blioeng, — djëlbang, — koenjoer, — tjëkèh, — sën(d)oe k, de steel v. e. dissel, — e. patjoel, — e. lans, — e. kleine dissel, — e. lepel. Sëgör ini, ditmaal; iðsahé ringgit sëgör blōh, hij gaf (mij) geld om éénmaal te gaan (d. i. voor één handelsreis naar de Kust); sëgör malak, éénmaal beweet (als tijdsbepaling); sëgör mangas,

; éénmaal sirihsauwen (als tijdsbepaling: de tijd benodigd om één sirihspruimpje te kauwen); sĕgör maan wō goelé ini, dit vleesch kan slechts strekken voor éénmaal eten, één maaltijd; sĕgör maan bédné si sar' oemaha, de lieden in dat huis eten allen tegelijk (op denzelfden tijd); [salin] sĕgör toeroen of sĕgör lĕngkap, wisselkleederen voor éénmaal afdalen [om te baden], een volledig stel wisselkleederen; sĕgör djamak of sĕgör radoep, in één keer alles bij elkaar, — tegelijk. Nōn (ndōn of doeö) gōr, tweemaal; ntoekōn gōr, driemaal; (n)ōpat gōr, viermaal enz. GÖRGÖR, n. v. e. kampoeng in 't Alasland.

GÖRÖ (vóór klinkers meestal gōr'), gewone negatie (Mal. tiada), niet, niet bestaand, niet aanwezig (cf. lĕgi h). Gör' ara, het is er niet, bestaat niet; gōrō (of gōr' ara) anakmoe i atas ini, jouw kind is niet hier boven (in huis); nti gōrō, toerah ara imbahkō, laat het niet niet [gebeuren], het moet door jou worden meegebracht; gōrō bĕta, „niet aldus”, (dikwijls ter inleiding van een voorstel) ik heb een [ander] plan, ik weet [er] wat [op]; kom nu, welaan; gōrō bĕta, blōh mi kitō lang, ik weet wat (welaan dan), laten wij morgen op weg gaan; gōr' ilōn, nog niet. Görōn (mĕnggōrōn); si ara igōrōdné, si gōrō iaradné, van wat er is beweert hij dat het er niet is, en van wat er niet is beweert hij dat het er is. Ngō moegōrō bĕsilō, nu zegt hij dat het er niet is.

GÖRÖK (cf. roenggöl en rĕnggang), niet sluitend, niet passend ergens in of erg. omheen. Gōrōk saroeng n loedjoengkoe, kĕdjöp² moerĕroeng loedjoeé, de scheede van mijn mes sluit niet (is te wijd), elk oogenblik schiet het mes er uit; gōrōk loeang ni pat n soejōn ini, het beitelgat van dezen huisstijl is te wijd (voor de roek die er doorheen gestoken moet worden); prié gōrōk (opp. prié òròt), men kan niet op zijn woord aan, hij breekt dikwijls zijn gegeven woord; òdōt gōrōk, een rōdjō, op wiens woord of beloften men geen staat kan maken. Igōrōkié pōngé, hij trachtte zijn kameraden over te halen om ontrouw te worden aan hun gegeven woord (bv. niet te vechten).

GÖRÖL of garal, verv., mĕnggōröl, [iets (een wapen, gouden en zilveren sieraden, een rijstveld)] in pand nemen (GL; in L:) verpanden, in pand geven („in pand nemen” is in L: (n)amat-gōrölōn). Akoe si mĕnggōrölé loedjoeé, ik heb zijn mes in pand genomen; koegōröl loedjoeé, ik nam zijn mes in pand (GL; in L: koe-

amat-görölön loedjoeé); ingöt ni göröl bértëboes (itëboesi), ikö görö tértëboesi inasan (of isahan), de gewoonte eischt dat men een gegeven pand inlost, kan men het niet inlossen, dan doet men het in vollen eigendom overgaan [op den pandnemer]. *Igörölié* rëta n ama é mbèh, hij verpandde al de bezittingen zijns vaders. *Görölön*, in pand geven, verpanden; *igörölné* tanòh-përoemödné pé koe pòng, hij heeft zelfs zijn rijstveld (dat gedeelte van zijn land dat hij zelf placht te bebouwen) verpand. *Ngö tégöröl* rëta é mbèh, al zijn goederen zijn reeds verpand. *Bë(r)göröl* ibòhé ringgit n pòng, hij gaf een pand voor het geld dat hij leende. *Lapansagikoe ngö moegöröl* koe Ama n Djata doeö poeloeh ringgit; ikö görö koetëboesi oemoersëpoeloeh boelön ini, ngö nas koe wé, ik heb mijn lapansagi voor 20 dollars verpand aan A. Dj.; als ik dat pand niet binnen 10 maanden inlos, dan vervalt het definitief aan hem. *Poegöröl* (ook têngah i was ni göröl) ilòn i Ama n Djata lapansagikoe, gôr' ilòn tëröi a koe, mijn lapansagi is nog steeds verpand aan (ligt nog in pand bij) A. Dj., ik kan hem nog niet halen (d. i. inlossen); böt pè(of poe)görölé, laman ara rëta bédné igörölié, hij geeft dikwijls goederen in pand, al wat hij heeft verpandt hij. *Pënggöröl*, geld, dat men leent op (voor) een in pand ontvangen voorwerp; *pënggöröl* ni oemö ni Ama n Silò koebõn (of koebõh) ringgitkoe doeö poeloeh, voor (op) het rijstveld van A. S. (dat ik daarvoor in pand kreeg) heb ik hem 20 dollars gegeven (geleend). *Görölön*, onderpand; soebang ini koebõh kën görölön ni ringgitmè, deze oorringen geef ik in pand voor het geld dat ge mij leenen wilt. *Pënggörölönkoe* loedjoe ini, dit mes is door mij in pand genomen (niet bv. door mijn vader).

GÖRÖP, e. s. v. krab (Atj. biëng). Soorten zijn: göröp bras (leeft uitsluitend in 't water, gegeten), g. itöm (amphibie, niet gegeten).

GÒSÒK I of *kòsòk* (vooral L), plezier hebbend in, een hartstocht hebbend voor, hartstochtelijk houdend van, met vurigen ijver iets verrichtend. *Gòsòk pëdih wé mërëkat* (bëroemö, mëngkarō, mëmatja, misöp), hij heeft een hartstocht voor (is zeer ijverig in) door handelsreizen geldverdiene (den rijstbouw, de jacht, Qoerân-reciteeren, opium schuiven). *Gòsòki* (mënggòsòki); *igòsòkié* bërdjoedi, hij is verzot op dobbelen.

Bërsigëgòsòkòn mëmatja (bërdiang) abangé oeroem ngié, de jongere broeder wedijvert met zijn ouderen broeder in [ijver in] het *Qoerânreciteeren* (in 't hebben van vele vrijsters).

GOSOK II (Mal.). *Mënggòsòk lëbéðla*, viool spelen.

GRAH, zie *gërah*.

GRANTOENG. *Grantòeng kòrò*, [den buffel om den hals gehangen] buffelbel van hout of bamboe, ongeveer vierkant, met 3 klepels; *grantòeng koedö*, bamboebel om den hals v. paarden, rond, met één klepel. Cf. *gënta*.

GRAWAL, verv., *mënggrawal*, met iets (een steen bv.) naar iets of iemd. gooien, werpen, smijten. *Mënggrawal kòrò*, (met een steen of een stuk hout) naar een buffel gooien [om hem weg te jagen]; *igrawalé wah n doerén koe atas sò*, hij smeed met een steen naar de doerian [opdat die van den boom zou vallen]; *Panglimö Radak, manoek têngah tëmërbang igrawalé rëndjöl kóna*, P. R. kon een vogel in zijn vlucht met een steen of een stuk hout treffen. *Grawalön*, iets (dat men niet meer gebruikt, als oud vuil) wegwerpen; *blidö si görö nè tégöp igrawalön*, de pagger-dwarslatten, die niet sterk meer zijn, werpt men weg. *Bërsigrawalön*, elkaar (met steenen) gooien. *Ngö ara si moeddö, moegrawal si toeö*, nu er een jonge (vrouw) is, wordt de oude vrouw als oud vuil weggesmeten. *Pënggrawal*, voorwerp (steen of stuk hout) waarmee men smijt; *pënggrawal oelak*, zie *oelak*.

GRËNTEL, uitgelaten en dol in bewegingen (v. jongelui en jonge meisjes op den bakvisch-leeftijd); verliefd doend. geile bewegingen makend. *Grëntèlön pëdih kò. sëpërti kambing nam koepang*, jij bent dol en uitgelaten als een bok van 6 koepangs (d. i. een nauw volwassen bokje, dat op alle geiten aanvliegt). *Si bëbëroe òja igrëntèlié si bëboedjang sò*, dat meisje doet coquet tegen dien jongeling daar.

GRI (cf. *tëlap*), verfstof verkregen uit boombast (bv. v. d. *rëgön*, de wing enz.) of uit boomwortels (bv. v. d. *tampoe*). Verv., *mënggri*, [een kain door indompeling in een pot] met gri donkerrood of rood verwen. [een vliegertouw] met een soort van stijf sel inwrijven (om het sterk te maken); *gëtah igri kin wöih ni koelit n tingköm*, gëtah wordt ingewreven met 't vocht verkregen van de bast v. d. *tingköm-boom* (om ze rood te verven).

GRINGSING, zie *koerön*.

GRIÖT (cf. *arat, òròt en karat*), benauwend, dringend, moeilijk, moeite hebbend of gevend. *Griöt pëdih oe-*

t a n g k o e, mijn schuld dringt erg, ik heb dringende schulden; griöt pëdih boeötkoe bësilo, ik heb op 't oogenblik dringend werk (dat bepaald af moet); griöt pëdih njawaé blōh, hij heeft een langen en moeilijken doodstrijd; nangkòk boer griöt, ngilih tēmas (moerah), klimmen is moeilijk, dalen gaat gemakkelijk. Verv., mēnggriöt, in 't nauw brengen, dringen, beknellen; përoetangönkoe mēnggriöt akoe, mijn schuldeischer dringt mij erg, maakt 't mij erg lastig; mēnggriöt pëdih anaké koedöröt, zij heeft een zeer moeilijke bevalling. Moegriöt oetangé = griöt oetangé; mēgriöt akoe malé koewöih kōl, ik moet noodig een groote boodschap doen (heb sterken aandrang); moegriöt përoekoemné, ngō malé² taloe, het spande erg, hij was reeds op 't punt zijn proces te verliezen; moegriöt pëdih nalōdné kampoeng Tampèng, het kostte erge moeite om de k. T. te overwinnen (in te nemen).

GRIS of grés, een afgesneden of afgehouden stuk van boomstammen, suikerrietstokken enz. Werkw., verv., [een boomstam, een suikerrietstok enz.] in de lengte door (in stukken) snijden. Zie toe.

GROEM, groep of gröp, klanknab. voor het geluid van in 't water stortenden grond, of van een vallenden boom enz. Sëgör groep, ineens ingestort. Gram-groem, grapgroep, grapg-röp, id. van vele voorwerpen tegelijk.

GROEPOEL. Moegroepoel en poegēgroepoel, spartelen, tegen-spartelen (bv. v. e. geslachte kip, e. in een strik gevangen dier, e. visch in 't net, e. gevangen mensch). Igēgroepoelē dirié, këndaké malé loeah, hij trachtte zich los te rukken. Cf. goentoer.

GROEPÖL, e. s. v. grooten boom, van welks hout men doodkisten (krëndö) maakt.

H.

HABIP of abip (Arab. habīb), = sajit, afstammeling v. d. Profeet; zoowel valsche als echte habibs vinden in 't Gajōland gelegenheid om uit hun (ware of vermeende) hooge afkomst geld te slaan, daar de G.'s hun een bijgeloovige vereering bewijzen (zie de Këköbörön ni Habip).

HADJAT, zie hōdjōt.

HADJI, zie adji.

HAH, interj. hé! ach! A h, s ě n s i m k o e i n i, a h! h a h!
kijk, hé, dit is mijn ring!

HAJAK, zie a j a k.

HAK (Arab.), recht, wat iemand rechtens toekomt (vooral v. e. erfenis, v. iets dat verdeeld wordt). B ě r b a g i m i k i t ě t ě n a r i n g n a m a t ě ' n i, s i h a k k o e k ě, k o e k ě, s i h a k k ě n a k o e, k ě n a k o e, laten wij de nalatenschap van onzen vader verdeelen, wat u toekomt, is voor u, wat mij toekomt, voor mij; h a k ò l a h h a k ò d ě m, wat God toekomt (bv. woeste gronden) en wat den mensch toekomt (bv. bebouwde velden enz.); h a k n i k a h, het loon (2 mas = ½ dollar), toekomende aan den imöm voor 't sluiten v. een huwelijk; h a k t ě l ě k i n, het den imöm toekomende loon voor 't uitspreken van de talqin-formule op 't graf van den doode.

HAKIM (Arab.), ook a k i m, titel v. e. persoon (e. soort hoofd- of hofimâm), die speciaal belast is met de huwelijksluiting en de lijkbezorging ten opzichte van den k ě d j o e r o e n, diens kinderen en eenigen der meest aanzienlijken in het gebied van den k ě d j o e r o e n onder wien hij ressorteert; elk der 4 k ě d j o e r o e n heeft zijn eigen hakim, het ambt is erfelijk in een bepaalde familie (bv. in GL is Adil, thans P ě n g o e l o e L ě m b ě, hakim v. d. K ě d j o e r o e n P ě t i a m b a n g); overigens wordt hakim gebezigd in den zin van „de Overheid”, omvattende de s a r a k ò p a t, d ě w a l m p a t s a g i, de vier standen, de vier autoriteiten (r ě d j ě, imöm, toe ě en s a u d ě r ě ' s). I m ě i k o e h a k i m (soms met toegevoegd: k o e h a k o e m), hij werd voor de Overheid gebracht; m ě m b a n t a h h a k i m, zich verzetten tegen de Overheid (zie voorb. sub t a a n). *Moehakim moehakoem p ě r b o e ě t ě n k o e t ě n g a h a*, ik heb destijds openlijk, geheel volgens wet en adat gehandeld.

HAKOEM, slechts in vereeniging met hakim gebezigd; h a k i m - h a k o e m = h a k i m; m o e h a k i m - m o e h a k o e m = m o e h a k i m.

HAL I (Arab.), toestand, omstandigheden. H a l k o e b ě s i l ě t ě n g a h m ě s k i n p ě d i h, ik verkeer op 't oogeblik in zeer armoedige omstandigheden; m o e m a s i n g h a l t ě m o e r i p, wij hebben elk zijn eigen lotgevallen (levensomstandigheden); i k a d ě d n ě h a l ě k o e r ě d j ě, hij bracht zijn geval (zaak) voor den r ě d j ě. *Hal- ě h w a l ě i p r ě d n ě k o e p ě n g*, hij vertelde al zijn lotgevallen en wederwaardigheden aan de menschen. *P ě d ě h a l*, terwijl, terwijl inderdaad, ofschoon eigenlijk; i o e n g ě r n ě d j ě m a n o e s o e h i ě, p ě d ě h a l w ě, hij beeerde dat een ander het gestolen had, terwijl hij 't gestolen

heeft; iprédné malé gèh koe ini, pödö hal wé malé blö h koe tēmpat lèn, hij zeide dat hij hier zou komen, terwijl hij inderdaad ergens anders heen wil gaan.

HAL II, na klinkers, vooral a, = ahal = asal, in de bet. v. inderdaad.

HALAL, zelden alal (Arab.), volgens de Moslimsche wet geoorloofd. Lòm pòng oeroem ikön halal, sprinkhanen en visschen zijn geoorloofd (als voedsel).

HALI (cf. sēli), beletsel, bezwaar, hindernis. Ikö görö ara halié (of hali-sēlié), gèh akoe k' oemahmoe lang, als er niets tusschenkomt, kom ik morgen bij u; kö bëta, görö wö hali akoe pé, in dat geval heb ook ik geen bezwaar (er niets tegen); ara halié, kati akoe görö gèh koe ini manè, halié anak koe sakit, ik was gisteren verhinderd hier te komen, doordat mijn kind ziek was. *Moehali* langkah koe manè, ik werd gisteren verhinderd te vertrekken (bv. door een sterfgeval in 't huis door mij bewoond, of door een kēdoeri). *Hali* (mēnhali); pòng koe mēnhali (mēnhalén of mēnhaliön) langkah koe manè. söbö wé gör' ilòn kēmas, [een van] mijn metgezellen verhinderde mij gisteren te vertrekken, omdat hij nog niet gereed was; anak ini mēnhali böe ötkoe, dit kind hindert mij in mijn werk.

HALIÖ (Arab. ḥāliāh), e. s. v. gemberwortel, veel gelijkend op de lēmpoejang; 't afkooksel daarvan drinkt men vooral in de vastenmaand 's avonds kēn pēboekön (om de vasten te breken).

HALOEÖ (Atj. haloea uit 't Arab.), GL = loeö doerén (L), een zoete lekkernij bereid uit doerian.

HAMIL (Arab.), zwanger, fijner nog dan bērnēmbah [bröt] of bērisi, cf. dēras alang en ngandoeng).

HANA = sana, wat? Zie sana.

HANDJING of andjing, zelden i. pl. v. Gaj. asoe.

HANGAT of *angat* (cf. rangat), „heet” in fig. zin, door 't ongeluk vervolgd, ongeluk aanbrengend, een ongeluks- (Mal. panas). Rödjö ini hangat pēdih, deze r. wordt door 't ongeluk vervolgd (bv. onder zijn bestuur is er telkens oorlog, hongersnood enz.); hangat (bēr)pēpakirön, een ongeluksrödjö geeft men armengeld, d. i. 2 stukken wit goed als vergoeding voor de armoede (schade) die men hem doet lijden tengevolge van zijn gedwongen aftreden.

HANTAM of antam, verv., mēn(h)antam, met kracht aan-

vatten, hard slaan. Ihantamé boeöté sërèngé, görö idjamōdné, hij verricht zijn werk (bv. dorschen enz.) geheel alleen, zonder hulp v. anderen (z. djamoë); doeö kal òròs sègöör (h)antam mbèh, hij eet in één keer 2 kal rijst op; ihantamé tēroeloëé, hij sloeg hem hard op zijn hoofd.

HANTOE, spook, z. djin. De gevaarlijkste hantoe's zijn de hantoe béboeroe, die dikwijls sterfgevallen veroorzaken. Hantoe's huizen vooral in paja's, in boomen (vooral arèn-boomen, panggoeh), in rivieren, en ook in den wind). Djéma òja moehantoe, die persoon staat in geheime betrekking tot een spook of geest, waardoor hij over geheime krachten beschikt, èlēmoe's bezit.

HARAKAT, zie harèkat.

HARAM (Arab.), ook *aram* (z. a.), volgens de godsdienstige wet verboden. Haram moetèlak òpat pèrkara, (h)andjing, babi, arak, toeak, absoluut verboden zijn vier zaken: honden, varkens, arak en toeak; tēpan akoe si haram, ik heb onbewust (bij vergissing) verboden (onreine) spijs gegeten; haram pé görö koe-wötön rētamoe, ik mag vervloekt zijn als ik uw goed heb weggenomen (gestolen). *Haramön* (mēnharamön); koe haramön görö akoe bërödjö koe wé, ik zweer dat ik hem niet als rödjö zal erkennen (eigenl.: ik maak of beschouw het hem als r. erkennen tot of als iets dat ritueel-verboden is; een zelfde vervloeking uit men wel ten opzichte v. h. betreden v. e. weg of land).

HARAP of *arap*, vertrouwen, verwachting die men ergens op gesteld heeft; vertrouwend, zijn vertrouwen gevestigd (gegeven) hebbend op (aan). Tòn-harap koe djéma òja, op dien man heb ik mijn vertrouwen gevestigd; harap pèdih aténgkoe kèn sé (loedjoe 'ni), ik vertrouw volkomen op hem (op dit mes); görö harap aténgkoe mēloeahön anakkoe koe rantö, ik vertrouw het niet (durf niet) mijn zoon naar de Kust te laten trekken (bv. omdat de weg daarheen tegenwoordig door tijgers onveilig gemaakt wordt); harap nti mētoekör, pèrtjajanti moepindah, in u gesteld vertrouwen [moogt gij] niet beschamen, op u gebouwde verwachting niet teleurstellen. Verv., *mēnharap* of *mēnrap*, iemd. vertrouwen; akoe mēnharap wé, ik vertrouw hem. *Tharapié* akoe, söböp dëlé kōrōngkoe, hij heeft zijn hoop op mij gevestigd, omdat ik veel buffels heb (rijk ben). *Bèrharap* akoe koe (kèn) Alah, kèn nabi, ik vertrouw op God en op den Profeet. *Bèrsiharapön* akoe oeroem wé, wij vertrouwen elkaar

volkomen. *Pëngarap(ön)koe* A m a n D j a t a, A. Dj. is het op wien ik mijn hoop gevestigd heb.

HARĒGÖ of *rĕgö* (Mal. harga of rĕga), waarde, prijs; (zelden = o e n d j o e k) bruidschat; (adverb., dikwijls met achtergevoegd ni of n) zooveel als, net als, als (in deze bet. zelden rĕgö). Sidö (h a) rĕgö ni kōrōmoe ö, hoeveel kost die buffel van u; ini sĕpoeloeh ringgit kĕn (h a) rĕgö ni kōrōmĕ a moelō, ngö oelak akoe ari rantō lang sō, koebĕri mbĕh, hier hebt ge vast 10 dollar ter gedeeltelijke betaling van (op afbetaling voor) dien buffel van u, als ik later van de Kust zal zijn teruggekeerd, zal ik u het nog ontbrekende betalen; iōsah amaé blōndjō, harĕgö sĕratoes, zijn vader gaf hem reisgeld, ten bedrage van 100 dollars; rĕgö n anak koe mbĕh koedjoedĕn, den bruidschat, ontvangen voor mijn dochter, heb ik geheel verdubbeld; kō harĕgö koedō antakmoe, je vreet als een paard (zooveel); harĕgö anak si koedjadĕn Doelah a, die D. is mij als een eigen kind; harĕgö oelōn djĕrōhé, zij is schoon als de maan. (*Harĕgön* (mĕn(h a) rĕgön); irĕgōdnĕ kōrōé sĕratoes, hij prijsde zijn buffel op 100 d. Bĕsilō tĕngah moe(h a) rĕgö kōrō i Atjĕh, tegenwoordig maken de buffels in A. een hoogen prijs; gĕtah, soembœ, gading barang moerĕgö, gĕtah, rhinoceroshoornen en ivoor zijn kostbare goederen (hebben veel waarde); akoe görō nĕ moerĕgö bĕsilō, görō nĕ masin dĕlah koe, ik word thans niet meer op prijs gesteld, mijn tong is niet meer zout (men luistert niet meer naar mij, vertrouwt mij niet meer). Ngö bĕrsirĕrĕgön bĕsilō akoe oeroem wé, görō nĕ bĕrsitirōn, wij betalen elkaar tegenwoordig alles wat we van elkaar ontvangen, en vragen elkaar niets meer voor niets (onze vriendschap is verflauwd).

HARĒKAT of *rĕkat*, ook *harakat*, (Atj. hareukat, Ar. h a r a k a t), bedrijf, ambacht, middel van bestaan. Akoe harĕkatkoe nĕpa wō, mijn eenige bestaansmiddel is smeden; ini harĕkatkoe bĕdnĕ, dit alles heb ik zelf verdiend. Verv., *mĕn(h a) rĕkat*, een ambacht uitoefenen, levensonderhoud zoeken, handeldrijven; akoe malĕ blōh mĕrĕkat, ik ga [voor geruimen tijd] er op uit om [elders, in Atjĕh, Tĕmiang of Batak] mijn fortuin te zoeken; irĕkat masing², nti pĕnalām rĕtā ni a m a, zoekt elk uw eigen levensonderhoud (tracht elk voor u zelf fortuin te maken), rekent niet op de bezittingen van uw vader; görō sanah pé irĕkaté, malĕngkan

mëmatja wö boeöté, hij doet niets voor de kost, hij houdt zich alleen bezig met *Qoerân*reciteeren.

HARËTA of *rëta* (Mal. *harta*), goederen, bezittingen, goed; (ook) iemds. hebben en houden (= *pënamatön*). *Amān Djata dëlé* (*harëtaé*, A. n Dj. heeft vele bezittingen, is zeer rijk; *ibagédné* (*harëta n amaé*, hij verdeelde de bezittingen zijns vaders; *harëta bërāt*, kostbaarheden, goederen van waarde. *Amān Djata djëma mërëta*, A. n Dj. is een vermogend man.

HARIL of *aril* (Ar. Mal. *hādli*), aanwezig, gereed. *Ngö haril këndoeri*, de k. staat al gereed. *Ngö bërharilön bédné djëma*, de menschen zijn allen aanwezig.

HAROES, ook *aroes* en *waroes* (Mal. *haroes*), uit een godsdienstig oogpunt onverschillig, geoorloofd zonder meer (een van de 5 categoriën waartoe iedere menschelijke handeling is te brengen); waarop het niet aankomt, niet van gewicht, waaraan de wettelijke sanctie ontbreekt (opp. *wadjip*). *Djëma haroes*, lieden waarop het niet aankomt, uit een staatkundig oogpunt onmondigen die niet bevoegd zijn tot 't nemen v. e. wettig-geldige beslissing, d. z. de ongetrouwde mannen en de vrouwen en kinderen (opp. *djëma wadjip*); *ingöt ni oetang wadjip bër*, (*haroes tanggoeh*, omtrent schulden bestaat de regel dat men ze moet betalen, doch het is geoorloofd uitstel te vragen; *wadjip maté haroes moerip*, men moet sterven, doch kan een zekeren tijd leven, d. i. het leven is slechts kort en onzeker, het hiernamaals daar komt het op aan; (*haroes pëmbëlénkoe*, de door mij gesloten koop is niet wettig geldig (er zijn geen getuigen, *saksi soehoet*, bij geweest). *I(h)aroesné pëmbëlénkoe*, hij verklaarde den door mij gesloten koop als ongeldig, hechte er geen gewicht aan; *iharoesné boeötkoe*, hij ontkende de wettigheid (geldigheid) van mijn handeling (bv. uitspraak in een geschil, omdat ik daartoe onbevoegd was).

HASAP = *asap I* en *asap II*.

HASII, zie *asil* en *wasil*.

HAT (Arab. *hadd*), grens. *Ini hat ni oemöngkoe oeroem oemöé*, dit is de grens tusschen mijn rijstveld en het zijne; *akoe blōh hat Toendjang, görō sawah koe Djoeli*, ik ging [slechts] tot aan Toendjang, bereikte Dj. niet; *hat [n] ini rölömé wöih 'ni*, zoo diep (als ik hier op dezen stok bv. aanwijs) is deze rivier; *hat [n] rōngoké wé mēlipé*, tot aan zijn hals liep hij in 't water bij 't doorwaden [v. d. ri-

- vier]. Görö *moehat-hinggö* gèh djëma koe oemah koe sabi, zonder grens of beperking (d. i. op alle mogelijke tijden van den dag) krijg ik gasten bij mij. Verv., *mèñhat* of *mèñhat*; görö ihaté prië koedöröt, hij flapt er alles maar uit; djëma malé kërdjöhathé langkahé, wie weldra zal trouwen, beperkt zijn schreden binnen enge grenzen (hij mag niet ver zich van zijn woning verwijderen, niet in boomen klimmen enz.). Ngö *bërhat* idjërang krō, men kookt al beperkte hoeveelheden rijst (omdat hongersnood dreigt).
- HAWA (Arab.), zelden a w a, begeerte, begeerig, belust. H a w a pëdi kën dëngké n akang, begeerig naar, belust op hertenvleesch. *Hawa-napsoe*, zinnelijke begeerten; nti itoendoengkō hawa-naps oemoe, volg niet uw zinnelijke begeerten.
- HAWAR, zie a w a r.
- HĒ, interj. bij den vocatief, deftiger en fijner dan het familiare hoej. Hé kam bédnmè, kamboel kitō koe mërësah. O gij allen! laten wij in de mërësah bijeenkomen (vergaderen; de toeö spreekt tot de saudörö's).
- HĒHĒ of hēhē (beide nasaal), klanknab. v. h. hinniken v. e. paard, en ook v. h. luid lachen v. menschen. *Poehéhéhéhé* koedōngkoe sabi, mijn paard hinnikt al maar; djëma sō sil atéé, poehéhéhéhéhé sabi, de lieden daar hebben pret, ze schateren het telkens uit v. h. lachen.
- HĒK (cf. lětih, këdjang), vermoeid. Akoe oelak ari oemö, hëk pëdi koerasa, ik kom terug van de sawah, ik voel mij erg vermoeid. *Moehëk[ön]* sërëlö ini ari manè koerasa, ik voel mij vandaag meer vermoeid dan gisteren; hëk kitō mëmèrahié, het kost(te) ons moeite het te zoeken.
- HĒL (Arab. haidl), de maandstonden hebbend (v. e. vrouw, zelden gebezigd i. pl. v. oelön-oelödnön).
- HĒRAN (Arab.) of *hirön*, verbaasd, verwonderd (cf. tčkòk).
- HIBÖT (Arab.), afschrikwekkend, eerbied inboezemend, indrukwekkend schoon. Panglimö òja hiböt pëdih roemödné, wat ziet die panglima er afschrikwekkend uit (vele p.'s weten zich een afschrikwekkend uiterlijk te geven door een valschen baard enz.); Këdjoeroen Linggö hiböt bëpri, K. L. spreekt met waardigheid; djagoengkoe tëngah hiböt moeripé, mijn mais is prachtig opgekomen.
- HIDJÖ, zie idjō.
- HIKAJAT (Arab.) of *ikajat*, [Atjèsch of Maleisch] verhaal; Gajösche hikajats bestaan niet.

HIKEMAT (Arab.) of *ikemat*, tooverkunst, ongeveer = èlë-
m o e.

HINGGÖ, (in de oorspr. bet. „grens” zelden gebezigd, wel in afleidingen); (als adv.) toen, en toen, vervolgens (in een verhaal dikwijls slechts stopwoord). Hinggö (of hing-
gö²) wé blōh, toen ging hij weg; hinggö² ari kë-
m ò k ò t n é, en toen, na verloop van tijd; ngö
s a w a h h i n g g ö é, zijn (haar) grens (termijn) was be-
reikt (v. e. vrouw: zij moest bevallen; in 't algemeen: zijn
stevensuur was geslagen), (ook:) 't is genoeg, ik heb genoeg
[gegeten]; moehat-hinggö, zie hat. *Moehinggö*
m a a n, op vaste tijden van den dag eten (niet zoo maar
ongeregeld); moehinggö langkahé sabi, hij gaat
altijd uit met een bepaald doel of op vaste tijden (niet zoo
maar doelloos of op ongeregelde tijden), d. i. hij leeft inge-
togen. *Ihinggöé langkahé* = ihaté langkahé.

HINÖ = sinö, zoo even, van zoo even; zie sinö.

HIRÖM, donker (v. h. gelaat, door woede of schaamte). Hi-
röm pëdih salaké, zijn gelaat is donker (v. woede).

HIRÖN = hëran.

HNÉ of hnö = sinö, zoeven, van zoeven, meestal zwak
aanwijzend voornw. zonder nadruk. Rëndjöl moe-
s a n g k a k ë r a h n é (h n ö), toen ging die aap op den
loop; gëh këné bönödné hné, toen zeide die vrouw
van hem. Zie sinö.

HNÖ, zie hné en sinö.

HÖ I, bijvorm van sō, aanw. voornw. v. d. 3de pers. Koe
boer hō blōhé, hij is naar den berg [daar] gegaan.
Zie sō.

HÖ II of hō (Atj. hō), al meer en meer. Hō kōl anak
ini, dit kind wordt al dikker en dikker. Hōhō
hōhō (of makin), hoe meer zoo (des te) meer;
hōhō pōrak, hōhō lētih, hoe warmer het wordt,
des te vermoeider wordt men. Zie mëhō of mëhō.

HÖDJÖT of *hadjat* (Arab.), ook *ödjöt*, behoefte, verlangen;
vroom voornemen, gelofte. Akoe ara hödjötkoe
këndoeri, ik heb het voornemen (de nijat) een offer-
maal te geven; akoe ara hödjötkoe oeroem (of
koe) kō, ik heb een verlangen naar (ben verliefd op) u
(zegt een man tot een vrouw). *Mënödjöt*, een gelofte
doen. Akoe ngö *bërhödjöt* koe Datoe Mërah
Mögö, aman djögör anakoe 'ni, koeglih
kambing poetih lang sō koe koeboeré, ik
heb de gelofte gedaan aan D. M. M. (een heilige in Isak),
dat, als dit mijn kind mag genezen, ik een witte geit op
zijn graf zal slachten; koe oetoës, koe pandé, koe

rödjö, koe goeroe, koe djëma malim, dëlé djëma si bër rhödjö, den timmerman, den goudsmid, den rödjö, den doekoen, den vromen geleerde, hebben vele menschen noodig, kan niemand ontberen.

HOEJ, zie hōj.

HOEKOEM (Arab.) of *oekoem*, wet, recht, rechtspraak, rechterlijke uitspraak of beslissing, vonnis, straf; (spec.) de godsdienstige (moslimsche) wet (tegenover ödöt, de ongeschreven adat, de menselijke wet), die, hoewel theoretisch volmaakt geacht, in de praktijk — afgezien van het godsdienstige leven in den engeren zin des woords — slechts het familieleven beheerscht, en ook dat nog onder contrôle der ödöt; evenals met ödöt ook wel de rödjö als vertegenwoordiger der ödöt wordt aangeduid, zoo dient hoekoem ook om den vertegenwoordiger en handhaver der goddelijke wet, den imöm, aan te wijzen. Ara ödöt ara hoekoem, er is een [handhaver van de] menselijke en een [handhaver van de] goddelijke wet, er is een rödjö en een imöm, men kan recht krijgen: hoekoem òlah tjoe-tji, ödöt [òlah] bënar, Allahs goddelijke wet is rein (zuiver), Allahs menselijke wet is waar (juist): ödöt moeingöt, hoekoem moenëmatön, de ödöt steunt op (maakt gebruik van) de [mondelling] traditie, de hoekoem steunt op de wetboeken; imöm ngoeddörötön hoekoem ari wan nëmatödné, de imöm brengt zijn rechterlijke beslissing (vonnis) voor den dag uit het door hem gehanteerde boek (zijn wetboek); ari (of i of iwan) ödöt görö tərböh, ari (of i of iwan) hoekoem ngök, volgens de adat mag het niet, doch volgens de Moslimsche wet is het geoorloofd (bv. trouwen met een impöl pëdih); hoekoem bëla, 't wraakrecht: hoekoem blah oeloeh, een partijdige rechtspraak of rechterlijke beslissing (zie blah); h. dëndang, die rechtspraak, waarbij matten gespreid (idëndang) worden, d. i. openlijke behandeling v. e. zaak voor den rödjö (ef. h. toengkoem); h. liöt, langzaam recht (de rödjö wacht lang met een zaak te berechten); h. pasah, het Moslimsche echtscheidingsrecht; h. pra'il, het Moslimsche erfrecht; h. salah tërsödjö, zie s. salah; h. toengkoem of përbö, de rechtspraak waarbij men de zaak „toetoept” of in den doofpot doet, d. i. afdoening eener zaak door de mindere autoriteiten (om ruchtbaarheid te vermijden, bv. in geval een ongehuwde zwanger is geworden). Mënòsah hoekoem [koe rëmpélé] de Wet, d. i. een aan de goddelijke wet ontleende beslissing, geven aan [bruidegom en bruid], (techn.

voor) volgens de Moslimsche wet het huwelijkscontract sluiten, het stempel der godsdienstige wet drukken op de echtverbintenis (subj. imöm of katip); *nirō hoekoem koe rōdjö*, recht vragen bij (zich om een rechterlijke beslissing wenden tot) den rōdjö; *nòs — of mēm bōh hoekoem*, een rechterlijke uitspraak doen, een vonnis vellen; *akoe pé (h)hoekoem ni rōdjö*, rētakoe pé (h)hoekoem ni rōdjö, ik en het mijne zijn geheel in de macht van u, rōdjö; *hoekoem Alah*, *hoekoem nabi*, *hoekoem rōdjö*, het zij naar de beschikking van God, van den Profeet en van den rōdjö (ik weet mij geheel in uwe macht en in uwe bescherming); *hoekoem ni poen wō akoe*, *ikō oenochön*, *ioenochön akoe*, ach, ik ben geheel in ooms macht, het zij naar ooms welgevallen, als u mij wilt doden, dood mij dan. *Werkw.*, *verv.*, *mēn(h)hoekoem*, ook *mēng(h)hoekoem*, rechtspreken [een zaak] berechten, vonnissen, beslissen, een rechterlijke uitspraak doen; *rōdjö si mēnoekoem*, de rōdjö velt vonnis, beslist [in geschillen]; *ödöt mēnhoekoem moesipöt woedjoet*, *hoekoem mēnhoekoem moesipöt kalam*, de adat (rōdjö) beslist naar de eigenschap [Gods], die het Zijn heet, de hoekoem (imöm) beslist naar de eigenschap [Gods] die de Spraak heet. *Rōdjö pōlan si mēnoekoemné pri* (of *boeöt*) *ini*, rōdjö N. heeft in deze kwestie uitspraak gedaan; *mēn(h)oe koemön djëma*, rechtspreken over de mensen. *Görö tēroekoemné anaké pé*, hij kan zijn eigen zoon niet eens regeeren (laat staan andere menschen); *görö tēroekoemön pri ini*, *söböp soekoeté kras*, dit geschil is niet te beslechten, omdat de nabestaanden van [de procedeerenden] onwillig zijn [zich aan de uitspraak te onderwerpen]. *Rōdjö Linggö tēngah bēroekoem oeroem rōdjö Boekit*, r. L. heeft juist een kwestie te behandelen, uitspraak te doen in een geschil [van onderdanen van hem] met [onderdanen van] den r. B.; *si pōlan tēngah bēr(h)hoekoem*, N. is juist aan 't procederen (doch de zaak is nog niet berecht). *Bēroekoemön djëdjöp kampoeng djëma bēsilo*, alle kampoengs hebben thans kwestie's met elkaar. *Bērsioekoemön sabi dirié*, onder elkaar een geschil (proces) hebben (bv. v. twee menschen die onder denzelfden rōdjö ressorteeren). *Ngö moe(h)hoekoem pri tēngahé a*, het geschil van destijds is reeds beslecht; *mē(h)hoekoem-(h)hoekoem mōköt*, *görö moenggö-moenggö*, lang hangend, maar niet afgedaan, beslecht [v. e. geschil]. *Pēn(h)hoekoemön* (of *pēng(h)hoekoemön*) *ni rōdjö ini görö adil*, de von-

nissen (uitspraken) van dezen rōdjō zijn niet rechtvaardig. *Pēr(h)oekeemōn*, een proces, geschil waarin een rechterlijke beslissing noodig is; *gōrō ilōn moenggō pēr hoekeemōn koe*, mijn proces (zaak) is nog niet beslist.

HOERMAT (Arab.), eerbied, eerbiedsbetuiging, beleefdheidsbewijs. *Ralik soelah-oelah rōdjō hoermaté*, aan zijn vrouws familie bewijst men denzelfden eerbied als aan den rōdjō.

HOEROEP (Arab.), letter, letters, schrift.

HŌHŌ, z. *hō II*.

HŌJ of *hoej*, ook *ōj* of *oej*, interjectie waarmee men op familiare wijze iem. aanroept (Atj. *ha j*): *o! hé! hei! Hōj koe in i kam moelō kēdjōp*, hei! kom eerst eens even hier! *Hōj, Doelah malé koe si kō*, hei! Doelah, waar ga je heen? Cf. *hé*.

HŌMBŌ, dienaar [meestal in verhouding tot God]; slaaf. *Bētāt bēnatang, bētāt manoesiō, bēdné hōmbō Alah*, dieren of menschen, allen zijn dienaren v. Allah; *Aman Djata dēlé hōmbōé*, A. Dj. heeft veel slaven (cf. *tēmoe loek*).

I.

I I, praepositie v. plaats: in, te, op, bij, wat betreft. *I o-mah*, in huis; *i Gajō ara dēpik, i nēgēri² lēn gōr' ara*, in 't Gajōland komen dēpēk-vischjes voor, doch in geen ander land worden ze gevonden; *i akoe ara dōa kēbōl sara*, ik ben in 't bezit van een onkwetsbaarheidsformulier; *ara kēkōbōrōn sara i akoe*, ik heb (ken) een verhaaltje; *i ödōt ngōk, i hoekeem gōrō tērbōh*, volgens de adat is het geoorloofd, volgens de Moslimsche wet mag het niet; *i kami oerang Gajō, gōrō ngōk bērsēroecōl bōnōn*, wat ons Gajō's betreft, onze vrouwen mogen geen broek dragen (terwijl in Atjeh de broek bij de vrouwenkleeding behoort); *ikō i akoe, djērōhōn blōh kō bēsilō*, wat mij betreft (naar mijne meening) is het beter dat ge nu weggaat; *i atas, i toejoeh, i was, i dōrōt, ngō mbēh koepērahi, gōrō moedēmoe*, boven, beneden, binnen en buiten, overal heb ik het gezocht, maar ik heb het niet gevonden; *i wan wōih*, in het water, *i atan boer*, op den berg; *i toejoeh n o-mah*, onder het

huis; i döröt n kampoeng, buiten de kampoeng; i si of i sihöñ, waar? isinön of sinön, isén of sén, hier; i sō of isōné, daar.

I II (cf. i I), praefix vóór de geconjugeerde (passieve) vormen van het werkwoord, in de 2e en 3e pers. (onverschillig of dat werkwoord al dan niet van andere formatieven, als -i, -ön, pēr-, pēti- enz., voorzien is); niet zelden, vooral in den Imperatief, wordt het praefix weggelaten. Italoé akoe (of taloeé akoe), hij riep mij; igoeösi inöé anaké, de moeder sloeg haar kind; (i)taloemiön, hij werd wederom geroepen; ngököibèrikō oetangmoe tēngahéa, hebt ge uw schuld van toen al betaald; taloe koe ini of italoekoe ini, roep [hem] hier; (i)taloekō koe ini, roep [hem] hier; (i)kèrdjōn amakoe oeroem wé, laat mij, vader! met hem trouwen, vader moet mij met hem doen trouwen.

I III (cf. i I), suffix achter werkwoorden, dikwijls duidend op een veelheid van subject, object of handeling (dan kunnen ze zoowel intransitief als transitief zijn), doch niet zelden ook de handeling overbrengend op een [als plaats voorgesteld of gedacht] object waarin deze als 't ware gestort of geconcentreerd wordt (in dit geval soms afwisselend met -ön). De meeste werkwoorden met suffix -i zijn direct van een grondwoord afgeleid, maar er zijn er ook, afgeleid van vormen met een der praefixen pē- of pōe-, pēti-(tē-), tēr- en met 't suffix -ön. Bédné bilik ngökoeajōi, al de vertrekken ben ik al binnengegaan; kidingmoe 'ni nēramiakoe, deze uwe voeten hebben mij geschopt; ngöitjērēié anaké bédné, hij heeft al zijn zoons al „uitgezet”; loedjoe ini bédné iajòdnikō koe wansaroengé, doe al deze messen in hunne scheeden; akoe ngögati itēnahié, hij heeft mij al dikwijls bij zich besteld of boodschappen opgedragen; wéngōnai manoek boeöté, hij doet niets dan vogels vangen; mēñelpōngi, tanden wisselen (v. e. kind); djamboer ini göröpēnahkoenóméi, ik heb nog nooit in deze djamboer overnacht; koeboer ini ipēniōti djěma, bij dit graf plegen de menschen geloften te doen; ipētangasié, hij bood haar siri aan; görötērajōiakoe koe was nprang a, ik kan aan dien oorlog niet deelnemen; nanaki, een kind verwekken bij een vrouw; nitjingi kité, de huistrap bevuilen; namai, [iemd.] met vader aanspreken.

IAH, zie jah.

IBARAT (Arab. 'ibārat), gelijkenis, leering, voorbeeld.

Këköbörön oja ibōh kën ibarat, dat verhaal wendt men aan tot leering (gelijkenis). Cf. oempama, minsöl.

IBI, zie bibi.

IDAH (Arab.), periode, gedurende welke een vrouw niet mag hertrouwen, en wel: 1° na ontbinding v. h. huwelijk, d. i. idah tjëré, welke 3 maanden en 10 dagen, en 2° na den dood v. haar man, d. i. idah maté, welke 4 maanden en 10 dagen duurt. Malé kërdjō miön, iwèdnié idahé moelō, zij wil hertrouwen, doch wacht eerst haar 'iddah af.

IDIR, verv., *mënidir*, met iets scherps (bv. een scherpe bamboe) een insnijding in de lengte van iets maken, iets doorritsen; (spec.) bëngkoeang-bladeren [met een klappervezel] tot reepen splijten om ze te kunnen gebruiken voor het vlechten van matten. Ngö *bëridir* bëngkoeang koe, mijn bëngkoeang-bladeren zijn al in reepen gesneden. *Moe-idir* poemoeng koe iboeh oeloeh tödjöm, ik heb een snee in mijn hand gekregen van een scherpe bamboe. Djaut ni mërdin atawa saboet ni krambil kën *pënidir* ni bëngkoeang, mërdin-vezels of kokosnootbast doen dienst om bëngkoeang te splijten.

IDJAIP of *idjōip* (Arab. Mal. 'adjâib), wonderlijk, ongevoon, vreemd. Ara idjaip i kampoeng sō, koe-rik toeloe kidingé, er is in gindsche kampoeng een wonder te zien, een kip met drie pooten.

IDJIN (Arab. idjin), verlot, toestemming (bv. om heen te gaan). Nirō idjin akoe, tēngkoe! akoe malé blōh këdjōp. — Nta ngö *bëridjin* tēngkoe, ik vraag verlot, tēngkoe! om mij even te verwijderen. — Toen gaf de tēngkoe mij verlot: *bëridjin* kam, tēngkoe! èlëmoe si òsahkam koe akoe, glah moestōdjōp, wil uw zegen geven, tēngkoe! opdat het tooverformulier dat u mij geschonken (geleerd) hebt. [door Allah's genade] probaat moge zijn. *Idjinön* (mënidjinön): ngö iidjinödné ringgit si iòsahné koe akoe tēngah a, görō nè kën oetangönkoe, het geld, dat hij mij vroeger leende, heeft hij mij geschonken, hij rekent ze mij niet meer als schuld aan.

IDJŌ of *hidjō*, blauw, groen. Oeloeng kajoe idjō, de bladeren v. d. boomen zijn groen; langit idjō, de hemel is blauw; wöih si rölöm idjō, het water van diepe rivieren heeft een blauwgroene kleur: ngö idjō mataé nèngòn si bëbëroe (pënan), zijn oogen werden groen (hij keek begeerig) bij 't zien van dat meisje (van de lekkernijen): djëma bangi idjō bibiré, wie aan

opium verslaafd is heeft blauwe lippen. Zie k a t a k, k o e l i t en k r a m b i l.

IDJOEK (GL), de arènpalm, cf. p a n g g o e h; (ook) arènzezels, z. d j a u t. W ö i h n i d j o e k = p ò l a (GL), = (w ö i h n) a r a t (L), toewak. Zie k ě p i a h —.

IDJÖP (Ar. Mal. i d j â b), aanbieding [v. h. te verkoopen goed, in 't bijzonder bij 't huwelijkcontract]. N g ö i d j ö p, n g ö k a b o e l, n g ö s a h n i k a h é, als de aanbieding en de aanname heeft plaats gehad, is het huwelijk volgens de Moslimsche wet wettig gesloten.

IDŌ (cf. t i r ō), inschuld, uitstaande schuld, schuldvordering, credit. O e t a n g b ě r b è r, i d ō b ě r t o e n g g o e, een schuld moet men betalen, om inschuld moet men manen; i d ō k o e k o e (of i) p ò l a n i n i a r a d o e ö r a t o e s, hij is mij 200 dollars schuldig, ik heb een vordering op hem van 200 dollars. I d ō i (n i d ō i); k o e i d ō i w é b é d n é s a r' i n ö w ö (of a), ik heb bij al die gebroeders schuld uitstaan, hun allen geld geleend. B ě r i d ō a k o e i T a m p è n g, ik heb een schuld uitstaan (debiteuren) te Tampèng; b ě r i d ō p r i a k o e k o e d j ě m a ò j a, die man is mij nog antwoord schuldig [op een door mij opgegeven raadsel of strikvraag]. B ě r s i (i) d ò n - i d ò n, wederkeering op elkaar schuldvorderingen hebben. M o e i d ō = b ě r i d ō. O e t a n g - p i d ō, schuld en inschuld (= o e t a n g - p o e t a n g); s a n a s ö b ö p é d j ě m a ò j a p ě l ō l ō? — S ö b ö p n i o e t a n g - p i d ō, waarom vechten die mensen? — Over een kwestie van schuldvordering. P ě r i d ō p ě d i h A m a n D j a t a. d j ě d j ö p d j ě m a i i d ō i é, A. Dj. heeft verbazend veel debiteuren (leent veel geld uit), op alle mogelijke mensen heeft hij een vordering. P ě r i d ò n k o e n g ö m b è h m ě s a n g k a, al mijn debiteuren zijn er vandoor gegaan.

IDOENG (Mal. = Gaj. i o e n g), 't oogje v. e. strik, 't oogje aan munten bevestigd, (om er een touw doorheen te kunnen steken zoodat ze deel v. e. collier uitmaken). R i n g g i t b ě r i d o e n g, dollars met zulke oogjes voor colliers.

IDŌN, aan ouderdomsgebreken lijdend, slecht van gezicht, gehoor, geheugen, kindsch. D j ě m a i d ò n g ö r ö t ě r t o e n d o e n g p r i é, op de woorden van kindsche lieden kan men niet afgaan.

IDÖS, door uitrafeling verkregen draad van het kri (e. s. v. rami) genoemde vlas; k r i s a r a i d ö s, één zoodanig draadje tali kri (gedraaid, i l j ö, wordt het k r i s a r a l i ö; twee zulke liö's tali kri, aan elkaar gedraaid, i k ě l a s, vormen een tali kri, zooals men ze op een klos tot een kluwen, k ě n a m p o e l ö n, windt). Werkw., verv.,

nidōs [kri], vlas (kri) met de vingers uiteenrafelen om er tali kri van te maken. *Idōsié* kri, hij rafelt het vlas uiteen; *gōrō* (i)idōsié oentoengé [si sakit], kati is angkadné anak n djěma, hij kent zijn plaats niet (onderscheidt niet wat hij in zijn nederige positie en armoedigen staat al of niet doen kan), dat hij een meisje heeft durven schaken!

IGAMA, zie a g a m a.

IGOE, het houten juk boven den nek v. e. buffel, door middel waarvan deze voor den ploeg (nōnggöl) of de egge (tjěras) gespannen wordt; de igoe is aan de rechterzijde door een arènhouten boom (is), aan de linkerzijde door een touw (tali linggang) met den ploeg of de egge verbonden. Zie tandoek n igoe.

IGOENG, zie ranggoet-igoeng.

IKAJAT, = hikajat, z. a.

IKEMAT of *hikemat*, tooverkunst, ongeveer = èlēmoe.

IKÖ of *gikö*, soms verkort tot *kö* of zelfs tot *kě*, en voor klinkers tot *k'*, conjunctie: indien, als; (ook) wat betreft cf. laman). *Ikö* (of *gikö*) oerön lang, akoe *gōrō blōh*, als 't morgen regent, ga ik niet uit; *ikö* akoe, *gōrō měra*, wat mij betreft, ik voor mij, ik wil niet; *ikö* oerön *pé*, *blōh wō akoe*, al regent het ook, ik ga toch uit; *ikö* toeö *pé kō*, *těgör ilōn*, al ben je ook al oud, je bent toch nog sterk; *ikö kěsin pé amakoe*, *kō sěgör maan a kam abang*, *ngōk kam k' òsahi*, al is mijn vader ook arm, indien het slechts dat éene maaltje eten betreft voor u, oudere broer, dat kan ik u toch wel geven; *kō bēta* (of *kěbēta*) *ngö djěrōh*, als het zoo is (in dat geval) is het goed; *ikö bēta* of *ikö*, is het niet? (zegt bv. degeen die iets vertelt tot een derde, daarmee diens instemming met of bevestiging van het door hem gezegde vragend; de aangesprokene antwoordt met a of aa, *bēta lö*, ja zeker, zoo is het); *ikö ngö isědörōnkō koe akoe manè*, ge hebt het mij gisteren immers al gezegd; *wé ikö ngö blōh*, en hij is immers al weggegaan (cf. 't Batav. *kapan in: kapan soedah poelang*); *k' ari* (= *ikö ari*) *Laut koe Isak, sawah sěrēlō*, van de L naar Isak kan men in één dag komen; *ikö sěngkirōn ara*, nti *prėnkō lěgih*, als het er is, zeg dan niet dat het er niet is. *Iködikö*(n), zie ben.

IKÖDIKÖ, *iködikön* of *iködikōdné*, ook *kōdikö*, *kōdikön*, *kōdikōdné* of *kědikö* enz., (uit *ikö* ⊥ *dikö* = *gikö* = *ikö*? of een speelvorm uit *ikö*, met herinnering aan *kětikö*?) = *ikö* doch iets deftiger: als, indien, wanneer. *Ikōdi-*

kö djëròh lō lang, blōh kitō mēngkarō, als het morgen mooi weer is, gaan we jagen.

IKOER of *ékōr* (Mal.), zie loetoeng.

IKÖL, 1) *adject.*: dicht in elkaar gedraaid (v. koord of touw, opp. *gēmār* of *oebör* GL); *iköl pēdih klasé tali ini*, dit touw is mooi dicht in elkaar gedraaid; *iköl pēdih bēdidòng goeroe didòng Radjim*, de g. d. R. geeft mooie didòng-opvoeringen. 2) *subst.*: bovenarmband v. metaal (zilver, soeasah of koper), aan de buitenzijde meestal driehoekig, de binnenkant hol; door meisjes worden, vooral in GL, wel 2 of 3 *iköls* aan den linkerbovenarm gedragen; overigens maken eenige paren *iköl's* aan beide bovenarmen deel uit van den tooi van bruid en bruidegom.

IKÖN, visch. De in G. meest voorkomende visschen zijn: *gēgaring* = *ikön kaul, kēpēras, badō, maut*, en in 't Meer *dēpik*. Toelödn *ikön*, vischgraat; *ikön kring*, gedroogde visch (zie *tjoeké*); *ikön mèrah*, zie *mèrah*. *Bērikön*, visch vangen. *Brawang ini gōrō moēikön*, er zijn geen visschen in dezen kolk. *Iködni* (*niködni*); *iiködnié nidné*, hij haalde (ving) visschen uit zijn vischvijver. *Pērikön pēdih wé*, hij houdt erg van visschen. I *Lēstèn tēmpat pērikönön* ni oerang *Gajō*, de *Lēstèn*-rivier is de groote vischplaats v. d. *Gajō's*.

IKÖT, band, bundel. *Kērētān rōa iköt*, 2 bundels biezen; *blō rōa iköt* = 2 *pēdi's* siri-bladeren = 2 pakjes van 110 siri-bladeren elk. Verv., *mēniköt*, binden, stevig vastmaken; [wegens schuld] vasthouden, gijzelen; *mēniköt pōgōr oeroem wé*, [de stijlen en de latten van] een heining met rotan [aan elkaar] binden, een heining maken; *mēniköt rēring koe soejōn*, de wanden [v. h. huis] aan de huisstijlen vastbinden; *mēniköt kirimön oeroem bēnang*, een pakje (waarin een vriendschapsgeschenk dat men aan een ander ter bezorging meegeeft) met garen dichtbinden; *mēniköt pētik*, garen met bepaalde tusschenruimten met een biezensoort omwinden of afbinden, opdat als dit garen vervolgens in 't indigobad gedoopt wordt, de afgebonden gedeelten wit zullen blijven (dus: ikatten); *djēma noesoeh iiköt poemoēé koe koedoeké*, een dief worden de handen op den rug gebonden; *mēniköt kēn pri*, iemand [wegens schuld] gijzelen (subject: meestal een *Atjēher* v. d. Kust of een *Gajō* uit een andere streek dan waar de debiteur woont, aangezien een *Gajō* zelden zulk een maatregel neemt tegenover een landgenoot uit een naburige kampoeng;

object: òf de schuldenaar zeli òf een saudörö van dezen); tapé ikòt, z. tapé. *Ikòtön* glah king, bind (het) stevig vast. *Tèrikòt* akoe kirimön sèrit maté, ik heb bij ongeluk het pakje (nl. het touw dat ik daaromheen bond) in een knoop (die niet meer losgemaakt kan worden) getrokken. *Djěma mēnaha gōrō tèrikòti*, een aanzienlijke mag niet in gijzeling gehouden worden. *Oemah ni oerang Gajō bėrikòt bėdnė alat n oemahé, gōrō bėrlabang*, de verschillende deelen van een Gajōsch huis zijn alle met touw aan elkaar gebonden, er worden geen spijkers bij gebruikt; kirimön mahat bėrikòt, wat men iemand [uit vriendschap enz.] toezendt is altijd [met garen, biezen of touw] omwonden; bėnang bėrikòt, geikat garen (z. boven). *Bėrsikòtön* oerang Laut oeroem oerang Gajō-Loeös, sōbōp oetang-poetang (of oetang pidō), de menschen v. GL en L hielden lieden van elkaar in gijzeling, omdat ze schuldvorderingen op elkaar hadden. *Anakkoe ngō moeikòt i rantō*, mijn zoon is gegijzeld [door een Atjēher] aan de Kust; ngō moeikòt blō n anak koe koe Pėnōsan, tapé moeikòt pri wō ilōn, gōr' ilōn moeikòt boeöt, mijn zoon is al verloofd met een meisje van Pėnōsan, maar de verloving is nog slechts voorloopig afgesproken, nog niet definitief (met boeöt wordt hier het geven van de tjaram bedoeld). *Koerik ini ngō ara sėboelōn poeikòt* (of *pėikòt*), deze haan zit al een maand vastgebonden (doch men laat hem nog maar niet vechten); poeikòt kėrėtan i sagi n oemahé, de biezen staan al maar in bundels gebonden in een hoek van zijn huis (doch ze worden nog maar niet gevlochten); kėrėtan rōa pėikòt (of poeikòt), 2 bundels biezen. *Pėrikòt*, ijverig in het binden (v. heiningen, gezegd bv. v. e. oud man). *Pėnikòt*, bindmiddel (bv. rotan voor heiningen, garen voor kirimön). *Pōgōr ini pėnikòtōnkoe tėngaha*, deze heining heb ik destijds gemaakt (gebonden). *Rōa ikòlōn ibōh*, maak er twee pakjes van (bv. v. d. kirimön die gij wilt zenden).

ILAMAT, z. alamat.

ILANG, rood of roodbruin, roodgloeiend. *Ilang tasak*, donkerrood; *ilang moedō*, licht rood; *ilang ni tėnarōeh*, het door van het ei; *oepoeh ilang*, roode katoenen stof; *ilih ilang*, rood speeksel (tengevolge v. sirihekauwen); *tanōh ilang*, roode aarde (is onvruchtbaar); *ilang ntjara sōgō mataé*, zijn oogen zijn rood als sagapitjes (schieten vuur, van woede); *lō ilang* (Batav. *mėrahkoening*), roode gloed bij zons-

ondergang (wat ziekte heet te veroorzaken, waarom dan zout gebrand wordt); rara ngö ilang, 't vuur vlamt al; zie boedak ilang, krambil — en rom —. Verv.. nilang; nilang rara, 1) vuur aanmaken, 2) 't vuur aanblazen opdat het beter doorbrande. *Iilangié* (of *iilangné*) rara, hij blies het vuur wat aan. *Görö ðirilangi* rara, oetomé basah, 't lukt niet het vuur te laten doorbranden, het hout is nat.

ILÉ (bet. niet duidelijk), zie s. maloe.

ILI, e. s. v. kleine vischjes, donkerkleurig, die veel in bergstroompjes worden aangetroffen; ze worden meestal gevangen met tēdik.

ILIH of *oelih* (GL), speeksel. *Ilihé* moetētòh, hij kwijlt; *ilih ilang*, sirihspeeksel. Werkw., verv., *mēnilih*, spuwen; *mēnilih koe tanòh*, op den grond spuwen. *Iilihé* oeloengkoe, hij spuwt op mijn hoofd (wat als een beleediging wordt opgevat). *Iilihné* wōih mangasé koe toejoeh noemah, hij spuwt zijn sirihspeeksel uit naar onder 't huis. *Ipenilihön* djěma wō Pětəri Léla Tjandoe ö, de menschen spuwden op [nl. op den grond, uit afkeer of walg over] Pětəri L. Tj. *Bērsi-ilihön*, naar elkaar spuwen.

ILING-ILING, e. s. v. klein waterdiertje, welks beet pijn doet; (vd. ook naam van) de op iling² gelijkende bolronde verschuifbare plaatjes of knoppen van zilver of soeasah, die dikwijls op tōpòng's of gëndit's zijn aangebracht (zie toendjöl). Tōpòng bēring-iling, slappe (zilveren) armbanden, met iling-iling versierd.

ILIP, kieuwen (v. e. visch), speekselklieren (v. e. mensch). Itjoetjoeké ikön tērilipé, hij stak den visch [een rotantouw] door zijn kieuwen (om hem aan dat touw te dragen); bētsi kěmbang ilipkoe, 't is alsof mijn speekselklieren zich uitzetten (zegt men bij 't eten van iets dat erg zoet is). Zie isang.

ILIT, vergrijp, vergissing; boete (cf. salah). Akoe ilit pērboeötönkoe, kěroeöl ari ingöt oeroematoer, koedöröt ari ödöt oeroem hoekoem, ik heb verkeerd gehandeld, in strijd met traditie en gewoonte, met de goddelijke en menschelijke wet (zegt een misdadiger tot zijn rödjö): ilit prikoe, ik heb mij vergist in 't spreken, ik heb iets verkeerd gezegd; ilit pēnēngēnkoe, ik heb verkeerd verstaan; ilitkoe limötöil, ik ben beboet met 5 tails; ilit dēné koepēdēné, ik heb een verkeerden weg genomen. *Iiliti* (mēniliti), beboeten; *iiliti rödjö anak-boeahé*, de r. heeft zijn onderdanen beboet.

ILMOE, z. èlëmoe.

ILOEP, onder, ondergegaan (v. zon, maan en sterren). Ngö iloep mata n lō (oelōn), de zon (maan) is al onder. Iloepōn, het Westen (cf. barat); koe iloepōn blōhé, hij is in Westelijke richting vertrokken. Cf. tanglōp.

ILÒN (verwant met lō? cf. nsèn), nog, steeds, nog altijd (komt achter 't woord waarop het betrekking heeft). Ara kō krōmoe ilòn? — Ara ilòn, hebt ge nog rijst? — Ja, ik heb nog; ara nsèn kō ilòn anakmoe moerip? — Ara nsèn (ilòn); leeft uw kind nog? — Ja, het is nog in leven; i si kōrōmoe? — I boer sō ilòn, waar zijn uw buffels? — Ze zijn nog op 't gebergte daar; i si anakmoe? — Nómé ilòn, waar is uw kind? — Het slaapt nog; sana ilòn, wat wou je nog, waar wacht je nog op? akoe oeroem wé sari-nō ilòn, wij zijn nog agnaten van elkander; dëlé mi ilòn, nog veel meer; kōlōn ilòn ari ini anak-koe, mijn kind is nog grooter (dikker) dan dit kind; gōr(ō) ilòn, nog niet; gōrō pë(r)nah ilòn, nog nooit.

ILÒT (Arab. hīlat), met streken omgaand, valsch (bv. valsch spelend), slim. Oja rōdjō ilòt, itōsé oekoem gōrō bēnar, dat is een onrechtvaardige (gemeene) rōdjō, hij spreekt onbillijk recht. Ilōti (nilōti); aris akalé iilōtié akoe, hij heeft een slimme (gemeene) streek tegen mij uitgehaald.

IMBŌ, e. s. v. langstaartigen aap, met een zeer schel geluid. Ling ni imbō i boer n Kēsēmat kēn ilamat djēma maté kēné, naar men zegt strekt 't geluid (geschreeuw) v. d. imbō op den berg Kēsēmat (bij de kampoeng Krambil in Isak) tot een voorteeken dat er iemand zal sterven.

IMBOEL of imoel, de achterdeelen nl. het zakachtige deel onder den stuit [v. kippen en vogels]. Imboel ni koerik oja si pëlēmak, de billen v. e. kip zijn het vetste [gedeelte v. haar vleesch]; si bēboedjang kēmali madni imboel ni koerik, voor jongelieden is het pantang het vleesch van de achterdeelen v. e. kip te eten (anders sterft als hij later trouwt zijn schoonvader of schoonmoeder).

IMBOET en pëimboet-imboet, mummelen, de lippen geluidloos heen en weer bewegen (zooals een geit of konijn doet, of een mensch als hij een gebed prevelt); awah ni kaming pëimboet-imboet, de geit staat al maar te mummelen; djēma nōbōs awahé pëimboet-

imboet, (de goeroe) die een tooverformulier prevelt, beweegt al maar zijn lippen heen en weer.

IM(B)ÖK, de harige vezels van den bast van sommige boomen, bv. op den tēmòr-boom of den mērdin-boom, worden voor allerlei doeleinden gebezigd, bv. om fuiken of om kēpiah's van te maken.

IMBÖL, plaatsvervangend, de plaats innemend of kunnend innemen van iemand. Ini imböl ni kōrōmè tēngaha, hier een buffel in de plaats van den uwen [dien ik] destijds [doodde]; djēma kēdöpötön ioenoe hön si bēboedjang, sibēbēroe ioenoe hön kēn imbölé, wanneer een vriend paartje op heeterdaad betrapt wordt, en de jongeling wordt gedood [door de dēngan's v. h. meisje], dan wordt het meisje gedood [in overleg met de saudōrō's van den gedooden jongeling] ter vervanging van (als bēla, object van de bloedwraak voor) hem; tēmoe loek kēn bēla ni rōdjō gōrō imböl kēné, als een slaaf [wordt gedood] als bēla voor een [door hem gedooden] rōdjō, heet dat niet gelijk.

IMÖM (Arab.), titel v. d. tweede der 4 autoriteiten in de Gajōsche kampoeng-republiekjes. De imöm vertegenwoordigt en handhaaft de hoekoem, de Moslimsche Wet, terwijl de rōdjō de ödöt, de adat, vertegenwoordigt. Practisch behoort tot de bemoeienis v. d. imöm in hoofdzaak: de sluiting van huwelijken en al wat daarmee samenhangt, en de lijkbezorging. Zie hoekoem.

IMÖN (Arab.), geloof [in de eerste plaats in Allah], vertrouwen. Imönkoe king pēdih, mijn geloof is zeer sterk. Bērimön akoe koe Alah, koe nabi, koe doek nōja koe kam, ik heb vertrouwen in Allah en in den Profeet, en daarna in u. Moeimön, geloovig, vroom (bv. v. iemand die steeds in vroom gepeins verdiept is, nooit lacht of gekheid maakt). Imönön (nimönön); koeimönön prié, ik vertrouw (of volg op) wat hij zegt. Gōrō tērimönön prié, men kan hem niet op zijn woord gelooven. Imön-imönön, een kleine maatstok van bamboe, die gebezigd wordt bij het aaneenrijgen van sēroelö-bladeren tot een dakbedekking (mēnjēmat, zie sēmat), om te zorgen dat gelijk geregen, het dak overal even lang worde. Zie poeöt.

IMPIT, z. èmpèt, nauw, eng.

IMPÖL, neef, nicht (cousin, cousine), kind van een poen (oom van moederszij) en kind van een (b)ibi (tante van vaderszij). Impöl pēdih, kind van een eigen broeder van de moeder of van een eigen zuster van den vader; impöl sara mpoe en impöl sara datoe enz.,

- verder verwijderde impöl's. Deze meer verwijderde impöl's vooral zijn tòn bērsēndō (z. sēndō), tegenover hen mag men zich scherts en grappen veroorloven, welke grappen onder jongelieden dikwijls van zeer ruwen aard zijn. Ook in de aanspraak wordt impöl gebezigd en wel wederkeurig, van weerszijden: de impöl pēdih echter worden meer met a b a n g, (k) a k a of n g i aangesproken, tenzij schertsender- of plagenderwijze. A k o e bērimpöl k o e (o e r o e m) w é, ik noem hem (zeg tot hem) impöl. B ē r i m p ö l ö n, allen impöl zeggen. Bērsimpöl(-impöl)ön, elkaar impöl noemen. Impöli [iemd.] met impöl aanspreken.
- INDAK of indak. Bērinak, (zeer grof voor:) cohabiteeren. Inaki (n i n a k i), [met een vrouw] cohabiteeren; n i n a k i p r i, iemd. in de rede vallen (grof, alleen onder mannen gebezigd); i n a k i n ö é, moge zijn moe(de)r beslapen worden (syn. met t j o e p a k n i n ö é). Cf. n a k.
- INDAK, zie i n a k.
- INDANG, een soort v. houten wan, waarin goud gewasschen wordt. Verv., nindang, [goud] wasschen. Toeö si nindang p r i, de toeö onderzoekt de zaken. Bērindang, goud zoeken [in de aroel's]. T ē m p a t p ē r i n d a n g ō n (pēnindangön), de plaats waar iemd. goud pleegt te wasschen.
- INDJÖN (cf. Jav. n i s a n, mesan of medjan), grafteeken, meestal bestaande uit eenige recinusplanten (glō a h) of doode gloeni-takken aan hoofd- en voeteinde v. h. graf, als teekens voor de later te plaatsen grafsteenen.
- INDJÖN, verv., mēnindjön, [de djingki] naar beneden drukken of doen wippen (wat bij het rijststampen de vrouw(en) doen die bij de kēmoedi v. d. djingki op het pēnindjön genaamde plankje staan).
- INDOER-INDAR, in de kromme (kètjòs) taal van de Tëntoeng-Kapoer van het sprookje. = i n ö i n ö, als interjectie: moessie mijne!
- INÉ (Arab. h i n n a), is deftig voor katjar ('t Mal. p a t j a r), wordt alleen bij 't huwelijksfeest gezegd. N ö i k i n é, zie t ö i k. In GL heet de d j ö g ö o e s ö ook m a l a m b ē r i n é. Zie s ē m b a h —.
- INGGAH (cf. i n g ö r), leven makend, geraas makend, druk. N t i n g g a h, i p ē n g é d j ē m a m ē r a k a s é, maak geen leven, anders hooren ze ons. Minggah pēdih kō, wat maak je een leven. Inggahi (ninggahi) en inggahön; w é s i n i n g g a h i é a n a k k o e, hij heeft mijn kinderen druk (opgewonden, aan 't lachen of aan 't huilen) gemaakt.
- INGGÖ, verv., ninggō. [vaten] wasschen. Ninggō(i) ping-

gön, koerön, laboe, de borden, potten en drinkwaterkruiken wasschen.

INGGÖ, zie ingö.

INGGÖR, zie ingör.

INGI (cf. Jav. wengi), nacht en naäavond (van zonsondergang tot zonsopgang). Pödö sar' ingi, eens op een nacht; sar' ingi 'ni, dezen (eenen) nacht, vannacht; sërëlō sar' ingi of sar' ingi sërëlō, één etmaal; hinggö ara rōa ingi mi, gèh amakoe ari Djoeli, twee nachten (dagen) daarna. kwam vader van Dj.; ngö rōa ingi görö itëtanòm mèt n amaé, al twee nachten staat zijns vaders lijk boven de aarde. *Ingén* (ningén); ari Döröt koe Laut görö dalih ingén i dñé, sawah sërëlō ngōk, als men van de D. naar de L. gaat behoeft men niet onderweg te overnachten, men kan er in één dag komen; ini wak ingén moelō sar' ingi, lang inoemön kënë goeroe, laat dit drankje eerst één nacht over staan. drink het morgen, zei de goeroe; iingédné diangé i boer sō sar' ingi. hij is met zijn vrijster één nacht overgebleven in 't gebergte. *Bëringi* i dñé. onderweg overnachten.

INGKÖ, de harde, droge korst op een bijna genezen wond, het roofje. Zie kroeping.

INGKÖR (= moengkir), loochenen. verloochenen, ontkennen. Inggör-moengkir wé kën oetangé, hij ontkent pertinent dat hij [geld]schuld heeft, hij loochent zijn schuld; ingkör-moengkir wé kën amainōé (goeroeé, rödjöé), hij verloochende (desavoueerde) zijn ouders (zijn goeroe, zijn rödjö). *Inggör* oetangé, hij loochende zijn schuld.

INGÖ. *Ingö-ingö* of *inggö*², in de war, niet in 't bezit van alle zinnen (van jonge zoowel als van oude menschen gezegd).

INGÖN, grens (cf. hinggö en zie ngön). Ingön ini koe tōa ni sé, ingön ini k' oekön n akoe, van af deze grens [v. h. land] naar benedenstrooms is [het land] voor hem, en van hier naar bovenstrooms is het voor mij. Rak ini *ingön-ingönön* ni oemöngkoe oeroem oemōé, deze sloot (goot) vormt de grens tusschen mijn rijstveld en het zijne.

INGÖR of inggör (cf. inggah), hinderlijk lawaai makend, druk, door lawaai storend. Nti kō ingör djēmamalé sēm bajaran g, maakt geen leven, de menschen willen sēmbajangen. *Ingöri* (ningöri) en *ingörön*, [kinderen] druk maken, de oorzaak zijn dat ze gaan leven maken; wé ningörön boeötkoe. hij heeft mijn feest ver-

stoord (is hinderlijk opgetreden, bv. door een vechtpartij te veroorzaken). *Bëringör*, lawaai maken. *Bërsingörön*, elkaar hinderen, het elkaar lastig maken (v. 2 kampoengs die in onmin leven). *Pëingör-ingör* wö boeöté, hij doet niets anders dan het den menschen lastig maken.

INGÖT, herinnering, waarschuwing, vermaning, leering, traditie, volksverlevering; (adj.) voorzichtig, op zijn hoede (opp. lègèh). Ingöt ni si òpat, atoer ni si pitoe, de vermaning van de vier [kédjoeroens], de regeling van de zeven [pëngoeloe's]; ingöt oeroem atoer, ödöt oeroem hoekoem, leering en regeling (d. i. traditie), adat en wet; ingöt wé bësilō, görō nè lègèh, hij is thans voorzichtig, en niet meer onachtzaam; ingöt-ingöt lö kō kasé i dēné, wees voorzichtig (op je hoede) straks onderweg. Werkw., verv. *ningöt*, zich herinneren; tot bewustzijn komen; *ningöt akoe koe Gajō sabi*, ik denk altijd maar terug aan 't Gajōland; *ningöt wé kēn manat ni abangé*, zij herinnerde zich de opdracht van haar ouderen broer; *ara kō ingötkō* (of *ingötkō kō*) *dēné ari Djoeli koe Gajō ilōn*, herinnert gij u nog den weg van Dj. naar G.; *ningöt ari pēnēmēdné* (*ari pangsadné*), hij ontwaakte uit zijn slaap (kwam tot bewustzijn uit zijn bezwijming). *Nti kō loepōn² kēn nōng*, *ingötikō lö akoe sabi*, vergeet mij niet, denk altijd aan mij. *Ingötōnkō pé koe akoe lang, ntah loepōn akoe*, herinner er mij morgen aan, ik mocht het eens vergeten. *Ipëringöté akoe mané*, hij waarschuwde mij gisteren, beval mij voorzichtigheid aan. *Ipëti-ingötōnkō pé koe wé*, help het hem herinneren. *Bëringöt bëratoer akoe mēndjoeöl kōrō koe kam tēngah a, bësilō imoengkirikō*, geheel en al volgens wet en adat heb ik destijds buffels aan u verkocht, en nu loochent gij het. *Bërsingötōn rōdjō Linggō oeroem rōdjō Boekit*, de rōdjō's van L. en B. houden zich tegenover elkaar (bij geschillen enz.) aan de oude gewoonten en gebruiken. *Rōdjō moeingöt*, toeō moeatoer, imōm moenēmātōn, de r. heeft zich aan de oude gebruiken, de toeō zich aan de oude regelingen te houden, de imōm steunt op de wetboeken. *Përingöt* of *poeingöt*, goed van geheugen. *Poeingöt-ingöt oemōn lō*, hij denkt dagelijks er aan. *Pëningötke* *bëtsi ngō òsōp*, mijn geheugen is nagenoeg weg (zeer verzwakt, cf. *idōn*). *Pëningöt(ōn)koe ngō ibèrié oetangé*, zooover ik mij herinner heeft hij zijn schuld al betaald.

INI, demonstratief behoorende bij de eerste persoon, wijzend

dus op wat bij den spreker zich bevindt, met hem in eenig bijzonder verband gedacht wordt, hem of door hem genoemd, besproken wordt enz.; wordt zoowel zelfstandig als bijvoegelijk gebruikt, in 't laatste geval meestal achter het hoofdwoord geplaatst: deze, dit, de (het) hier bij mij; de (het) door mij bedoelde, genoemde, mij bekende enz.; (adv.) hier bij mij, in dit geval, onder deze (door mij bedoelde) omstandigheden, thans, nu. Bijvoegelijk gebruikt, wordt het soms met weinig of geen nadruk, nagenoeg enclitisch gebezigd, om de [werkelijk bestaande of slechts veronderstelde] verhouding van de genoemde persoon, zaak of plaats tot den spreker flauwtjes aan te geven, als 't ware daar terloops nog even aan te herinneren, en dan dikwijls verkort tot 'ni; van zulk een (i)ni is de aanwijzende kracht uiterst gering, het is niet meer dan een zwak-bepalend lidwoord, hoewel dikwijls gebezigd daar, waar wij zulk een lidwoord onnoodig of overtollig zouden achten; voor bepaalde gevallen, achter bepaalde substantieven en in bepaalde uitdrukkingen, is dit (i)ni het vaste demonstratief geworden, evenals sō en a voor andere gevallen van dien aard. Ini oemah kōl, sō oemah koetjak, dit hier is een groot huis, dat daar is een klein huis: kōlön ini padi òja, deze hier bij mij (de door mij bedoelde, in mijn bezit zijnde enz.) is grooter dan die daar bij u (de door u bedoelde enz.); bēt' ini, zoodanig, als volgt, zooals ik u zal zeggen (hier laat zien, zal aantoonen enz.): ini pēng pēmbēr n oetangkoe tēngah a, hier is geld ter afdoening van mijn schuld van destijds; ini ngō gēh djamoē, hier komen (zijn) de gasten al; ini ara djēma malé moedēmoe oeroem kam, hier is iemand die u wil ontmoeten; ini pé bēta wō, en nu is het ook zoo; ah koe si òsōp sēnsimkoe? — Ini mana, waar is toch mijn ring gebleven? — Hier is ie; ini bēsilo, kēnē abangé, kitō 'ni nērah aridjēki, thans gaan wij trachten geld te verdienen; oemah ini kōl, oemah òja koetjak, dit huis is groot, dat huis is klein; oepoeh ini ngō toeō, iblénkō pé si ajoeé, deze (mijn) kain is al oud, toe, koop een nieuwe voor mij; loedjoengkoe ini koebli sépoeloeh ringgit, dit mes van mij heb ik gekocht voor 10 dollars; koe tōa 'ni kō kam, zijt ge zoo hier benedenstrooms gekomen (als verwelkoming, bērlōwōn, tot een gast wiens woning bovenstrooms van die des gastheers gelegen is); akoe 'ni bēt si gōrō tēmas toe bōdōnkoe, ik gevoel mij niet erg lekker; oemah koe 'ni, (dit) mijn huis; rōdjō Mērēsa 'ni ara anaké bōnōn sa-

ra, de ons bekende r. M. (waarvan ik, verteller, reeds gesproken heb of thans vertel) had een dochter; si bëboedjang 'ni ngö mbèh blōh mëndjik koe sërapsō, de jongelui (nl. die van hier, van deze kampoeng, uit den omtrek) zijn allen naar den overkant [v. d. rivier] gegaan om te dorschen (evenzoo këkanak 'ni, si bëbëroe 'ni): tērdjēmat 'ni, aanstaanden Vrijdag (z. voorb. s. gëndö); kidingmoe 'ni sinēramön akoe, met deze uwe voeten (die ik hier vlak bij mij zie, of aanraak) hebt ge mij geschopt. *Koe ini*, hierheen; koe ini mi kō, kom maar hier; koe sō koe ini, zie s. sō; *koe inén* (comparatief) pōra koendoel, kom wat dichterbij hier naar toe (bij mij, bij ons) zitten. *Ari ini* of *ar' ini*, hier vandaan. *Tēr ini* of *ntang ini*, hier langs, langs dezen weg; tēr ini dēné koe Naloen, tēr sō dēné koe Laut, hierlangs loopt de weg naar N., daarlangs de weg naar de L; tēr ini akoe, tēr sō kō nōmé, hier (aan dezen kant) slaap ik, ga jij daar aan dien kant liggen.

INI of énéh (Jav. winih), zaad, bibit. Inih nròm itoëön moelō, die rijstplanten, waarvan men zaad wil winnen, laat men eerst oud worden (bij den oogst langer staan dan de overige); inih nkatjang, inih nbakō, inih ntoe enz.

INÖ, moeder; (oneigenl.) 't voornaamste, belangrijkste, essentiële v. d. deelen v. e. geheel, van de ingrediënten van iets, de grootste uit een troep of kudde dieren. Inö duidt niet alleen aan de eigen moeder (inö pēdih), maar alle vrouwen die de Gajō inö noemt of met inö aanspreekt (inö toetoe r). Tot iemands inö toetoe behooren: 1° al zijn vrouwelijke bloedverwanten, die met zijn moeder in de patriarchale geslachtslijst op dezelfde lijn voorkomen, en 2° de vrouwen van al degenen, die men zijne ama's noemt, terwijl bovendien ook de pēmèn (schoondochter) door haar schoonvader [als hij haar aanspreekt, wat zelden geschiedt] en door haar schoonmoeder, in den eersten tijd na haar huwelijk, met inö wordt aangesproken. In 't algemeen (bijzondere gevallen zie ben.) spreekt men elke inö ook met inö aan; in GL mag tevens het pers. vnw. kam daarbij gevoegd worden, in L nooit; ari si inö (L en GL), ari si kam inö (GL), waar komt u (moeder) vandaan; met inö spreekt men ook wel een oudere onbekende aan, zie toetoe dēné. Ter onderscheiding van verschillende soorten van inö's gebruikt men dezelfde termen als voor de verschillende ama's (zie voor bijzonderheden sub ama). *Inö bangsoe*, zie inö ntjoe. *Inö bëroe*, on-

gehuwde inö toetoer (d. w. z. inö ntjoe, inö lah of inö wö), ook in de aanspraak gebezigd. *Inö lah* of (*inö*) *ngah*, oudere of jongere zuster van de moeder, uitgezonderd de oudste en de jongste; in de aanspraak: als ze gehuwd is evenzoo; is ze ongehuwd, dan inö bëroe. *Inö majak*, jonggehuwde inö toetoer, die nog geen kinderen heeft. *Inö moedö* of *inö oedö*, stiefmoeder, tweede vrouw van den vader (de inö pëdih en de inö moedö zijn dus ten opzichte van elkaar kröa); in de aanspraak inö genoemd. *Inö mpoerah* of *mpoerah*, de schoonmoeder van eene vrouw, en bij uitbreiding alle vrouwelijke bloedverwanten der schoonouders, die met haar op dezelfde lijn van de patriarchale geslachtslijst voorkomen; de schoondochter spreekt haar aan met inö. *Inö ntjoe* of *inö bangsoe*, de jongste zuster van de moeder; ook in de aanspraak, mits de aangesprokene gehuwd is; is ze ongehuwd, dan inö bëroe. *Inö oedö*, zie inö moedö. *Inö oenggöl*, de vrouw van den ama oenggöl, wordt aangesproken met inö oenggöl of inö; zelden wordt eene inö toetoer die geen zuster heeft, inö oenggöl genoemd; is zulk een inö oenggöl ongetrouwd, dan spreekt men haar aan met inö bëroe of met oenggöl. *Inö pëdih*, de eigenlijke, echte moeder, de eigen moeder, die aangesproken wordt met inö, in GL ook met kam. *Inö poen*, de vrouw van den poen (d. i. dëngan van een inö, oom van moederszij); aangesproken met inö poen (of poen), nooit met inö. *Inö toetoer*, iemand die men inö noemt zonder dat ze inö pëdih is; zoo heeten dus allen die men inö noemt of met inö aanspreekt, behalve de inö pëdih. *Inö wö*, de oudste zuster van de moeder: wordt aangesproken met inö wö of wö, of, indien ze ongehuwd is — wat zelden voorkomt — met inö bëroe. *O inö!* of *alah inö!* o moedertje! gewone uitroep bij pijn, smart, schrik of verwondering; inö kiding, groote teen; inö n koetoe, een groote luis [onder de vele luizen op 't hoofd gevonden bij 't luizen]; inö kōlé, de allergrootste uit een troep wilde dieren, vooral varkens, ook al is het een mannetje (doch niet van dieren waaraan men reeds uit de verte zien kan, of het mannetjes dan wel wijfjes zijn, bv. olifanten); inö n babi, de (3, 4 of 5) grootste uit een troep wilde zwijnen, ook al zijn het mannetjes; manè i wan oetön sō ara kawan babi moedmoe akoe, limöbbelas anaké, limö inöé; iwadni si limö sara si inö kōlé, gisteren ontmoette ik in dat bosch daar een kudde wilde varkens: er waren 15 kleine en 5 groote; onder die 5 was er één bijzonder groot; inö

ni koening, de als zaad dienende kurkumabol; inö poemoe, duim; inö ni (o)ewak, het voornaamste, het tooverkrachtige, het essentiele gedeelte van een medicijn, dat afkomstig is van een goeroe, terwijl men dat later heeft aangevuld met eigen medicijn, bv. indien ik sirihbladeren gebruik als medicijn, moeten zich daaronder 1 of 2 bevinden die van een goeroe afkomstig zijn (zoo ook inö n tawar); inö n rāgi, een insect dat graag eet van de wak n rāgi gedurende 'tgistingsproces; inö ni pēmēlit, inö ni kipé, inö ni poerō, een geluksdollar of -gulden (die men herkent aan eenig teeken, bv. een wratje, koentoet, dicht bij den mond van den kop), welke men in zijn beurs bewaart, in de hoop dat deze geluk, winst zal aanbrengen; inö n win of nēnwin (GL) = tēnwin (L), een stinkende soort van toetit (paddestoel); inö n kēbaèn, zie kēbaèn. Koe inö poen gōrō tērbōh kitō bērinō, tot de inö poen mogen wij niet inö zeggen. Bērsinō(n)-inōn, elkaar onderling tot ouders zijn (v. weezen). Inōi (ninōi), iemand met moeder aanspreken. Pētīinōn (GL: tinōn), iemd. een ander met inö laten aanspreken, iemand tot kind laten aannemen door een ander. Pērinōn (mēmpērinōn) = pētīinōn. Pērinō, aan de moeder gehecht, moederskindje. Poeinō-inō, telkens, al maar moeder zeggen. Inōn (adject.) met „inö n” aangesproken wordend, reeds een pērinōn (z. ben.) voerend; ngō inōn wé bēsilō, zij wordt nu al met inö aangesproken [nl. òf met inö-n-majak(a)n òf met inö n ipak (win)]. Pērinōn I, geschikt en bestemd tot fokdier; koedō pērinōn, fokmerrie; koerik pērinōn, fokhen; ini kōrō pērinōn koe, dit is mijn fokbuffel. Pērinōn II, modernaam, de naam van de moeder naar 'teerste kind. Wat onder pēraman (z. ama) werd opgemerkt omtrent oneigenlijke pēraman's, geldt ook voor pērinōn's; slechts zij nog vermeld dat de pēraman van den man ook noodwendig pērinōn van zijn vrouw wordt, en omgekeerd; de vrouw van Amān-Ratoes heeft Inö n Ratoes tot pērinōn; en omgekeerd, indien een vrouw bv. schertsenderwijze Inö n Timboek genoemd wordt, omdat ze bij gelegenheid van het „toeroen oembé” (toen hare verwanten afscheid van haar namen om huiswaarts te keeren) in haar smart over die scheiding voor troostwoorden onvatbaar, iedereen die haar naderen wilde met de ellebogen van zich afstootte (nimboekōn), dan heet ook haar man voortaan Amān-Timboek. Verder wordt de pērinōn wel ontleend aan de kampoeng waarvan de vrouw afkomstig is, bv. Inö n

Ō w a k kan de vrouw heeten, die afkomstig (d j o e ö l ö n) is uit de kampong Ōwak. Ook een meisje of jonge maagd kan een oneigenlijke përinön hebben, evenals een jongmensch een përaman (zie ald; meestal echter krijgt zij in zulk een geval een përempön, zie m p o e); zij heet dan bv. Inö ni G ě n a p, *niet* Inö n G ě n a p; eerst als ze later zelf getrouwd, een eigen kind heeft, verandert — zij blijft zich naar dat aangenomen kind noemen — dit Inö ni G ě n a p in Inö n G ě n a p; haar man heet dan A m a n G ě n a p. In de aanspraak wordt de përinön zelden gebezigd (zie de aan 'teind van 't artikel a m a genoemde termen, die alle, met verandering van a m a in inö, ook voor de getrouwde vrouw gelden). *Moepërinön*, een përinön hebbend, tot — hebbend. *Pëninön*, het allervoornaamste, meest effectvolle deel of ingrediënt van iets (cf. inö); pëninön ni r a r a, het groote blok brandhout van bijzonder lang-smeulend hout (s ò n g k ò t a n) dat dient om 's nachts het vuur in de kamers aan te houden; pëninön ni (o)w a k = inö ni w a k; pëninön ni t a w a r = inö ni t a w a r.

INOEM, verv., *ninoem*, iets drinken; n i n o e m w a k, medicijn drinken; i i n o e m é k o e a h, hij dronk buffelmelk. W a k ò j a n g ö i n o e m n é t i k i k, van die medicijn heeft hij al een beetje gedronken; n i n o e m ö n k ö r ö k o e w ö i h s ö, de buffels drenken aan de rivier. A r a w a k b è r i n o e m, er is medicijn die gedronken wordt. A k o e m a l é m i n o e m, ik wil drinken. *Përinöem*, gaarne (veel) drinkend [v. e. zieke]. I n i l a b o e p è r i n o e m ö n k o e (of *inoemönkoe*), dit is de waterkruik, waaruit ik pleeg te drinken (elke volwassene heeft zijn eigen drinkwaterkruik; uit de laboe v. zijn vader te drinken brengt zelfs ongeluk, z. t o e l a h ö n).

INÖS, een bamboesoort met zeer lange geledingen, gebruikt voor het roer v. d. l è t ö p. om fluiten van te maken en voor ploepoeh (t è p a s).

INTÉ, meestal *intéi* (n i n t é i), iets als een voorteken leeren kennen, door den loop der gebeurtenissen de juistheid v. e. gezegde of voorspelling inzien of ondervinden, de betekenis van eenig natuurverschijnsel door waarneming of ondervinding leeren kennen. N g ö k o e i n t é i g ě m p a, ik heb al door ervaring leeren kennen wat een aardbeving voorspelt (een aardbeving in den voormiddag voorspelt een hevige epidemie); n g ö k o e i n t é i p r i é, ik heb al ondervonden dat hij waarheid gesproken heeft; i n t é i k ö p é l a n g s ö p r i n g k o e 'n i, let eens op wat ik zeg (of het niet zoo uitkomt als ik gezegd heb). *Intèn*, iets dat men

door de ondervinding als een aanwijzing of voorteeken van iets heeft leeren kennen, teeken, voorteeken; g ö r ö d j ě r ö h i n t è d n é, dat is geen goed teeken (bv. iemd. die „een schoondochter gaat zoeken“, ontmoet dat meisje, terwijl ze vuur of een fakkel in de hand draagt; trof hij ze aan, rijst of water dragende, dan zou dat een goed teeken, d j ě r ö h i n t è d n é, zijn).

INTIM-INTIM, n. v. h. gebergte, dat de grens vormt tusschen 't gebied v. Rödjö Linggö en de Gajö Loeös.

INTJIR, e. s. v. kleine visch, veel gelijkend op de ili, wordt gegeten, lekker.

IO, avond, zie j ö.

IOEH, klanknab. van den kreet, aangeheven door lieden die schermen. *Bërioeh* (cf. m ě n t j a k), schermen met stokken (als spel).

IOENG (cf. i d o e n g), neus. Ioengkoe mpitöt, s a k i t o e l o e (m o e k ě l s ò n g) a k o e, mijn neus is verstopt, ik heb hoofdpijn (ben verkouden); i o e n g a t a n a w a h, m o e n g a k m o e n g i p é i m b a h, de neus staat boven den mond, ook al zit hij vol snot en vuil, men draagt (houdt) hem toch (d. i. zooals Allah den mensch iets gegeven heeft, zoo moet men het aannemen, bv. al heeft men ook een slechtgeaard kind, men moet er toch voor blijven zorgen).

IOEP, zie j o e p.

IÖK of j ö k, rups, wurm. Soorten zijn: i ö k n a t o e, leeft in de gaten van steenen in 't water, wordt door visschen gegeten; i ö k a w a l - a w a l, (zijn kleur doet denken aan die v. e. pisangstam), wordt veel in 't gras van de dijkjes der rijstvelden gevonden; i ö k b a n j a k (GL); i ö k b o e t ö, e. s. v. oelër boeloe (cf. t ě m p a u s); (i ö k) g l o e n g m a s a k o f g l a m — of bloem masak, z. glam en gloeng; (i ö k) r ě n t a l o e, eet tròng-bladeren; (i ö k) t ě m p a k. I ö k a t é, een woekerplant, waarvan de harige pitjes jeuk en koorts veroorzaken.

IONÉ of ò n é = (i)òd n é en (i)sò(d)n é, zie sub s ö.

IÖT, zie j ö t.

IPAK (L en GL), = è t è k (GL), woord ter aanduiding van, en vooral aanspraakwoord voor, een klein meisje (cf. t j o e p a k). A m a (i n ö) n i p a k (*niet* — n è t è k), vader (moeder) v. h. meisje, aanspraakwoord voor menschen, die een dochter hebben, bij welken term zij worden aangesproken totdat een hunner kinderen getrouwd is; zie sub a m a, i n ö en m p o e.

IPOEH, plantengif, komt in G. niet voor; is bekend v. d. Karö-

Bataks, die hun blaasroerpijltjes, *anak nangkat*, met ipoeh insmeren.

IPOEK of *tapé ipoek*, een gevlochten matten zakje met sluitstuk, op de wijze van onze sigarenkokers, van *bêngkoeang*; door mannen, vooral jongelieden, gebruikt om tabak. *sirih*, pinang en gambir in te bergen, wordt in de *kampil* of de *boengkoes* geborgen. Fraai gestikte ipoek's worden dikwijls door meisjes aan hunne vrijers, door jonge vrouwen aan hunne mannen ten geschenke gegeven.

IPÒN, tand. *Ipòn atas*, -- toejoe, boven-, beneden-tanden; *rödjön ipòn*, de twee bovenvoortanden. *Nti lö moelō si mipòn ioeripié, si görō mipòn pé gör' ara ipèralaié*, laat staan dat hij beesten met tanden (buffels, geiten enz.) er op na zou houden, hij houdt zelfs niet eens dieren zonder tanden (kippen; zóó arm is hij).

IRIL (Mal. *ilir*, cf. *tōa*, opp. *moedik*), stroomafwaarts [gaan]. *Akoe malé iril lang*, morgen ga ik naar benedenstrooms (per prauw of loopend langs den oever v. e. rivier); *iril koe tōa*, naar benedenstrooms gaan; *iril koe koala*, naar de riviermonding afzakken; *iril moedik sabi*, al maar (telkens) op en neer, stroomop- en stroomafwaarts, gaan.

IRING: *Bèring*, in een rij achter elkaar; *djēma dēlé bēring rēmalan*, de menschen loopen in een rij achter elkander (bv. de *rödjö* voorop, zijn anak-boeah's in een rij er achter). *Iringön* (*mēniringön*), achter iemd. een rij vormen, [een aanzienlijk persoon] vergezellen, in zijn gevolg meegaan, een stoet vormen achter iemand aan (bij plechtige optochten); *mēniringön rödjö koe wōih*, den r. in optocht naar de rivier geleiden (bij *ariraja*); *bōi iiringön k' oemah ni bēroe*, de bruidgom wordt in optocht naar 'thuis van de bruid geleid; *iringönkam pé akoe, malé k' oemah sara*, begeleidt gijlieden mij naar het feest (het „staat niet" om alleen te gaan bij zoo'n gelegenheid). *Bèrsiringön*, elkaar wederkeerig ten geleide strekken (als A naar een feest gaat, gaat B met hem mee en omgekeerd). *Anak ini piring-iring inōé sabi*, dit kind loopt altijd achter zijn moeder aan. *Ini blō pēniring ni sō tēngaha, ipak*, hier heb ik *sirih* [voor u] als vervolg op wat ik u vroeger gaf, meisje (zegt de jongeling tot zijn vrijster). *Iringön*, een rij van achter elkaar loopende menschen, een stoet (bij plechtige optochten); *ikō rēmalan, kēn pēnarōn iringön, ikō koendoel, kēn pēngōlōn tamboednōn*. [een aantal anak-boeah's vergezellen een rō-

djö] onderweg, opdat ze een langen stoet, gezeten, opdat ze een dikken klomp (dichte massa) zullen vormen [wat dien rödjö in aller oogen verheft]; sara iringön akoc oeroem wé rëmalan. ik loop in een en dezelfde rij met hem, vlak achter hem; djëma dëlé iringné naroe, de menschen zijn talrijk, hun stoet (rij) is lang. Cf. gëning.

IRIS (cf. èlès), verv., *niris*, [visch] in reepjes (mootjes) of in stukjes snijden; eenige insnijdingen maken in de huid v. d. visch [om er de kruiden in te doen]. *Miris* poemoengkoe ibōh loedjoe, ik heb mij met een mes in mijn hand gesneden.

IRÖ, belang, dat iem. d. ergens in stelt, zaak, waarmee iemand zich bemoeit, bemoeienis. Nti kō bërđjoedi, nti kō njaboeng. — Ah, sana irōmoe, rëta namamoe kō koedjoedén? Dobbel niet, laat geen hanen vechten. — Ach, wat gaat het jou aan, verdobbel ik soms jouw vaders geld? *Iröi* (niröi), ergens om geven, zich storen aan; öja si koeiröi, dat is het waar ik om geef; görö (*i*)irö-baröié bönödné nè, hij geeft niets meer om zijn vrouw; görö koeiröi, 't kan mij niet schelen, ik stoor er mij niet aan. Görö tëriröi boeöt n pòng, boeöt diri si soenggoehé, men moet zich niet storen aan wat anderen doen, wat men zelf doet daar komt het op aan. Görö nè bërstirön rawan oeroem bönödné, de man en de vrouw geven niets meer om elkaar.

IROEP, verv., *mëniroep*, vocht inzuigen of inslurpen (waarbij het hoofd bovenwaarts gericht is, opp. djërip), het zich in den mond laten loopen. Niroep koeah ari wanjawan, buffelmelk slurpen uit een kommetje.

IROEPÖ, Europa. Nëgëri Iroepö roepö-roepö djëma, kapir-kapir, si poetih ipòn; barang pé matjam-matjam, pinggön, tjawan dëlé ari òné gèhé; tapé asalé ari töi n djëma itòsé kën pinggön tjawan, in 'tland Europa wonen allerlei menschen, ongeloovigen, met witte tanden; ook komen er allerlei zaken, vele kommen en schotels, daar vandaan, maar die maken ze van menschendrek (zooveel wist men ongeveer 25 jaar geleden van Europa; en thans zijn er nog vrome lieden in 't Gajöland, die niet uit de van Europa ingevoerde schotels, doch slechts uit de inheemsche aarden tjapah's willen eten). Zie Arpah.

IRPAH of Érpah, zie Arpah.

IS of és, de houten boom van een ploeg (nönggöl) en v. e. egge (tjëräs), waarmede aan den rechterkant van het

ploegdier het juk (igoe) aan den ploeg of de egge verbonden is (zie *nönggöl*).

ISAK, n. v. e. groot kampoengcomplex in D.

ISANG, kieuw (v. e. visch); de ruimte achter de kaken v. e. mensch en andere zoogdieren, kinnebak; de haken aan den drietand v. e. *sërampang*. *Tëgang pëdih isangé*, hij is stijfhoofdig; *djanggoet nisang*, bakkebaard.

ISEN, soms *isédné* (cf. *isòn*, *isòdné*), = *isinön*, hier (nl. bij de 1e pers.); zie sub *si* III.

ISI I, inhoud. *Isi ni boengkoes blō oeroem pinang*, in een sirihoek bevindt zich siri en pinang; *isinoemahkoe*, al wat zich in mijn huis bevindt (ook de menschen); *oemahkoe ngö lëngkap isié i was*, mijn huis is volledig gemeubeld; *isinsarak opat*, de 4 kampoeng-autoriteiten (*rödjö*, toeö, imöm, *saudörö*); *djemaisi kampoeng 'ni aradoeö ratoes*, deze kampoeng heeft ongeveer 200 inwoners. Werkw., verv., *nisi*, vullen; *nisi bëdil*, — laboe, — *lönggö*, een geweer laden, een laboe —, een bamboe [met water] vullen. *Isiie laboe bédné*, zij vulde al de drinkwaterkruiken. *Isenkö pé bëdil ini*, laad even dit geweer; *rómé isédné koe wan këbö*n, hij borg de padi op in de rijstbergplaats; *nisén bimörön*, de b. te eten geven, een offer voor de b. gereed zetten (zie *bimörön*); *nisén pri koe pöngé*, iemd. vóórzeggen (van te voren onderrichten) wat hij moet zeggen (bv. als hij voor den *rödjö* verschijnt, (ook) iemd. instructie's geven (bv. v. iemd. die naar de Kust gaat aan zijn vrouw, voor 't geval hij niet mocht terugkomen); *isén sana kin bëbarö tjërah*, *görö mëra ngkip-ngkip*, waarmede kan men een gebarsten pot vullen, die wordt immers nooit vol (tot een veelvraat gezegd). *Bëdil koe ngö koepëtisén koe pòlan sō*, ik heb N. daar mijn geweer al laten laden. *Laboemè ngö bërisi*, uw laboe is al gevuld; *bëdil moe ngö bërisi*, uw geweer is al geladen. *Amboengé sinö mësi arang*, amboeng ni *djéma sinö mësi mas*, in zijn zak was houtskool, in de zakken van de anderen was goud; *akoe têngah misi awahkoe*, ik heb juist wat (nl. een sirihruij) in den mond; *akoe têngah misi poemoengkoe*, ik heb juist wat omhanden, ben juist aan iets bezig (heb dus geen tijd voor iets anders); *têngah misi* (of *bërisi*) *tòdn oemahkoe*, (fijn voor) mijn vrouw is zwanger (cf. *dëras*, *nëmbah*, *hamil* enz.). *Bërsisén laboe*, elkaars laboe's vullen (op verschillende dagen, bv. v. zeer be-

vriende meisjes); *bërsüisen* kën pri, elkaar van te voren instructie's geven (wat elk, door den rödjö ondervraagd, zal antwoorden). Ngö *poeisi* ari manè mi bédil ini, reeds sedert gisteren is dit geweer geladen (en nog maar niet afgeschoten). Bédil ini *pënisënkoe* manè, ik heb gisteren dit geweer geladen.

ISI II = i si, waar? Zie si I.

ISIM (Arab. *is m*, naam), naam of de namen van Allah, die men wel op kleine stukjes papier schrijft, welke papiertjes dan, in een zakje genaaid, als amulet dienst doen.

ISINÖN, hier (bij mij), zie sub si III.

ISÖ of is ò(d)n é, ginds, zie sub sō.

ISÖ-ISÖ, n. v. e. groote, vischrijke rivier op den Intim-intim-weg van D naar GL, een zijrivier van de Loemoet.

ISÖNÉ, z. sub sō.

ISÖP, *nisöp*, verv., inzuigen, rooken; *nisöp* bakō, tabak rooken; *nisöp* mödöt, opium schuiven; *köl* pëdih *isöpé* rödjö Boekit, de r. B. schuift erg veel. *Isöpié* akoe klam sinö, hij heeft mij gisteren avond opium om te schuiven gegeven; *iisöpié* mödötkoe, hij heeft van mijn opium geschoven. *Isöpné* rëta n amaé mbëh, hij heeft al de bezittingen van zijn vader met schuiven opgemaakt (er door gelapt). Djëma *misöp*, opiumschiiver. Djambaer *përisöpön*, de loods (buiten de kampoeng) waar geschoven en opium verkocht wordt.

ITIK, eend. Eenden vindt men veel onder of bij de huizen. Soorten zijn: *itik* batoe, i. *bënggölö* (zeer fraai), i. *itöm*, i. *poetih*. Ah *kō* harëgö *itik* sabi *këndak* moe koe wah n öih, ach jij doet net als een eend, je gaat elk oogenblik te water. *Niri* n *itik*, zie *niri*.

ITIK-ITIKÖN, raadsel. Raadsels opgeven is een geliefd tijdverdrijf voor jong en oud, 's avonds. Wanneer B een door A opgegeven raadsel niet kan raden, moet hij het afkopen (nëboes) door zelf een raadsel op te geven, dat A niet raden kan. Gelukt dat niet, dan mag ten slotte A zijn tegenstander „uitsliepen" (ngoelisi, z. koelis), d. w. z. een spotversje zingen, dat met koelis! koelis! begint, waarna hij zelf de oplossing van zijn raadsel mededeelt. Bōh *kitö* *bëritikitikön*, dang *glam* *nëmé*. — Bōh *mi*, *kënë*, *tapé* *kami* *görö* *pandé* *toe*. — Ngōk *itjoebö-tjoebö*; *ara* *itikitiköntö* *sara*: „*saboeng* *si* *limö-limö*, *bërsara*-*oelön* *koe* *was*", *ipèrahikam* *ma^anaé* (of *géralé*). — Ah, *görö* *tèrpèrahi* (of *tërdëmoei*, *tërkëna-li*)*kitö*, *glah* *koetëboesi* of *koebölös*).

Röndjöl iboehé ni sé pé itik-itikné. „Iti-kitikönkoe: arapé oeroem koedoeké görö ibëti, ipèrahikam”. — Ah ningkam a oepoeh manaé, kom laten we elkaar eens raadsels opgeven, terwijl we nog wakker liggen. — Goed, is het antwoord, maar wij zijn er niet bijzonder knap in. — Ge kunt het probeeren; ik weet een raadsel: „de vijf zaken (bestanddeelen), die doorengemengd zijn (waarvan het bereid is), wedijveren om het eerst naar binnen te gaan”; zoekt (raadt) gijlieden eens wat dat is. — Och, wij kunnen het niet raden, laat ik het maar afkopen. — Toen gaf hij op zijn beurt een raadsel op. Mijn raadsel is: „men weet niet welke de vóóren welke de achterkant is”, raad dat eens. — Wel, van dat raadsel van u is de oplossing: een [geweven] kleed (een ander raadsel, sub pögör).

ITJING. *Mitjing*, poepen, kakken (fijner: koe wöih kōl); mitjing pëdöröt of — bëdöröt, op 't land —, op den vasten wal (niet in de rivier, zooals meestal geschiedt) zijn behoefte doen; mitjing bërsëngkilöt, na zijn behoefte gedaan te hebben zich de achterdeelen slechts [met een blad of een stukje hout] afvegen (en, niet, zooals 't behoort, met water afwasschen, bërdjabak). *Itjingi* (mënitjingi); iitjingié kiténgkoe klamsinö, vannacht heeft hij op mijn huistrap gekakt. *Itjingné* rajòh, hij kakt bloed.

ITÖ en *nitö*, onverv., *mënitö*, zich, met den rug naar 't vuur, bij een vuur warmen (zooals oude lieden dikwijls doen; in 't bijzonder van de kraamvrouw, die de eerste 44 dagen na haar zwangerschap nu en dan met de achterzijde naar een vuur toegekeerd ligt, om aldus uit te drogen). *Bönönkoe têngah mënitö*, „mijn vrouw is aan 't uitdrogen”, d. i. is pas bevallen. *Datök òja ngö iitöié* (of *initöié* of *ipënitöié*) *dapoerkoe*, die oude man heeft zich bij mijn oven gewarmd. *Iitödné* (*initödné* of *ipënitödné*) *bönödné*, hij liet zijn vrouw bij 't vuur uitdrogen. *Përitö* pëdih datök òja, die oude man warmt zich graag bij 't vuur, is kouwelijk. *Dapoer pënitönkoe* ini, dit is de oven, waarbij ik mij gewarmd heb; *pënitön* [koe inönianak si wötön pônga], of *oepah nitö*, een som geld, bv. 5 dollars, door degen die een kind adopteert geschonken aan de moeder van het kind (naar 't heet ter vergoeding van de opofferingen, het mënitö! die zij zich voor 't kind getroost heeft).

ITOE. e. s. v. visch, veel gelijkend op de *maut*, doch minder donker gekleurd.

ITÖM. zwart, donkerkleurig; roet (cf. *rangang*). **Itöm**

daboel, donkergrijs; itöm panam, gitzwart; sēpērti itöm ni bödjö itomé, zwart als tandzwartsel. *Itömi* (nitömi); iitömié ipòdné, hij maakte zijn tanden zwart [met bödjö]; oeloe n loedjoe iitömi, het heft v. e. mes wordt zwart gemaakt [met asch van verkoold alang² gras, öbömi ndjih]; iitömié tjina h, zij maakte de reepen pisangbast of de biezen [in modder] zwart. *Bërsiitömön* koe sō koe ini, (de impöls) besmeerden elkaars gezichten met roet.

IWIH, kant, rand, buitenkant (cf. gēniring, opp. lah, het midden); aan den buitenkant zich bevindend, op 't kantje van het (een strijd, een twist) te verliezen. Iwih n oemö, de buitenkant v. h. rijstveld; akoe mëlipé, ngö dëkat koe iwih [n wöih], akoe moesëntat, rōndjöl manoet përawisönkoe, ik doorwaadde de rivier, dicht bij den kant (oever) gekomen, struikelde ik, en toen werd mijn draagzak door den stroom meegevoerd; oemah iwih, een aan den buitenkant (rand, zoom) van de kampoeng gelegen huis; Rōdjö Boekit Iwih, n. v. h. hoofd van een der beide takken v. h. geslacht Boekit, zoo genoemd omdat zijn huis meer aan den rand v. d. hoofdkampoeng gelegen was; het hoofd v. d. anderen tak, wiens huis ongeveer in het midden v. d. kampoeng lag, heette Rōdjö Boekit Lah; oemahé tēriwih pēdih, zijn huis staat vlak aan den rand v. d. kampoeng; djëma rëndah ikö rëmalan tērpoerön, koendoel tērdoeroe, nômé tēriwih, de geringen (zij wier slavenafkomst nog niet vergeten is), loopen achteraan, zitten aan de benedenzijde [v. d. sërambi of atas rindoeng] en slapen aan den buitenkant (van de op een rij naast elkaar liggenden); akoe tēriwih-iwih padi nômé, laat ik maar heelemaal aan den buitenkant slapen (de Gajō's slapen niet graag alleen: de ongehuwde jonge mannen slapen bij elkaar, zij aan zij, in de mërēsah, in de L thans ook wel in de sërambi rawan; evenzoo de meisjes in de sërambi bönön, en ook de mannen, als zij in de djamboer oemö of in de djamboer wör overnachten of op reis zijn); ngö iwih prié (of ngö iwih djamboeré), zijn zaak staat al slecht, op 't kantje, (zijn djamboer staat aan den buitenkant, d. w. z. hij heeft 't meeste kans door een tijger verslonden te worden), hij is al op 't punt zijn zaak (proces) te verliezen; prang ngö iwih sëmëlah, de eene oorlogspartij geraakt al naar den rand (de nederlaag); poeiwihön akoe ari wé nômé, ik lag meer (dichter) aan den kant dan hij; tēriwihönkoe si kapit koe-

ön wé nòmé, tēriwih kapit-kiringkoe sipōlan nòmé, aan mijn rechterzijde lag hij, links van mij lag N. *Iwihön* (mēniwihön); koeiwihön anak-koe nòmé (of anak-koe koebōh tēriwih), kati nti moepērtjèt, ik liet mijn kind aan den buitenkant slapen, opdat het niet in de verdrukking zou raken; görō tēriwihön rōdjō nòmé, een radja mag men niet aan den buitenkant laten slapen; iiwihné pring-koe, hij heeft mijn zaak doen wankelen. *Bērsiiwihön* kēn pri, moeite doen het elkaar te doen verliezen (door listen, toovermiddelen, wak enz.); goeroe didōng bērsiiwihön, de goeroe's didōng (v. d. beide partijen) trachten elkaar de loef af te steken (in een hoek te duwen). Ngō *moeiwih* pōra prié, zijn zaak begint al slecht te staan, heeft een ongunstige wending genomen.

IWÖN, een klein mandje of tasch v. gevlochten biezen of rotan, dikwijls aan een touw over den schouder gedragen, om gevangen visch huiswaarts te brengen.

J.

JAH of *iah*, interjectie v. verwondering of schrik: wel! nota bene! heb je ooit! wel verbazend! Jah soenggoehkō, is het heusch waar? Jah ngō gēh djěma sō, daar is hij waarlijk al gekomen; jah ngō oerōn lō 'ni, kijk! het regent al; jah sana kati iprédné bēta, heb je ooit, hoe durft hij dat te zeggen!

JAKIN (Arab.), zekerheid, zekere wetenschap v. iets, vast vertrouwen op; zeker, betrouwbaar, ernst makend met. Jakin kami koe Alah, jakin kami koe nabi, jakin kami koe rōdjō, wij stellen een vast vertrouwen in en onderwerpen ons geheel aan de beslissing van Allah, van den Profeet en van den rōdjō (zeggen bij een rechtsgeding partijen, terwijl zij de sipōt jakin aan den rōdjō overhandigen, z. sipōt jakin); jakin pēdih wé mēmatja, hij maakt ernst met zijn Qoerân-recietstudie (en zal dan ook zeker slagen). *Ijakidni baringsana pērboeötōn*, leg u met ernst toe op al wat ge doet.

JATIM (Arab.), fijner voor mērèk, [reeds van jongsaf] ouderloos. Anak jatim, een wees.

JŌ, de tijd v. d. zonsondergang, avond, vooravond (vooral de tijd tusschen van ± 6—7 uur 's avonds). Ngō jō lō ini,

het is al avond; lō pé jō, de avond begon te vallen; jō manè, gisteren avond; jō kasé, van avond (nanti sore); jō sinō, heden avond (tadi sore); jō lang, morgen avond; jō tēngah éa wé gèh koe ini, dien bewusten avond, een dezer avonden (kort geleden) kwam hij hier. *Jōjō lō kasé gèh kō*, kom straks zoo tegen den avond; *oe itama jōjō*, ilangkoe h kēkaboer, fuiken worden 's avonds tegen zonsondergang uitgezet en 's morgens vroeg weggehaald. *Tērjo sana kam gèh koe ini?* — *Tērjō Sēnaèn* 'ni ngōk akoe gèh, ikō gōrō ara halié, welken avond komt gij hier? — Maandagavond a. s. kan ik komen, als er niets tusschen komt. *Sēnijōn*, één avond; *sēnijōn gōrō k'òsah maan*, ngō mōngòt anakkoe, als ik het één avond geen eten geef huilt mijn kind al; ngō toeloe (of ntoelōn) *jōn sabi wé gèh koe ini*, reeds 3 avonden achtereen is hij hier gekomen; *mpitōn jōn isēmbōeri sabi kidingmoe ö*, gedurende zeven avonden moet gij elken avond dien voet van u met sirispeeksel bespuwen; *tērjōdn òja tēngah éa*, op dien bewusten avond van toen [kwam hij hier]. *Glah mējōn pōra ari manè kō gèh koe ini kasé*, kom straks wat later in den avond hier dan [ge] gisteren [gekomen zijt]. *Jōn* (*mēnijōn*); *wé miōn ari Soesoeh*, ngō sawah koe Blang Kēdjērèn sō bērsōdjō ijōdné moelō lō kati k' oemah, hij kwam terug uit Soesoeh; op de Blang Kēdjērèn (dicht bij zijn kampoeng, Pēnampakan) gekomen, wachtte hij eerst met opzet het vallen van den avond af eer hij naar huis (naar Pēnampakan) terugkeerde. *Ngō moejō lō ini*, blōh mi kitō, de avond begint al te vallen, laten we gaan.

JOEP of *ioep* (cf. *tioep*), verv. (*mē*)*ni(j)oe*p, blazen. *Ni(j)oe p rara*, het vuur aanblazen; *ni(j)oe p bangsi*, — sroené, op de fluit —, de sēroené blazen; zie *goeroe ni(j)oe p*. *Ijoepié rara*, hij blies het vuur aan; *ijoe pié wak* (*djēma sakit*), hij blies op de medicijn (op den zieke, z. *tōbōs*). *Nijoe pōn wau ari badjoeé*, het stof van zijn baadje blazen; *batang oe jōm ini mēroengkōm* (*ijoe pōn koe joe*, deze denneboom is omgewaaid. *Pērijoep pēdih goeroe òja*, die doekoen blaast erg veel [op de menschen of op de medicijn, maar de juiste dōa's kent hij niet], dat is geen echte doekoen. *Pēnijoe p [n rara]*, de bamboekoker waarmede men 't vuur aanblaast. *Pēnijoe pōn* = *poepoetōn*, houten blaasbalg in de smidse.

JŌJŌHAN, de kreet die aangeheven. of het refrein dat gezon-

gen wordt bij het „regen vragen” (bërapé wōih, zie s. bötö); de daarbij gezongen liedjes en plaatshebbende ceremoniën zijn waarschijnlijk van Bataksche of Alassche herkomst. *Bërjōjōhan*, jōjōhan roepen, (vd.) regen vragen, een regenbezweringsceremonie houden.

JÖK I, zie iòk.

JÖK II, jòk-jòk, grappen maken. Wé sabi *ijòkjòkié* pòng, hij houdt altijd anderen voor den gek. Gōrō *tërjòk-jòk* djěma òja, die daar laat niet met zich schertsen.

JOMBÒM, e. s. v. zeer kleine vogels, die in 't hooge riet van moerassen huizen; eten wurmen; jòmbòm pëlœ, jòmbòm-vogel, die in het riet huist, scheldwoord voor domme lieden.

JÖT of iöt (Arab. ja d, hand), een der vier traditioneele kentekenen of bewijsmiddelen die voor het gerecht iemand in meerdere of mindere mate van schuld overtuigen (cf. kinajat, pënjabit en alölmal, zie „De Atjehers” I p. 109); jöt is het bewijs, ontleend aan iemands langkah, gangen (als hij bv. in de nabijheid v. h. huis des bestolenen is gezien); jöt alleen is nog apoeng, licht, heeft op zichzelf nog geen kracht van bewijs. Arakōjöté? — Ararödjö, kéné pòng, asarlōmanèari oemah ini wé, is er een „jöt” van hem (den verdachte) bekend? — Ja, zeker, rōdjö! antwoordden de [ter terechtzitting] aanwezigen: gisteren omstreeks den tijd van de namiddag-çalât kwam hij uit dit huis.

K.

K', zie kě, kö en koe.

KABIS (Arab. chabīth, gemeen, schurk). Anakni kabis, een scheldwoord, z. anak.

KABOE, n. v. e. balé op den weg v. GL naar de Westkust.

KABOER en *kěkaboer*, (eigenl. nevelachtig), de tijd van den vroegen ochtend, als het nog nevelachtig is; ochtendstond, ochtend, morgen. Ngökěkaboerlōini, de dag (het licht) is al nevelachtig (flauw zichtbaar), het is al ochtend; (kě)kaboer manè, gisteren ochtend; (kě)kaboer kasé, straks als het ochtend zal zijn (gezegd in den voorafgaanden nacht); (kě)kaboer sinō, van ochtend (tadi pagi); (kě)kaboer lang, morgen ochtend; lang (kě)kaboer, morgen, vroeg in den ochtend; (kě)kaboer tě-

ngah éa, op dien bewusten ochtend (van onlangs, nog niet lang geleden); kaboer-kaboer lang gèh kō koe ini, kom morgen heel vroeg in den ochtend hier; jō kēkaboer sabi kami maan oerang Gajō, elken avond en elken ochtend gebruiken wij Gajō's een maaltijd. *Tērka*boer sana gèh kam? — *Tērka*boer Kani sō, welken ochtend komt ge hier? — Donderdag-ochtend a.s.; tērka^{boer} ini kitō blōh, dezen ochtend [nog] gaan wij. Pödō sara (*kē*)kaboerōn, eens op een ochtend; sēngkēkaboerōn ngōrō ngō mbèh loemōt oemōngkoe, in één ochtend ploegen is mijn rijstveld geheel omgeploegd; rōa (nōn) kēkaboerōn padi òsahkam kōrōmè kēn pēngōrōn oemōngkoe, geef mij maar (als 't u belijft) gedurende 2 ochtenden uw buffels om mijn rijstveld te beploegen; lang kēkaboerné of lang kaboernō, den volgenden ochtend.

KADANG of *kadangé* (cf. bang), misschien. 't kan wel zijn. Kadang jō lang mēra lō gèh anak^{koe} ari Soesoeh, misschien zal morgen avond mijn kind uit S. wel arriveeren; kadang mēra Aman Asah bēroembé oeroem kitō, misschien zal A. n A. wel met mij in oembé-verhouding willen treden (zijn dochter aan mijn zoon ten huwelijk geven); kadang pé ara djamoe gèh, er mochten eens gasten komen, misschien komen er wel gasten; bēt' ini kadang pé, of kadang bēt' ini pé, lō wō, misschien is het wel zōó (als ik je nu zeggen zal); kadang² sētaun doeō taun ini mēra koendoel Koempēni i Gajō, kadang² mēra lēgih, misschien zal over een paar jaar de Koempēni zich wel blijvend (voor goed) in 't G. vestigen, misschien ook niet; ara kō djēma blōh koe Pēparik kaboer sinō? — Kadang pé ngō ara, is er van ochtend ook iemand naar P. gegaan? — Misschien wel ('t kan wel zijn); kadang² ntah sakit, kadang ntah sana halié bang, kati gōrō gèh, misschien is hij wel ziek, misschien heeft hij ook wel de een of andere verhindering gekregen, dat hij niet komt; ah kadang mēgilō djēma òja, och, misschien is die man wel krankzinnig. *Tērkadangōn* = kadang; tērkadangōn mēra lō wé gèh, misschien komt hij wel. Zie kēkadang.

KADÉ, *kadédné* en *kadéka*, naar 't blijkt, inderdaad, zie kōdē.
KADÉKA, zie kadé.

KADIM (Arab.), eeuwig en onveranderlijk, altijd maar hetzelfde [doende]; een vaste gewoonte makend van.

Oedjoet kadim görö bëroebah, „het eeuwige zijn verandert niet”, d. i. het eeuwige Wezen (God) verandert niet (in tegenstelling tot oedjoet bahroe, het geschapene, menselijke wezen, dat wèl verandert; de bedoeling is: alleen God verandert niet, doch wij, menschen, zijn van omstandigheden afhankelijk, zoodat ik dus ook nu er niet voor kan instaan dat ik mijn voornemen zal uitvoeren of mij aan mijn afspraak zal houden). *Kadimön* (mëngadimön), altijd hetzelfde doen, een gewoonte maken van; nti kadimönkam mërëkat koe Soesoeh, tēmasan mërëkat koe Dëli, maak er toch geen vaste gewoonte van naar S. te gaan handeldrijven, 't is aangener naar Deli te gaan.

KADJI (cf. batja). verv., *mëngadji*, [den Qoerân of godsdienstige werken (kitâbs)] reciteeren of [bij een goeroe] leeren reciteeren. Wé tēngah ngadji Kòr'an, hij is juist bezig Q. te reciteeren; anakkoe koesërahan ngadji koe Tēngkoe Oedjoeng, ik heb mijn zoon in de leer gedaan bij T. Oedjoeng (in Moengkoer); sana sikadjikō bësilō, welke kitâb leert ge tegenwoordig; mëngadji koe djèrèt nama, [gedurende de eerste 7 dagen] na vaders dood [onder leiding van den imôm of diens plaatsvervanger] Qoerân reciteeren op zijn graf. *Nqadjén* këndoeri, bij een godsdienstigen maaltijd [gebeden of hoofdstukken uit den Qoerân] reciteeren.

KADOE, ook *adoe*, onverv., *mëngadoe*, klagen [over aangedaan onrecht], een klacht inbrengen, een aanklacht indienen [bij den rödjö of toeö]. Ngö koekadön koe rödjö pri manè (of përböeötönkoe of halkoe), ik heb het geschil (mijn zaak, mijn geval) van gisteren voor den rödjö gebracht. *Bërsikadön*, elk van zijn kant een kwestie vóór [den rödjö] brengen, elkaar aanklagen. *Moekadoe*, aangegeven, vóór [den rödjö] gebracht. *Përkadoe*, dikwijls (graag) klagend, een aanklacht indienend. *Pëngadön*, klacht, aanklacht.

KAËN, zie kajan.

KAH, = tah, achter een bevel of opdracht gevoegd, ter versterking (cf. ons „zult ge?” of het Indische „ja?”). Lang iröikō kōrōmoe koe boer sō, kah, morgen moet ge naar gindschen berg gaan om uw buffels te halen, zult ge; barik-barik-koenah mi kasé njanjaé, gèh wō kō këdjöp koe oeloeh sō, kah, hoe bezwaarlijk het ook moge zijn, ge *moet* morgen toch even bij gindschen bamboestoel komen, zult ge? (zegt een jongeling tot zijn vrijster; het antwoord is: bōh).

KAHÉ, zie kasé.

KAJA (cf. bajak), rijk; kaja barōlah, schatrijk.
Kəkajan, rijkdom.

KAJAN of kaèn (GL), is 't Mal. kain, komt voor in: ngō
trang kaèn (kajan) pĕmatjadné, zie s. trang.

KAJAP, (bij menschen, vooral vrouwen) uitslag op de lippen;
(bij buffels) een ingewandsziekte, tengevolge waarvan de
buffels mager worden. Bönön òja moekajap bibiré,
die vrouw heeft kajap op haar lippen; kōrō ini moe-
kajap bang, koeroes pĕdih, deze buffel heeft
misschien wel kajap, dat hij zoo mager is.

KAJŌ, verv., (m)ngajō, krabben om jeuk te verdrijven.
Ikajōé bōdōdné, pantaté, oeloeé, hij krabde
zich het lichaam, het achterste, het hoofd; ikajōé kĕ-
miringé, hij krabt zich achter 't oor (als uiting van ver-
legenheid, z. s. mpoerah). Kajōikō (of kajōnkō) pĕ
koedoe koe siō kĕdjōp, och, krab eens even mijn
rug daar. Bōh kitō bĕrkajō of bĕrsikajōn, kom laten wij
elkaar eens krabben. Pĕkĕkajō pĕdih aténgkoe, ik
ben onrustig, ongerust, niet op mijn gemak (bv. om mijn
kind, dat alleen op 't rijstveld werkt), ik moet er maar steeds
aan denken. Pĕngajō, krabber (stuk klapperdop of de kolf
van een djagōng, met een houten steel) om de jeukende huid
te krabben (vooral door oude lieden gebruikt: jongeren laten
zich door slaapkameraad of vrouw krabben). Pĕngajōnmoe
òlòk pĕdih, wat krabt gij [mij] hard (erg)!

KAJOE, hout, boom, stok; hulptelwoord voor wit goed. Ka-
joe n oemah koe gōr' ilòn gĕnap, er is nog niet
genoeg hout [gehaald] voor mijn huis; igoeōsné kĕn
kajoe anaké, hij sloeg zijn kind met een stuk hout;
itoejoe h n [batang] kajoe wé bĕrlōngòh,
hij zat in de schaduw v. e. boom; dĕkat n oemah koe
ara [batang] kajoe bringin sara, dicht bij
mijn huis staat een waringinboom (daaraan kunt ge het her-
kennen); oepoeh sara kajoe (of sĕkajoe), een
blok wit goed (uit de kajoe òdōt, gebezigd bv. ter beta-
ling van boeten, kunnen 8 lendenkleederen, oepoeh
pinggang, uit de kajoe kōl of k. djoeōl-bli,
gebezigd in den handel, kunnen 12 lendenkleederen
gesneden worden; zoo althans van wit goed, oepoeh poetih;
van zwart goed, oepoeh itōm, gaan van 6—8 ping-
gangs in een kajoe, zie verder s. oepoeh); oepoeh
piōn kajoe, hoeveel blokken wit goed; kajoe Atjĕh
(L), roekoe (GL), e. s. v. geurige plant, die veel heeft
van onze kruizemunt, wordt in de toespijs gedaan om er
geur aan te geven; kajoe n karap, de lat waaromheen

de karap (z. a.) gewonden is; met dien lat kan de weefster telkens de helft der kettingdraden optillen; kajoe ni tēnoen, al de stokken en latten, benoodigd om het weefgetouw op te zetten (andèn, krikil, gēgoerilön, kajoe karap, blidö, tēpang, ampōn, tjēdoeh), het weefstoestel; si pé kajoe of alat n tēnoenmoe kēdjöp, akoe malé bërtēnoen, geef mij eens uw weefstoestel, ik wil weven. *Kajoe Töi*, n. v. e. pëmarén, niet ver van Kēnawat, zoo geheeten naar een töi-boom, die traditioneel als de grens tusschen 't gebied der Döröt en der Laut geldt.

KAJOEH, verv., *mēngajoe*, pagaaien. Ikajoe hé praué, hij pagaait zijn prau [met een loegö]. *Pēngajoe* (GL) = loegö (L), roeispaan of pagaai (bij het voortbewegen en besturen v. d. pfaū hanteert elk man één pagaai).

KAK I, e. s. v. vogel, zwart, e. s. v. kraai.

KAK II, fluim. Werkw., onverv., *mēngak*, fluimen. Akoe tēngah maan wé ngak (of *pēka(k)-kak*), terwijl ik zit te eten fluimt hij (wat onbehoorlijk is). *Ikakié* akoe, hij befluimt mij. *Ikakné* rajòh, hij geeft bloed op.

KAKA of *aka*, in de genealogische lijst oudere zuster; oudere vrouwelijke stamgenoot van dezelfde generatie; iemands (k)aka zijn: niet alleen zijn eigenlijke oudere zusters. (k)aka pēdih, maar ook allen die hij (k)aka noemt of met (k)aka aanspreekt (kaka toetoer), n. l. de dochters van oudere broeders van zijn vader, de kleindochters van oudere broeders van zijn grootvader enz., en bovendien de vrouwen van zijn abang's. In L geldt aka als fijner of beleefder dan kaka, zoodat men bijv. het eerste bezigt tegenover een eigen oudere zuster, het laatste tegenover de vrouw van den ouderen broeder; in GL wordt kaka meer door ouderen, aka door jongeren of kinderen gezegd, zoodat daar de verhouding tusschen beide woorden juist andersom is. Kaka en aka worden ook in de aanspraak gebezigd; ari si (k)aka, waar komt ge (oudere zuster) vandaan? Ook de vrouwelijke èra en kawé die in de geslachtslijst ouder zijn, worden met (k)aka aangesproken. Ter onderscheiding van verschillende soorten van (k)aka's bezigt men dezelfde termen als voor abang werden aangegeven (z. abang en ama), nl. (k)aka bëroe, (k)aka kōl (— kaul), (k)akalah of — ngah, kaka majak, kaka ntjoe of bangsoe, kaka oenggöl, kaka örö, kaka pēdih, kaka sara mpoe, kaka sara datoe, kaka toeö, kaka toetoer, kaka wö, doch kaka toeö en kaka wö niet gebezigd tot ongetrouwde vrouwen, om voor de

hand liggende reden; k a k a è r a, de vrouw van een abang. A k o e b è r (k) a k a k o e w é, ik zeg (k) a k a tot haar. B è r s i - (k) a k a n, elkaar (k) a k a noemen (bv. bij een ontmoeting van 2 vrouwen die elkaar niet kennen, en naar gissing niet veel in leeftijd verschillen). (K) a k a i (m è n g a k a i), iemd. met (k) a k a aanspreken.

KAKAKA, klanknab. v. h. geluid van den rōdjō boedjang genaamden vogel. Zie k o e n g.

KAKAK-KIKIK, luide lachen en vroolijk zijn, pret hebben (v. e. aantal menschen bij elkaar).

KAKI (Mal., in figuurlijken zin en in enkele uitdr. gebezigd in pl. v. h. Gaj. k i d i n g), voet v. e. berg of heuvel, v. e. sawahdijkje (p a t a l), v. e. huisstijl (s o e j ò n). B a s o e h k a k i, z. basoeh; mata kaki = m a t a g ò n g (soms onderscheiden: m a t a * g ò n g de enkel aan den binnenkant, m a t a k a k i, de enkel aan den buitenkant). K a k i n G o e r i l ò n, n. v. e. aroel op den weg naar de Noordkust, noordelijk v. d. Geureudōng.

KAL, halve middendoorgesneden groote klapperdop (n.l. die helft waarin de mata zijn, d. i. de o e l o e n i k r a m b i l), gebezigd als inhoudsmaat voor rijst enz.; met rijst gevuld (van boven gladgestreken, i g l i t), behoort hij een gewicht van 12 Mexicaansche dollars in te houden. S è n g k a l o f s a r a k a l, één kal (= ¼ a r é z. a.); o e r a n g G a j ò s è n g k a l w ò k r ò é b é d n é, de G.'s eten 1 kal gepelde rijst [per man en per maaltijd]: b l a h k a l (z. a.), als inhoudsmaat = ½ kal: k a l p i t o e m a t a, een klapperdop met zeven gaten, wordt wel als poesaka-voorwerp bewaard; k a m i i w a s n i (of i s i n i) k a l m è, i w a s n i (i s i n i) a r é m è, wij zijn geheel en al in uwe macht, gij kunt met ons doen wat ge wilt: i b a g i é ò r ò s t è r - s è n g k a l a n k o e p ò n g é, hij deelde aan ieder zijner lieden één kal rijst uit.

KALA I, e. s. v. schorpioen (zijn scharen heeten g a t j i p), vergiftig.

KALA II of t j è k a l a, zie t è r é.

KALA III (Ar. q a d h â?), het later inhalen v. e. verzuimden godsdienstplicht; vd. ook in 't algemeen: [iets dat men verzuimd heeft] inhalen. A h s è m b a h j a n g - k a l a m o e l ò a k o e, ik zal eerst mijn verzuimde çalât inhalen; k a l a o e m o e r, het inhalen op later leeftijd van gedurende de jeugd (vanaf den volwassen leeftijd) verzuimde çalâts [door na of vóór elke verplichte çalât een s è m b a h j a n g k a l a te verrichten]. S è m b a h j a n g s i t a r i n g i k a l a i, een verzuimde çalât haalt men in; m a n è g ò r ò w é b è r - b o e ò t, b è s i l ò i k a l a i é b o e ò t é s i m a n è p é,

is a w a h n é j ò, gisteren heeft hij niet op 't land gewerkt, thans haalt hij 't gisteren verzuimde in door tot den avond door te werken; n ě m é i k a l a i é, hij haalt zijn verzuimden slaap in.

KALA IV, = koeala, vooral in geografische namen, bv.

K a l a K è t ò l, K a l a L o e a n g, K a l a P a n g g o e h e n z.

KALAH of *anak* [n] *kalah*, de huig. A n a k k o e s ě p ě r t i a n a k [n i] k a l a h, s a r a p ě d i w ò, ik heb net als de kalah slechts één kind; g ò r ò m o e a n a k - k a l a h k ò k ò, heb je geen huig, kan je niet praten? K a l a h n i k ò n, e. s. v. eetbare paddestoel, wit v. kleur, zie t o e t i t.

KALAK, z. k ě k a l a k.

KALAKÖDÖR (Arab. q a d h â e n q a d a r), het toebeschikte lot (deftig voor k ö d ö r). N g ö k a l a k ö d ö r t ö, dat is nu eenmaal ons lot.

KALAM I (Arab. q a l a m), pen, gemaakt v. d. nerf (l ò n g é) v. het blad v. d. arènpalm (p a n g g o e h L. i d j o e k G L). Zie r a n t j o e n g —.

KALAM II (Arab. k a l â m), woord; plechtig woord, eed. K a l a m ò l a h, het woord Gods; n g ö m b è h s o e m p a h é m b è h k a l a m é. hij heeft een plechtigen eed gezworen [en uitgesproken]; t ě r p a n k a l a m, zie p a n g a n.

KALANG I (Mal. g a n d j ě l), een onderlaag als stut, iets dat horizontaal (cf. t o e p a n g) ergens ondergeschoven of gestoken wordt om het vast of horizontaal te doen staan, zoodat het niet wibbelt of niet met den grond in aanraking komt, bv. onder een rijstbergplaats (k a l a n g n i k ě b ö n), onder een prau terwijl die gekalefaterd wordt (k. n i p r a u), onder een kist enz. K a l a n g n i n j a w a m a s, met geld kan men zijn [door anderen. die wrok tegen hem koesteren, bedreigd] leven redden. Verv., n g a l a n g, zulk een stut erg. onder steken; i k a l a n g é k ě b ö n k ě n k a j o e, hij legde eenige (4 of 5) ronde balken onder den vloer v. d. k ě b ö n (opdat de k ě b ö n niet direct met den vochtigen grond zou in aanraking komen); k a l a n g k ò p é a k o e b ě r s ě p o e l o e h r i n g g i t ö, toe help mij eens met 'n 10 dollars (ik verkeer in geldverlegenheid). B o e m i g ò r ö t ě r k a l a n g l a n g i t g ò r ö t ě r t o e p a n g, men kan geen onderlaagje onder de aarde leggen, en geen stut onder den hemel zetten; p r i n d j ě m a g ò r ö n è t ě r k a l a n g (i) k o e w é, men kan de wraak van anderen [wien hij heeft kwaad gedaan] niet meer van hem afwenden (want hij heeft al te zeer door zijne handelingen den haat opgewekt). *Kalang*, n. v. e. gehucht bij Badak.

KALANG II, e. s. v. grooten roofvogel, de kiekendief, rooft

kiekens en jonge eenden. Soorten zijn: kalang bēbādō, k. boerik, k. gēgoek of — tandoek (als deze 's avonds op 't dak van een huis zijn gēgoek! gēgoek! laat hooren, is dat een voorteeken van dood of ongeluk), k. ikön-ikön, k. ilang, k. nioe (zeer groot) = k. siki.

KALANG BĒBĒT(ÖN) (L), *kalim bēbēt(ön)* of — *bēbēk(ön)* (GL), e. gezwel in een der lichaamsholten, doordat [tengevolge v. è. huidziekte of den beet of steek v. e. dier] het dichtstbijliggende lichaamsdeel een open wonde heeft, bv. in de lies, wegens een opening in het been, in de okselholte, wegens een opening in den arm, achter het oor, wegens een wond in 't hoofd; (in L ook) lies (= barah tjitjak in GL). Kōl kalang-bēbēt(ön)koe, sōböp sakit kidingkoe, ik heb een groot gezwel in de lies, doordat mijn been ziek is; isampik maut tērpoe-moekoe, ngō moekalim-bēbētön tērkrèdèkkoe, ik ben door een maut-visch in mijn hand gestoken, en nu heb ik [tengevolge daarvan] een gezwel gekregen onder mijn oksel; akoe kōna bēdil tērkalang-bēbētönkoe, ik ben door een geweerschot in de lies-streek getroffen.

KALANG MĒMBANG (L), *kalim mēmbang* (GL), soortnaam voor vlinders. Soorten zijn: kalang (kalim) mēmbang bērintik, k. daboel, k. idjō, k. ilang, k. itöm, k. koetjak, k. oesing, k. poetih.

KALANG PĒPŌT (L), *kalim pēpôt* (GL), vuurvlieg (ook kēkēlpôt genoemd). *Kalim pēpôt mēndjadi rara, kètòl ròk mēndjadi nōgō*, „de vuurvlieg is een vuur, de ròk-wurm is een slang geworden”, wordt spot-tenderwijze gezegd van een parvenu, een homo novus.

KALANG PINÖS (L), *kalim pinös* (GL), e. s. v. vogels, zwaluwen, die in rotsen huizen en vooral bij zonsondergang zich vertoonen (cf. klètön).

KALAS I, onderlaag, voering (cf. lapis). *Kalas ni [poet n] kēböñ*, een oude mat, die men onder in de rijstbergplaats legt, opdat de padi niet door de reten van den vloer zal vallen; *kalas ni boengkoes*, de voering v. e. sirihdoek. *Djēma koendoeli blang^s sō ikalasié pantaté kēñ oeloeng kajoe*, wanneer men op de blang gaat zitten, maakt men een onderlaagje van bladeren onder het zitvlak.

KALAS II (Arab. chalaç), op, weg. *Oemahkoe mētèlòng, mbēh kalas rētangkoe*, mijn huis is afgebrand, al mijn goed is [daarbij] verloren gegaan.

KALÉ. *Moekalé* of *mēngkalé*, (eigenl.: trachtend op te sporen,

speurend naar [iets dat weg is]; spec. :) verlangen hebbend naar, verlangend naar [een geliefde persoon die ver weg is of die men in lang niet gezien heeft], cf. Jav. kangĕn; moekalé pĕdih aténgkoe kĕn inöngkoe (diangkoe), ik verlang erg naar mijn moeder (mijn vrijer). *Kaléi* (mĕngaléi of mĕngkaléi), [verloren goederen] trachten op te sporen, onderzoek doen naar; akoe si mĕngaléié harĕta si òsòp tĕngah éa, ik heb de destijds verdwenen goederen onoespoord. Görö nè tĕrkaléi rĕta ni habip ò, de [gestolen] goederen van den habip zijn niet meer te achterhalen. Görö nè bĕrkalé rĕta si òsòp, er wordt naar de verdwenen goederen geen onderzoek meer gedaan. Loedjoe ini pĕngalĕnkoe kati idĕmoe (of ara), dit wapen is door mijne nasporingen weer teruggevonden.

KALIH (Mal. alih), onverv., (mĕ)ngalih, zich verplaatsen, overgaan op (naar) een (iets) ander(s); de plaats innemen van iemd. of iets; (vooral) een soort leviraatshuwelijk sluiten, nl. van een man: trouwen met de weduwe van zijn overleden jongeren of ouderen broeder (in 't algemeen: pĕsarinön, wat gebruikelijk is, ook indien hij zelf al een vrouw heeft), òf: trouwen met een jongere of oudere zuster (in 't algemeen: pĕsarinön) van zijn overleden vrouw; v. e. vrouw: trouwen met een ouderen of jongeren broeder (in 't algemeen: pĕsarinön) van haar overleden man, òf (indien ze ongetrouwd is) trouwen met den man van haar overleden oudere of jongere zuster (in 't algemeen: pĕsarinön); akoe maléngalihkoe èrakoe, ik ga trouwen met mijn zwager (broeder van mijn overleden man), òf: ik ga trouwen met mijn schoonzuster (zuster van mijn overleden vrouw). *Kalihi* (mĕngalihi); bönön ni abangtö, bönön ni ngitö ngök kitökalihi, wij mogen trouwen met de weduwe van onzen overleden ouderen of jongeren broeder; akoe maléikalih (of koe-kalihi) abang ni böikoe, ik ga trouwen met (word ten huwelijk genomen door) den ouderen broeder van mijn overleden man. Anakkoe malékoekalihön koe pĕma ènkoe, ik zal mijn [tweeden] zoon een leviraatshuwelijk doen sluiten met mijn schoondochter (weduwe van mijn overleden [oudsten] zoon); loedjoengkoe koekalihön koe saroenglèn, ik steek mijn mes in een andere scheede (omdat de eigenlijke scheede stuk is); koekalihön koe wé pri ini, ik breng (laat verder) [de bespreking van] deze zaak aan hem over, benoem hem tot mijn plaatsvervanger (als woordvoerder, oeloe döwö, in dit geschil). Ngö moekalih pri ini koe Aman

Kěmili, akoe ngö loeah, deze zaak is op A. K. overgegaan (hij is thans aangewezen als de beschuldigde in deze kwestie, bv. v. diefstal), ik ben vrij (gesproken); ari amaé moekalih koe anaké nahma ini, deze titel gaat over van den vader op den zoon. Görö *moe-pěngalihön* (of pat *kalihön*) akoe i was ni pri ini, sěrěngkoe wö, er is niemand die in dit proces in mijn plaats het woord kan voeren, ik alleen slechts ben daartoe in staat (geen der anderen is knap genoeg om als oeloe döwö 't woord te kunnen voeren).

KALIM BĒBĒK, zie kalang bĒbĒt.

KALIM BĒBĒT, zie kalang bĒbĒt.

KALIM DJOEANG (GL). e. s. v. plant als de òngkal of n òngkal, maar met fraaie roode bladeren; de djins heeten veel te houden van die bladeren, en daarom plant men deze plant wel in de nabijheid van plaatsen (boomen of bronnen enz.) aan wier daar huizende djins men offers brengt (z. s. asoeh).

KALIM MĒMBANG, z. kalang mĒmbang.

KALIM PĒPŌT, z. kalang pĒpŏt.

KALIM PINŌS, z. kalang pinŏs.

KALIM PŌSŌ of *lĕmpŏsŏ* (L). e. s. v. struik (kreupelhout), van 't hout waarvan men stelen (gŏr) voor rijstlepels (sĕndŏek) maakt.

KALIMAH, geschreven Arabisch woord of letterteeken. I oeloe ni djĕma bĕdnĕ ara moesoerŏt kalimah, op aller menschen hoofd is met Arabische letters iets geschreven; alĕp bilang ara kalimah tigŏ poelŏeh, het [den Gajŏ's bekende] Arabische alfabet heeft 30 letters.

KALOEL, n. v. e. plaats in het Tĕmiangsche (door de Maleiers aldaar Kaloej genoemd).

KALOET I, verward door elkaar, niet scherp onderscheiden of te onderscheiden, in verwarring, confuus. Djĕma dĕlé i dĕné sŏ kaloet pĕdih. ara dĕba k' oekŏn, ara si koe tŏa, gŏrŏ koebĕtih nĕ blŏhĕ, de menschen op den weg daar loopen verward door elkaar (vormen een verwarde massa), sommigen loopen naar bovenstrooms, anderen naar benedenstrooms, ik kan niet meer onderscheiden waar ze heengaan; pri kaloet, een verward (onduidelijk) verhaal; ngŏ kaloet pri ini, deze kwestie is al in de war (er komt oorlog van); amal kaloet, een verwarde droom; kaloet pĕdih nĕgĕri Gajŏ bĕsilŏ, het Gajŏland is thans geheel en al in verwarring (door de komst der Hollanders); kaloet pĕdih atĕngkoe. ik ben in de war, weet niet wat te doen.

Kaloeti (mëngaloeti); anak 'ni mëngaloeti boeöttö, dit kind hindert ons in ons werk. *Pëngaloetön* (cf. oenön-oenön), wat gebruikt wordt om een ander confuus te maken, een verkeerde handeling of daad, die door de menschen iemand en zijnen nakomelingen wordt nagehouden (bv. ontucht met eigen dochter, dagelijks twisten met eigen vrouw); ah nti noesoeh, nti bërdjoe-di, nti bërmödöt, kati nti kën pëngaloetön ni pông (djëma) sabi, steel niet, speel niet en schuif niet, opdat niet dat alles een wapen worde in de hand van anderen om je beschaamd te maken (je dat niet later telkens door de menschen worde nagehouden). *Ipëngaloetön* pông përboeötné si kòtèk òja, men hield hem [en zijn kinderen] zijn slechte handelwijze na (gebruikte die om hem en zijn kinderen beschaamd te maken, door telkens te zeggen: och, hij is de man die toen zoo gemeen gedaan heeft).

KALOET II (Atj. kaloeët), door godsdienstige afzondering ascese uitoefenen [om de een of andere 'ilmoe, vooral de èlëmoe këböl of tégör te verwerven; cf. tapal]; men gaat dan, of wordt door zijn goeroe gebracht, naar een riviermonding of naar een berg, waar geesten van heiligen (oeliö) zich bevinden, en brengt daar vastend en biddend eenigen tijd (? dagen of langer) door, totdat men aan eenig door den goeroe als zoodanig aangegeven teeken bemerkt dat men de èlëmoe verworven heeft. Akoe malé kaloet koe Boer ni Sënoeboeng, ik ga ascese uitoefenen op den berg S. Akoe malé ngaloetön èlëmoekoe, ik ga trachten door ascese de door mij gewenschte 'ilmoe te verkrijgen: moerikkoe malé koe-kaloetön koe koealan wöih sō, ik ga mijn leerling naar de riviermonding brengen opdat hij daar ascese uitoefene.

KAM. beleefd en deftig pers. voornw. 2e pers. enkelv. en meerv.: u; ook als suffix geplaatst achter de geconjugeerde werkwoordsvormen om de 2e pers. als agens aan te duiden. Man en vrouw spreken elkaar met kam aan. In GL is kam het gewone aanspraakwoord tegenover ama, inö, abang, aka, mpoe, datoe enz., in 't kort tot alle volgens de geslachtslijst oudere verwanten; in L lacht men daarom en spreekt men de oudere verwanten aan: òf met het woord dat de verwantschap tot hen aangeeft òf bij hun naam (wel mag kam gebruikt worden in de verbogen naamvallen, bv. ini ningkam, dit is voor of van u). Intusschen wordt in L zoowel als in GL kam gebruikt, in plaats van kō, tot die volgens de geslachtslijst jongere

verwanten, welke men, omdat ze niet zeer na verwant (niet sar inö maar sara mpoe of sara datoe) en bv. al wat ouder of getrouwd zijn, liever niet met het familiare kō aanspreekt. Waar het niet-verwanten geldt spreekt men ieder die geen kind meer is (behalve slaven en djëma rëndah) met kam aan (tot aanzienlijken, als habip, têngkoe, rödjö, toeö, imöm kan men kam zeggen, doch nog beleefder is hen met habip enz. of met kam habip enz. aan te spreken). Na 't voorzetsel ni wordt in L ngkam in plaats van kam gebezigd. Koesi kam inö (GL), koesi inö malé (L), waar gaat u, moeder, heen? Kam wö, u alleen hebt erover te beslissen, ik voeg mij geheel naar uw verlangen (bevel); sanna si ipèrahikam, wat zoekt u? Oerang Gajö Loeös *bërkam* koe ama-inöé, de lieden van GL. zeggen „kam” tot hun vader en moeder; kitö *bërkam* koe atasöntö bédné, wij (lieden v. GL) zeggen „kam” tot al onze oudere (hooger in de geslachtslijst voorkomende) verwanten. Rawan oeroem bönödné *bërsikaman*, man en vrouw spreken elkaar met kam aan. Djëma rëndah görö ngök *ikami*, geringe lieden (v. slavenafkomst) mag men niet met „kam” aanspreken. Cf. mè, kō en kitö.

KAMMING, bok, geit. *Kambling* ranoe of k. landoek of landök (GL), een niet gecasteerde, langharige bok (slachtbokken worden gecasteerd); k. nlöwön, een woeste „kwade” bok; iglihé *kambling* lloeahön niöt, hij slachtte een bok om een gelofte te vervullen.

KAMBOEL, (bijeën)verzameld; zich verzamelen, bijeenkomen, vergaderen [bv.: om een raadsvergadering of een rechtsgeding te houden]. Ngökamboel djëma bédné koe balé Sëna hō, al de lieden zijn al bij de balé Sëna (z. sëna) bijeengekomen; kōrökoe 'ni gör' ilön kamboel, mijn buffels zijn nog niet allen bij elkaar (zegt de eigenaar die tegen den avond zijn buffels van 't gebergte komt halen). *Kamboeli* (mëngamboeli); ikamboelié djëma dëlé, hij verzamelde het volk (om een kwestie te bespreken); ikamboelié wahn doerén bédné, imöié koe djamboer, hij verzamelde al de doerian-vruchten en bracht ze naar de hut. *Ikamboelné* s'òpat k'òné, hij verzamelde (riep bijeen) daar de vier standen (om een rechtsgeding te houden). *Bërsikamboelön* anak mëmasing rödjö sō oeroem rödjö ini, de beide rödjö's verzamelen elk van zijn kant hun onderhoorigen (saudörö's, bv. om zich ten strijde toe te rusten).

Toe ö k ě n *pěngamboel*. de toeö is degeen die de lieden (de *saudörö's*) bijeenroept [tot een raadsvergadering, waartoe hij huis aan huis bezoekt]. *Měršesah k ě n pěkamboelön*, de *měršesah* dient als verzamel (vergader)plaats.

KAMI, pers. voornw. 1^e pers. meerv., zoogenaamd exclusief, d. i. met uitsluiting v. d. 2e pers.: wij (ik en hij of zij); ook als praefix vóór de vervoegde werkwoordsvormen; om 't bezittel. voornw. 1e pers. meerv. (exclusief) uit te drukken, wordt n(i) *kami* achter het substantief gevoegd. *Kami oerang Gajō běrōdjō koe Roem, běr(ě)mpoe* (of *běr pò*) *koe Atjéh*, wij *Gajō's* erkennen den vorst van Roem als onzen vorst, en den soeltan van *Atjéh* als onzen heer; *kami gōrō kamibětih*, wij weten het niet; *kami ònòm paké mēnarangné. kō sara paké mēndaté*, wij zessen zullen [het lijk] op onze schouders [weg]dragen, gij alleen moet de wacht houden; *oemah ni kami oerang Gajō kōl²*, de huizen van ons *Gajō's* zijn alle groot. Cf. *kitō*.

KAMIS. *Lō Kamis*, Donderdag. *Malam Kamis*, Woensdagavond.

KAMKA of *kēmēka*, zie *k ě m ě k a*.

KAMPIL, matten zak van hěngkoeang gevlochten ter ophering van sirihsbenodigheden, in L alleen voor mannen, zie *běbakòn*, in GL zoowel voor vrouwen als voor mannen, doch door vrouwen gemaakt. *Kampil běrtjoetjoe k bēnang* (of *rajang*), zulk een zak met katoendraad (of *rajang*) doorstikt; *kampil Alas*, in 't *Alasland* gemaakte *kampil* (deze *kampils* zijn om hun fraaie bewerking, meestal à jour. *běkrawang*. en met *pěrdah*. in G zeer in trek).

KAMPOEL. *Kampoeli* (*měngampoeli*), [garen of tali kri, op een klos] tot een kluwen winden; *tali kri ngō mari ikēlas ikampoeli*, als *tali kri* is gedraaid wordt het tot een kluwen gewonden; *bēnang ngō mari isisir ibōn koe èlangan. ngō mēta ari èlangan ikampoeli*. nadat men garen heeft geborsteld wordt het op den garenwinder gespannen, en vervolgens vandaar af tot een kluwen gewonden. *Kēnampoelön*, de klos (een stukje hout, een rolletje katoen of iets anders), waarop garen of *tali kri* tot een kluwen gewonden wordt. v. d. ook kluwen [garen of *tali kri*]; *bēnang ikampoeli koe kēnampoelné*. garen wordt op een klos gewonden; *bēnang (tali kri) sara kēnampoelön*, een kluwen [op een klos gewonden] garen of *tali kri*.

KAMPOENG, verzameling van huizen, vaste nederzetting,

kampoeng (cf. doesoen). In een kampoeng zijn in den regel ödöt en hoekoem op de een of andere wijze vertegenwoordigd, in een doesoen niet. De huizen van een kampoeng zijn meestal in twee of meer rijen gelegen (moeböndjör of moerëntang), waardoor één of meer straten (djoeroeng) gevormd worden. Grootere kampoengs zijn verdeeld in wijken, blah, die door een straat (djoeroeng) of een riviertje, soms zelfs wel door rijstvelden, van elkaar gescheiden zijn, doch met elkaar communicatie hebben langs een weg, die achter de huizen om langs de déwal loopt. *Pëkampoengön*, de plaats waar een kampoeng zich bevindt of geweest is; *ini pëkampoengön oerang Öwak poedah a*, hier bevond zich vroeger een kampoeng van de lieden van Ö. *Oerang Krambil bër kampoeng* i Paja Djagat bësilö, de menschen van K. hebben thans een vaste nederzetting [gesticht] te P. Dj. *Moekampoeng* akoe, görö bërdoesoen plin, ik behoor tot (woon in) een kampoeng, en ben niet alleen maar (voorgoed) in een doesoen gevestigd. *Kampoeng Loeös*, „het uitgestrekte dorpencomplex”, is de eigenlijke naam van het Oostelijk gedeelte van de Gajö-Loeös aan den hoogsten bovenloop der Tripa-wivier (van Pënggalangan tot Pëparik), waar een groot aantal kampoengs dichtbijeen liggen, doch wordt ook wel gebezigd om de geheele Gajö-Loeös, waarvan immers het Oostelijk gedeelte het meest belangrijke en dichtst bevolkte is, aan te duiden.

KANA I (GL), meestal (*ř*)*ngkana*, op de wijze van, zooals; *kana (ngkana) öja boeötönkō, nti moebah*, doe het zoo (als dat), niet anders; *antakmoe (ngkana) koedö*, je vreet als een paard (zooveel). Cf. *tjana, tjara, sara, lagoe* en *sëpërti*.

KANA II = *kërëna* of *kërna*.

KANDÉ, stuk wit goed van een span breedte, genomen van een groot stuk wit goed, waarvan tevoren het lijkkleed is afgescheurd. Bij overlijden ontvangt elk der *saudörö's* van den overledene zulk een *kandé*, bij wijze van kennisgeving van het overlijden. *Ikirimné kandé ni si maté koe djoeölné*, hij zond *kandé's* aan de in andere kampoengs ingetrouwde vrouwelijke *saudörö's* van den overledene; *idjödjöé kandé djëdjöp pëngoeloe*, zij (de *saudörö's* v. d. verslagene) deelden aan al de [naburige] hoofden *kandé's* uit (nl. v. h. „gescheurde lijkkleed”, v. d. bloedschuldige, die van dat oogenblik als vogelvrij, „bërdjèrèt naroe”, geldt; zie *rèsèk sapoet*).

KANDJI, rijstpap, meestal vermengd met buffelmelk of kosmelk.

KANDOENG, schoot (der aarde), moederschoot. *Anaké têngah i was n kandoeng n inôé, amaé maté*, terwijl het kind nog niet geboren was, stierf de vader (cf. *la ut*). *Werkw., verv., ngandoeng*, [iets of iemand] in zijn (haar) schoot bergen, beschermen, (ook) zwanger zijn; *bönönkoe têngah ngandoeng, görö tərbõh akoe blõh göip*, mijn vrouw is zwanger, daarom mag ik niet ver van huis gaan (dit is een *pëmali* voor den man van de zwangere): *moerip ikandoeng ödöt, maté ikandoeng boemi*, gedurende ons leven beschermt de adat (de *rödjö*) ons, als wij gestorven zijn neemt de aarde ons op in haren schoot; *kõ boemi, kõ si bënar, kõ si tjoetji, amanta ara k' oesoehi rëta n pòlan a. barang nti mi akoe itrimökõ lang sõ, ikõ görö ara k' oesoehi, ikandoengkõ akoe*, gij Aarde! gij die waarachtig, gij die zuiver zijt, indien ik het goed van N. gestolen heb. neem mij dan later (bij mijn dood), niet op [in uw schoot]. indien ik het niet gestolen heb, neem mij dan [bij mijn dood] in uw schoot op (zegt degeen. die *bërsoempah koe tanõh*, bij de aarde zweert, nadat hij eerst driemaal met de vlakke hand op de aarde geslagen heeft); *têngah koekandoeng poedah a anakoe ini, sakit akoe*. tijdens ik zwanger was van dit kind, ben ik ziek geweest.

KANÉS, geogr., zie *kanis*.

KANIS, e. s. v. boom. in 't wild groeiend, met eetbare vruchten, welker zure schil wel gedroogd in de toespijs gekookt wordt. N. v. e. *kampoeng* en v. e. *aroel* in L.

KANGKOE, verv., *mëngangkoe*, instaan voor, borgblijven voor. *Mëngangkoe oetang ni saudöröé*, instaan voor (borg blijven voor) de schuld van [een] zijn[er] *saudörö's*; *kõ rõ* (of *koedõ*) *ngangkoe*. „een buffel (of paard) die (dat) voor zijn kuddegenooten instaat”. een geluksbuffel (-paard); als zich zoo een onder de kudde bevindt, blijft de geheele troep vrij van ziekte: zulk een dier is aan bepaalde teekenen te kennen: als men een of meer dieren uit den troep wil verkoopen, vraagt men eerst „verlof” (*nirõ idjin* of *bëridjin*) aan den *kõ rõ ngangkoe* (z. ook *oeloe sëkin*). *Akoe si mëngangkoei oetangé*, ik blijf borg voor zijn schuld. *Bërsikangkõn oetang*, wederkeerig voor elkaars schulden borg blijven. *Saudörõngkoe kën pëngangkoe ni oetangkoe*, mijn *saudörö's* stellen zich borg voor mijn schuld. Cf. *tang-goeng II*.

KANGKOENG, een hout, dat men met een touw aan den hals van een lastig dier (*kõ rõ ndëdik*, die andere buf-

fels aanvalt, koedö njëkap, bijterig paard, bëbiri of kambing nlöwön, woeste ram of bok, asoe ngèt, bijtende hond) laat hangen om het in zijn bewegingen te belemmeren of om, als men het elders heen brengt, zich gemakkelijk tegen zijne aanvallen te kunnen verdedigen.

KANTIH I (Jav. antih), verv., *ngantih* [garen]spinnen met het spinnewiel, tjërka (vroeger spinnen de vrouwen in GL van eigen kapas garen, dat zij met indigo blauwzwart verfdien; thans, nu men Europeesch garen invoert, bepaalt zich het ngantih tot het ineendraaien van twee draden Europeesch garen, daar een enkele draad daarvan te dun is voor het Gaj. weefgetouw). Inöngkoe têngah ngantih, mijn moeder is aan 't spinnen. Ngömari ikantihie bënangé ilabé, nadat ze haar garen gesponnen heeft. brengt (windt) zij het op den haspel. Zie kōrō kantih. Cf. kantih II.

KANTIH II. *Kantih* (mëngantih). [andere vogels] lokken (v. e. lokvogel). Koekoerini kënpëngantih, ikantihie pôngé (cf. pëngatji), deze boschduif doet dienst als een lokvogel, hij lokt zijn kameraden (daar toe wordt hij vastgebonden aan een toengkölön dicht bij den strik, djaring).

KANTJAH of blanga kantjah, (Dair. id., cf. Jav. kawah), groote ijzeren pot om manisön, suikerstroop, in te koken, zie blanga bësi of koeali.

KANTJING (cf. kawit), haak of slot (v. e. halsketting of collier); grendel (v. e. deur); knopen (v. e. baadje); gegrendeld, stevig gesloten. Kantjing badjoe ringgit, een rij zilveren munten door middel van ringtjes (kiding) bevestigd aan twee banden, waarvan de beide uiteinden om den hals gebonden worden, zóó dat de muntstukken midden vóór 'tbaadje hangen, door jongelui als sieraad gedragen; kantjing badjoe, (ook) een soort van vliegende hagedis, die zich op boomen beweegt; sibëbëroe òja iwadni kantjing ilön, dat meisje (dat heeft „nöik”) wordt nog opgesloten gehouden (door den toeö v. d. kampoeng waar zij heeft „nöik”, om haar te beschermen tegen mogelijke aanvallen v. haar verwanten; v. d. toeö zegt men dan, dat hij namat kantjing, en voor zijne bemoeienis krijgt hij later een belooning, die hak kantjing heet); pri ngö kantjing bësilö, de kwestie spant nu, er is een ultimatum gesteld; djëmasakit ipòdné ngö kantjing, de tanden van den zieke zijn al vast op elkaar geklemd (hij zal wel sterven): pëpoesörön kantjing, zie poesör. *Ikantjing*

pěroetangönkoeakoe, mijn schuldeischer heeft mij 'tmes op de keel gezet. *Ikantjigné* pintoëé, hij grendelde de deur (met een houten grendel).

KANTJIT (cf. kawit), verv., *měngantjit*, [twee door een smalle opening van elkaar gescheiden deelen v. iets] aan elkaar vastmaken, aaneennaaien (zoodat de opening niet meer bestaat), een scheur [in een kleed] naaien. Ngantjit oepoeh, een [scheur in een] kain naaien. Ngököikantjitönköseroeölö, kiding sōoeroem kiding ini, hebt ge de pijpen van die broek al aan elkaar genaaid? Lěnggōak ini ngō *moekantjít* poeté, de aarsopening van dezen lěnggōak-vogel zit dicht (zóó vet is hij gemest); moekantjit kökinawahmoe, görökönèterbōhkōbértjakap, zit je mond soms dicht, kan je niet meer praten?

KAPAL (alleen in verhalen), schip. *Běrkapal*, met een schip varen of reizen. Ikönkapal = i. masin; kapalkaut, baggermachine, zie kaut.

KAPAS, e. s. v. heester, de kapas- of boomwolheester, waarvan men de echte boomwol, kapas pēdih, krijgt; andere krijgt men van den kēkaboe-boom. Kapassoorten: 1° kapas kēdjērat (eigenl. „Guzeratisch”), 2° k. kōl, 3° een soort, waaraan geene takken groeien. Zie bēbēs.

KAPIR, ongeloovig, niet-Moslim. Oerang Batak, Blōndō, Tjinōkapirkēné, de Bataks, de Hollanders, de Chineezzen zijn ongeloovigen, zoo zegt men; kapirpallis, rampzalige ongeloovige (scheldwoord). *Ikapirné* djēma, hij zegt van anderēn dat ze ongeloovig zijn.

KAPIT. (streek, kant, doch alleen als adv. of praepos.), in de richting van, aan den kant van, in de streek (buurt, nabijheid) van (cf. tēntang of ntang en tēr). Kapit sihōndēnékoePēparik? — Kapit Bōndōr Klipah, in welke richting loopt (ligt) de weg naar P.? — In de richting van B. K.: sihōn, si kapit sōdnakōatawasikapitinēnkō, welken (van twee boomen) [bedoelt ge], dien aan uw kant daar of dezen hier aan mijn kant; kapit wōihōoemahkoe, dichtbij (in de buurt van) de rivier staat mijn huis; kapit koedoeckkōekōnabēdil, ik ben (door een geweer-kogel) gewond in de streek van mijn rug (ergens in de buurt van mijn rug); akōekapitoekōn, wēkapitdoeroekoendoel, ik zat aan de bovenzijde, hij aan de benedenzijde v. d. galerij. Werkw., verv., *měngapit*, [iets, bv. een boek] tegen de zijde, onder den arm, dragen (cf. kēpēt). *Kapiti* (ngapiti), de zijde houden van, de partij nemen van, helpen; rōdjōikapitiéanaké,

een rōdjō kiest (in een geschil) de zijde van zijn kinderen (onderdanen); ah, abangé ikapitié ngié pēlō-lō, och, de oudere broer helpt (neemt het op voor) zijn jongeren broer in (bij) den twist. *Ikapitné kitōpé*, hij draagt zijn kitāb onder den arm. Rōdjō *moekapit-kèpè*, een partijdig rōdjō (die bij zijn rechtspraak persoonlijke overwegingen laat gelden); hoekoem moekapit-kèpèt, een partijdige rechtspraak of beslissing. *Poekapit-kapit sabiwé*, hij is altijd partijdig. *Pēngapit*, persoon die een ander assisteert; pēngapit n rōdjō, adjudant v. d. rōdjō, een handig man, die bij raadsvergaderingen vlak bij den rōdjō zit om dezen te assisteeren en nu en dan het woord voor hem te voeren; pēngapit ni goeroe didōng, assistent v. d. g. didōng, helpt hem in 't oplossen van strikvragen (masalah); pēngapit n èdangan, een bijschotel (voor 't geval de eigenlijke èdangan niet genoeg kan bevatten); pēngapit (ook), zijde, kant, partij (in een twist of geschil); pēngapit ini oeroem pēngapit sō tēngah mēntjari, de beide partijen zijn juist aan het overwegen (wie gelijk heeft).

KAPOER, kalk, gebruikt bij de sirih en als medicijn. *Kapoer atoë*, kalk van kalksteenrotsen (vooral in D.); *kapoer kètòr*, kalk v. schelpdieren (vooral in LT); *k. toer*, fijne, droge kalk, voor medicijn en voor het sirihpruimen gebezigd; meestal wordt de pruimkalk (*kapoer nangs*) gebluscht (*itjětjòs*); *kapoer sara palit*, — *tjalit* of — *tjòlèk*, een veegje (stukje) kalk (genoeg voor één sirihpruim). Zie *majang*, *rèriang* en *toe*. *Kapoeri* (*ngapoeri*); *ikapoerié mangasé*, hij streek kalk op zijn sirihpruim. Zie *těntoeng* —.

KARAM I, verongelukt, te gronde gegaan, vergaan, in 't verderf geraakt; verderf, ongeluk. *Ngō karam wé manè*. — *Karam sana?* — *Karam prau* (of *karam rāra*), hij is gisteren door een ernstige ramp getroffen. Wat voor een ongeluk? — Een schipbreuk (een brand); *anaké mbah karam*, zijn kind brengt (veroorzaakt) ongeluk (bv. doordat het zijns vaders bezittingen verdobelt); *mbah karam kō*, gij onheilbrenger, ellendeling! *karam pēdih aténgkoe bēsilō*, ik ben diep bedroefd (bv. omdat mijn kind door een tijger verslonden is); *lěbah karam ngèt*, bijen die door een ongeluk getroffen zijn (d. i. als ze bv. in hun vlucht gehinderd worden of hun nest is vernield) steken. Werkw., onverv., *mēngaram*, ongeluk brengen, rampen veroorzaken, ruineeren (cf. *mbah karam*). *Ikaramiè rěta namaé*, hij heeft zijns vaders bezittingen erdoor gelapt. *Görō tērkarāmi rěta*

ni ödöt, men mag de bezittingen van den rödjö niet vernielen (of stelen). Ngö moekaram praué, zijn prauw is vergaan; dëniö moekaram lang sō, akèrat görö moekaram, deze wereld zal later vergaan, de wereld van 't hiernamaals vergaat niet; ngö moekaram prié, hun geschil is niet meer in der minne te schikken. Anak ini p̄ngaram ni harētantö, dit kind verbrast onze bezittingen.

KARAM II, zie kēram.

KARANG I, rots, steilte; hellend, steil (v. d. grond, opp. moepantan). Karang atas, een hooge rots; karang rēlis of tērbis, een steile helling; tanòh òja karang pēdih, die grond is zeer hellend; karang téré, zacht hellend, glooiend; karang ndjēma, blaassteen (water, waarin zulk een steen gelegen heeft, wordt gedronken als middel tegen die ziekte); djēma moekarang, iemand die aan blaassteen lijdt; karang nipòn, tandsteen. *Karang Ampar*, n. v. e. pēdjamboerön en e. rivier in L. *Karang Boeroek* = Atj. Kareuëng Brō^z. *Blang Karang* of *Barang Karang*, zie Blang.

KARANG II, verv., *m̄ngarang*, [een geschrift] opstellen; ikarangé hikajat, hij (nl. een Atjèher of Maleier) stelde een verhaal op. Kitöp ini karangön ni Tēngkoe Pòlan, deze kitāb is vervaardigd door Tēngkoe N.

KARAP, een om een kajoe n karap genoemden stok gewonden draad, waardoor de kettingdraden van het weefgetouw om den anderen heen gestoken en aldus aan de kajoe n karap vastgelegd worden, zoodat de weefster met dien lat telkens de helft der kettingdraden kan optillen.

KARAT I, roest. Tēböl pēdih karat n loedjoengkoe, de roest zit dik op mijn mes. *Moekarat(an)* loedjoengkoe, mijn mes is verroest; moekarat ipònkoe, er zit veel vuil op mijn tanden (bv. door veel siri hkauwen).

KARAT II (cf. arat en griöt). *Moekarat*, dringend; aandrang gevoelend, in 't nauw gebracht; moekarat pēdih oetangkoe, mijn schulden benauwen mij, ik heb dringende schulden; moekarat pēdih boeöt koe bēsilo, ik heb thans dringend werk; moekarat pēdih akoe koe wöih, ik heb ergen nood, (moet noodig een groote boodschap doen); ngö moekarat, (de zieke) ligt op 't uiterste.

KARATAN, vulbalken op de dwarsondersloven v. e. huis, dienende om de vloerbalkjes, die minder hoog zijn dan de langsondersloven, te dragen.

KARÉ I, verv., *mëngaré*, meestal *karèn* (m ě r g a r è n), door middel van een rotanband twee balken of stijlen van een in aanbouw zijnd huis verbinden en dan door middel van een in 't midden van die rotan bevestigd hout dezen band zoo aandraaien, dat de balken of stijlen ten opzichte van elkaar de juiste plaats innemen en de deelen van het huis goed aaneensluiten; soejön ò ja oeroem soejön ini n g ö i k a r è d n é, hij heeft die beide stijlen (door draaiing van een rotan, die beiden verbond), in de juiste stelling gebracht; (ook) een toegang (deur), bv. door touw, afsluiten (GL, in L is dit karit); pintoelé ngö i k a r è d n é (GL), — i k a r i t é (L), hij heeft zijn huisdeur afgesloten (door een touw, dat van buiten van de eene zijde naar de andere erover heen gespannen wordt; dit doet men alleen als men voor langeren tijd zijn huis verlaat; deze afsluiting waagt geen vreemde te verbreken; wie het doet, is een dief). Pintoelé ngö bërkaré (GL), — bërkarit (L), zijn deur is [op de boven omschreven wijze] afgesloten (zoodat niemand het waagt haar te forceeren).

KARÉ II, e. s. v. orchidee, parasietplant met lange bladeren, op groote boomen groeiend (bij het n ò s a h r ò m m a a n (z. ò s a h), plant men midden in het rijstveld een arènblad, waaraan een karé-plant wordt gehangen. Zie b a t a n g k a r é.

KARIH, verv., *ngarih*. [de rijst, als ze gaar is, met het platte uiteinde v. d. steel v. e. rijstlepel, s ě n d o e k, uit de rijstpot op een bord] scheppen of schrapen. I k a r i h é k r ò k o e w a n p i n g g ö n, zij schepte (schraapte) de rijst op het bord. S ě n d o e k k ě n p ě n g a r i h n i k r ò, een rijstlepel (nl. het platte uiteinde v. d. steel) dient om de rijst op te scheppen.

KARIT, (subst.) alles wat den doortocht belemmert, rommel, puin, vuil, onkruid; (adj.) dichtbegroeid (met gras, onkruid en wild hout, v. e. weg); dichtbezet, geëncembreerd, waar 't vol staat met allerlei rommel (v. e. huis). D ě l é k a r i t i t o e j o e h n o e m a h k o e, er ligt veel rommel en vuil onder mijn huis; d ě l é k a r i t i m p o e s k o e, er is veel onkruid in mijn tuin; d ě n é i n i k a r i t p ě d i h, dit pad is zwaar begroeid (men moet zich een doortocht kappen); m p o e s k o e (o e m ö n g k o e) k a r i t, d ě l é p ě d i h k ě r ě p é é, mijn groententuin (rijstveld) is dichtbegroeid, er staat veel onkruid; k l è t è n n o e m a h n i o e r a n g G a j ò k a r i t p ě d i h, de ruimte onder de huizen der Gajō's ligt vol met allerlei rommel en vuil; k a r i t a w a k n o e r a n g A t j é h, de Atjèhers dragen veel om hun middel (een rintjoeng, een lōpah, een loedjoe naroe en een

pistool); barang ngö karit i wan oemah, = oemah ngö karit, dëlé pëdih barangé, de goederen vullen het geheele huis, het huis staat vol met allerlei goederen (meubels); karit pëdih bilik ini, ngö görö nè ara tēmpat nómé, deze kamer staat vol met kisten en koffers, er is geen plaats meer over om te liggen (slapen). Këkarit, ruigte, wild struikgewas, ongebaand terrein; görö tērdënë kōl, tērkkëkarit imbahé kōrō a, niet langs den grooten weg, doch langs ongebaande wegen (door ruig, onbegaan terrein) voerden (de dieven) de [gestolen] buffels. Werkw., onverv., ngarit; ngarit wō boeöté anak 'ni, dit kind doet niets anders dan allerlei rommel en vuil (bladeren, steentjes enz.) in huis dragen; (in L ook = karé in GL:) een toegang, bv. door touw, afsluiten, zie s. karé. Ikaritié oemah koe sabi, (het kind) brengt al maar allerlei ongerechtigheid (rommel) in mijn huis; ikaritié pintoe ni mpoesé, hij hoopte allerlei afval (doorntakken, bamboetakken enz.) vóór den ingang van zijn tuin op [ten teeken dat niemand er in mocht komen, evenals men een huisdeur als 't ware verzegelt door er touw overheen te spannen, zie karé]. Ngö moekarit dënë ini, görö nè iaroeng djëma, dit pad is dichtgegroeid, het wordt niet meer begaan. Görö kën pëngarit, kën pënlapang, görö kën pënggëlap, kën pënërang koewötön kōrōé, niet om verwarring te stichten, maar om [de zaak] in 't reine te brengen, niet om [de zaak] duister te maken, doch om haar op te helderen heb ik zijn buffel weggehaald (zegt iemand die een buffel van zijn debiteur heeft weggehaald, zie nwötön kōrō). Nti mbahkō pëngaritön koe wan oemah, breng toch niet allerlei rommel en vuil in huis (zegt de moeder tot haar kind).

KARŌ I, verv., mēngkarō of ngarō, opdrijven, jagen, (vooral) met honden jagen [op herten, reeën, klipgeiten en varkens]. A koe malé blōh mēngkarō akang, ik ga op de hertenjacht. Djëma noesoeh mēsangka ipëkarō tērkoedoeké rami-rami, görö tērkdōnai, de vluchtende dief werd door een aantal menschen nagezet, maar ze konden hem niet krijgen; zie pawang karō. Ipëngëngarōn (of ipëkkëkarōn) kō moesoeh sawah koe awah n koetōé, zet de vijanden achterna tot aan den ingang van hun versterking; ipëngëngarōdné (of ipëkkëkarōdné) anaké djëdjöp toejoeh n oemah, zij zette haar kind overal na onder de huizen; ipëngëngarōn kōrōmoe kōrōngkoe sabi, uw buffel jaagt maar altijd den mijnen achterna. Ini akang

bērkarō, dit is een hert dat men met honden moet jagen (het komt niet uit zichzelf tot de menschen, is geen a kang moenoet). Asoe *pəng(k)arō*, een jachthond. In i boer *pəng(k)arōnkoe*, dit is de berg, waar ik pleeg te jagen.

KARŌ II. Batak-Karō of oerang Karō, de Karō-Bataks. Zie *lō pah karō*.

KAROE, in de war, in wanorde, onordelijk, onveilig. Djēma i oemah ngō karoe, de menschen thuis zijn in opschudding; *děné* Djoeli karoe *bēsilo*, aru koelō ganas, de Djoeli-weg is thans onveilig, er is een kwaadaardige tijger. *Karoei* (ngaroei); ngaroei boeöt ni djēma. iemd. storen in zijn werk. Nti kō *pēkēkaroe*, akoe tēngah bēboeöt, stoor mij niet, ik ben juist aan 't werk.

KAROENG, groote, van biezen gevlochten zak, vooral om padi van 't rijstveld naar huis te brengen. Zie *lintōm*.

KASAP I (opp. limoes), ruw, ruig voor het gevoel, niet glad (bv. v. d. huid van sommige dieren; van den steel v. sommige gereedschappen, waaraan men door insnijdingen hun gladheid ontnemt, opdat men ze beter zal kunnen vasthouden; van het gezicht v. menschen, die veel puisten hebben).

KASAP II (Arab. qaçab), metaaldraad, vooral zilverdraad, maar ook goud- en koperdraad, veel gebruikt voor randboordsel (*kriöl*) van kains. Oepoeh *bēkasap*, een kleed met [een randboordsel van] metaaldraad; *kasap pirak dirédné*, *kasap tēmbögō pakadné*, de ketting van zilverdraad, de inslag van koperdraad (v. e. weefsel). *Kasap blajat*, z. *blajat*.

KASAT (Arab. qaçd), voornemen, plan. *Kasatkoe malé koe Tampəng akoe bēsilo*, ik ben voornemens om thans naar T. te gaan. Cf. *mēkēsōet*.

KASÉ, ook *kahé*, straks (in de naaste toekomst, cf. *Mal. nanti*); meestal na het woord, hetwelk erdoor bepaald wordt, of *nà* het hoofdwoord v. h. gezegde, geplaatst. *Ingöt² lō kō kasé i dēné*, wees voorzichtig straks onderweg; *jō kasé*, van avond; *klam kasé*, van nacht, straks in den naāvond; *gōrō akoe brani nangkap boengō wō*, *bēngis kasé amamoe*, ik durf die bloemen niet te plukken, anders is straks je vader boos; *nti kō rēmalan tērōné*, *mētau h kasé kō*, loop niet daar (langs dien weg), anders val je; *ē h kō kasé*, wacht, ik zal je! (als bedreiging tegen een stout kind); *ingöt², mēra mētau h kō kasé*, wees voorzichtig, anders val je nog; *kasé-kasé gē h kō miön*,

běsilō akoe gōrō sěmpat ilōn, kom later maar eens terug, nu heb ik nog geen tijd.

KASIH, liefde, genegenheid, deernis. Ikō ara kasih-sajangmè, òsahkam akoe moetang, als u genegenheid en medelijden hebt (zoo goed wilt zijn), leen mij dan wat [geld]. *Kasih* (ngasih); ikasihé anaké, zij had haar kind lief. *Kěkasihōn*, gunsteling (bv. v. e. rōdjō).

KASŌ, de hoofddakparren v. e. huis; kasō gantoeng, de dakparren, die van onderen geen steun hebben en aan weerskanten v. d. boeboengōn naar de bōrō singkih loopen.

KASOER, dikke bultzak (cf. tilōm); alleen de rijkeren bezitten kasoers.

KATA, (Mal.) woord, gezegde (dikwijls, vooral in deftigen stijl, gebruikt in pl. v. 't Gaj. pri). Běta kata-oelihé, zoo sprak hij (deftig); katangkoe ngō lěpas koe kam tēngah a, ik heb het [gewichtige] woord tot u (goeroe) reeds vroeger gesproken (waarin ik u een belooning toezegde, indien ge mijn kind zoudt genezen; thans wil ik die belofte gestand doen). *Katai* (ngatai); ikatai pōng boeōtmoe běta, de menschen spreken kwaad van deze uwe handelwijze. *Ikatadné* koe akoe manè ngōk, hij zeide gisteren tot mij dat het mocht. *Kata koepěrkata*, kata koelaloei, ik heb [ernstige] woorden gesproken, maar ik zelf heb in strijd er mee gehandeld (v. iemd. die mooi praat, maar leelijk doet). Gōrō pēnah malèkat nirō kěndoeri, gōrō pēnah maèt běrkata nirō mandi, nog nooit heeft een engel (bedoe'd als geest van een overledene) om een offermaal gevraagd, nog nooit heeft een lijk gesproken om te vragen gewassen te worden (zegt de rōdjō tot dengene, die zich niet dadelijk neerlegt bij een rechterlijke beslissing). *Pě-katakata*, al maar praten, kwaadspreken. *Pěrkata(a)n*, wat gesproken wordt, iemds. woorden.

KATAH I, zonder iets (rijst) erbij, „sec” gegeten (v. spijzen, die gewoonlijk als toespis bij de rijst gegeten worden); (ook) rauw, ongekoekt gegeten. *Ikatahié* goelé, hij at vleesch of visch alleen, zonder rijst er bij; goelé ikatahié matah² sěpěrti koelō, hij eet het vleesch zoo maar rauw op als een tijger. Zie loembōe katah.

KATAH II (GL, = tjoep L), uitroep bij het tolspeel, ± ons: „'t geldt niet” (opp. asi).

KATAK, kikkorsch. Soorten zijn: katak bēngkoeang (klein, wit), k. gěroetoet (groot met ruwe huid), k. idjō en k. pětěri (klein). Isōné ara katak

dělé pěkřèk-kròk (pěkřak-kroek of pëang-ang) lingé, daar zitten een aantal kikvorschen te kwaken. *Këkatakön*, „als een kikvorsch doend”, niet geregeld [doorsprekend], telkens er naast [hakkend] (v. iemand die een stuk hout willend kloven, telkens mishakt); ah, këkatakön wö akoe (of poemoengkoe) görö mëra rëmpak koetëngkah, acht, ik hak telkens mis, het lukt mij maar niet de juiste plaats te treffen.

KATAP. *Këkatap* of *pëngëngatap* (ngëngatap of mpëngëngatap), met volharding, onvermoeid al maar [iets doen] (= Mal. ditoebitoebinja); ikëkatapé (ipëngëngatapé) itëngkahé, hij hakte (hieuw) er maar onvermoeid (met alle kracht) op los.

KATI, conjunctie (zoowel Mal. maka als soepaja): opdat; dat 1° na vragende zinnen, 2° na uitdrukkingen die verbazing of verwondering te kennen geven, en 3° in onderwerpszinnen, als: dat ik niet mee ga, is omdat ik ziek ben. Kati nti, opdat niet; anaké iòsahé noesoe, kati òngòt, zij liet haar kind zuigen, opdat het stil zou zijn; ini djëngömoe, kati nti kō mëlapé toe idñé kasé, hier hebt ge wat proviand opdat ge straks onderweg niet te erg honger zult hebben; ara kō sakit kō, kati görö ngōk kō rëmalan, zijt ge ziek, dat ge niet kunt loopen; tēkòk akoe, kati görö gèh kō koe ini manè, het verbaast mij, dat ge gisteren niet hier gekomen zijt; òja koelié (of sōbōpé, ook kërnaé, asalé, moelōé) kati görö gèh, dàt is de reden dat hij niet komt; òja katié, zóó komt het, juist dáárom; koenō kati bëta, hoe komt dat zoo [te zijn]; hana (sana) kati, wat is er dat, hoe komt het dat; ari ini koe Laut asar lō kati sawah, van hier naar het Meergebied [gaande] komt men in den vooravond aan (men vertrekt 's morgens na den ochtendmaaltijd, këkëboer mari maan, d. i. ± 8 uur); akoe malé niri moelō koe wöih sō, oelak ari pënrén ö kati k' oenggörn koe kam, ik zal eerst in gindsche rivier gaan baden; als ik zal zijn teruggekeerd van het bad, dan zal ik het [geheim] aan u meedeelen; kati koenō oenggörn kam bëta? — Kati k' oenggörn bëta, bönönmè a bërđiang, met welk doel zegt ge mij dat? — Dat ik u dat zeg, is omdat die vrouw van u overspel pleegt; (bëngkoeang) itoelön moelō kati mōi k' oemah, (de pandanusbladeren) worden eerst van hun stelen ontdaan, en dan eerst naar huis meegenomen; glah moenòmé

anakkoe pòra mi, kati kitō blōh, laat eerst mijn kind wat vaster in slaap raken, dàn zullen we (of: voordat wij) weggaan.

KATIP of *atip*, de chatib, de voorlezer van de Vrijdagpreek, aangesproken met tēngkoe katip; in GL ook titel v. d. beambte, die als imōm v. d. moedō fungeert, en op zijn beurt een eigen toeō heeft; (ook als adjectief) volgens de Moslimsche wet getrouwd, = nikah. In L, vooral in Böböson, wordt katip onderscheiden van nikah: terwijl het laatste gepaard gaat met het burgerlijke (adat-)huwelijk (kērdjō), is katip: wèl volgens de Moslimsche wet, doch nog niet volgens de adat getrouwd (men verklaart dit door „hoe koem ngō ara, ödöt gōr' ilōn ara"); wanneer nl. de vader van den candidaat-echtgenoot het om de een of andere reden (bv. uit vrees dat het meisje zal nōik, of ipēsangkān) noodig acht ter reeds overeengekomen huwelijk tot een „fait accompli" te maken, terwijl het kērdjō (huwelijksfeest) nog niet kan plaats hebben (wegens geldgebrek of omdat de veldarbeid nog niet afgelopen is), dan wordt wel op zijn verzoek het huwelijk volgens de Moslimsche wet (hoe koem) alvast voltrokken, maar de samenleving der echtgenooten wordt uitgesteld tot het eenige maanden later volgende kērdjō. Ook in GL komt dit wel voor, doch minder frequent. Anakkoem ngō katip oeroem pōlan, mijn zoon is reeds in huwelijkscontract verbonden met N. Katipōn (ngatipōn); ngō koekatipōn anakkoem klam sinō, gisteren avond heb ik mijn zoon alvast kerkelijk laten trouwen ('t kērdjō volgt later). Malé gēh Blōndō koe Gajō, dēlé ikatipié anaké koetjak², toen de Hollanders in 't Gajōland zouden komen, lieten velen hun kinderen, zelfs als ze nog klein waren, alvast in huwelijkscontract verbinden (opdat die meisjes hun natuurlijke beschermers zouden hebben).

KATIR, treknet om boschduiven (koekoer) te vangen; zulk een treknet bestaat uit twee deelen, waarvan de door een rand van dunne bamboe (bingki) omgeven openingen met behulp van touwen door den op eenigen afstand verscholen vogelaar naar elkaar toe getrokken worden, zoodra een genoegzaam aantal vogels op de als lokaas gestrooide rijstkorrels zijn neergestreken. Ngatir koekoer, met een katir boschduiven vangen.

KATJANG, peulvrucht, boon, erwt. Soorten zijn: katjang djalang (groeit in 't wild), k. gērēpòk (id.), k. glisō (vierhoekig); k. kandé, k. koendoel, k. minjak, k. òné (met dikken stam), k. parang (wild,

oneetbaar), k. ranting, k. rëtak, k. soeasah (wild), k. toempit (= katjang Bogor, eerst kort geleden ingevoerd uit Deli). De meeste katjangsoorten worden gegeten bij de rijst. *Katjangi* (mëngatjangi), iemd. beliegen. *Pëkaljang*, leugenachtig, leugenaar.

KATJAR (cf. iné), e. s. v. plant, van wier bladeren een roode pap gemaakt wordt, welke bij feestelijke gelegenheden wordt aangewend als belegsels op de nagels om die rood te verven (Mal. patjar). Djögö oesö *ikatjari* bërroe oeroem böi, kidingé oeroem poemoeé, bij gelegenheid van de kleine nachtwake worden de nagels van handen en voeten van bruid en bruijom met patjar rood-gekleurd; djanggoet n dagoe n oelama² si poetih-poetihé ikatjarié, de schriftgeleerden wier kinbaarden grijs zijn verven deze met patjar (dit is een soenat-voorschrift).

KATJAT, in GL ook *katjèt*, n. v. e. stadium in den groei van de pinangnoot, waarin de vrucht nog niet goed rijp en de noot nog niet droog is zoodat ze, gegeten, 'tgeluid tjat! tjat! maakt. Zie pinang.

KATJET, zie katjat.

KATJOE, gambir, alleen in S. geteeld. Mangas *bërkatjoe*, sirihipruimen met gambir; katjoe sëpoeloeh sëkoepang rëgöé, 10 dollarvormige stukken gambir kosten één koepang; katjoe tjanang, een stuk gambir, in den vorm v. e. tjanang (om te bewaren); katjoe tjërëpa, een stuk gambir in den vorm v. e. [koperen] tabaksdoosje (om te bewaren of aan de beminde te schenken); katjoe (of wah) sara böndjör, een rij hoopjes (toempoek) van telkens twaalf dollarvormige stukken gambir, die de verkooper vóór zich zet om aan de winnende partij van twee dobbelaars hunne winst uit te betalen en er van den verliezer zilver voor te ontvangen; katjoe sara lëping of — sara tjërbèng, een stukje gambir (voor de sirihipruim). Zie pinang —.

KATOEP (cf. angkoep). *Moekatoep*, zich sluitend, gesloten. toe, dicht (doordat de beide, een opening vormende, lippen of kanten, zich tegen elkaar aan gesloten hebben); ngö moekatoep awahé, zijn mond is gesloten; moekatoep oegahé, zijn wond heeft zich gesloten. *Katoepön* (ngatoepön), ikatoepné awahé, görö mëra iwaki, hij hield zijn mond dicht (perste zijn lippen op elkaar), hij wilde de medicijn niet innemen; òngòt, òngòt, akoe blōh kasé koe Atoe Bëlah sō, kati katoepné akoe, zwijg, houd op met huilen, anders ga ik naar den Gespleten Steen, opdat die

zich over mij sluite (bedreiging v. d. moeder tegen een schreeuwend kind).

KAUL I, zie kōl.

KAUL II of *kěnaul* (zelden kōl of kěnōl), een klein zakje door vrouwen in de kětawak gemaakt, doet dienst als beurs ter berging v. geld. Verv., *měngaul*, iets in de kěnaul bergen; *ikaulé pèngé*, zij borg haar geld in haar kěnaul; *ikěkaulé mangasé koe boersō*, zij droeg eenige sirihipruimpjes in haar kěnaul mee naar het gebergte.

KAUM, gemeente familie, bloedverwant. *Kaum Isšlam*, de Moslimsche gemeente; *hékam saudörö*, *kaum*, *biak*, *koeloergö*, hé gij allen broeders, volksgenooten, vrienden, familieleden!

KAUS, schoeisel (alleen in verhalen).

KAUT, verv., *měngaut*, meestal *kauti*, [met de nagels, de hand of eenig werktuig] uitgraven, uit een diepte naar zich toe halen, uitscheppen, graaien. *Ikaut djantar ari was n blanga*, haal de sajoer uit den pot; *kapal kaut*, baggermachine (aan de Oostkust gezien). *Měngauti ròm ari alas*, de in de zon gedroogde padi [met de handen] van de droogmat [in een zak] scheppen; *tandòh ari wan parik ikautié koe döröt*, *kati nti döl parik ö*, hij schepte de aarde uit de goot. opdat deze niet verstopt zou raken; *nti kauti koe döröt krō ari wan pinggön*, graai toch niet je rijst van het bord (zoodat ze er naast valt). *Běrkaut ihōhé*, *gōrō bėrbagi dis*, zij graaiden er elk voor zich naar, ze verdeelden ze niet eerlijk gelijk op (visschen of vruchten). *Bėrsikautön ikön*, *bėrsidėdėlèn*. zij graaiden de [te verdeelen] visch onder elkaars handen weg, elk deed zijn best er zooveel mogelijk te bemachtigen.

KAWA of *sěngkawa*, koffie, zelden gedronken. Komt in G hier en daar als heiningplant, of door onwillekeurige zaadverstrooiing van zelf opgekomen, voor.

KAWAK, onverv., *ngawak* (intr.), kakelen van kippen, die zich voorbereiden om een ei te gaan leggen. *Koerikkoe ngō ngawak*, mijn kip kakelt al, zij zal weldra een ei gaan leggen; *akoe malé ngawak koe Tampèng*, ik ga naar T. om een meisje te zoeken [voor mijn zoon of voor mijn jongeren broer; subj.: de vader of een oudere broer van den huwelijksandidaat]. *Bėdné si bėbėroe i wan kampoeng ini ngō koekawaki*, al de meisjes in deze kampoeng heb ik al [met 't oog op een huwelijk voor mijn zoon] bekeken; *koerikkoe ngō bėrkawakön bėdné*, al mijn kippen kakelen al (zijn op 't punt van te gaan leggen).

KAWAL, wacht, bescherming, bewaker; (ook) het door iemand beschermd gebied. *Wé kën kawalkoe*, hij is mijn bewaker (zegt een meisje, dat bang is geschaakt te zullen worden); *djamboeer kawal*, wachthuisjes in oorlogstijd binnen de wallen der versterking opgericht (de wakers houden elkaar uit den slaap door telkens kawal! kawal! te schreeuwen); *kawal ni rödjö Linggö òròk Im-tim-intim*, het gebied van r. L. strekt zich uit tot aan 't I.-gebergte; *i kawal ni si òpat, i dëniö ni si pitoe*, in het door de vier [kédjoeroens] beschermde, in het door de zeven [rödjö's of pëngoeloe's] bestuurde gebied; *kawal ni kōrō n Aman Djata òròk Oering koe tōaé, k' oekön òròk Boer ni Gadjah*, het gebied waarop de buffels van A. Dj. grazen strekt zich benedenstrooms uit tot Oering, bovenstrooms tot den B. ni G. Ww., onverv., *ngawal*, de wacht houden (in oorlogstijd). *Èh, kōrō hō padih kawalikō*, kom, pas jij maar op die buffels; *ikawalikō ngimoe, akoe malé blōh bëroetōm*, pas jij op je broertje, ik ga brandhout halen; *si bëbëroe òja ikawali dëngadné, gōrō tērbōhé dēmoe oeroem diangé*, dat meisje wordt door haar broers bewaakt, zij mag haar vrijer niet ontmoeten. *Gōrō tērkawali*, het is niet mogelijk haar (een meisje dat een vrijer heeft) te bewaken. *Kōrōé bërkawal sabi pōrak-lō klam*, zijn buffels worden dag en nacht bewaakt (uit vrees dat ze zullen worden opge-licht, *i wōtōn*). *Bërsikawalōn dëngadné*, elk van zijn kant zijn zusters bewaken (om ze te verhinderen met hun vrijers samen te komen, v. d. jongelui van twee verschillende blah's of kampoengs, die *bërsidiangön*). *Kōrō* (of *koerik*) *moekawal*, een buffel (of haan) die alleen op zijn eigen terrein (in zijn eigen kampoeng) dapper, doch daarbuiten bang is; *si òpat mëkawal, si pitoe moe-dëniö* (z. boven). *Ah nti kō gèh koe ini, pē* (of *poe-*, of *për-*) *kawal pēdih dëngankoe*, kom niet hier, mijn broers houden grimmig de wacht (zegt het meisje tot haar vrijer). *Tēmoeboek kën pëngawal ni kōrō koe bōh*, ik heb een slaaf aangesteld om op mijn buffels te passen.

KAWAN I, e. vischsoort, die in 't droogste gedeelte v. d. Zuidwest-moeson in het Meer gevangen wordt, zie *moesim* —.

KAWAN II, troep, kudde (v. buffels, paarden, kippen); gezelschap (v. menschen, die gezamenlijk onder leiding v. e. *toendoengön* een handelsreis ondernemen naar de Kust). *Werkw.*, onverv., *ngawan*, zich paren (v. dieren);

klam sinö ara kōrō ngawan i oemah ni pōlan sō, (verbloemde uitdr. voor) vannacht was er een minnend paar (is er ontucht bedreven) in 't huis van N. Kōrōmoe *ikawadnié* kōrōngkoe, uw buffel heeft den mijnen besprongen.

KAWAT I (cf. liböt), de vage, onzekere, als 't ware dansende, omtrek of schim v. iemd. of iets; vaag (als iets vluchtigs, als een schim) zichtbaar. Klam sinö ara kawat n djëma lëpas koe koedoek n oemahkoe, vannacht zag ik de vage omtrekken van een man, die zich bewoog in de richting van den achterkant van mijn huis; lō 'ni ngō kawat oeloe. 't is reeds de tijd van den dag, dat men de hoofden der menschen slechts in vage omtrekken (niet goed meer) zien kan (alleen de romp is nog scherp afgeteekend), d. i. 't is al bijna donker (iets na zons-
 ondergang). *Kawat-kawat* of *këkawat* (ngawat-ngawat of ngëngawat), iets (een wapen, een doek enz.) heen en weer zwaaien; nti ikëkawat kajoe ö. kōna mëra djëma, zwaai niet zoo met dien stok heen en weer, anders kon er wel eens iemand door geraakt worden; ikëkawaté (ikawat-kawaté) soeloehé. kati ilang, hij zwaaide zijn fakkel heen en weer, opdat hij beter zou branden. *Ikawatné* diangé koe boer sō, hij gaf zijn vrijster [met de hand of door te wuiven met een doek] een wenk om naar het gebergte te gaan (voor een rendez-vous). Ara *pëkëkawat* koe ini djëma klam sinö, malé noesoeh tōsé, vannacht zag ik de schaduw v. e. man zich in deze richting bewegen. 't leek wel of hij wilde stelen. Zie kënawat.

KAWAT II, dik ijzerdraad, zooals men dat voor omheiningen bezigt (cf. köböť).

KAWÉ, drukt uit de verhouding tusschen vrouwelijke verzwagerden onderling (op dezelfde lijn der patriarchale geslachtslijst voorkomend): schoonzuster v. e. vrouw. d. i. manszuster, broersvrouw, zwagerszuster of schoonzusterszuster. Kawé zijn de vrouw en hare sërinön's ten opzichte van de dëngan's van haren man, en omgekeerd (men zegt: sara ianggō, sara idöpöti, de eene gehaald, d. i. gehuwd, de andere aangetroffen, nl. de zuster van den man die de met hem gehuwde vrouw bij hem vindt). In aanspraak wordt kawé niet gebezigd, behalve alleen door de lieden van Tampoer en omstreken; de gewone aanspraakwoorden voor kawé's onderling zijn: aka tot in de genealogische lijst oudere, en ipak of ètèk tot ongetrouwde jongere kawé's, terwijl men de laatste als ze getrouwd zijn, bij hun përinön aanspreekt, en als ze nog ongetrouwd zijn

ook bij hun kindernaam (gěral) mag noemen. De sěrinön's van de eigenlijke kawé richten zich in het aanspreken naar haar. Akoe oeroem sěrinönkoe *běrkawé* koe dęngan ni böikoe, tapé ikö italoe bęra-aka atawa bęripak, ik en mijn zusters, volle nichten enz. spreken met kawé van (staan in de betrekking van kawé tot) de zusters, volle nichten enz. van mijn man, maar als wij hen roepen (aanspreken) zeggen wij aka of ipak.

KAWĒN, zie oeloeh.

KAWIN (Mal.), trouwen, getrouwd, zelden gebezigd i. pl. v. kěrdjō.

KAWIT (cf. kantjing en kantjit), haak, weerhaak; Europ. haak met oog aan een haadje, waarvan dan de haak kawit rawan, het oog kawit bönön heet. Kawit n kik, de weerhaak v. d. hengel; kawit ni koe-roengön ni koe koer, de haak, waaraan een vogelkooi wordt opgehangen; kawit ni bōlōm, de metalen haak, waaraan men den bōlōm genoemden zak over den schouder draagt, of waaraan hij in huis aan een der balken wordt opgehangen; kajoe moekawit, een stok met een weerhaak er aan; kěkawit n pëndjōlgit, de houten of ijzeren weerhaak die boven aan een pëndjōlgit wordt bevestigd om de vruchten sneller te kunnen afrukken; kěkawit ni djěma mëndjōit, een ijzeren haak met een touwtje er aan, om onder het naaien het naaiwerk vast te leggen, waartoe de haak aan 't naaiwerk bevestigd, en het aan 't andere einde van het touw gebonden houtje (dat soms tevens naaldenkokertje is) in den gordel gestoken wordt. *Ikawitné wah n asam*, hij trok met een haak (stok waaraan een haak) asamvruchten [v. d. boom]. *Pęngawit*, stok met weerhaak om vruchten van boomen te rukken.

KE I. vóór klinkers soms k', praefix, doet dienst:

1°. vóór telwoorden, om ranggetallen te vormen; kěsa, kědoeö, kětigö, kěmpat, kělimö, ten eerste, ten tweede, ten derde, ten vierde, ten vijfde; sawah koe kětoeloë djamoe gěh, akoe gōrō nē i oemah, toen de derde gast kwam, was ik niet meer thuis; kělimö blité (of -gōré) blōh, maté anak koe i rantō, op zijn vijfde reis naar de Kust is mijn zoon gestorven;

2°. (zelden) vóór werkwoordelijke stammen, ten vorming van zgnd. accidenteel-passieve vormen, afwisselend met de meer gebruikelijke vormen met tēr- of met moe-, bv. kětėkar (= tėrtėkar), bij vergissing weggeworpen; kětoekör (= moetoekör), bij ongeluk verwisseld.

Meer gewoon is het praefix *kě-* in verbinding met het suffix *-ön*. De met *kě—ön* gevormde afleidingen zijn meestal afgeleid van adjectieven, soms ook van substantieven, en hebben in den regel de beteekenis: in hooge, of al te hooge (als excessief meestal met volgend *toe*) mate voorzien of onder den invloed van, getroffen door, lijdend onder, dat wat het grondwoord aanduidt; *kapakön* (uit *kě apakön*), een branderig gevoel in den mond hebbend (tengevolge v. h. gebruik van al te scherpe kalk); *kědjělakön*, het zat zijnd, er meer dan genoeg van hebbend; *kěpöitön*, een bitteren smaak in den mond hebbend (bv. na het eten van oengké); *kěpòrakön*, *kěsědjoeökön*, lijdend onder, te lijden hebbend van de warmte, — de koude; *kěoerö(d)nön*, natgeregend; *kěsakitön*, door pijn overweldigd; *kěmběhön*, getroffen door het op zijn van iets (bv. de rijst, doordat men te laat kwam, zie s. *mbeh*); *kělapèn* of *kělapéan*, door honger gekweld; *kěmatéan* of *kěmatèn*, getroffen door een sterfgeval (in de familie); *kěmòkòtön*, erg lang, al te lang; *kědělèn*, te veel, erg veel; *kěnarön toe*, te lang; *kětěmasön*, het [ergens zóó] bijzonder aangenaam vindend [dat men er niet meer vandaan wil]. Eenige vormen met *kě—ön* zijn substantiva, en wel abstracta, bv. *kětěgürön*, lichaamskracht, sterkte; *kěsalahön*, geschenk ter gedeeltelijke voldoening van een opgelegde boete; *kěmatèn*, een sterfgeval; *kěmòkòtön*, lange duur (in *mòkòt² ari kěmòkòtné*); *kědělèn*, de gansche hoeveelheid, het geheele aantal (v. menschen of voorwerpen). De weinige vormen met *kě—ön*, van werkwoorden afgeleid, die de beteekenis van zgnd. accidenteele passieven hebben, schijnen uit 't Maleisch overgenomen te zijn, bv. *kědöpötön*, betrapt.

KĚ II. komt in weinige woorden voor als verdoeffing van *kö*, afk. v. *ikö*. Zie *kěběta*, *kěběsé* en *kěta*.

KĚ I. steentjes of djagongpitten, gebruikt als hulpmiddelen bij het berekenen v. getallen: elke eenheid wordt aangegeven door een steentje of djagongpit, die dan later geteld worden; (of ook) het tiende of honderdste v. e. aantal getelde voorwerpen dat men afzonderlijk legt om te weten hoeveel tientallen of honderdtallen men al geteld heeft. *Ara piön kěwé?* — *Ara mpatbělās*, hoeveel *kě's* zijn er? — Er zijn er 14 (wat kan beteekenen: 't geheel [van mijn berekening, bv. v. e. schuld] bedraagt 14 [dollars], óf 't geheel [bv. v. d. eerst uitgelegde en toen met behulp van *kě's* getelde] bedraagt 14 tientallen, d. i. 140 [dollars]). *Kěi* (*někéi*), met behulp van *kě's* tellen of

- uitrekenen. *Bërsikèn* oetang, samen, met behulp van ké's, uitrekenen hoeveel men elkaar schuldig is.
- KÉ II**, z. *krambil*.
- KÉBAÈN**, *këbèn* of *këbajön*. Gaj. uitspraak van 't Mal. *këbajan*. In ö n *këbaèn* of mpoe *këbaèn* = Mal. *nènèk këbajan*. Alleen uit verhalen bekend.
- KÉBAJAKAN**, n. v. e. zeer groote kampoeng dichtbij het Meer, kort na het bezoek van de colonne Van Daalen in 1901 bijna geheel door brand vernield.
- KÉBAJÖN**, zie *këbaèn*.
- KÉBARÖ**, e. s. v. visch met zwarten rug, zie s. *koedoe k*.
- KÉBĒLĒN**, uitgehongerd, honger lijdend (bv. v. lieden die in 't bosch verdwaald zijn). *Maté këbĒlĒn*, van honger gestorven. Cf. *kĒlĒngkĒn*.
- KÉBĒSĒ** (uit (i)k ö bĒsĒ), als het zoo is, in dat geval, dan (dikwijls nagenoeg stopwoord). Zie *bĒsĒ*.
- KĒBĒTA** (uit (i)k ö bĒta), als het zoo is, in dat geval, dan (dikwijls nagenoeg stopwoord). Zie *bĒta*.
- KĒBIT**, hecht, stevig, ondoordringbaar, waar niets tegen te doen is, aan alles weerstand biedend. *KĒbit pĒdih pögöré*, zijn pager is erg sterk en hecht (ondoordringbaar): *körö ini këbit pĒdi sari kawalé*, deze buffels worden verbazend opletterend bewaakt ('t is niet mogelijk er ongemerkt een weg te nemen, n wötön). Werkw., verv., *ngĒbit*; *ikĒbité koetö n moesoehé*, zij rukten in dichte gelederen op tegen de versterking v. d. vijand; *ikĒbité pĒridòdné*, hij drong krachtig aan op betaling bij zijn schuldenaar (bracht hem in 't nauw).
- KĒBLAT**, ook *kiĒlat* (Arab.), de richting naar de mĒsdjid te Mekka, waarheen de geloovigen bij 't verrichten van de *çalät* 't gelaat moeten wenden. *KĒblat sëmbajang koe iloepön*, bij de *çalät* moet men zich naar 't Westen richten.
- KĒBÖ**, e. s. v. paddestoel, die vooral in de nabijheid van buffeldrek welig groeit. Zie *kröndöm këbö*. *Boer KĒbö*, n. v. e. berg bij Pasir (GI).
- KĒBÖL**, onkwetsbaar. Er zijn vele geheime middelen om onkwetsbaarheid te verkrijgen welke worden samengevat onder den algemeenen naam v. *ëlĒmoe këbö l*, wetenschap of tooverkunst der onkwetsbaarheid. *KĒbö l noehoer*, de hoogste graad van onkwetsbaarheid, ter verkrijging waarvan men o. a. moet mitjing *bĒrsĒngkilöt* (z. *itjing* en *sĒngkilöt*).
- KĒBÖN**, bergplaats voor padi, bestaande uit een ronde omwanding van boomschors of gevlochten bamboe, staande op een bodem van *tĒpas* (*pantat ni këbö n*) en van boven

gesloten met een deksel, eveneens van tēpas, t o e t o e p n i k ë b ö n. Een of — meestal — meer van zulke këböns zijn geplaatst in een in den regel op palen, soms ook op den grond — doch dan met een onderlaag, k a l a n g, van boomstammen — gebouwd huisje, dat o e m a h n i k ë b ö n heet, en aan de Westzijde v. h. woonhuis gelegen is; ook worden këböns wel eens geplaatst in de ruimte onder 't huis (k l è t è n). Elk gezin heeft minstens één këbön. Om de 10 of 15 dagen ongeveer haalt de huisvrouw padi uit de këbön; na gedroogd en gestampt te zijn, wordt de bras in huis geborgen in de p ë b r a s a n van 't gezin. K ë b ö n n i s ë n s i m, de kast v. e. s ë n s i m p ë r m a t a geheeten ring. *Këbödni* (n g ë b ö d n i) of *këbödnön*, [rijst] in de këbön bergen. I d j a r i n g é k o e j o e, a m p a i k ë b ö d n i é, hij wil den wind in een strik vangen, en ledige padi-aren in de rijstschuur bergen, d. i. zijn getuigenis steunt op niets, hij kan zijn bewering niet met bewijzen staven.

KEBÖS, slaap, mierenkriebel. *Këbö*s of *këböson* k i d i n g k o e (p o e m o e n g k o e), mijn voet (hand) slaapt.

KĒDAH I (uit Arab. qâ'idah, grondslag, regel), ook *këdahé*, bijvoorbeeld, bij wijze van spreken, bij wijze van gelijkenis, om zoo te zeggen; wordt in de spreektaal zoowel als in verhalen dikwijls als stopwoord (k ë n t ë m a s n i p r i, „ter veraangenaming, opdat de zin aangenamer klinkt”, zegt de Gajō) gebezigd. I n i k ë d a h é o e m a h, ò j a k ë d a h é w ö i h, dit is (stelt voor) bijvoorbeeld een huis, dat een rivier (zegt degeen, die met behulp van eenige willekeurige voorwerpen de topographie van een plaats tracht aan te geven); n g ö s a w a h k ë d a h k o e d j a m b o e r W ö i h I l a n g, t ë d o e h k a m i i ò n é, toen wij om zoo te zeggen de djamboer W. I. bereikt hadden, gingen wij daar rusten; h i n g g ö² m ò k ò t² n g ö k ö l k ë d a h é B a n g t' A m a t a, toen nu na verloop van tijd B. A. om zoo te zeggen groot geworden was; n g ö k ë d a h r ö l ö m l ö, g è h m i ö n r a w a n n i t i o e n g ö, toen het om zoo te zeggen middernacht geworden was, kwam het béo-mannetje terug. II Minder gewoon is k ë d a h in de bet. van s ö b ö p, reden, oorzaak; s a n a k ë n k ë d a h é k a t i s a k i t w é, wat is de oorzaak ervan, hoe komt het, dat hij ziek is? G ö r ö *moekëdah-këdah* k i t ö i g o e ö s i é, zonder eenige reden (aanleiding) heeft hij ons geslagen.

KĒDAH, zie a s a m.

KĒDĒ, winkel, kraam, stalletje, markt met winkels en pakhuizen, alleen uit Atjeh bekend. In G. zijn er geen.

KĒDĒK of *kòdòk*. *Këdèki* (n g è d è k i) of *këdèkön*, iemds. kietelen. B ë r s i k è d è k ö n, elkaar kietelen (bv. impöl's).

KEDIBONGÖN, geogr. z. dibōng.

KĒDIDI, e. s. v. vogel, kwikstaartje, leeft in de nabijheid v. water; kēdidi pasir, een bepaald soort v. k.; a t o e kēdidi, e. s. v. grijze steen, vormt een der ingrediënten voor de bereiding van de tanè genaamde verfstof (indigo).

KĒDIH I, e. s. v. aap (Atj. re u n g k a h), grijze gibbon, met langen staart.

KĒDIH II (L), onverv., mēngēdih, visschen met poekōts. Pēngēdihōn, n. v. e. wadde beneden Takingōn (L).

KĒDIK, lachen. A k o e kēdik mēnēngōn djēma òja, ik lach als ik hem zie; kēdik mēlawi, lachen met een langen uithaal, gemaakt, met ostentatie lachen (zooals jonge meisjes wel doen). Kēdiki (ngēdiki), ieml. uitlachen, toelachen, om iets of ieml. lachen; ikēdiki pōng, door de menschen uitgelachen; si bēbēroe ikēdikié si bēboedjang, het meisje lacht den jonkman toe; sana si kēdikikam, waarom lacht ge? Ikēdikné anaké, zij maakte haar kind aan 't lachen; ikēdikōn koenō diri, kom, zet een lachend (vroolijk) gezicht (zegt men tot den jongen die besneden zal worden en al te voren bleek ziet van angst). Moekēdik pōra, eventjes lachen (zooals ingetogen menschen of de brui gom). Bērsikkēdikōn, elkaar toelachen, uitlachen, gekheid maken. Poekēkēdik of pēkēdik-kēdik, al maar lachen. Pē(r)kēdik, lachlustig, gemakkelijk aan 't lachen gemaakt (bv. v. e. brui gom).

KĒDIKÖ en kēdikōn = kōdikō(n), uit ikōdikō, indien. als. Zie ikōdikō.

KĒDIL of moekēdil, met de achterdeelen naar boven opgewipt, en 't hoofd naar beneden gericht (Mal. noengging, Jav. djēngking); ook v. voorwerpen, bv. een kēndi, die onderste boven staat. Bērtoempang-kēdil en bērtōempōl-kēdil, zie toempōl. Zie kintis.

KĒDJANG, vermoeid (cf. hēk, pajah en lētih). A k o e ngō kēdjang blōh, ik ben moe van 't loopen. Kēdjangi (ngēdjangi); ngēdjangi plin blōh koe rantō, görō ara mēlōbbō, 't maakt alleen maar moe (men vermoeit zich noodeloos met) naar de Kust te gaan [handeldrijven], winst behaalt men niet. Ikēdjangné dirié, hij maakte zich moe [voor niets].

KĒDJĒRAT, Guzerat (in Britsch-Indië), zie kapas.

KĒDJĒRĒN. Blang Kēdjērēn, n. v. e. bekende blang, gelegen buiten de kampong Koetō Lintang (GL). Hier komen dikwijls de lieden van de naburige kampongs bijeen voor feesten en spelen; Vrijdag 's morgens rijdt men er paard en worden er harddraverijen gehouden.

KĒDJOEROEN (Oud-Jav. kĕdjoeroean, Atj. kĕudjroeën), titel, in vroeger tijd door den Vorst van Atjĕh aan enkele Gajō'sche hoofden geschonken, en ook door eenige andere rōdjō's gedragen. Kĕdjoeroen si òpat, de vier kĕdjoeroen's, waaronder het Gajōland heet verdeeld te zijn, nl. Kĕdjoeroen of Rōdjō Boekit, Kĕdjoeroen of Rōdjō Siah Octama, Kĕdjoeroen of Rōdjō Linggō en Kĕdjoeroen Pĕtiambang.

KĒDJÖP (cf. djöp), oogenblik; sĕkĕdjöp, een oogenblik; kĕdjöp en sĕkĕdjöp (adv.), een oogenblikje, even, eens even. Koe ini kō moelō (sĕ)kĕdjöp padi, kom maar eerst even hier; tōikōnkō pé barang ini kĕdjöp, breng deze goederen even boven (in huis); wĕdnikō moelō kĕdjöp, wacht eerst even (op mij, ons); akoe malé blōh kĕdjöp, ik ga even uit; gōrō mōkōt, (sĕ)kĕdjöp wō, niet lang. een oogenblikje maar; (sĕ)kĕdjöp padihé ipĕrahkō koetoe koe siō, toe, luis mij even, één oogenblikje slechts.

KĒDJÖT (L), verwend (v. e. kind), = mōnjō.

KĒDÖDÖS, bal, gevlochten van klapperbladeren, en opgevuld met njĕkibladeren of alleen uit stevig bijeengebonden njĕkibladeren gemaakt, waarmee de jongelui 's middags op 't blangterrein een soort balspel spelen, *bĕrkĕdödös*, waarbij twee partijen, op zekeren afstand aan weerskanten van een streep geposteerd, elkaar om de beurt den kĕdödös toewerpen; de werper van den bal die door de tegenpartij gevangen wordt moet op den middenstreep gaan staan en moet der tegenpartij tot doelwit dienen; wordt hij getroffen, dan is hij „dood” (maté).

KĒDOEBANG = gĕdoebang.

KĒDOET, donker, donkere lucht (door rook of dreigenden regen). Arang-arang oeroet-oeroet, makin koesarang makin kĕdoet, helder helder, wolktrepen (wolken), hoe meer ik helder wecr tracht te tooveren hoe donkerder het wordt (zegt men spottend tot den goeroe njarang, den regenafweerder); ngō kĕdoet, malé oerōn bang miōn, 'tis al donker, 't schijnt alweer te zullen gaan regenen. Asap ni rara moekĕdoet koeatas, de rook van het vuur walmt naar boven. *Kĕdoetōn* (ngĕdoetōn); ikĕdoetōn rara i doedoek n tōnggō mĕmasing, zij ontstaan elk aan de trap van zijn huis een rookend vuur (waarvan de donkere rook naar boven walmden zonder dat een vlam zichtbaar werd; dit doet men als er een doode in de buurt is).

KĒDÖL. Pěnjakit kēdöl, e. huidziekte, e. s. v. melaatschheid (cf. s a k i t k ò t è k). *Moekēdöl*, aan die ziekte lijdend, melaatsch.

KĒDRIM (cf. d r i m). *Ikēdrim(ön)*, in gebruik, als gewoonte of regel toegepast. *Ikēdrim oerang Gajō anak bönön idjoeölön atawa iangkap*, het is bij de Gajō's gebruikelijk de meisjes te verkoopen (tegen bruidschat uit te huwelijken) of een man voor hen in huis te nemen.

KĒKABOE, e. s. v. kapokboom. *Kēkaboe pēdih*, de eigenlijke kapokboom, waarvan de kapok wel gebruikt wordt om kussens op te vullen; *kēkaboe rimbö*, een niet nuttige kapoksoort, in 't bosch; hierin maken de bijen (*lēbah*) bij voorkeur hunne nesten. *Kēkaboe*, n. v. e. pintoerimbö tusschen D en GL, ten Z. v. Loemoet.

KĒKABOER, zie k a b o e r.

KĒKADANG (cf. k a d a n g), voorloopige omheining of omrastering, noodheining (die later wordt vervangen door of gemaakt tot een echten, stevigen pögör). *Ikēkadangé oemöé*, hij maakte een voorloopige omheining om zijn rijstveld; *ngökoekēkadang prikoewé*, ik heb reeds voorloopige besprekingen met hem gehouden [met het doel zijn dochter met mijn zoon te verloven].

KĒKAL I, bestendig, blijvend, onvergankelijk. *Ngökēkalwé isòné*, hij is nu blijvend (voor goed) daar gevestigd. *Ngö ikēkalié tēmpatōja*, hij heeft die plaats tot verblijfplaats gekozen.

KĒKAL II, een instrument om mee te visschen, alleen op 't Meer gebruikelijk; bestaande uit een haak, die met een lang touw aan een kalebas als dobber bevestigd is, en dien men een nacht lang aan zijn lot overlaat om hem den volgenden morgen te zoeken, daar de aangehaakte visch ermee voortzwemt.

KĒKALAK, een toestel om een rivier over te gaan als ze te hoog gezwollen is dan dat men ze zou kunnen doorwaden. Een persoon zwemt naar den overkant met een lang rotantouw, dat hij daar aan een boom vastbindt; het andere einde wordt aan de andere zijde eveneens aan een boom gebonden. Aan die rotanlijn hangt men een groote rotanmand die met een touw langs de rotanlijn kan worden heen en weer getrokken. Wie, hetzij wegens zijn zware vracht hetzij wegens zijn leeftijd, niet durft zwemmen, wordt in die mand over de rivier gezet.

KĒKANAK (cf. a n a k), kind, knaap, meisje (niet in verhouding tot de ouders, cf. Jav. b o t j a h), jongen of meisje van tusschen de 6 en 10 à 12 jaar (daarna heeten ze *si bē-*

bėroen si bėboedjang, doch van een aantal grotere meisjes bij elkaar wordt ook wel familiaar kėkanak gezegd). Kėkanak ini malé blōh nōmbang koe Pėparik, deze kinderen (meisjes) gaan naar Pėparik padi uitplanten. Tėngah bėrkėkanak ilōn wé, zij heeft nog jonge kinderen (haar kinderen zijn nog niet allen volwassen, d. i. zij is nog niet oud).

KĚKANDI, e. s. v. tapé, van bėngkoeang enz. gevlochten zakje, aan een touw over den schouder gedragen, vangt de boengkoes, spec. als men ten strijde uitrukt). Zie oentjang².

KĚKANG, [ijzeren of koperen] gebit (v. e. paard, in G. gemaakt). Tali kėkang, leidsel (v. leder of touw, in G. gemaakt). Kėkangōn = bōh kėkangé, [e. paard] het gebit aandoen. Kō bōnōn moe pé gōrō tėrkėkangkō, gij weet zelfs uw eigen vrouw niet te leiden.

KĚKAP, het aanzetsel, de aangebrande korst (in den rijstpot). Ipantat n koerōn ara kėkapé, onder in den rijstpot zit een korst; tėgōr n kėkap, onbetrouwbaar, niet standvastig (van vrouwen gezegd; de rijstkorst in den rijstpot wordt bij bevochtiging week en laat los). Moerip riroeé moekėkap, de pokken zitten er als een korst op (zoo dik); kėrėpé moekėkap i alamōn moerip, het voorerf is als bedekt met een korst van (vol) onkruid.

KĚKAP (cf. gėnap), even. Ampang ni bōi kėmalibōh kėkap, het aantal zitmatten voor een bruidegom mag niet even zijn; bilah ni oe gōrō ngōk kėkap, bōngō, de spijltjes eener fuik mogen niet even zijn, dat geeft geen vangst. Ook de menschen, die een huis „verkoelen” (nawari) mogen niet even in aantal zijn.

KĚKAS, alle ingewanden van een geslacht dier, behalve het eigenlijke vleesch, zooals lever, nieren, hart enz.; een geldgeschenk bij gelegenheid van het mbah bōi van de zijde des bruidegoms aan de oudere bloedverwanten der bruid; kėkas doeō blas, de kėkas moet uit 12 (mas), d. i. oorspronkelijk de waarde van 3 dollar, bestaan. Ook (GL) = pėkėkas = pė(r)kakas, z. a.

KĚKAWIT, z. kawit.

KĚKÉ, verv., ngėké, wroeten in (den grond, vuil, bv. v. kippen). Djėmoer ikėké i alas pėndjėmoerōn, kati rata, de droogpadi wordt op de droogmat [met de handen] omgewoeld, opdat ze overal gelijk kome te liggen. Ikėkéi koerik dapoerkoe, de kippen hebben [met hun pooten de aarde van] mijn oven omgewoeld.

KĚKĚK of kōkōk. Pėkėkėkėk of pėkėkōkōk, schaterend

lachen, luidkeels lachen; kakelen (v. e. kip). Cf. è k è k.
KÈKÈLANG, tusschenruimte, bv. tusschen 2 huizen (cf. s è s è l a n g); tusschenpersoon, spec. (= t è l a n g k é) de man, liefst een handig en welbespraakt persoon, uit de familie der vrouw, aan wien opgedragen wordt om gedurende de verloving alle besprekingen (tusschen de wederzijdsche familie's) in te leiden. I k è k è l a n g n o e m a h k o e o e r o e m o c m a h é a r a m p o e s, tusschen mijn huis en het zijne bevindt zich een tuin. *Moekèkèlang akoe oeroem wé*, ik gebruik een tusschenpersoon [bij mijne besprekingen] met hem. *Bèrkèkèlangön hoer si atas, aroel si rölöm, oetön si kòlak, blang si loeös oeroem dèngankoe ini*, ik ben nu door hooge bergen, diepe ravijnen, uitgestrekte wouden en het wijde veld van mijn broers (dèngans) gescheiden (zegt de jonggetrouwde vrouw als ze afscheid neemt van haar verwanten). *Kèkèlangön òja*, vervolgens, daarna (in den zin van 't Mal. kěmoedian daripada itoe).

KÈKÈLPÒT = kalang p è p ò t.

KÈKÈMOE, e. s. v. boom in de blang voorkomend, welke bast wel als surra gaat van de in de Meerstreek ontbrekende pinang dient bij het sirihpruimen. N. v. e. gebergte in GL tusschen de Wöih n Tripö en de Wöih n Rampoeng.

KÈKÈN, z. a w a l.

KÈKÈNING, e. s. v. kleine, stekende bijen, welke honing, manisön ni k è k è n i n g, door beren, doch ook door menschen, gegeten wordt.

KÈKÈPAK, z. k è p a k.

KÈKÈR (cf. k è k è r), verv., *ngèkèr*, [een wond] uitkrabben (om er vuil uit te halen, [een jeukende plaats v. h. lichaam] krabben).

KÈKÈRLÈNG I (cf. k è r l è n g), aarden knikkers of steenen, die men ten getale van één, twee of drie in de buiken der drinkwaterkruiken doet, zoowel om de aanzetting van vuil aan de wanden te voorkomen als omdat men in 't daar-door voortgebracht geluid genoeg scheidt.

KÈKÈRLÈNG II, e. s. v. moerasplant met lang gras, waarvan de stelen òf gekookt òf tot anjang (e. s. v. roedjak) bereid worden.

KÈKÈRSÈNG, gerinkel, gerammel; (zie k è r s è n g; vd. ook) e. s. v. plant, wier vruchtjes, als men ze schudt, een rammelend geluid geven (moekèkèrsèng). Werkw., verv., *ngèngèrsèng*; i k è k è r s è n g é g l a n g é, zij liet haar armband rinkelen (door hem te schudden); i k è k è r s è n g é g è g i r i n g, (de goeroe) liet de belletjes rinkelen (zie g è g i r i n g). *Glang bèkèkèrsèng*, rinkelende armbanden, in

wier holten korreltjes rivierzand zijn gedaan. *Moekĕkĕrsĕng*, rinkelen(d), rammelen(d).

KĕKĕTANG, de roode rand aan de uiteinden der lange zijden van sommige geweven doeken (oepoeh kiō), waaraan soms franjes (a m b o e²) bevestigd zijn.

KĕKĕTAR (zie kĕt a r), e. s. v. klepper als vogelverschriker: een aan 't eind van de gĕt i h (z. a.) bevestigde gedeeltelijk gespleten bamboe, die, wanneer de gĕt i h vanuit het wachthuisje (d j a m b o e r) op 't rijstveld heen en weer bewogen wordt, tegen een in de nabijheid geplaatsten paal aan slaat; 't kleppend geluid daarvan verschrikt de vogels. Zie kĕkĕp a k.

KĕKĕNDANG, langsplanken van den wand boven den vloer, dienende als „kĕn o e n d o e l ö n n r ĕ r i n g”. Daarboven begint eerst de wandversiering.

KĕKLAM, z. k l a m.

KĕKLIP, kleine, aan lange staken bevestigde, vlaggetjes, gemaakt van het witte goed dat van de lijkkleding overschoot, bij de begrafenissen door kleine knapen in den stoet medege dragen en later op het gesloten graf geplant.

KĕKĕOEAH, zonde, jammer, vooral van verkwisting van goede gaven gezegd. A h kĕk o e a h pĕd i h, oepoeh a j o e i s ĩ l o e k ĕ m a l é n ò r, ach, wat zonde. hij doet een nieuwe kain aan om te gaan ploegen; kĕk o e a h pĕd i h, a n a k - b ĕ r o e é i k ĕ r d j ö d n é o e r o e m d j ĕ m a t o e ö, ach, wat zonde, dat hij zijn jeugdige dochter uithuwelijkt aan een ouden man! Werkw., verv., *ngĕngoeah*, iets nutteloos verbruiken, tot een nutteloos doel aanwenden, verkwisten: ongebruikt weggooien; [vermaningen] in den wind slaan; i k ĕ k o e a h é b ö n ö d n é s i t o e ö, s ö b ö p n g ö a r a s i m o e d ö, hij verwaarloost zijn oude vrouw, omdat hij thans een jonge vrouw heeft; n t i i k ĕ k o e a h m a s n i a m a, „opdat niet 't geld van vader vergeefs betaald zij” (zegt een jongere broeder, die de weduwe van zijn ouderen broeder trouwt zonder daarin veel lust te hebben); i k ĕ k o e a h é r ĕ t a n a m a é, hij verkwist zijn vaders bezittingen; p r i s i i k ĕ k o e a h n t i p r é n, spreek geen nuttelooze woorden (die toch in den wind geslagen worden). *Bĕrsikĕkoeahön*, elkaar verwaarloozen, niet meer van elkaars raad en hulp gebruik maken (v. gebrouilleerde vrienden of familieleden).

KĕKĕOJANG, e. varensoort, onkruid, groeit op de blang. N. v. e. kampoeng in Isak (D).

KĕKOELANG, een draaibare, beweegbare rotanring, zooals bevestigd wordt om den staak (t o e n g k ö l ö n), waaraan een buffel is vastgebonden, opdat het dier naar alle kanten

- zich zal kunnen bewegen; (ook) een rotanband (of touw), dien men een slaaf om een der, of om beide, benedenarmen bindt, ten teeken dat hij te koop is (men gaat met den slaaf achter zich in de kampoengs rond). Batak *bërkëkoelang*, een slaaf die te koop is, met een rotanband (touw) om den arm.
- KËKOEMBIL**, e. s. v. woekerplant met lang gras; de bladeren worden door buffels, geiten en schapen gegeten.
- KËKOERÖ**, waterschildpad (cf. lè b õ), alleen in 't Tampoersche voorkomend.
- KËKOES**, verv., *ngëkoes*, [iets, bv. den buitenwand van zware bamboe] afschrappen (cf. loeloek).
- KËKOETJING**, zie kërkoetjing.
- KËKÖR** (cf. këkër), verv., *ngëkër*, hard krabben (zooals bv. een tijger met zijn klauwen in den grond doet). Ngëkër oeloelé (pantaté), zijn hoofd (billen) hard krabben. *Bërsikëkëron* koedoek, elkaar hard den rug krabben. Koeëngòn ara pëngëkëron koelö idëné s õ, ik zag op dien weg de sporen van krabben v. e. tijger (loopen die sporen dwars over den weg, dan is dat een bewijs dat die tijger „kianat” is).
- KËKRAMBILÖN**, zie krambil.
- KËLALANG**, 1° (GL) = këndi rawan (L), drinkwaterkruik van gebakken aarde met nauwen hals en tuit en op een voetstuk rustend; 2° (L) = gandjòng (GL), drinkwaterkruik zonder tuit (in den vorm der Bataviasche gëndi), vooral als bewaarplaats voor sërbot of ragi. Laboe këlalang, zie laboe.
- KËLANDJANG** (Mal. tëländjang), naakt. Görö tër-bõh këlandjang niri, toerah bërbasahön, men mag niet naakt baden, men moet een badkleed aanhebben; prié këlandjang, zijn rede is onopgesmukt, hij zegt eenvoudig weg wat hij te zeggen heeft (zonder de gewenschte sierlijke uitdrukkingen, z. bërmëlèngkan); loedjoe këlandjang, een mes of wapen zonder scheede (zooals bv. een roedoes, òf) een uit de scheede getrokken, ontbloot, wapen; loedjoeé ngö këlandjang bédné, zij hebben allen reeds hun wapens uit de scheeden getrokken (zijn op 't punt te gaan vechten). *Ikëlandjangié* si bëbëroe i boer s õ sinõ, hij heeft zoo even in het gebergte het meisje van haar lendenkleed beroofd (om haar te dwingen zijn diang te worden).
- KËLAP** = gèlap, in sëngkèlap = sënggèlap.
- KËLAS**, verv., *ngëlas*, [touw, garen enz.] draaien of twijnen (door met duimen en wijsvingers twee draaien in elkaar te draaien, cf. idös, liö, poetör en tigö). Djëma

ngelas bēnang idjērkatie poemoeé, de man-
nen die garen draaien maken eerst hun handen stroef.
Pēngēlas, wat dient om touw te draaien, nl. pèr. *Pēngē-
lasōn*, een toestel, meestal een klapperdop, bēròk, waarin
bevestigd of waardoor gestoken worden de draden die men
wil ngelas (z. kirihōn).

KĒLASI (Atj.), matroos; (vd.) volgeling of slaaf [v. e. rōdjō].
Maan gōrō bērbasoe h, sēpērti kēlasi wé,
hij eet zonder zich te voren de handen te reinigen, net als
een matroos; sēpērti rōdjō moekēlasi kō, jij
doet als een rōdjō die [een stoet van] volgelingen heeft, jij
wilt maar bediend worden, bent te lui om zelf wat te
doen.

KĒLDOENG (cf. lēdoeng, kēloeng en kēlōng),
diep (v. e. bord; opp. tēs). *Kēldoengi* (ngēldoengi),
[aarde] uitdiepen, uithollen; ikēldoengié tanō h
kati moewōih, hij diepte (groef) grond uit (groef een
gat), opdat er water in zou komen (om een vischvijver te
maken). *Moekēldoeng* pēdih pinggōn ini, dit bord
is zeer diep; moekēldoeng-kēldoeng oemō-
ngkoe, mijn rijstveld is vol gaten; moekēldoeng
salaké, zijn gezicht heeft holten, d. i. zijn oogkassen lig-
gen diep in zijn gezicht.

KĒLĒH, z. klēh.

KĒLĒK, verv., *ngēlèk*, [een boom] v. d. bast, [een vrucht] v.
d. schil ontdoen, schillen. Ngēlèk awal, — kram-
bil, een pisang, een klapper van de schil ontdoen, schillen;
batang nanit ikēlèk koelité, malé kēn
djangkat, de nanit-boom wordt van zijn bast ontdaan
om er draagzeelen van te maken. Ngō bērkēlèk wah n
krambil ini, deze kokosnoot is al geschild. Koelit
ni kajoe sēloen *moekēlèk* kēndirié, de bast van
den sēloen-boom schilfert uit zichzelf af; djēma bēdné
moekēlèk k' oemah sara blōh, alle menschen
stroomen naar het feest (zoodat hun huizen leeg staan).

KĒLĒNGKIN, uitgehongerd, honger lijdend (cf. kēbēlèn).
Maté kēlēngkin, van honger gestorven.

KĒLILIKÖN (cf. Bal. djalikan, Bat. dalihan), kook-
plaats, treeft van aarde of eenige (drie of vijf) steenen (Mal.
toengkoe); elk gezin heeft één of twee eigen kēlilikōn in
de andjoeng. Rōa mata kēlilikōnkoe, mijn kook-
plaats (van vijf steenen) heeft twee gaten (er kunnen 2
potten of ketels op te vuur gezet worden).

KĒLILING of kliling (Mal., soms in pl. v. h. Gaj. ring-
köl), in 't rond, rondom. Ngō kēliling moesoeh
i dōröt, rondom de kampoeng zijn (de k. is omringd door)

vijanden; ngö këlling nĕgĕri ini koea roeng, ik heb dit land in zijn geheel (in 't rond) bezocht, ben overal in dit land geweest. *Këllingi* (ngĕllingi); koekëlling kampoenĕ, ik liep rondom de kampoenĕ. *Boer n K(ĕ)lling*, n. v. e. berg in Isak.

KĒLIT (cf. Soend. en Batav. pĕlit, opp. moerah), gierig. *Kĕlit görö tĕrtirōi*, een gierige moet men niet om iets vragen; *tōndō ni djĕma kĕlit*, moedjanggoet loeang-kĕmiringĕ. *moekĕlōng tangkōlé*, een vrek is hieraan te herkennen, dat zijn oorholten behaard zijn, en zijn nek een inzinking (plooi) vertoont. *Ikĕlitĕ a koe pé*, zelfs tegen mij toont hij zich gierig. *Bĕrsikĕlitōn pri*, tegenover elkaar spaarzaam zijn met woorden, gesloten zijn.

KĒLŌ. *Moekĕlō*, stom, niet kunnend spreken.

KĒLOENG, zie *kĕlōng*.

KĒLŌK, verv., *ngĕlōk*, met de als tot een klauw gebogen vingers knippen, klauwen. Zie voorb. onder *sōdōp*.

KĒLŌNG of *kĕloeng* (cf. *kĕldoeng*), inzinking, holte, plooi in een terrein of een vlak; hol, diep (v. e. bord; opp. *tĕs*). *Kĕlōngi* (ngĕlōngi), [aarde] uitdiepen, uithollen (als *kĕldoeng*, doch minder diep). *Dĕné ini moekĕlōng-kĕlōng, görō rata*, deze weg zit vol holten, is niet effen; z. ook s. *kĕlit*: *tangkōl moekĕlōng*, zoo ook v. d. wenkbrauwen (*sĕlibōn*).

KĒLPAH, de bast of schors v. e. pisangstam (oemoet).

KĒLPĒP, zie *kōlpĕp*.

KĒLSIH, zie *kōlsih*.

KĒLSŌNG. *Moekĕlsōna*, verstopt in den neus of in 't hoofd, verkouden in 't hoofd; door den neus sprekend. *Ikĕkĕlsōngĕ lingĕ, kati nti ibĕtih pōng*, hij sprak expres door den neus, opdat de menschen hem niet zouden herkennen.

KĒLSŌT. *Moekĕlsōt*, uitgegleden; *moekĕlsōt kidingĕ, dĕné djĕral*, zijn voet gleed uit, de weg was glad.

KĒLTAH, e. s. v. wormen, die veel kwaad doen aan 't rijstgewas.

KĒLTĒP, zie *kōltĕp*.

KĒLTIS, zie *kōltis*.

KĒLTOENG (cf. *kĕldoeng* en *kĕlōng*), inzinking, verzakking in den bodem of in een rivierbedding (waarin zich water verzamelt; de *kĕltoeng's* in rivierbeddingen zijn verzamelaatsen van visschen, zie s. *timbō*). *Dĕné ini moekĕltoeng-kĕltoeng*, in dezen weg zijn vele verzakkingen.

KĒMALA, e. s. v. edelsteen, karbonkel (is in G. niet bekend).

Salaké moetjahja ntjara kēmala, haar gezicht glanst als een karbonkel.

KĒMALI, verboden (v. handelingen waarvan men zich volgens de ödöt [in bepaalde gevallen of op bepaalde tijden] te onthouden heeft, omdat het verrichten ervan ongeluk aanbrengt, cf. pantang). Ikö djëma ngö kërđjö, kēmali italoe gëralé koetjak, als iemand getrouwd is, is het verboden hem bij zijn kindernaam te noemen; i wan oetön kēmali ipëpri koelö, itëngkamé kasé kō. in 't woud is het verboden het woord „koelö” uit te spreken, anders wordt ge door een tijger gegrepen; kēmali blōh rōa përkara, përtama naringön simaté, kēdoeö naringön kēndoeri. er zijn twee pantangs, die betrekking hebben op het van huis gaan, 't is nl. verboden; ten eerste om een lijk achter te laten, ten tweede om heen te gaan terwijl een godsdienstige maaltijd wordt gehouden. N. B. Elk kēmali-verbod kan overtreden worden, mits men een wak ni kēmali (zie wak) aanwendt. Zie voorb. s. taring.

KĒMAN. Lajoe kēman = lajoe koemön. zie lajoe.

KĒMANGI, e. geurige plant, waarvan de bladeren als groente gegeten worden. zoowel rauw als gekookt.

KĒMARŌ. Moesim — of paksa kēmarō, het droge jaargetijde (cf. m. bōröt), de tijd v. d. Zuidwestmoeson; de eigenlijke droge tijd duurt slechts 3 maanden (deze heet in L: kēmarō (of moesim) n kawan, omdat er dan kawanvisch in het Meer is). Moesim kēmarō tēmas nëlōng ladang, moesim oerön njoeön, de droge tijd is de geschikte tijd om ladangs te branden. in den regentijd plant men.

KĒMAS, terechtgeschikt, bijengepakt (v. goederen); in orde gemaakt. toegerust, gereed, klaar (om op reis te gaan). Ngö kēmas nēmbahkoe, mijn vracht (bagage) is al ingepakt; akoe ngö kēmas malé blōh koe rantō, malé blōh k' oemah sara, malé koe dōröt prang, ik ben gereed om op reis naar de Kust, naar 't feest te gaan, om ten strijde uit te rukken; kēmas pëdih böđödné, hij zit goed in 't vleesch. *Kēmasi* (ngēmasi); kēmasi pēnamatön, ntah lang ntah swöi gèh Blöndö, kati nti taringmaring, pak het huisraad bijeen, opdat als misschien weldra de Hollanders komen [en wij naar de bosschen vluchten], er niets achterblijve; ngö mari maan ikēmasié koerön laboe tjawan pinggön koe tēmpat dirié mēmasing, na afloop van den maaltijd

ruimen zij de potten en ketels, de borden en kommen op en bergen alles op zijn plaats. *Kemasönkö pé sēsana h a, a koe malé blōh*, pak die bagage eens even in, ik ga op reis. *Bērķemas*, pakken [voor een reis], zich gereed maken. *Těmoeloek koe kěn pēngēmaskoe*, mijn sla-
vin ruimt dagelijks de vaten op [na het eten].

KEMBANG of *moekembang*, ontplooid, geopend (v. e. bloem, e. pajoeng, e. blad, e. zeil); *těngah kembang*, in vol-
len bloei (van bloemen); *blang ini kembang(ōn)*
koe iloepōn, kětjōp koe mata n lō, dit blang-
terrein verbreedt zich naar 't Westen, en versmalt zich naar
't Oosten toe. *Kembangōn* (*ngěmbangōn*), [e. pa-
joeng] openen (opzetten), [e. zeil] spannen. *Até ni*
djěma ini poekembang-bilak, deze man is ongestadig
van humeur, humeurig.

KĒM(B)AR. *Kēmbārōn* (*ngěmbārōn*), wegwerpen, weg-
doen, verwijderen (doch fijner dan *těkar*); *ikēmba-
rōn mi alas ini, gōrō nē tērgoēnōi*, werp deze
mat naar weg, ze is niet meer te gebruiken; *koekē-
mbarōn anak koe koe Pěnōsan*, ik heb mijn doch-
ter in P. uitgehuwelijkt (*kēmbārōn* hier fijn voor
djoeölōn).

KĒMBĒK, verv., *ngěmbēk*, [brandhout] in den gebogen (lin-
ker) arm dragen (zoo dat de hand tegen bovenarm of schou-
der komt te liggen, en de vracht ligt in de bocht van boven-
en onderarm), [een kind of een boejoeng] boven de heup
(tusschen arm en heup) dragen. *Ka joe sē(n g)kēmbēk*,
een armvracht hout; *ngěmbēk boejoeng nēm bēng*
la boe, het watervat in den arm, de drinkwaterkruiken aan
de hand hangend dragen (zoo in L; *narang tjōran*
nēm bēng la boe, de *tjōran* op den schouder, de drink-
waterkruiken aan de hand hangend dragen, zoo in GL).

KĒMBOEH, drukkend heet, zwoel, benauwd (zoo dat men
zwaar transpireert). *Kēmboehōn*, het benauwd, last v. d.
hitte hebbend.

KĒM(B)OEL, wat (zooveel als) in de vuist kan gevat worden.
Tanōh sēngkēmbōel (of *sara kēmbōel*), een
vuistvol (kluit) aarde. *Kēmbōeli* (*ngěmbōeli*), [rijst of
goetōl] tot kluitjes (klonten) kneden. *Djěma toeō*
malé maan, ikēmbōeliē moelō toeloe kēmbōel
ipadné oeroem pōa, ibōhé dōaé, ngō mēta
soeöpé oeroem djantar, wanneer oude lieden wil-
len gaan eten, kneden zij eerst drie bolletjes rijst die zij met
zout (doch zonder toespijzen) opeten, er een *dōa* over preve-
lend, eerst daarna gaan ze de [overige] rijst met toespijzen
opeten (een verouderd gebruik). *Sikēnēm(b)oel*, een vuistvol

(= sẽngkẽmboel); in GL ook = sẽtoelang, zie toelang.

KEMBOENG, opgezwollen. Kẽmboeng toekõkoe, sõbõb maan pẽnggõlõ, mijn buik is opgezet, omdat ik (te veel) laboe's gegeten heb; kẽmboeng mbẽh bõdõdnẽ, zijn geheele lichaam is gezwollen (van de slagen die hij gehad heeft); ikõtõn lẽbah kẽmboeng matangkoe, mijn oog is opgezwollen, ik ben door een wesp gestoken. *Kẽmboengi* (ngẽmboengi), doen opzwellen. *Kẽmboengõn*, erg opgezwollen of opgezet, last hebbend van of lijdend aan opzwellingen (bv. v. d. buik); kambing kõna oerõn kẽmboengõn toekõõ, als een geit [erg] nat regent, zwelt haar buik op.

KEMEKKA (Atj. keumeukha) of kamka, e. s. v. zijden damast, zie pajoeng.

KEMEL, verlegen (cf. kõndjõl en ẽsõt). Si bẽbẽroe kẽmẽl njẽloek soebang soeasah, een meisje is verlegen om soeasah-oorhangers aan te doen; tõn kẽmẽl, persoon, voor wie men verlegen is, die men met een zeker ontzag moet bejegenen (als de schoonouders, mpoerah, enz.; opp. tõn bẽrsẽndõ). *Kẽmẽli* (ngẽmẽli); ngẽmẽli kõ bẽdidõng, 't maakt [ons] verlegen, als gij een didõng ten beste geeft (want uw stem is niet welkend); ikẽmẽli põng wẽ, sõbõp wẽ kaja (of moenahma), de menschen ontzien hem, omdat hij rijk (aanzienlijk) is. Nti *ikẽmẽlõnkam* (of *ipẽkẽmẽlkam*) akoe i arapn toeõnkoe, maak mij niet beschaamd in tegenwoordigheid van (tegenover) mijn schoonvader (bv. door u onbehoorlijk te gedragen). Görõ *tẽrkẽmẽli* i wan pẽratoerõn, men moet niet verlegen zijn om iets te doen dat tot de landsgebruiken behoort (bv. v. e. bruidegom, om te bẽtari). *Bẽr(si)kẽkẽmẽlõn*, trachten elkaar beschaamd te maken, d. i. wedijveren in iets; bẽrsikẽkẽmẽlõn mẽsangka, — mẽrẽkat, — bẽrboeõt, — mbah bakõ, om 't hardst loopen, wedijveren wie 't vaakst naar de Kust (of 't verst) gaat handeldrijven of de meeste winst maakt, om 't hardst op 't land werken (wie 't eerst klaar is), wedijveren wie de grootste vracht tabak kan dragen. Djẽma *moekẽmẽl*, een fatsoenlijk, braaf man (die er steeds op bedacht is geen dingen te doen waarvoor hij zich zou moeten schamen). Nti *poekẽmẽl-kẽmẽl*, glah kõrõng bõsmangan. — Ah görõ akoe kẽmẽl, alang krõ kõ ikẽmẽli, si ikẽmẽli noesoeh wõ, wees toch niet verlegen, doch eet zooveel dat ge genoeg hebt (zegt men tot een gast, die als hij niet al te verlegen is, antwoordt:) ach ik ben niet verlegen, men behoeft toch niet verlegen

- te zijn voor rijst, alleen voor stelen moet men zich schamen.
- KĒMĒNJAN** (GL), *kēmēnjèn* (L), benzoë, wierookhars, veel gevonden in de Gaj. bosschen (heete kēmēnjan wordt aangewend om heften en scheeden van wapens te vernissen). *Kēmēnjan* poetih, witte k. (de beste); k. taroeh, een minder soort. *Djěma kěndoeri itoenoe kēmēnjan moelō wadni pěndoepōn*, als men een kěndoeri gaat houden brandt men eerst k. in een wierookpotje; *djěma narōng minjak kēmēnjan, itjampoer sigěliōn boengō si bau²*, als men wierookolie kookt, wordt die vermengd met allerlei welriekende bloemen (die olie wordt in de *kěpiōs* gedaan of door de *bakō mangas* gemengd); zie *ròm poeloet kēmēnjan*. *Kēmēnjan*, n. v. e. berg op den weg v. Koembör naar Sěrbōdjadi.
- KĒMĒNJĒN**, z. *kēmēnjan*. N. v. e. gehucht bij Lōjang (D), en v. e. pėmarén op den weg v. D. naar L.
- KĒMILI**, e. s. v. boom, de kēmiri, welks oliehoudende nootjes als sambal bij 't eten en als knikkers voor kinderen gebruikt worden; (ook) de testikels van menschen (v. dieren: *anak ngòm pòl*). Zie *loemboc kēmili*. N. v. e. kampoeng in L en v. e. kampoeng in Isak (D).
- KĒMIRING**, oor (v. menschen en dieren). *Kēmiring ni blanga běsi*, de ooren v. e. ijzeren pot; *kēmiring ni tjěrka*, de gaten waardoor de (bě)běsi v. h. spinnewiel wordt gestoken.
- KĒMOEDI**, achterstevēn (v. e. prau); het achterste gedeelte v. d. *djingki*, waar de vrouwen staan, die *mēnindjōn djingki*, de plank v. d. *djingki* doen wippen.
- KĒMOEL**, zie *kēmboel*.
- KĒMOELŌ**, e. s. v. groote boomen, die veel in jong bosch voorkomen.
- KĒMOENĒNG**, geogr., zie *Kēmoening*.
- KĒMOENING**, e. s. v. boom, de kěmoening, waarvan het hout wordt gebruikt voor heften en scheeden v. messen, *pōndòk's* enz. N. v. e. nederzetting in S.
- KĒMPŌNG** (GL), tijdelijke hut op stijlen (cf. *djambœr*) op 't rijstveld (*kēm pōng oemō*), in den groententuin (*kēm pōng m poes*), op de ladang (k. *ladang*), of bij de buffelkraal (k. *wōr*). *Wé bėrkěmpōng i oemō*, hij woont tijdelijk in een k. op het rijstveld (in den tijd dat de padi rijpt).
- KĒN I**, ook *kin* (of *kén*), proepos. ongeveer met de beteekenissen van 't Mal. *akan*: tot, strekkende tot; met betrekking tot, aan; ten behoeve van, voor; met, door middel van.

Kĕn pĕnlalé n até, tot afleiding; itòsé kĕn kĕkōbōrōn, zij hebben het tot een verhaal (er een verhaal van) gemaakt; kōrō ini kin ganti ni kōrōmĕ tĕngah a, dezen buffel geef ik u in de plaats van uw buffel, dien ge mij destijds hebt gegeven (om te verkoopen); Bidin kin rōdjō bĕsilō, B. is thans rōdjō; kin sana ikĕdikikō, waartoe (waarom) lacht ge hem uit; wé kĕn pōngkoe blōh, hij zal mij tot reisgenoot strekken; ningōt wé kĕn manat ni abangé, hij dacht aan de opdracht (vermaning) van zijn ouderen broer; glah koeōsah ringgitkoe sĕtĕngah kĕn kō, welaan ik wil de helft van mijn geld aan u geven; ini kĕn akoe (of kĕn nōng), òja kĕn kō, sō kĕn sé (of kĕn wé), dit is voor mij, dat is voor u en dat daar is voor hem (bij verdeeling); ibaloeté kĕn (kin) alas, hij omwikkelde het (lijk) met een mat; itoetoe pné kĕn kĕrĕtan, hij sloot het met biezen; itĕngkahé kĕn loedjoe, hij hieuw (naar hem) met een mes; ibaroelié anaké kĕn tikōn, hij ranselde zijn kind met een wandelstok.

KĒN II, of *kĕn'*, = kĕné vóór klinkers, zie kĕné.

KĒN of kin, zie kĕn I en kin I.

KĒN I, verv., (*mĕngĕn*, bevelen, gelasten. Akoe malé ngĕn koe kō kĕdjōp, ik wil u even iets gelasten; ikĕn rōdjō kō blōh, de r. beveelt u heen te gaan. *Kĕdni*, iemd. bevelen, gelasten (veel meer gebruikt dan kĕn; het op kĕdni volgende ww. staat als het transitief is zoowel in den geconjugeerden, den zgnd. passieven, vorm als in den onvervoegden (actieven) vorm); akoe si ngĕdnié blōh koe rantō, ik heb hem bevolen naar de Kust te reizen; akoe si ngĕdnié ipĕrahié (of mĕrahié) rĕta si òsōp manĕ, ik heb hem bevolen de gisteren verdwenen (gestolen) voorwerpen te gaan zoeken; ikĕdnié akoe nanggō wōih, zij gelastte mij water te halen; ikĕdnié koepĕrahi kōrōé òsōp, (of ook wel: ikĕdnié akoe mĕmĕrahi kōrōé òsōp), hij heeft mij bevolen zijn verdwenen buffel te zoeken; ikĕdnié akoe mōwĕn moelō, hij gelastte mij even te wachten; ikĕdnié akoe koewĕdni (of nwĕdni of nĕwĕdni) oemahé, hij gelastte mij zijn huis te bewaken. *Kĕdnōnkō* pé anakmoe koe ini kasé kĕdjōp, gelast uw zoon straks even hier te komen. *Bĕsikĕdnōn*, elkaar wederkeerig bevelen geven, wederkeerig van elkaars hulp gebruik maken (v. goede vrienden). *Pĕkĕn pĕdih datōk òja, dĕlé pĕdi pĕngĕ(nō)dné*, die oude heer houdt er van de menschen bevelen te geven, hij

heeft erg veel te commandeeren. *Pəngè(d)nönkoe* man è ngö kō iboeötönkō, hebt ge mijn gisteren gegeven last al ten uitvoer gebracht?

KÈN II, (zou volgens de Gajō's zijn) samengetrokken uit k' èngòn = koe èngòn, ik zie [het], naar ik zie, naar [mij] blijkt of [toe]schijnt. Gōrō kèn ara sah pé djěma isòné, ik zie daar geen sterveling, er is daar, naar ik zie, geen sterveling; anak n djěma, kèn, mërëkat lö koe èngòn, naar ik zie gaan andere jongelui geld verdienen, naar ik zie [waarom gij niet?].

KÈNAH (cf. Mal. kěnan), behagen, gelvefallen; behagen scheppend in, houdend van. Oja si kěnah n aténgkoe, haar vind ik aardig; akoe kěnah pēdih aténgkoe kěn koedōngkoe (si bēbēroe) oja, ik schep behagen (heb schik) in dat paard van mij (dat meisje); akoe gōrō kěnah aténgkoe naè kěn tōdn oemahkoe sō, ik schep geen behagen meer in die vrouw van mij. *Kěnahi* (ngěnahi); ikěnahi è si bēbēroe oja, hij heeft schik in dat meisje. *Pěkěnah* pēdih aténgkoe koe ipak Sari, ik ben verliefd op Sari. *Pəngěnahön* ni aténgkoe kěn ipak Sari, sōböp ara oeké moekripoet ringköl, wat mij zooveel behagen doet scheppen (bekoort) in Sari, dat is dat zij rondom haar hoofd (doch niet op 't voorhoofd) krulhaartjes heeft.

KÈNAK, z. kěndak.

KÈNAL, verv., *měngěnal*, uitkijken naar, zoeken (cf. pèrah). Měngěnal mas, geld gaan zoeken te verdienen (door handeldrijven). *Ikěnalié* kōrōé, hij zocht zijn buffel. Ngö *ikěnalné* pēmèdné djědjöp kampoeng, gōrō moeděmoe, hij heeft in alle kampoengs naar een [meisje dat geschikt zou zijn om zijn] schoondochter [te worden] gezocht, maar er geen gevonden. *Pəngěnalön*, wat of wie gezocht is; de plaats (kampoeng, berg) waar naar iets of iemd. gezocht is.

KÈNAUL, zie kaul II.

KÈNAWAT, hut van takken en bladeren in een boom, door lieden (meestal Atjehers) als rotanzoekers, gětahzoekers, olifantenjagers, die in 't woud moeten overnachten, tot slaapen soms tot verblijfplaats ingericht, uit vrees voor wilde dieren. N. v. e. kampoeng en een aroel in L.

KÈNDAK (cf. napsoe, tjintö), begeerte, verlangen; liefde, minnaar, minnares, boel. Sana kěndakmoe? — Akoe malé nirō moetang tikik koe kam, wat is uw begeerte? — Ik wil u wat geld te leen vragen; akoe malé ara kěndakkoe koe kam tikik,

ik heb u wat te zeggen (vragen); akoe këndakkoe malé kën rödjö, ik zou graag r. willen worden; k'oekön këndakkoe koedjoeöl oepoehkoe ini, ik ben van plan deze kains van mij bovenstreams te gaan verkoopen; oepoeh këndakkoe koebli sara, ik wensch een kleed te koopen; ara déba këköbörön këndaké kën böpé, er zijn verhalen waarvan de strekking is dat (degeen die ze hoort) dapper zal worden; si (si) këndakmè iwötön, neem welke ge maar wilt; t'ërsi këndakmoe koendoel, koendoel mi, ga zitten waar ge maar wilt; wé ara këndaké i kampoeng sō, hij heeft een minnares (of vrijster, diang) in gindsche kampoeng. *Këndaki* (mëngëndaki); ara si ikëndakié, zij hebben 'teen of ander in den zin (dat ze zoo hier komen); ikö bëta, oemö ngëndaki djëröh, ngëndaki kòtèk roepö këndakmè, als het zoo gesteld is dan is uw begeerte niet gericht op iets goeds, dan hebt ge kwaad in den zin (ge begeert twist, wilt de zaak niet in der minne schikken); ikëndakié bönnön òja, hij begeert (of: boeleert met) die vrouw. Görö tē(r)këndakié anak ni djëma kaja, söböp wé mëskin, hij kan niet hopen eens rijken mans dochter [tot vrijster, tot vrouw enz.] te zullen krijgen, omdat hij zelf arm is. *Bē(r)këndak*, begeerte hebbend naar (koe), verliefd: görö sah pé si bëkëndak koe anaké a, söböp kòtèk toe, niemand heeft begeerte naar die dochter van hem, omdat zij al te leelijk is; ngö bëkëndak ari sō ari ini, zij zijn zwaar op elkaar verliefd. *Bëkëndakön* djëma djëdjöp kampoeng koe Sami Koening, al de jongelui van de [omliggende] kampoengs zijn verliefd op Sami van Koening. *Bërsikëndakön*, op elkaar verliefd zijn; op één en 't zelfde meisje verliefd (v. twee jongelieden). *Moekëndak*, een minnaar (minnares) hebbend. *Përkëndak*, van een verliefd gestel, telkens verliefd.

KENDANG, een mand van boombast of rotan om padi te meten (njoeköt ròm). Er zijn këndangs die 10 gantangs (= 20 aré), andere die 2 nalih (= 32 aré), en nog andere die 2½ naléh (= 40 aré) padi kunnen bevatten.

KENDAWI, n. v. e. kampoeng in GL.

KENDI (L, zie këlalang), drinkwaterkruid v. gebakken aarde met nauwen hals en tuit. De këndi's worden verdeeld in twee soorten, nl. këndi rawan, zulk een k. op een voetstuk (heet in GL këlalang), en k. bönnön, id. zonder voetstuk (heet in GL laboe këlalang). Cf. laboe.

KĒNDIRI (cf. diri), meestal verbonden met de pronominale suffixen: zelf, in eigen persoon, vanzelf, uit zichzelf, uit eigen beweging (zonder van een ander den last of den raad daartoe ontvangen te hebben); (ook) alleen (cf. s ě r è n g). P ě r a h k ò k ě n d i r i m o e k r ò m o e, zoek jij maar zelf je levensonderhoud (zegt de vader in woede tot zijn zoon); a k o e m a l é b l ò h k ě n d i r i n g k o e, ik zal zelf wel gaan, (of) ik zal wel alleen gaan; ò n g ò t w é r ò n d j ò l k ě n d i r i é, toen hield hij zich stil; a n a k m o e r i p k ě n d i r i é, een wees die geen nabestaanden heeft (en slechts uit medelijden door verre verwanten verzorgd wordt); k ě r ě p é (b a t a n g k a j o e o e t ò n) m o e r i p k ě n d i r i é, grassen of boomen, die in 't wild („van zelf“) groeien (niet gezaaid of geplant worden); k ě n d i r i é s a r' o e m a h, alleen (zonder andere ò l a n g's, familiën) een geheel huis [bewonend].

KĒNDOER (opp. t ě g a n g), niet strakgespannen, slap (v. e. touw). T o e l ò n n g ò r i g ò, koel i t n g ò k ě n d o e r, de beenderen zitten al los [in de gewrichten], de huid is al slap (wat op ouderdom wijst); p r i é k ě n d o e r, zijn woorden zijn niet stellig. N g ò m o e k ě n d o e r l ò i n i, het is nu al wat minder warm, de hitte is wat geluwd. *I k ě n d o e r i é t a m b o e r*, hij spande het trommelvel lossere; i k ě n d o e r i é g ě n d i t é, hij maakte zijn buikband wat los (om veel te kunnen eten).

KĒNDOERI (in GL ook *kĕnoeri*), offermaaltijd, maaltijd met een godsdienstige kleur; zulk een maaltijd houden. K ě m a l i n a r i n g ò n k ě n d o e r i, het is pantang om van huis te gaan terwijl er een k. gehouden wordt; n g a d j ě n o f m a t j a n k ě n d o e r i, een gebed spreken bij een k.; k ě n d o e r i a r o e a h, k. voor de geesten der afgestorvenen; k. b a l i k d o e l a n g = k. t o e l a k b ò l ò, k. om een ramp te bezweren, waarbij men de doelang's waarop de pinggön's geplaatst worden, onderste boven keert, en ook bij 't amin (amen) zeggen de palmen der handen benedenwaarts houdt (zie t o e l a k); k. k r ò, rijstkandoeri, alleen bestaande uit rijst en de gewone toespijzen; k. s i l ě m a k l o e n g i, vette en zoete kĕndoeri, bij de bereiding waarvan kokosmelk en suikerstroop gebezigd worden; k. m i n t a (o f n i r ò) d ò a s l a m a t, k. tot afsmeeking van heil; k. M o e l o e t, k. bij het Moeloedfeest; k. n ě g a r i (v. t ě g a r i, uit 't Mal. tiga hari), k. op den derden avond na de begrafenis; k. n j a w a h l ò (v. s a w a h l ò, de dag, d. i. de 44ste dag, is gekomen), k. op den 44sten dag na de begrafenis; k. n l ò n g ò m [o e m ò] GL, k. ter verkoeling [v. h. rijstveld], de k. die, als de padiplanten uitspruitsels aan

den voet krijgen, bij de oeloe n wöih (bij den aanvang der groote waterleiding) wordt gehouden; k. nłngòm [oemah], k. ter verkoeling [v. h. huis], de k. die gehouden wordt voordat men een nieuw huis betreft; k. noedjoe hi, de k. op den zevenden avond na de begrafenis; k. n oeloe n wöih, k. van den oorsprong v. h. water, de k. die vóór den aanvang v. d. veldarbeid wordt gehouden bij de plaats waar de hoofdwaterleiding voor het rijstveld uit de rivier of beek stroomt; k. si òpat kidingé, k. van wat vier pooten heeft, d. i. k. waarvoor een viervoetig dier, een buffel of een geit of bok, geslacht wordt (bij kleinere kendoeri's worden slechts kippen geslacht); k. sawah koe Pěngoeloe, k. die den Heer (Moehammad) bereikt, d. i. een k. waarbij een schotel met 44 apamkoekjes wordt opgedischt; k. sěgör toeroen, de k. v. h. voor de eerste keer afdalen, d. i. de k. die in plaats van de k. toeroen mèt (z. b.) wordt gehouden [in 't huis v. d. overledene] en bekostigd door dengene die als de onschuldige oorzaak v. d. dood des overledenen beschouwd wordt, bv. als deze uit een genen toebehoorenden boom gevallen of door een hem toebehoorenden buffel gedood is; k. tamat, k. gegeven bij 't voleindigen v. den cursus in het Qoerânreciet, door de ouders v. d. leerling; k. toelak bölö, k. ter afwending of bezwering v. e. ramp, zie k. balik doelang en s. toelak; k. toeroen mèt, k. bij het afdalen v. d. doode, de k. op den avond van de begrafenis, het eerste lijkmaal. *Kěndoerén* (ngěndoerén), een k. geven voor [afgestorvenen]; (geld of dier) tot een kěndoeri aanwenden.

KĒNÉ (eigenl. kě n + é, welk é in de meeste gevallen met kě n is samengegroeid, cf. Atj. kheun; vóór klinkers heeft zich soms het oorspronkelijke kě n gehandhaafd, bv. in kě n' akoe = kě né akoe), eigenlijk „zijn (haar, hun) zeggen”, doch gebruikt na de directe rede om aan te geven wie de spreker was: en in den regel direct gevolgd door het substantief of pronomen, dat dien spreker aangeeft, behalve wanneer deze door een pers. voornw. 3e pers. zou moeten worden aangeduid (immers die 3e pers. wordt reeds aangeduid door het thans aan den stam kě n vastgegroeide é). Vóór de directe rede bezigt men nooit kě né, doch gè h kě né. In verhalen wordt dit kě né zeer veel gebruikt (cf. ons „zei die” en „zei ie” of „zeg ik” en „ik zeg”), soms na elk zindeel van de directe rede. Ko en ö, kě né. — Djě r ò h, kě né akoe, hoe is het? zei hij. — Goed, zei ik; ik ö bl ò h kě né ama, bl ò h, nti kě né, nti mi, als vader zegt „ga heen”, dan ga ik, als vader zegt „[ga] niet”, laat ik dan maar niet gaan; hing g ö g è h

kĕnĕ anakĕ: Inö, inö, kĕnĕ, imbödnönkam akoe, toen zeide haar kind: moeder, moeder! zei het, draag mij; mbĕk, kĕnĕ kambing, auh, kĕnĕ koelö, pĕng, kĕnĕ akang, mbĕs! doet de geit, auh! doet de tijger, pĕng! zegt het hert; kĕn' akoe görö, kĕnĕwĕ ara. ik zeg dat het er niet is, hij zegt dat het er is; kĕn' akoe mi sinö, een stopwoord in verhalen.

KĕNĕK, knikker bij verschillende knikerspelen gebruikt (cf. mping), meestal een kĕmirinoot, soms een pinangnoot, of ook wel een steentje. *Bĕrkĕnĕk*, een of ander knikerspel spelen; soorten van kĕnĕk-spelen zijn: kĕnĕk bĕrpĕntĕr of — bĕrpanta (zie De Atjĕhers II p. 199), k. bĕrtimbak en k. bĕrtjĕroek.

KĕNEKI, n. v. e. aroel bij Toendjang (L).

KĕNG, z. gadjah.

KĕNGKAM. *Moĕkĕngkam*, geschramd, opengereten, weggereten, weggescheurd, ingescheurd; moĕkĕngkam koelitkoe iböhglang, door den [al te nauw aansluitenden] armband is 't vel [van mijn arm] opengereten; moĕkĕngkam koekoetkoe moesĕltoe, mijn [voet]-nagel is ingescheurd, [doordien ik ergens] tegenaan gestooten [ben]; moĕkĕngkam oepoehkoe moesangkoetkoe pögör, mijn kleed is ingescheurd daar het aan de heining is blijven haken; tanöhmoeĕkĕngkam iböhwöihköl, de [oever]aarde is afgekaldf tengolge van 't hooge water (de overstroming). Werkw., verv., *mĕngĕngkam*: djölöngkoe ngöikĕngkamönikönkölmanĕ, mijn werpnet is gisteren door een grooten visch ingescheurd. *Glang pĕngĕngkam*, een armband, die zeer nauw om den [beneden- of boven]arm sluit. en dienst doet om de andere wijdere armbanden tegen te houden. zie *glang*.

KĕNGKANG, zie ramboeng.

KĕNGKANG (cf. *sĕngkang* en *tĕngkang*), meestal *kĕngkangi* (ngĕngkangi), over iets heen stappen (cf. *langkah*); ikĕngkangiĕ pögör, hij stapte over de heining heen.

KĕNGKOEN, verv., *mĕngĕngkoen*, passen op [een kind], het verzorgen (subj.: een oudere zuster v. h. kind of een slaaf of slaaf). Bĕgiö si mĕngĕngkoen anakkoe, (de slaaf) B. past op mijn kind. *Ikĕngkoedniĕngiĕ*, zij past op haar broertje. *Pĕngĕngkoen*, kindermid, baboe.

KĕNGKOENG, op één zijde liggend met de beenen onder de billen opgetrokken. *Kĕngkoengwöwĕnĕmĕ*, görö mĕragĕndjoer, hij slaapt altijd maar met de beenen opgetrokken, hij wil niet met de beenen recht uitge-

strekt liggen. *Poekēngkoeng*, al maar, steeds met opgetrokken beenen liggend. Cf. tjangkoeng of tjēngkoeng.

KĒNING I (Mal.), wenkbrauwen, zelden in pl. v. sēlibōn gebezigd. Zie tangkoep kēning.

KĒNING II (? in de uitdrukking) kēning-kēning lintah, tusschen waken en droomen, halfdronken. Cf. bēning.

KĒNJOES, glad aflopend (bv. v. e. sēmpòl). *Moekēnjoes* kidingkoe, mijn voet gleed uit (op den gladden weg).

KĒNJÖRÖN, z. asam. N. v. e. djamboer en e. rivier aan den voet v. h. Intim-intim-gebergte (GL).

KĒNOERI in GL = kēndoeri.

KĒNÖL, z. kaul II.

KĒNÖLPIT, z. kölpit en koendoel.

KĒNOEMBOEKÖN (Atj. teunoembō^s) GL, = gēdaboehōn.

KĒNOENDOELÖN, z. koendoel.

KĒNTJĒNG. *Moekēntjēng* mataé, zijn ééne oog is bijna dicht (de eene ooghoek is dicht, tengevolge v. e. oogziekte).

KĒÖK, klanknab. v. h. angstig gekakel v. kippen als men ze pakken wil of van een in het gevecht verslagen haan; (vd.) al bang geworden, het afgelegd hebbend (v. e. goeroe didōng). *Poekēkèòk*, angstig kakelen; poekēkèòk toekōngkoe, ik rammel v. d. honger.

KĒÖP, in alle afleidingen = kètjòp, z. a.

KĒPAK, onverv., *ngēpak*, klapwieken, met de vleugels slaan. *Ikēpaké* löwöd né, (de haan) sloeg zijn tegenstander met de vlerken. *Kēkēpak*, e. s. v. klepper, een toestel om overdag vogels, 's nachts wilde varkens van 't rijstveld te verbijzen, nl. een aan 't ééne uiteinde gespleten bamboe, die zóódanig aan een op djēndjoengōn's rustend rotantouw (gētih z. a.) bevestigd is dat, als daaraan van uit het wachthuisje getrokken wordt, de gespleten uiteinden v. d. bamboe tegen elkaar aan kleppen, waardoor de dieren verschrikt worden. Cf. kēkētār.

KĒPAL, z. ròm kēpal.

KĒPALA 1), hoofd, alleen in overdrachtelijken zin gebezigd, leider, aanvoerder, ook titel, zie ook ringgit; 2) room van buffelmelk, waarvan men door ze te koken minjak sapi maakt; (ook) dubbelgebeide ragi, gegiste drank, die bedwelming veroorzaakt (cf. ning en pēntjòr).

KĒPALANG, zie alang.

KĒPANTANG (L, in GL *pantang*), e. s. v. boom, welks bladeren in 't bosch, bij gebrek aan vaatwerk, wel als schotels en borden gebezigd worden. N. v. e. nederzetting in Isak (D).

KĕPĕK, vleugel, vlerk. *Kĕpĕk ni lĕlajang*, de vlerken v. e. vlieger.

KĕPĕRAS, algemeene naam voor verschillende soorten v. kleine vischjes, in rivieren of in moerassen voorkomend; *kĕpĕras pĕdih*, de eigenl. *kĕpĕras*.

KĕPĕT (cf. *kapit*), verv., *mĕngĕpĕt*, iets onder den arm of onder den oksel dragen, door het tusschen arm en lichaam te drukken. *Ah, djĕma ĵja biak ni si ngĕpĕt karoeng*, ach die vent behoort tot de lui die een *padizak* onder den arm dragen (d. i. er op uitgaan om *padi* te koopen, daar ze te lui zijn om hun rijstveld te bebouwen). *Ikĕpĕtnĕ koerikĕ (anakĕ)*, hij draagt zijn haan (zij draagt haar kind) onder den arm. *Kapit-kĕpĕt*, zie *kapit I*. *Ngö moekĕpĕt ibōh rōdjō*, hij heeft gelijk gekregen van (is in bescherming genomen, voorgetrokken door) den *rōdjō*.

KĕPIAH of *koepiah*, *kĕpiah*, het bekende mutsje. Vooral de oudere *Gajō's* dragen een *kĕpiah*; de jongeren dragen een hoofddoek. *Kĕpiah (ō)wĕ*, rotanmutsje, in de *Gajōlanden* gemaakt en door mannen van zekeren leeftijd gedragen; soms windt men er geheel van onderen, smal gevouwen een hoofddoek omheen; zulk een met hoofddoek omwonden *kĕpiah* heet *k. bĕrsōmbōl*; *k. imbōk* of *idjoek*, muts van *arĕnvezels* gemaakt; *k. alpi*, het kleine witte zweetmutsje; *k. roedjō sam*, een *Atjĕhsche k.*; *k. tĕmbōgō* of *k. kōbōt*, koperdraad-mutsje, gedragen als de *k. (ō)wĕ*, ouderwetsch, thans zeldzaam.

KĕPILŌ (GL *gadoeng*), e. s. v. eetbare aardvrucht. *kĕtella*. Soorten zijn: *kĕpilō poetih*, *k. ilang* of *k. tĕnarōeh*.

KĕPING, (plat en dun), gebezigd als hulptelw. voor planken, borden enz. *Papan sĕngkĕping*, *rōa kĕping* enz.

KĕPINŌS, n. v. e. blang in *S.* tusschen *Tĕroedjak* en *Toealang*.

KĕPIŌS, e. s. v. woekerplant, waarvan de geurige bladeren gedroogd, met welriekende bloemen vermengd, in een *pisangblad* gewikkeld en gaar gestoomd, en dan weer gedroogd worden, waarna men de bloemen verwijdert; de aldus geprepareerde *kĕpiōsbladeren* worden samengebonden en op verschillende wijzen *gefatsoeneerd* (vooral in den vorm v. *waaiertjes*); zulk een *tadjoek kĕpiōs* steekt de jongeling onder den hoofddoek, de *maagd* in de *haarwring*.

KĕPOĕH (L), hok onder 't huis of onder de rijtschuur, voor geiten, schapen, eenden of kippen (cf. *tarak*).

KĕPOEK, cylindervormige mand met een bodem van gevlocht-

ten rotan en een wand van boombast, waarin de gesneden tabaksbladeren bewaard, en waarin de gambirbladeren verzameld en gekookt worden, doordien men de geheele mand in een ketel met kokend water zet.

KĒRA, e. s. v. kleine aap (Atj. boeë krèh; zie s. poet). N. v. e. gebergte in D, dichtbij Sěroelō.

KĒRAH, zie krah.

KĒRAM (GL en L) of *karam* (L), onverv., *ngěram* of *ngaram*, broeien (v. kippen en vogels). Koerik a tēngah ngěram, die kip zit te broeien. *Ikěrabmié tēnaroehé*, (de kip) broeit haar eieren uit. *Görō tērķera(b)mi itik tēnaroeh dirié*, koerik wō si ngěramié, de eend kan haar eigen eieren niet uitbroeien, een kip broeit ze uit.

KĒRANA of *kranā*. *Kěranai* (ngěranai), bespreken, aanmerkingen maken op, met minaching spreken van, spotten met (iems. leelijkheid, zijn armoedige kleeding, een eigenaardigheid enz.). *Djěma kōtèk nti ķeranai*, scheld niet op een leelijk mensch, verwijt iemd. zijn leelijkheid niet. *Görō těkranai djěma si měskin*, men mag iemd. zijn armoede niet verwijten. *Akoe malé běrsķeranān oeroem kam kědjöp*, ik wilde een oogenblik met u spreken. *Kěranan*, zaak, geding; *akoe arā kranān koe oeroem wé*, ik heb met hem een hangende zaak. *Bōt pěkranāé*, hij heeft altijd wat aan te merken (op kleeding enz.).

KĒRANGSA, zink (bv. van uit Poelō Pinang ingevoerde emmers). Cf. sēng en timah sari.

KĒRAP of *kěrap*, dichtbij, vlakbij (cf. děkat). *Kěrap² oemahé oeroem oemahkoe*, zijn huis staat dichtbij het mijne; *kěrap² tērkoedoeké koetoendōeng*, ik volgde hem op zijn hielen; *wé sěķrapkoe*, hij is [nog] een nabestaande v. mij (bv. sara mpoe of sara datoe, cf. sědėkat). *Ikěrapié koendoelé koe akoe*, hij ging vlak bij mij zitten.

KĒRAP (cf. pōdjōm en njap), weg[gegaan], verdwenen. *Glah ķerap kō ari ini*, maak dat je wegkomt van hier; *mběh ķerap běrsangkan djědjöp oetōn 'ni*, zij zijn allen verdwenen, gevluht naar de bosschen.

KĒRAS, hard, hevig, luid (opp. lěmboet of pōra). *Koejoe kras*, een harde wind; *koejoe si ķeras 'ni*, de cholera of pest; *pěnjakit ķeras*, een hevige ziekte; *ķeras pědih ling ni lēla*, hevig is het geluid van een lilla (als die afgeschoten wordt).

KĒRAT, afgesneden stuk. *Kōnjèl sara (rōa) ķerat*,

één (twee) afgesneden stukje(s) kurkema; sĕngkĕrat, een afgesneden stuk, (in 't bijzonder) de helft van iets dat in twee gelijke stukken gesneden is (ikĕrat-doeö, bv. van kŏnjĕl, toe, oeloeh enz.); sĕngkĕrat ningkŏ, sĕngkĕrat nakoe, een stuk (de eene helft, bv. van de in twee stukken gesneden visch) is voor jou, het andere stuk is voor mij; awal sĕngkĕrat toendoen, een halve tros pisang; oepoeh sĕngkĕrat pinggang, een halve pinggang wit goed; sĕngkĕrat lŏ, een halve dag; sĕngkĕrat oelŏn, een halve maand; sĕngkĕrat dĕné, de helft van den [af te leggen] weg; toe ini ikĕrat-doeö(n), — ikĕrat-tigö, deze pijp suikerriet is in twee —, in drie [gelijke] stukken gesneden; tĕrsĕngkĕratŏn ibagi, verdeel het zoo, dat elk een (afgesneden) stuk (de helft) krijgt. Werkw., verv., *ngĕrat*, iets in stukken snijden, ergens een stuk afsnijden; ikĕraté kŏckŏeté (oeké, goemisé), hij sneed [een stuk af van] zijn nagels (zijn haar, zijn snor); ikĕrat-kĕrat ikŏn idjantar, snijd de visch in stukken om ze tot toespijs bij de rijst te bereiden; ikĕraté boer (oetŏn), hij trok den berg regelrecht over, het bosch midden door (niet er omheen of langs); ikĕraté ipŏdné kĕn kikir, hij vijlde zijn tanden (nl. vijlde boven- en ondertanden wat af); ngĕrat tandjoeng, zie tandjoeng; ngĕrat mata n lŏ (of mĕlintang mata n lŏ, [den loop van] de zon snijden, d. i. ŏf Noordelijk ŏf Zuidelijk [gaan]); (duidelijker nog is) ngĕrat mata n lŏ ikiri mata n lŏ moerip, Noordelijk, naar 't Noorden, (en) ngĕrat (mĕlintang) mata n lŏ ikiri mata n lŏ maté, Zuidelijk, naar 't Zuiden. *Ikĕratikŏ pé kajoe ini malé kĕn oetŏm*, snijd dit hout in stukken, die tot brandhout kunnen dienen.

KĕRBATŌE, = 't Mal. *akar batoe*, een op rotsen groeiend wortelachtig gewas. *Tŏpŏng kĕrbatŏe*, een slappe armband van akar batŏe gevlochten.

KĕRBŌLŌN, vermoeid, stijf (v. h. lichaamsdeel waarin of waarmede men lang achtereen iets heeft gedragen of vastgehouden). *Akŏe kĕrbŏlŏn ngĕmbĕk anakkŏe*, ik ben stijf van het in den arm dragen van mijn kind.

KĕRBŌN (Ar. *qoerbân*), een slachtoffer, dat de geloovige op den Grooten Feestdag, den 10^{den} Doel-Hiddjah, kan offeren. Vele Gajŏ's weten niet juist wat kĕrbŏn beteekent, en meenen dat het wenschelijk is, ééns in hun leven zulk een offer voor zich te laten doen, waarvoor zij dan het geld of het slachtdier zelf wel aan een rondreizenden vrome plegen

te geven. Ini kambing kərbön n amangkoe, dit is de bok, dien ik bestemd heb tot slachtoffer van mijn vader (die tijdens zijn leven geen offer voor zich heeft laten doen). Zie kikhah.

Kërdjō, huwelijk, huwelijksfeest; (zelden, alleen in enkele geijkte uitdrukkingen:) de bezigheid van velen om een gewichtige familiegebeurtenis naar den eisch te doen plaats hebben (cf. boeöt), feest. Kërdjō angkap; het angkap-huwelijk, het Gajō'sche ambul-anak-huwelijk; kërdjō bërdjoeölön of kërdjō bëroendjoek, het huwelijk met bruidschat; kërdjō moep(r)iosön, een huwelijksfeest op groote schaal, met vermakelijkheden; kërdjō sëlaloe, een eenvoudig huwelijk, zonder groote feestelijkheden als didòng enz.; kërdjō moewali, bij het huwelijk is een wali noodig; kërdjō moerip, kërdjō maté, „de feesten der levenden en de feesten der dooden”, een geijkte uitdrukking ter kenschetsing der werkzaamheid van den imöm, die belast is met de sluiting van huwelijken en wat daarmee samenhangt, en met de lijkbezorging; oemah kërdjō, huis waar een huwelijksfeest gegeven wordt (= oemah sara); ntah kitö k' oemah kërdjō sō bësilō, kom laten wij nu naar dat huis daar gaan, waar een huwelijksfeest gevierd wordt, d. i. laten wij het huwelijksfeest daar gaan bijwonen. *Kërdjō* (intr.), trouwen, getrouwd. Akoe ngö kërdjō, ik ben al getrouwd; wé malé kërdjō oeroem (of koe) anak ni pòlan, hij wil trouwen met de dochter van N. Moesim ni *kërdjō-mërdjō*, het jaargetijde waarin veel feest gevierd wordt (nl. na afloop v. d. rijstooft). *Ngërdjō* (onverv.), een huwelijksfeest geven, bruiloft houden; i Pëgasing têngah ngërdjō djëma bësilō, te P. is men thans aan het huwelijksfeesten vieren; ngërdjō bëtadah, een huwelijksfeest geven op groote schaal (met uitdeeling van opium). *Kërdjõi* (mëngërdjõi), iemd. huwen, met iemd. trouwen; ikö bajak akoe poerön-poerön, koekërdjõi (fijner: koetëmpati) bönön si blangi, als ik later rijk ben, dan trouw ik met een mooi meisje. [N. B. In Böbasan is kërdjõi = kërdjön elders, bet. dus „uithuwelijken, laten trouwen”, wat den spot van de overige Gajō's verwekt; anakoe malé koekërdjõi, ik ga mijn dochter uithuwelijken]. *Kërdjön*, [zijn kind] uithuwelijken, laten trouwen (fijner is tëmpatön, toeön, en böin of bërön; zie ook djoeölön, këmbarön en angkap); anakoe malé koekërdjön oeroem anak ni pòlan, ik wil mijn dochter (of zoon) uithuwe-

lijken aan den zoon (of de dochter) van N.; ngĕrdjōn èlĕmoe, een 'ilmoe (geheime wetenschap, tooverkunst) trachten te verkrijgen (bv. door ascesse, afzondering enz.). *Pĕtikĕrdjōn* of *tĕkĕrdjōn*, [een kind] door een ander laten uithuwelijken; anakkoe malé koepĕtikĕrdjōn koe abangkoe, ik zal mijn kind door mijn ouderen broer laten uithuwelijken (bv. omdat ik zelf ziek ben of op reis moet). *Tĕ(r)kĕrdjōn*; anak òja gōrō tĕ(r)kĕrdjōn oeroem pōlan sō, soembang òja, dat kind mag niet uitgehuwelijkt worden aan dien man, [want] hij is haar verboden [wegens stamverwantschap]. *Bĕ(r)kĕrdjō* (alleen in GL): bĕrkĕrdjō ioné bĕsilō, men viert daar thans bruiloft. *Bĕ(r)kĕrdjōn* bĕdné djĕdjōp oemah, huis aan huis, in alle huizen houdt men bruiloft. *Bĕkĕkĕrdjōn*, bruiloftje-, huwelijkje spelen (v. kinderen). *Bĕsikĕrdjōn*, onderling trouwen [van stammen of geslachten]. *Poekĕkĕrdjō*, telkens en telkens weer trouwen [van een man die telkens een angkap-huwelijk sluit om na korten tijd weer te scheiden]. *Poekĕrdjō*, veel van trouwen houdend; poekĕrdjō pĕdih wé, djĕdjōp kampoeng mbĕh ikĕrdjōié bōnōn soeara 'ni, hij is erg trouwlustig, hij heeft om zoo te zeggen alle meisjes van alle kampoengs al getrouwd. *Pĕkĕrdjōn*, huwelijksfeest, bruiloft, (ook) feest in 't algemeen; i pĕkĕrdjōn [ni] pōlan tĕngah ara priōsōn, bij de bruiloft van N. laatst waren er gemakelijkheden (als didōng enz.); sana pĕkĕrdjōn ni djĕma i kampoeng sō, kiroeh pĕdih, wat vieren ze in die kampoeng daar voor een feest, dat het er zoo druk en levendig is?

KĒRĒDĒK, z. krĕdĕk.

KĒRĒK, klanknab. van 't geluid v. sommige apen, ook van 't geluid dat kinderen maken als ze bĕrkĕkrĕkan. *Bĕrkĕkrĕkan*, krijgertje spelen (v. kinderen, in 't water of ook wel op 't land), waarbij degeen die „hem is”, de anderen achterna loopt; al loopende roepen zij kĕrĕk, kĕrĕk!

KĒRĒK-KĒRĒK, klanknab. v. h. gekrijsch van kĕra-apen.

KĒRĒKĒS of *kĕrĕkĕs*, klanknab. v. e. ritselend geluid (z. kĕrĕs), bv. van menschen of dieren, die zich door het bosch bewegen: een ritselend geluid, gedruisch maken (bv. bij het zoeken naar iets). *Kĕrĕkĕs* koe siō, kĕrĕkĕs koe sō, gōrō dĕmoe, hij grabelde hier, hij grabelde daar, doch vond het niet. *Ikĕrĕkĕsi* djĕdjōp bilik, gōrō dĕmoeé, hij doorzocht al de kamers, doch vond het niet.

KĒRĒKĒS, zie kĕrĕkĕs.

KĒRĒLANG, zie kĕrlang.

KĒRĒNA, z. kĕrna.

- KĒRĒPĒ**, gras. Er zijn vele grassoorten, o. a.: kĕrĕpĕ n a k a n g, hertengras, dat ook herten eten; k. blĕndĕ (Atj. naleuĕng blanda, eerst in de laatste kwarteeuw bekend); k. djĕdjaroem, k. gĕgadoengĕn, k. kĕrkoetjing, k. lĕloeang, k. sĕsampĕ, k. tĕmbĕgĕ, k. tjĕmoetjoet, k. sĕngkoekĕk of tjĕngkoekĕk.
- KĒRĒS**, klanknab. v. e. ritselend geluid (z. kĕrĕkĕs). S a n a s i *poekĕkĕrĕs* (of *poekĕrĕs-kĕrĕs*) i koedoek n d j a m b o e r k l a m s i n ĕ? — N t a h k o e l ĕ b a n g ĕ, w a t w a s d a t r i t s e l e n d g e l u i d v a n n a c h t a c h t e r d e h u t? — M i s s c h i e n w a s h e t e e n t i j g e r.
- KĒRĒTAN**, n. v. e. biezensoort, waarvan men matten vlecht. Kĕrĕt a n a l o e s, eene dunne soort, ook tot matten gevlochten; k. d j a l a n g, wilde k., onbruikbaar; zie s o e b a n g kĕrĕt a n. *Kĕrĕt a n*, n. v. e. kampoeng in 't Alasland, en v. e. berg in D. *Kĕrĕt a n D j a l a n g*, n. v. e. wĕr dicht bij Akoel (GL).
- KĒRĒTĕ** (GL). zie kĕr t ĕ.
- KĒRI**, zie k r i.
- KĒRIS**. [uit andere landen van den Archipel afkomstige] dolk, kris; oude krisen komen meer in G. dan in Atjĕh voor. Kĕr i s k o e r i l, n. v. e. patroon v. e. kĕt a w a k bĕb o e n g ĕ; kĕr i s m o e d o e l a n g, kris met een handbeschermmer aan 't gevest.
- KĒRKAK-KĒRKĒK** en *kĕrk a n g-kĕrkoeng*, langs elkaar schuifelen, dooreen wriemelen (v. e. menigte menschen, bv. bij een feest).
- KĒRKANG-KĒRKOENG**, zie kĕr k a k-kĕr k ĕ k.
- KĒRKOETJING** (GL), *kĕkoetjing* (L), of kĕrĕpĕ kĕ(r)koetjing, n. v. twee grassoorten: 1° het kruidje roer me niet, waarvan de blaadjes zich sluiten en verwelken als men ze aanraakt; 2°, een gras, in vorm eenigszins gelijkend op kattenstaartjes; ook n. v. e. heester, waarvan het hout gebezigd wordt tot brandhout, en wel om het vuur te onderhouden (kĕ n s ĕ n g k ĕ t ĕ n).
- KĒRLANG** of *kĕrĕl a n g*, schouder (v. menschen en dieren). Kĕr(ĕ)l a n g n i d j i n g k i, het middengedeelte v. d. wipplank voor 't rijststampen; k. n i g a s i n g, zie g a s i n g. Zie ook l o e s o e n g kĕr(ĕ)l a n g. *Kĕr(ĕ)l a n g*, n. v. e. wĕr bij Pĕn a r ĕ n (D), en v. e. kampoeng in 't Samar-Kilangsche (D).
- KĒRLĒNG**, klanknab. v. e. rinkelend geluid bv. v. gĕn t a e n gĕg i r i n g en v. knickers in een kruik, z. kĕ kĕr l ĕ n g.
- KĒRLĕP**, (v. e. weg of moeras, zĕd drassig) dat men er met de beenen inzakt of doorzakt. Kĕr l ĕ p p ĕ d i h d ĕ n ĕ

koe Idi, de weg naar I. is erg drassig; paja kërlop, een moeras waar men plotseling tot de knieën inzakt. *Moe-kërlop* kidingkoe koe wan tété, ik heb door den vloer heen getrapt, ben met mijn beenen door den vloer gezakt.

KĒRMAL, n. v. e. ladang in Tampoer.

KĒRNA of *kĕrĕna*, soms *kana* (cf. sōböp, asal), reden, omreden van, vanwege, omdat, want. *Ōja kĕrnaé kati kitō pĕlōlō*, dat is de reden dat wij gevochten hebben; *kĕrn' awahmoe*, van wege jouw gepraat; *oemō kĕrna ōja*, niet dáárom is het; *kĕrna ōja kati prang*, dáárom is het dat ze oorlog voeren.

KĒRŌA, zie *krōa* en *rōa*.

KĒRŌDJŌN of *kĕrōdjōön* (Mal. *kĕradjaan*), zie s. *rōdjō*.

KĒROEKOEK of *kĕroekoekōn*, e. s. v. vogel met langen staart.

KĒROEÖL (Mal. *kĕloear*), in bepaalde uitdrukkingen gebezigd i. pl. v. 'tGaj. *koedöröt*. *Masoek oetōn*, *kĕroeöl oetōn*, *masoek blang*, *kĕroeöl blang*, hij trok door bosschen en over vlakten; *ngō kĕroeöl ari nĕgĕri Gajō*, hij is voor goed weg [gevlucht] uit G. (v. iemd. die 't land heeft verlaten om de bloedwraak te ontgaan); *kĕroeöl ari ödöt oeroem hoekoe* *boeöté a*, wat hij daar gedaan heeft is in strijd met zede en recht.

KĒROES, verv., *ngĕroes*, [een pot, de *kĕbōn* enz.] uitschrapen, er het laatste restantje uithalen; *ikĕroesé* (*ikĕroesié*) *rōm ari wan kĕbōdné* (*krō ari wan koerōdné*), hij schraapte [met zijn handen] het laatste restantje *padi* uit de *kĕbōn* (rijst uit den pot); *ikĕroesié kĕbōdné gōrō nē sara rōm pé taring i was a*, hij schraapte met zijn handen de *kĕbōn* schoon uit, zoodat er geen korreltje *padi* meer in overbleef. *Kĕkĕroes*, het laatste restantje (*padi* op den bodem v. d. *kĕbōn*, *padi* in den kookpot); *ngō mbĕh kĕkĕroesé pé*. zelfs het laatste restantje is op.

KĒROET, verv., *ngĕroet*, [de buitenste schil van iets] afschrapen (bv. van bamboe, om loeloek te verkrijgen). Cf. *kĕkoes*.

KĒRSAT (minder in GL dan in L, cf. *koesoek*), verv., *ngĕrsat*, hard wrijven, schuren, afwrijven. *Ngĕrsat poemoe*, [met een steen of met de andere hand] de hand (waaraan bv. vogellijm kleeft) afwrijven. *Ngĕngĕrsat pantaté koe pōgōr*. (de buffel) schuurt zijn achterste tegen de omheining. *Kĕrsatōnkō pé koedoek koe kĕ*

djöp. wrijf mijn rug eens even (met een steen). Oerang Gajō ikō niri, mahat *bĕrsikĕrsatōn* koedoe kĕ, als de G.'s baden, wrijven zij elkaars ruggen af (met een steen). *Pĕngĕrsatkoē* atoe kasap, een ruwe (niet gladde) steen dient mij om mijn lichaam te wrijven. *Kĕkĕrsatōn* ni koedoe k ara iōné atoe kōl, daar is een groote steen [in de rivier] om den rug tegen te wrijven.

KĒRSĒK, geogr., zie *kĕrsik*.

KĒRSENG, klanknab. v. e. rinkelend of rammelend geluid. Zie *kĕkĕrsĕng*.

KĒRSIK (GL), = *ōné* (L), rivierzand, kleine steentjes in het rivierzand aanwezig, die men in holle armbanden doet, opdat deze bij beweging een rinkelend geluid zullen maken (z. *kĕrsĕng*). *Kĕrsik*, n. v. e. djamboer in GL op den weg naar Soesoeh.

KĒRTAS, papier.

KĒRTŌ, e. s. v. wilden moerbezieboom, komt in G. veel voor; toch vindt men er geen zijdewormen. *Kĕrtō tjanĕ*, e. s. v. grooten boom, met zeer hard, donker hout, waarvan men huisbalken, djingki's, *baloehōn rĕp'si* enz. maakt.

KĒRTOEH, patroon v. e. geweer. Zie *bĕdil*.

KĒRTOENG of *kĕkĕrtoeng*, (eigenl. 't geluid toeng! makend) een toestel van bamboe waarin men water laat loopen en dat zóó is ingericht dat, telkens als de bamboe vol water geloopt is, het eene uiteinde daarvan kantelt en met een harden plof (toeng!) neervalt op een daaronder geplaatsten steen; zoodra 't water er uit geloopt is herneemt de bamboe haar vorigen stand weer. Dit toestel dient om door zijn toeng! toeng! de wilde varkens van sawah of ladang te verjagen. Werkw., onverv., *mĕngĕrtoeng*. 't geluid *kĕrtoeng* voortbrengen (bv. door met twee ledige *lōnggō's* op een steen te stampen).

KĒRTOEP, verv., *ngĕrtoep*, [padi, pinang enz.] met de tanden van den bolster ontdoen en dan de korrels opeten (zooals kinderen graag doen). Zie *trōng kĕrtoep*.

KĒS, een luciferdoosje. *Anak ni kĕs*, Lucifer. *Si pé kĕsmoe ö kĕdjöp*, geef mij even je lucifers.

KĒSA, ranggetal van sa, één: ten eerste. Zie voorb. onder *oetang*.

KĒSAH, adem, levensgeest. *Kĕsahé ngō i oedjoeng noeké*, zijn adem (levensgeest) is al in de uiteinden van zijn haren, al bijna ontvloten, d. i., hij is al bijna dood. *Kĕsahi* (ngĕsahi); *ikĕsahié oemoek-oemoekné*, zij ademde op zijn fontanel (bv. v. d. jongen die besneden zal worden, of v. d. jongeling die naar de Kust zal vertrek-

- ken). *Bērķsah*, diep ademhalen, hijgen. *Moekēsah*, ademend; *ara ilòn moekēsah*, hij ademt nog.
- KĒSĒBĒH**, e. s. v. plant, waarvan de pitjes wel tot kinderhalsbandjes aaneengeregen, en de fraaie roode bloemen in hoofdhoek of haarwring gestoken of tot versiering der lijkbbaar gebezigd (zie *malé*) worden.
- KĒSĒK**, verv., *ngēsèk*, [ontbolsterde rijst] zachtjes in draaiende beweging heen en weer schudden in een wan (*nioe*), om de *gabah* (d. i. de nog ongepeld gebleven rijst, *lēm batak* of *blatak*) van de gepelde korrels te scheiden (de *òròs* verzamelt zich dan aan de buitenzijde, *oedjoeng*, d. i. de van de persoon die schudt het verst verwijderde zijde, de *lēm batak* aan de binnenzijde, *ralik*, van de *nioe*; zie *tapi* en *soendi*). Zie *bēròk kēsèk*. *Ngēsèk pri*, een kwestie nauwkeurig onderzoeken (zooals een *ròdjò* behoort te doen).
- KĒSĒLAN**, z. *sěnsim*.
- KĒSĒN** of *běroe kēsèn*, een oude vrijster. *Běroe kēsèn, raké běroe ngö moepěmaèn, běroe ója běbėta nsèn*, een oude vrijster, haar tijdgenooten hebben al schoondochters. zij is nog altijd maagd als vroeger (een spotversje).
- KĒSIN** (Atj. *gasièn*, Mal. *kasihan*), arm, behoeftig, dikwijls verbonden met *měskin*; *djěma kēsín mės-kin*, een arm, behoeftig man. *Toelòn kēsín*, scheenbeen.
- KĒSING**, onverv., *ngēsing*, den neus snuiten. *Ikö malé ngēsing göip koe sō pōra, djěma tēngah maan*, als ge wilt snuiten *ga* dan een cindje daarheen, de menschen zijn juist aan 't eten. *Ikēsingön oengimoe ö*, snuit je neus eens flink uit (tot een kind). *Poekķēsing sabi, ntah sana i wah nioengé, ntah ara pé bang lēm poesing*, hij snuit elk oogenblik [zijn neus], wat kan er toch in zijn neus zitten, misschien zit er wel een *lēm poesing* (e. klein soort bloedzuiger) in.
- KĒSIP**, e. klein soort kakkerlak, kleiner dan de *mandoeng*.
- KĒSÒR**, e. s. v. stekend insect, kleiner dan de *lěbah* (wesp). *Poekķēsòr* (cf. *poegģęłam*), snel voortschuifelen (v. e. insect op iemands lichaam); *kisoe poekķēsòr i wah n sěroeölkoe rasaé*, ik voel dat een vloo in mijn broek kruipt.
- KĒT**, verv., (*m*)*ngèt*, bijten, (in *L* ook) steken (van sommige insecten, bv. *lěbah*, cf. *soekoet*). *Ikėtié diangé těr pipié*, hij beet zijn vrijster in de wang. *Anak koe ikétòn asoe sat n ini*, mijn kind is zoo even door een hond gebeten. *Koetjing ipěkèté (ipoekèté) tikoes*,

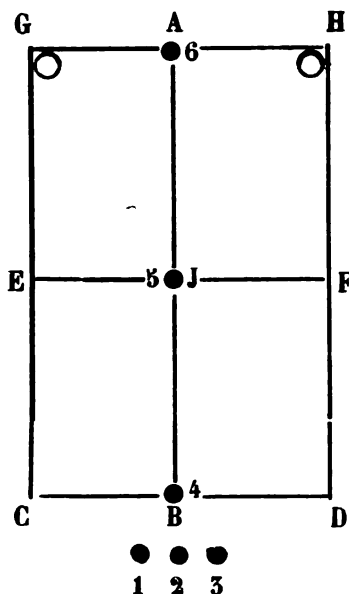
de kat houdt al maar de muis tusschen zijn tanden. Ngö tē(r)kèt tētoeroeh akoe, ik moest mij [onwillekeurig] op den wijsvinger bijten (v. verbazing of verwondering); ah tērəkèt akoe tētoeroehkoe (of delahkoe), sana diö malé koedöpöt, ach, ik heb mij [onder 't eten] bij ongeluk op mijn vinger (of mijn tong) gebeten; wat zal ik wel krijgen (men acht dit een teeken dat men iets, vooral 't een of ander lekker eten, zal krijgen). Moekèt iboeh (of ikètön) oeloe ni glangmoe ö, nti moesirang, laat de beide uiteinden van uw armband elkaar raken, laat ze niet van elkaar gescheiden zijn (want dat is pantangön). Pērəkèt (ook pēkèt) pēdih asoe òja, die hond is bijterig. Poekèt (of pēkèt, ook moekèt) awaliawahé sabi, görö ingēngalé, (dat kind) houdt al maar de pisang tusschen de tanden, doch eet ze niet op (kauwt ze niet fijn). Pēngèt(ön) nasoe òja, dit is [een wond of lidteeken van] een hondenbeet.

KĒTA (uit ikö + ta, cf. kēbēta en nta), ook kētadné, indien het aldus is, in dat geval, dan (dikwijls slechts stopwoord). Kö bēsé glah akoe blōh k' oemahé kēta, nu, laat mij dan maar naar zijn huis gaan; sana kēta'ilōn, wat dan nog (verder); koesi kēt' akoe, waar moet ik dan heen; ah kēbēta, bēta kētadné, görö hali, nu, als [ge] dan zoo [wilt], dan moet het maar zoo, ik heb er geen bezwaar tegen; kö görö kam bēdöwö, kētadné moepakat mi kitē, als gijlieden geen tegenwerping maakt, laat ons dan maar samen overleggen; kēta wadna, een stopwoord als kēdahé (cf. ons: en toen dan).

KĒTAGÉN, uit gewoonte behoefte hebben aan, trek hebben in [wat men gewoon is op een zeker tijdstip te doen, te krijgen of te gebruiken]. Ah, akoe kētagén pēdih malé misöp (mangas, nômé), ik heb een vreeslijken trek in [mijn op dezen tijd gewone] opium (sirihpruimpje, slaapje): akoe ngö kētagén lö k' òné, ach ik verlang daarheen te gaan (want ik krijg daar altijd lekker eten).

KĒTAKTAM (L), *hërta^stam* (GL), een spel als het Atj. meuta^s-tham euë galah, (zie De Atjèhers II p. 203 en 't Mal. galah pandjang, 't Batav. main galah, 't Jav. gobag wajang of sodor), door aankomende jongelingen (boedjang sēdang) gespeeld op de blang. De spelers verdeelen zich in 2 partijen (rōa djoedoe). Men trekt met den voet op den grond een langen streep AB in de lengte, galah genoemd, en loodrecht daarop zooveel strepen in de breedte als elke partij spelers heeft. Verder

worden op gelijke afstanden van en evenwijdig aan de galah A B aan weerszijden strepen getrokken om de grenzen te bepalen waarbinnen het spel moet gespeeld worden. Stelt men dat elk der beide partijen uit 3 spelers bestaat, dan zijn er dus 3 dwarsstrepen (b aris): C D, E F en G H.

Bij de beide uiteinden van de streep G H, d. i. aan de benedenzijde (de r alik: de zijde C D heet bovenzijde; o e d j o e n g) v. h. speelvlak, wordt een kleine cirkel getrokken; de daardoor gevormde perkjes worden k r ō „rijst”, genoemd. De spelers van de aanvalspartij, hier door 1, 2 en 3 aangeduid, posteeren zich op korten afstand buiten het speelvlak aan de oedjoeng-zijde; die der andere partij, de verdedigers 4, 5 en 6, stellen zich op bij de snijpunten van de galah A B met de dwarslijnen C D, E F en G H, dus bij de punten B (4), J (5) en A (6). Het doel van 't spel is, dat een der aanvallers er in slage „van de rijst te eten” (m a d n i k r ō), d. w. z. met een zijner voeten binnen een der k r ō genoemde perkjes bij de punten G en H te treden, en daarna weer op zijn plaats buiten het speelvlak terugkeere, zonder door een der verdedigers „geraakt” (i k ò n a i d. i. ons „gepoegd”) te worden. De verdedigende partij moet dit trachten te beletten door de lijnen C D, E F en G H te „bewaken” (m ě n ě w ě d n i b a r i s); N° 4 en 5 mogen zich slechts elk langs de hem toegewezen dwarslijn (4 langs

C D, 5 langs E F) bewegen, doch N° 6 mag zich verplaatsen niet alleen langs de lijn G H, doch ook langs de galah A B. De aanvallers 1, 2 en 3 mogen, na de lijn C D gepasseerd te zijn, binnen het speelvlak C D G H zich geheel vrij bewegen. Hun streven is nu om, terwijl twee van hen de verdedigers, die trachten hen „tegen te houden” (m ě n ě l i t), afleiden, den derde gelegenheid te geven de strepen ongehinderd te passeeren. Wordt een van hen door een der verdedigers gepoegd (i k ò n a i), dan is het spel uit en worden de rollen verwisseld. Gelukt het daarentegen een der aanvallers om ongedeerd, zonder gepoegd te zijn, een der perkjes G en H te bereiken en met een zijner voeten daar even binnen te komen, d. i. volgens de gebezigde beeldspraak, daar „rijst te eten” (m a a n k r ò), dan roept hij „hè hoe lekker” (a d o e h s ě d ò p é), welke uitroep evenwel weldra gevolgd wordt door een „ik heb al genoeg [gegeten]” (n g ö k ò r ò n g) of „de rijst is op” (n g ö m b è h k r ò é), waarmee hij nu onmiddellijk den terugtocht aanvaardt, ook thans weder gehinderd door de verdedigers, elk op hun streep. Slaagt hij erin om, zonder „gepoegd” te zijn, weer buiten het speelvlak te komen, dan roept hij d i l ò! d i l ò! „vrij” of „gewonnen” (cf. Mal. belon, Atj. bilōn), ten teeken dat zijn partij gewonnen heeft, waarna het spel opnieuw begint met dezelfde rolverdeeling —. Heeft dezelfde partij zevenmaal achtereen gewonnen, dan mag in L elk der winners een der verliezers zevenmaal (hierbij wordt plechtig van één tot zeven geteld, i p ě s a d o e ò n: s a r a, r ò a pitoe!) een harden tik op de naast elkaar opgehouden handen geven (n ě p ò r. zie t ě p ò r), in GL daarentegen moet elk der verliezers een der winners op den nek nemen (m ě n r a j o e n g) en zevenmaal heen en weer langs de galah dragen.

KĒTAM DÖDÖ, e. grassoort, waarvan de bladeren dienen tot medicijn voor borstziekten. Zie d ö d ö.

KĒTANGGI, Gaj. uitspr. v. h. Mal. s ě t a n g g i, e. s. v. reukwerk om te branden.

KĒTAPANG, e. s. v. boom, die in G. niet veel voorkomt. Zie b a k ò k ě t a p a n g.

KĒTAPÉ en *tapé*, maar, evenwel. B l ò h m i k ě t a, k ě t a p é n t i k ò p o e è n g ò n - è n g ò n k o e k o e ò n k o e k i r i, k a t i n t i k ò i b ě t i h d j ě m a, n u g a d a n m a a r, m a a r k i j k n i e t r e c h t s o f l i n k s, o p d a t m e n j e n i e t h e r k e n t.

KĒTAR, klanknab. v. e. klepperend geluid, vooral v. h. geluid, veroorzaakt door trilling; *kĕtar-kĕtoer*, id. van naar beneden rollende steenen. Werkw., onverv., *mĕngĕtar*, kleppen, trillen, rillen; *mĕngĕtar pĕdih akoe*, kĕkaboer

sinö niri akoe, sawah bĕsilö sĕdjoekön, ik ril [van de kou], van ochtend vroeg heb ik gebed, en nu ben ik nog koud. *Kĕĕtar* (subst.), zie *kĕĕtar*. *Ikĕĕtaré* dirié ioenggörnĕ dirié dĕmöm, hij deed alsof hij rilde en zeide de koorts te hebben; *ikĕĕtarkö* anak-saudörö 'ni bĕdnĕ nti lĕpas boeöté, scherp allen kamponggenooten in, dat zij zich in niets te buiten gaan (geen fouten begaan, zegt de rödjö bv. tot den toeö, wanneer een oorlog staat uit te breken). Goeroe didong kōna sakat, görö tĕrbōhé nè moeling, ngö *ngĕtarön*, de goeroe didong, betooverd, kon geen woord uitbrengen, hij beefde over zijn geheele lichaam.

KĒTARING, het vierkante bamboe- of houten raam waartuschen de aarde v. d. oven (dapoer) besloten is.

KĒTAWAK, [in G. zelf geweven] breede lendengordel voor vrouwen, over de pawak (het lendenkleed) heen om het middel gedragen en met een lint of band (*kĕtawak andé*) bijeen gehouden; de *kĕtawak*, die wel door de mannelijke jeunesse dorée gedragen wordt, is altijd van het bekende Atjĕsche zwarte goed (oepoehitöm); soms wordt daarover nog een bĕnting (z. a.) geslagen. *Kĕtawak andé*, band of lint om de *kĕtawak* op (bijeen) te houden, naar 't heet zoo geheeten omdat men daarvoor altijd de als *kandé* (z. a.) bij een sterfgeval gekregen lappen wit goed bezigde, wat ook thans nog vaak voorkomt, hoewel men tegenwoordig ook *kĕtawak andé* maakt van zwart goed met kasap (z. a.) versierd; *kĕtawak bĕtĕpi* of — *bĕboengö*, lendengordel met een geweven rand (aan de lange zijden); *k. boedjang* of *k. sĕlaloe*, eenvoudige lendengordel zonder rand; *k. pĕtik*, een *k.* waarvan de kettingdraden alle uit geikat garen bestaan. *Ikĕtawakié* anaké, zij deed haar kind een *k.* aan. *Bĕrkĕtawak*, een *k.* aanhebbend. Zie *lōmpōng*.

KĒTĒBAH (Arab. choetbah), de Vrijdagpreek (op de bimör in de mĕsĕgit). Matja *kĕtĕbah*, de Vrijdagpreek houden. Zie *toengköt*.

KĒTĒK, zie *lōmpōng*.

KĒTIBOENG, klanknab. v. h. geplasp in 't water door er met de handen in te slaan. *Bĕrkĕtiboeng*, [onder 't baden] met de handen in 't water slaan (meisjes, te zamen badende, doen dat wel gezamenlijk in bepaalde tempo's).

KĒTIDÖS(N)Ē, zie *tidös*.

KĒTIKÖ (Mal. koetika), tijdstip. *Lō sĕrĕlō limö kĕtikö*, een dag heeft (is verdeeld in) 5 tijdstippen (nl. voor zekere soorten van wichelarij, de Mal. koetika lima);

i wèd n i k a m s è k è t i k ö, wacht een oogenblik. Zie k ö d i k ö. D j è m a b è r k è t i k ö, een wichelaar.

KÉTING, (een pisangblad of een stuk katoen als) overtrek over den mond v. e. pot tot afsluiting, (bv. boejoeng, waarin manisön of wöih n kilang), zie d j a n t a r b è r k è t i n g. Werkw., verv., *ngèting*, [een boejoeng] met zulk een overtrek sluiten.

KÉTITING (GL) = *tèniak* (L en GL), het steentje of bikkeltje, dat bij het b è r s i m b a n g (e. s. v. bikkelspel) opgegooid en weer opgevangen wordt.

KÉTJAL, omspanning met de naar elkaar toegebogen duim en middel- of wijsvinger van één hand; s è (n g) k è t j a l (ook s a r a k è t j a l) [pèdih], wat men met duim en middelvinger kan omspannen; s è (n g) k è t j a l t o e n d j o e k, wat men met duim en wijsvinger kan omspannen. B è t i k ö n k o e s è k è t j a l k ö l é, mijn arm is zóó dun, dat ik hem met duim en middelvinger omspannen kan. *Koekètjalön* t è r p o e m o e é, ik vatte haar bij den arm. *Pèngètjal* n k a s ö, langshout over den nok v. e. huis om de daksparren te drukken.

KÉTJÈP, het sluiten [v. d. oogen]. S è n g k è t j è p m a t a, één oogsluiting. een oogenblik; s è n g k è t j è p m a t a p é g ö r' a k o e l o e p ö n, geen enkel oogenblik vergeet ik (mijn meisje). *Kètjèpön* (m è n g è t j è p ö n); k è t j è p ö n m a t a m o e, p è r n g a h ö n a w a h m o e, sluit je oogen, open je mond. N g ö m o e k è t j è p m a t a é, zijn oogen zijn gesloten; n g ö m o e k è t j è p m a t a n l ö, de zon is door wolken aan het gezicht onttrokken.

KÉTJOET, samengetrokken, verschrompeld (door zuur, verdroging enz.). O e l o e h k è t j o e t, verschrompelde bamboe (doordat men ze te jong gekapt heeft). Zie k o e r ö —.

KÉTJÒP, ook *kèòp*, (opp. k è m b a n g). M o e k è t j ò p, gesloten, ineengevouwen, dichtgeslagen [bv. e. pajoeng, e. vlag, e. net, e. bloem, e. zeil]. *Kètjòpi* (n g è t j ò p i) of *kètjòpön*; i k è t j ò p i é (k è t j ò p n é) p a j o e n g é, zij sloten hun pajoengs.

KÉTJÒS. *Moekètjòs*, krom sprekend (bv. t è w ö n g z e g g e n i. pl. v. t r ö n g, g ö w ö i. pl. v. g ö r ö, vooral v. kinderen).

KÉTOEBÖN, het vruchtwater dat vlak vóór de geboorte v. h. kind naar buiten vloeit (cf. o e r i).

KÉTOEKAH, n. v. e. kampoeng in GL.

KÉTOEMBOE, potje zonder deksel van zilver, koper of wel gebakken aarde, ter berging v. pinang of kónjèl, voor vrouwen. Worden in G. gemaakt, doch ook ingevoerd uit Atjèh.

KÉTOEM(B)ÖR, korianderzaad, zie a w a s.

KĒTOEPOENG, een ledige klapperdop, waar van boven slechts een klein stuk afgesneden is, als bewaarplaats voor kapoer toer of panggir, of als drinkwatervat voor onderweg gebruikt; (ook) muts van buffelhuid, behoorende tot de ouderwetsche krijgsmanskleeding.

KĒTOERI, e. s. v. citroen, z. moengkoer.

KĒTOK, klanknab. v. h. geluid v. e. kip die eieren legt. *Poekĕkĕtòk*, dat geluid maken. Werkw., verv., ngĕtòk, kloppen; ikĕtòkĕ p a p a n, hij klopt op de plank.

KĒTOL, e. s. v. aardworm of pier. Soorten: kĕtòl p a j a (L), k. t j a t j i n g (GL), een kleine aardworm; k. ròk of rĕròk, een groote id. (z. spreekw. onder k a l a n g pĕpòt); kĕtòl n d j ĕ m a, ingewandsworm. Zie wĕ kĕtòl. *Moekĕtòl* of *kĕtòlön*, wurmen hebbend (v. kinderen, buffels enz.). *Kĕtòl*, n. v. e. kampoeng en een rivier in L.

KĒTONG, een door vrouwen en mannen boven in de oepoeh gemaakte zakvormige ruimte, gebruikt als zak ter berging van tabak, sirih, geld enz.; gevuld, wordt dit geïmproviseerde zakje tusschen gordel en lichaam gestopt. I b ò d n é k o e kĕtòngé m a n g a s é, zij stopte haar sirihpruim in haar kĕtong. Verv., ngĕtong; ikĕkĕtòngé ò r ò s k ĕ n p a k a n n i k o e r i k é, zij draagt altijd bĕras in haar kĕtong tot voer voor haar kippen. N g ö k o e kĕtòngön p ĕ n g k o e, ik heb mijn geld in mijn k. geborgen.

KĒTOPANG of *tĕtòpang*, dikwijls a m p a n g —, een niet gevoerde mat als onderlegmat voor een (gevoerde) zitmat (z. a m p a n g).

KĒTÖR, e. s. v. water-schelpdier, slak. Soorten zijn: kĕtòr gĕdòk (in moerassen, veroorzaakt jeuk), k. kilik (in rijstvelden), k. pĕdih (gegeten, en ook hiervan sirihkalk gemaakt, z. kapoer), k. singgi of sĕsinggi (GL, klein, licht v. kleur).

KĒWĒK (cf. kĕlĕk), verv., ngĕwĕk, [vruchten] van de schil ontdoen, schillen, afschillen. N g ĕ w ĕ k w a h n a w a l, een pisang schillen. *Moekĕwĕk* = moekĕlĕk (z. a. de voorbb.).

KIAMAT (Arab.), de opstanding of het laatste oordeel volgens de Moslimsche eschatologie; (vd.) in beroering, in verwarring; als in verwarring door elkaar loopend, druk. P ò d ò l ò k i a m a t l a n g s ò n g ö r a t a m b ĕ h d ĕ n i ò i n i, op den dag des oordeels zal deze geheele wereld geheel en al vlak zijn; n g ö k i a m a t n ĕ g ĕ r i G a j ö b ĕ s i l ò, 't Gajöland is thans in verwarring (door de komst der Hollanders); k i a m a t p ĕ d i h i k ö n i w a n w ö i h s ò, het wemelt van visschen in gindsche rivier; k i a m a t p ĕ

dih djěma i Bětawi, er zijn erg veel menschen te Batavia; kiamat pědih oetangkoe, ik zit diep in de schuld (vol schulden).

KIAMBOETŌN, e. s. v. rups, kort en dik, zwart, in de bosschen.

KIANAT (Arab.), verraad, verraderlijk handelen(d), kwaaddoen(d), kwaadaardig. Djěma děngki kianat, een kwaadaardig, verraderlijk mensch; koelö kianat, een kwaadaardige tijger (die menschen aanvalt).

KIDING, voet, onderbeen (tot aan de knie), poot. Kiding moelō, voorpooten, (zie echter poemoe); k. poerōn, achterpooten. Inō kiding, de groote teen; laman djögör anakkoe, koeglih si òpat kidingé lang sō, als mijn kind mag herstellen, dan zal ik een viervoetig [dier] slachten (d. i. een buffel of een geit); gōrō těr bōh [nēmé] kiding koe djěma, men mag niet slapen met de voeten naar een ander gericht; kiding ni daloeng (doelang), de voet (het onderstel) v. e. daloeng (doelang); kiding ni sěroeöl, de pijpen v. e. broek; kiding ni gasing, zie gasing. *Kidingi* (ngidingi); ikidingié akoe, hij keerde zijn voeten naar mij toe (wat niet behoort is).

KIDŌL, linksch, alles met de linkerhand doend, averechts. Ōja djěma kidöl, něngkah kidöl, die man is linksch, hij hakt met de linkerhand; kidöl pědih akoe měndjōit, wat zit ik onhandig voor dit naaiwerk, het naaien hieraan gaat mij onhandig af (bv. omdat ik er niet goed vóór zit); oemah kidöl, een huis, waarin de linkergalerij tot vrouwen —, de rechter tot mannengalerij bezigd wordt.

KIK, haak of angel (v. koperdraad) v. d. hengel (de stok heet glas). Werkw., verv., *někik*, hengelen, met een hengel [visschen] vangen. Někik bědawé, hengelen, terwijl men den in kippenveeren verborgen angel even boven het water houdt; někik běrdědōm of — běrtambangōn, hengelen met een hengel, waaraan een lang, op een klos gerold touw zóó bevestigd is, dat de visch, na toegebeten te hebben, al weg zwemmend het touw afwikkelt; is de visch eindelijk vermoeid, dan rolt de hengelaar het touw weer op de klos en bemachtigt de visch (deze methode toegepast om groote visschen, bv. gěgaring te vangen); někik běrnatjar, hengelen, terwijl men een [van een platgeslagen duit en een paar angels] nagemaakten kikkorsch even boven het water houdt; někik běrampat of někik sintak, hengelen terwijl men den hengel telkens een oogenblik in 't water houdt en dan weer met een ruk op-

haalt; *nĕkik bĕrantō*, = *n. bĕrampat*, doch de hengelaar blijft niet staan op één plek maar loopt langzaam langs den oever voort. *Brawang pĕnĕkikōnkoe*, de kolk waar ik pleeg te hengelen.

KIKAH (Arab. 'a q ū q a h), een slachtoffer (buffel, geit of schaap), dat ten behoeve v. e. pasgeboren kind gebracht moet worden, maar ook uitgesteld en op later leeftijd, zelfs wel door overlevende nabestaanden ten behoeve v. e. doode kan worden gebracht; vele inlanders zenden geld naar Mekka om daar voor zich zulk een offerdier te laten slachten. In *ikōrō kikah, ngō koeniötön kĕn kikah n amangkoe poedah a*, dit is een buffel bestemd voor 'a q ū q a h, ik heb reeds lang geleden de gelofte gedaan dat ik hem tot 'a q ū q a h voor mijn [overleden] vader zou aanwenden (als zulk een dier 3 jaar of ouder is, slacht men het of in de maand Moeloet, bv. op den 12^{den} dier maand, of op den 10^{den} v. de Oelön Hadji; sommige Gajō's verwarren *kikah* met *kĕrbön*). *Amangkoe si malé koekikahi of -ön*, 'tis voor mijn vader dat ik een *kikah*-offer wil houden. *Bĕrkikah*, een 'a q ū q a h-offer slachten.

KIKIR, vijl. Werkw., verv., *ngikir*, vijlen, afvijlen (vooral: de tanden; doch ook bv. een mes, armbanden). *Goeroe kikir*, z. *goeroe*; *atoe kikir*, steen om de tanden af te vijlen. *Bĕrkikir*, zich de tanden laten vijlen, gevijde tanden hebbend.

KILANG I, Europeesche naaimachine (in G., vooral in I, reeds vrij frequent).

KILANG II of *wöih ni kilang (GI)*, e. s. v. drank van suikerrietsap, met water en eenige kruiden als *lĕngkoeös, batang sĕré, haliö* enz. ingemaakt in een boejoeng, die dan van boven met een pisangblad wordt afgesloten (z. *kĕting*), een lekkernij, vooral bij gelegenheid v. d. *ariraja* gedronken.

KILIH, onverv., *ngilih*, dalen, afdalen. *Nangkòk koe boer, ngilih koe paloeh*, naar 'tgebergte opklimmen, naar de vlakte afdalen. *Boer si atas koetangkòki, aroel si rölöm koekilihi*, hooge bergen heb ik bestegen, in diepe rivieren (ravijnen) ben ik afgedaald. *Pĕngilihön*, helling, hellend terrein.

KILIK, tuinhagedis, salamander. Zie *kĕtòr*.

KILÖ, schoonzoon, zoowel de eigenlijke schoonzoon (*kilö pĕdih*), als al de *sĕrinön's* (broeders, volle neven enz.) van dezen; de *kilö* zelf komt door zijn huwelijk tevens in de betrekking van *kilö* tot al de mannelijke en vrouwelijke bloedverwanten zijner schoonouders, die met dezen op dezelfde lijn der geslachtslijst staan. De *kilö* is *tön bĕ-*